

LA CONSTRUCCIO D'UN ESPAI CATALA DE COMUNICACIO

(Volum 1)

Director: Josep Gifreu

Coordinació: Maria Corominas

Documentació: Ernest Abadal

Barcelona, gener 1991.

Institucions promotores i col.laboradores: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya, Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Fundació Jaume Bofill (Barcelona), Acció Cultural del País Valencià, Conselleria de Cultura del Govern Balear, Obra Cultural Balear, Centre de Recerca i d'Estudis Catalans (CREC) de la Universitat de Perpinyà i Departament de Periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona.

5. AGRAIMENTS

Tal com hem suggerit anteriorment, aquest informe vol contribuir a una certa recuperació i a una interessada ordenació del debat sobre el futur de la llengua i la cultura catalanes, defensant l'articulació d'una estratègia general anomenada "construcció d'un espai català de comunicació".

Aquesta contribució específica, fins a un cert punt innovadora, és fonamentalment obra d'un equip. I d'un equip de persones força representatives del conjunt de particularitats que s'han volgut examinar.

és de justícia, doncs, agrair a cada una de les persones que hi han intervingut, en el moment i en el grau que sigui, la seva col.laboració particular. La llista d'aquestes persones consta en la pàgina de crèdits que obre l'informe. I aquí no podríem expressar el nostre reconeixement a algú en particular perquè l'hauríem de fer extensible a la gran majoria de col.laboradors. Cal dir amb satisfacció que la direcció de la recerca ha trobat en tots ells, independentment del grau respectiu de dedicació o disponibilitats, un suport i sovint un entusiasme encomiables.

Hem de fer esment també del suport rebut per les institucions i entitats que han contribuït al finançament d'aquesta recerca, i singularment de les persones responsables que en cada cas han secundat el projecte i gestionat els fons corresponents. En primer lloc, agraïm el suport de la Generalitat de Catalunya la qual ha finançat la major part dels costos amb fons provinents del Centre

d'Investigació de la Comunicació i de la Conselleria de Cultura. Dues contribucions especialment importants foren les d'Acció Cultural del País Valencià i de la Fundació Jaume Bofill (Barcelona). La Conselleria de Cultura del Govern Balear i el CREC de la Universitat de Perpinyà també aportaren contribucions estimables a la recerca. Per la seva part, la Universitat Autònoma de Barcelona, i especialment el seu Departament de Periodisme, oferiren el marc logístic idoni per a la direcció i desenvolupament de la recerca. D'altres entitats, finalment, com l'Obra Cultural Balear (Palma), el Centre d'Estudis de Planificació (CEP-Barcelona) i Edicions del País Valencià (València), oferiren valuoses ajudes per a tasques puntuals.

A totes elles i a totes les persones que ens prestaren algun servei, el més sincer reconeixement.

LA CONSTRUCCIO D'UN ESPAI CATALA DE COMUNICACIO

Director: Josep Gifreu

Coordinació: Maria Corominas

Documentació: Ernest Abadal

Col.laboradors territorials

- . País Valencià: Salvador Enguix i Nel·lo Pellicer
- . Illes Balears: Francesca Sastre
- . Franja de Ponent: Rafael Ventura
- . Andorra: Meritxell Torres i Montserrat Noguer
- . Catalunya Nord: Alà Baylac

Experts assessors

- . Josep Lluís Pérez Francesch i Enric Fossas (Dret)
- . Lluís Bonet (Economia)
- . Josep Nieto (Tecnologia)

Experts consultats

- . Catalunya: Jordi Berrio, Joaquim Encesa, Josep Mª Forn, Joan Enric Nebot, Montserrat Minobis, Joan Molas, Antoni Ribas, Oleguer Sarsanedes, Isabel Serrano, Miquel Strubell, Jordi Ubeda i Isidor Marí.
- . País Valencià: Manuel Alcaraz, Enrique Cerdán Tato, Eliseu Climent, Joan Francesc Mira, Vicent Pitarch, Miquel Angel Villena i Rafael Xambó.
- . Illes Balears: Jordi Bayona, Miquel Cardell, Caterina Garcies, Joan F. López Casanovas, Antoni Mir, Matias Oliver, Climent Picornell, Damià Pons, Miquel Serra i Sebastià Verd.
- . Franja de Ponent: Juli Pallarol.
- . Andorra: Martina Canmiade i Jordi Gigó.
- . Catalunya Nord: Gerard Jacquet, Aleix Reiner, Joan Miquel Tournon, Armand Samsó, Miquela Vallis i Pere Verdaguer.
- . L'Alguer: Carlo Sechi.

Col.laboradors tècnics

Marta Arnal i Bernat Capell (Barcelona), Josep Mª Magrinyà i Paquita Bosch (Palma), i Maria Antònia Prost (Perpinyà).

SUMARI

I. PRESENTACIO: DE COM FER-NOS UN ESPAI	4
1. Un informe sobre l'espai català	5
2. Resum general de l'informe	12
3. Principals propostes d'actuació	28
4. Metodologia general	33
5. Agraïments	39
II. ELS SISTEMES DE COMUNICACIO EN EL DOMINI LINGUISTIC	41
1. OFERTA REAL	42
A) CATALUNYA	43
B) PAIS VALENCIA	81
C) ILLES BALEARS	91
D) FRANJA D'ARAGO	108
E) ANDORRA	113
F) CATALUNYA NORD	116
G) L'ALGUER	125
2. DEMANDA REAL	128
A) CATALUNYA	129
B) PAIS VALENCIA	144
C) ILLES BALEARS	152
D) FRANJA D'ARAGO	156
E) ANDORRA	158
F) CATALUNYA NORD	160
3. PRESENCIA DEL CATALA	163
A) CATALUNYA	164
B) PAIS VALENCIA	176
C) ILLES BALEARS	179
D) FRANJA D'ARAGO	183
E) ANDORRA	183
F) CATALUNYA NORD	184
G) L'ALGUER	188
4. CIRCULACIO INTERREGIONAL	191
III. DEPENDENCIES ESTRUCTURALS DELS SISTEMES I FLUXOS DE COMUNICACIO EN EL DOMINI LINGUISTIC	209
1. COMPETENCIES POLITIQUES	210
2. SITUACIO I PERSPECTIVES D'INTEGRACIO EUROPEA EN EL CAMP DE LA COMUNICACIO I LA CULTURA	254
IV. VALORACIO DE LA VIABILITAT D'UN ESPAI CATALA DE COMUNICACIO	320
1. ESTAT D'OPINIO I AVALUACIO DE PERSPECTIVES DES DE CADA REGIO	321
2. LES PRINCIPALS VARIABLES EN RELACIO A LA VIABILITAT DEL PROJECTE	451
2.1. Dimensió tecnològica: circuits i serveis	452
2.2. Elements d'avaluació econòmica	477
2.3. Dimensió juridico-política	500
2.4. Dimensió cultural i lingüística	540

V. PROPOSTES D'ACTUACIO AMB VISTA A LA CREACIO D'UN ESPAI CATALA DE COMUNICACIO	
1. LES POLITIQUES DE COMUNICACIO A PROMOURE	570
2. LES ESTRATEGIES PREFERENTS D'ACTUACIO	641
BIBLIOGRAFIA	679
INDEX	755

I. PRESENTACIO: DE COM FER-NOS UN ESPAI

1. UN INFORME SOBRE L'ESPAI CATALA

1.1. Des de la comunicació, a l'espai comú

Aquest text se situa en la tradició del debat sobre els Països Catalans, però pretén de renovar la tradició i el debat. Intenta rescatar el vell debat, massa sovint arraconat a partir de conveniències i pressions conjunturals derivades de la transició política a l'Estat espanyol. I tracta de recuperar-lo des de la comunicació, des d'aquest front estratègic que orienta les noves i variades maniobres d'ocupació de l'espai.

Això vol ser un informe sobre la problemàtica de l'espai català, però un informe que interroga i que pretén respondre des de l'òptica preferent de la comunicació.

No farem qüestió de terminologia: la denominació de Països Catalans, atribuïda des de principis de segle al notari Benvingut Oliver de la vila de Catarroja, a l'Horta de València, pot continuar sent encara la millor per referir-se a un espai comú.

¿Comú? En realitat, res no és comú, res no és de la comunitat, si no hi ha comunitat "viscuda", representada. La discussió del nom, la falta de denominació comuna, és tot un símbol de l'estat de les coses en l'hipotètic espai català. Aquí, postularem d'entrada que és des de la comunicació d'on es poden refer molts dels camins cap al reconeixement comú.

Si l'informe no fa qüestió de noms, en canvi sí que ha de marcar un espai de partida, mínimament delimitat històricament i

geopolíticament. En aquest sentit, parlarem sempre d'espai català com el corresponent als territoris històrics compresos -i reconeguts internacionalment- dins l'àrea del domini lingüístic del català. Adoptar com a punt de partida l'espai treballat històricament per les relacions de llengua, és segurament la millor plataforma per intentar el salt cap a la constitució d'un espai de comunicació de nova factura, adequat a les exigències dels nous temps.

Aquest informe no pretén de cap manera ni inaugurar ni cloure el debat sobre la construcció d'un espai català de comunicació. No el pot inaugurar, evidentment, perquè ja disposem de diverses experiències sorgides els darrers anys a diversos nivells que avancen en aquest sentit i plantegen els interrogants pertinents. En canvi, espera poder posar un cert ordre en el debat i avaluar-ne l'estat i l'abast. Tampoc no el pot tancar, i per múltiples raons, però la principal rau en el fet que estem tot just al principi de la reflexió i de l'acció en aquesta via.

L'informe que presentem és el resultat d'una laboriosa i complexa recerca. La recerca s'originà amb el propòsit fonamental de poder oferir a les diverses instàncies, institucions i persones interessades d'arreu dels països de parla catalana unes bases de diagnòstic global sobre l'estat actual de la comunicació i la cultura de marca catalana, i una avaluació prospectiva sobre el tipus d'evolució que podria resultar més favorable per a la salvaguarda i la potenciació de la identitat comuna.

Davant els reptes decisius que, durant els últims anys del segle, la llengua i la cultura catalanes hauran d'afrontar,

semblava de tot imprescindible: en primer lloc, una presa de consciència col·lectiva sobre l'abast dels problemes que, de diferent manera i intensitat, afecten i afectaran a cada comunitat de parla catalana; i en segon lloc, una voluntat d'accions articulades i coordinades entre totes les instàncies d'intervenció social (polítiques, administratives, cíviques, culturals, etc.) a cada un dels territoris, per tal d'avançar en la recuperació de la llengua i en la reconstrucció cultural comuna. Una de les estratègies generals que, com a hipòtesi de treball per a la diagnosi i la prospectiva, podien resultar més fructíferes en aquesta línia és la que proposem sota la denominació de "construcció d'un espai català de comunicació".

Van en aquesta direcció els esforços d'investigació de la realitat actual de cada comunitat del domini lingüístic català en allò que es refereix primàriament als mitjans i circuits de comunicació, sense oblidar, sinó ben al contrari, altres aspectes molt íntimament lligats al primer, com són la llengua i la cultura.

Del coneixement sistemàtic, dintre les possibilitats d'aquesta recerca, de les respectives situacions estructurals dels "mass media", així com de les relacions comunicatives entre les diferents regions, hom passa a debatre i valorar l'estratègia general d'avançar cap a un espai comú de comunicació, i a formular una sèrie de propostes articulades (de caràcter polític, jurídic, administratiu, econòmic, tecnològic, cultural, etc.) en aquest sentit, relatives a cada comunitat i al domini lingüístic com a espai únic.

Com és obvi, tant les anàlisis de la situació i de la dinàmica actuals, com les propostes d'actuació, tindran especialment en compte una de les tendències crucials per al futur de l'espai cultural català en general: el procés de recomposició de tot Europa i, més concretament, d'integració de la CE.

1.2. Des de la comunicació, a la marca catalana

Les raons que abonen avui i, més encara, que exigeixen, la definició i la constitució d'un espai català de comunicació són múltiples. Raons procedents de la dinàmica geopolítica, sociolingüística, cultural i comunicativa, es reforcen mútuament per reclamar una atenció preferent en aquest sentit davant el profund ampli procés de recomposició de les identitats nacionals de fi de segle, a Europa en particular, i al món en general.

és un lloc comú, per exemple, parlar de la nova Europa o del projecte europeu. Alguns dels trets bàsics d'aquesta progressió europea cap a la integració, que ens afecten substancialment, són aquests: certa voluntat general d'integració, manifestada sobretot a través de la CEE i reforçada a nivell econòmic amb l'Acta Unica; la transnacionalització de les economies i la posició d'Europa en el control dels mercats; la irrupció de les noves tecnologies en tots els sectors, però especialment en el de la informació i la comunicació; la voluntat d'avançar cap a la construcció d'un espai àudio-visual i de les telecomunicacions d'abast europeu, fins i tot més enllà dels límits de la CE; etc.

Si parlem aquí d'espai cultural diferenciats, que és una manera d'ubicar la identitat dels pobles en el mapa general de l'evolució mundial -caracteritzada fins ara per la dominació d'alguns pobles sobre d'altres-, ens podem preguntar en el cas català: ¿diferenciat respecte a qui o a què? Sembla que no tenim gaire opcions, tant per la nostra història com per la nostra posició dependent en el mapa geopolític, i que el nostre destí és Europa, o millor, el nostre marc de referència superior en el concert mundial és Europa. Per tant, Europa -amb l'Estat espanyol i el francès inclosos- és indiscutiblement el medi sociocultural en el qual un espai català de comunicació i de cultura pot formar-se i desenvolupar-se! Més encara, aquest és segurament l'únic que pot garantir-li algun futur.

Ara bé, la condició per poder optar a un lloc de reconeixement de la identitat nacional diferenciada en el concert europeu és la de constituir efectivament un espai cultural capaç de ser reconegut com a tal. El camí del reconeixement "exterior" passa indefectiblement pel reconeixement "interior" o autoreconeixement (autoafirmació i autodeterminació), com d'altra banda mostren i demostren els pobles europeus que tenen poder per fer-ho.

és en aquest sentit, doncs, que plantejem aquí, com a hipòtesi operativa de base, la necessitat de la constitució "interior" d'un espai català de comunicació, com a garantia d'èxit i com a procediment central en la construcció d'un espai cultural català. Un procediment que pretén assegurar alhora la reconstrucció cultural i lingüística de cada comunitat de l'àrea al seu ritme

particular, i el reconeixement global dins d'Europa com a espai cultural diferenciat.

Convé recordar que moltes d'aquestes raons ja foren introduïdes recentment en el debat públic i de manera més o menys explícita, en els debats celebrats en ocasió del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. En efecte, en les conclusions de les set àrees en què s'articularen els treballs científics del Congrés, s'hi troben moltes referències a la necessitat de consolidació de l'espai cultural català, i en algunes propostes es parla expressament d'"espai català de comunicació"¹.

Aquest debat tot just s'ha encetat al conjunt dels països de llengua catalana, però ja es pot endevinar fàcilment que els sectors més sensibilitzats per aquesta problemàtica demanen unes bases més afinades i sistematitzades sobre els termes del debat i sobre les línies d'actuació.

Sembla que hi ha un acord força generalitzat en la necessitat de bastir un espai "interior" de comunicació com a condició sociopolítica per a assegurar la unitat i la normalització de la llengua

¹Per exemple, en el conjunt de conclusions de la tercera àrea ("Lingüística social") relatives al procés d'estandardització, el comitè d'àrea aprovà que aquest procés exigia, entre altres coses, "un espai comunicatiu català unitari"; i de forma especial, les conclusions i propostes de l'àrea quarta ("Mitjans de comunicació i noves tecnologies") feien referència a plantejaments en aquesta via i, concretament, en relació al futur del català en el marc europeu s'afirmava: "Cal instar als poders públics catalans que impulsin la creació efectiva d'un espai català de comunicació, com a plataforma de defensa de la identitat comuna davant el procés de transformació de l'espai europeu" (II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Convocatòria. Inauguració. Clausura. Conclusions. Congressistes, Barcelona, 1987).

i la cultura. Però, es fa molt més difícil de determinar com construir culturalment i políticament aquest espai.

Convindria afegir a aquestes raons una breu referència a una de les orientacions més importants de la investigació en comunicació i cultura que s'està potenciant actualment arreu del món, tant en els països dits del Tercer Món, com en els del "primer", inclosos molts d'Europa (França, Holanda, Suècia, etc.). Aquesta orientació, centrada en l'anàlisi, discussió i planificació de polítiques de comunicació i cultura, ha estat especialment impulsada durant els vuitanta per institucions internacionals com la Unesco, la CE i el Consell d'Europa.

Pel que fa als països de llengua catalana, l'interès per la recerca prospectiva en polítiques de comunicació i cultura s'ha manifestat a diferents nivells aquests darrers anys, bé que ha estat al Principat de Catalunya on s'ha iniciat aquesta línia de la investigació social.

2. RESUM GENERAL DE L'INFORME

Aquest informe consta de quatre parts diferenciades, presentades com a capítols separats. En primer lloc, s'examina la circulació de la informació en el domini lingüístic i, més específicament, el sistema de comunicació social propi de cada una de les regions. Segonament, s'intenten identificar i analitzar les principals dependències estructurals dels sistemes i fluxos de comunicació de l'àrea. I en tercer lloc, s'aborda des de diferents angles d'anàlisi l'avaluació de la viabilitat d'un espai català de comunicació. L'últim capítol de l'informe, que resumim en l'apartat següent, ofereix un bloc fonamentat i articulat de polítiques i propostes concretes d'actuació en la via de construcció de l'espai català de comunicació.

2.1. La circulació de la informació en el domini lingüístic

La complexitat pròpia de l'objecte d'estudi de la recerca sobre la construcció d'un espai català de comunicació i l'extensió (tant en el temps com en l'espai) van comportar una aproximació gradual a la qüestió.

En aquest sentit, el primer pas que consideràvem fonamental consistia a identificar i a estudiar l'existència de possibles fluxos comunicatius entre regions del domini lingüístic. I aquest és l'objectiu del segon capítol de l'informe, titulat els sistemes de comunicació en el domini lingüístic.

També en aquest cas es va considerar pertinent de parcel·lar i graduar l'objecte. Així, tenint present que la finalitat era analitzar la circulació dels productes de la comunicació de masses dins del domini lingüístic considerat globalment, es va optar per partir d'una descripció del sistema comunicatiu de cada regió, basada fonamentalment en estudis ja existents i no pas en treballs de camp plantejats específicament per a la nostra recerca.

Aquest enfocament plantejava problemes considerables, ja que no totes les regions comptaven amb una tradició d'estudis i recerques en l'àmbit dels mitjans de comunicació homologable a la de Catalunya. D'altra banda, al Principat mateix, tampoc no es disposava d'una informació similar per a tots els camps considerats en el nostre treball. Per tal de superar aquestes dificultats, es van realitzar entrevistes qualitatives a persones representatives i significatives en un camp o en una regió² i, en algun cas, fins i tot es van arribar a realitzar treballs de camp puntuals³.

A partir d'aquí, per a cadascuna de les regions de l'àrea es va intentar de donar resposta a dues qüestions, una referida a l'oferta comunicativa i l'altra, a la demanda. És a dir, en primer

²Aquest és el cas, entre d'altres, de les entrevistes a Jordi Gigó i Martina Canmiade, per a Andorra; a Carlo Sechi, per a l'Alguer; a Joaquim Encesa (distribució editorial), Joan Molas (fonografia), Isabel Serrano (audiències de televisió) i Jordi Ubeda (edició), del Principat.

³En particular, per regions, a Andorra, Catalunya Nord i la Franja; per a tot el domini lingüístic, en el camp de la premsa escrita a partir d'una recopilació i una anàlisi de les dades de l'Oficina de Justificació de la Difusió (OJD) relatives a la difusió de la premsa.

lloc, ens vàrem preguntar quins mitjans de comunicació s'oferien als receptors de cada regió (apartat 1. Oferta real) i, posteriorment, vàrem analitzar el consum que es feia dels mitjans disponibles (apartat 2. Demanda real).

Llavors, en un tercer nivell (apartat 3. Presència del català), es va posar en relació l'oferta i la demanda de cada regió centrant-nos en la situació de la llengua catalana. La qüestió fonamental era analitzar la presència del català, tant en els mitjans oferts com en els mitjans consumits.

En aquest estadi, estàvem ja en condicions d'identificar els circuits comunicatius existents a l'interior del domini lingüístic (apartat 4. Circulació interregional) en cadascun dels mitjans de comunicació de masses considerats a la recerca.

En el camp de la premsa escrita de periodicitat diària, la primera constatació feia referència l'existència de regions fonamentalment *autònomes*. És a dir, s'observava que cadascuna de les tres *grans* regions de l'àrea (Catalunya, País Valencià i Illes Balears) s'autoabastia. Amb tot, darrere de la premsa diària pròpia, se situava l'editada a Madrid, que podia representar des del 7,1% a les Illes Balears al 24,1% al País Valencià, passant per l'11,5% al Principat.

Dins del domini lingüístic, Catalunya era l'únic pol d'emissió de premsa diària a d'altres zones, tot i que la presència de la llengua catalana no constituïa un element significatiu.

La situació canviava radicalment en premsa no diària. Quant als setmanaris editats a Catalunya, hi difonien un 23% (davant del

22,6% de difusió a Catalunya dels setmanaris editats a Madrid); al País Valencià, un 12,8% (9,7% dels editats a Madrid); i a les Illes Balears, a l'entorn del 3% (2,7% dels setmanaris de Madrid). En aquest panorama, resultava significatiu que, a final dels anys vuitanta, els setmanaris editats a Madrid (i controlats per OJD) difonguessin al conjunt del domini lingüístic un 35% dels exemplars, xifra sis dècimes superior a la difusió que hi tenien a mitjan decenni.

En relació amb les revistes, constatarem que les editades a Catalunya (i controlades per OJD) difonien al domini lingüístic un 50% dels seus exemplars, si bé la llengua no hi tenia cap pes. En aquest camp, el País Valencià era el pol d'emissió de l'únic setmanari d'informació general que circulava per tot el domini del català (El Temps).

En l'àmbit de l'edició, Barcelona es configurava com el gran nucli de producció del llibre en català, tot i que durant els anys vuitanta havia crescut el pes d'editorials d'altres àrees, ja fos per la creació (El Trabucaire, de Catalunya Nord, va ser fundada l'any 1985) com per canvis en el sector (al País Valencià, la demanda de llibre de text i escolar a partir de 1983).

Així mateix, en aquesta àrea, era quasi l'única on hi havia una articulació sectorial a partir de la llengua catalana i no pas de la regió: L'Associació d'Editors en Llengua Catalana.

Pel que fa als mitjans audio-visuals, constatarem la inexistència d'emissores en llengua catalana, tant de ràdio com de televisió, concebudes i orientades a tot el domini lingüístic.

Quant a la ràdio, l'ordenació del panorama radiofònic desenvolupada durant els anys vuitanta i primers noranta no hi havia tingut cap incidència.

Això no obstant, en relació amb la televisió, durant els anys vuitanta i en bona part fruit de la iniciativa de la societat civil, havia aparegut una interrelació inexistent fins llavors. Aquest fenomen s'havia iniciat amb TV3, l'emissora de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i, per tant, centrada al Principat, que havia arribat, en diversos graus, a totes les àrees del domini lingüístic, llevat de l'Alguer. Més tard, la posada en marxa de Televisió Valenciana, l'emissora autonòmica del País Valencià, va comportar interrelacions similars, tot i que a principi dels anys noranta amb una extensió i una penetració inferiors.

El cinema era un camp molt poc *normalitzat*. Es constatava que el circuit de distribució del cinema en català no considerava el domini lingüístic: l'àmbit de difusió d'aquest cinema es reduïa al Principat, i encara amb moltes limitacions.

En canvi, la indústria fonogràfica autòctona, si bé tenia un pes específic reduït a causa del domini de les empreses multinacionals, havia subsistit i, durant els vuitanta, fins i tot s'havia desenvolupat amb l'aparició d'empreses noves. Generalment, aquestes empreses, es caracteritzaven per produir per a tot el domini lingüístic, independentment de la seva localització en una regió concreta. Un cas a remarcar era Blau, de les Illes Balears, que només difonia un 40% de la producció a la pròpia regió i un 50%, a la resta del domini lingüístic. A més, Blau havia creat una

distribuidora amb seu a Barcelona, Discmedi, que, per exemple, es beneficiava d'ajuts de la Generalitat de Catalunya.

La publicitat també es trobava controlada majoritàriament per les empreses transnacionals. Constatàvem que, a cada regió, la majoria d'anuncis procedia de la mateixa àrea i la utilització de la llengua catalana quedava a criteri de l'anunciant.

D'altra banda, trobàvem dos camps, el sector videogràfic i les telecomunicacions, on les regions tenien un paper mínim en la producció. A l'àrea del domini lingüístic integrada dins de l'Estat espanyol s'observava com el criteri de *mercat espanyol* era marcadament hegemònic. Per a les telecomunicacions, això es reforçava encara amb el control estatal que s'hi exercia.

Finalment, en l'àmbit professional, Catalunya, a través de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, era l'àrea principal on es formaven els periodistes que treballaven a les diverses regions, si bé en alguns casos, per exemple, a les Illes Balears, en competència clara amb professionals procedents i formats a la Universitat de Navarra.

2.2. Principals dependències dels sistemes i fluxos de comunicació en el domini lingüístic

El segon gran bloc de qüestions estudiades en la recerca fa referència a les dependències estructurals dels sistemes i els fluxos de comunicació en el domini lingüístic (capítol III), l'aproximació a les quals s'ha fet des d'una perspectiva doble.

En primer lloc, des d'un punt de vista marcadament jurídic, s'han analitzat les competències polítiques de què disposava cadascuna de les regions del domini lingüístic (apartat 1. Competències polítiques). En aquest sentit, el pes específic de les regions integrades dins de l'Estat espanyol va decantar la major part del capítol cap a les referències de caràcter global sobre aquesta àrea. Això no vol dir, però, que les regions administrades per d'altres Estats se n'hagin exclòs absolutament.

L'anàlisi emmarca d'entrada la distribució de competències en els drets fonamentals, la llibertat d'expressió i el dret a la informació, reconeguts a l'article 20 de la Constitució Espanyola i vinculants per a tots els poders públics. Aquí, s'observava que els drets de l'article 20 CE eren llibertats públiques que no exigien de l'Estat prestacions a mitjans en particular, encara que comportaven implícitament el dret dels ciutadans a crear mitjans propis. Les Comunitats Autònomes, per la seva banda, només tenien competència legislativa per a la regulació, dins del seu àmbit, de mitjans de comunicació que en depenguessin d'acord amb l'Estatut.

A partir d'aquí, a la recerca s'estudia si s'ha realitzat l'assumpció de competències de cada mitjà de comunicació i com ho ha fet cada regió (apartats 1.2, 1.3., 1.4., 1.5. i 1.6.).

D'entrada, s'observava que els mitjans de comunicació en general estaven sotmesos a un règim competencial de compartició. Això vol dir que l'Estat central en dictava les normes bàsiques i les Comunitats Autònomes s'encarregaven del desenvolupament legislatiu i de l'execució.

Això no obstant, d'acord amb la Constitució, no es podia incloure entre els mitjans de comunicació el llibre, que no tenia títol competencial propi i s'havia de considerar dins de *foment de la cultura* o *servei de la cultura*. Aquest cas era excepcional perquè hi havia competència concurrent plena, és a dir, que tant des de l'Estat com des de les Comunitats Autònomes es podien exercir les mateixes funcions sobre el mateix àmbit.

També el cinema constituïa un cas atípic, en tractar-se d'una activitat que presenta aspectes culturals, socials i industrials que no disposava d'un títol competencial propi. Les disposicions i actes relatius al cinema es podien enquadrar en diversos àmbits materials constitucionals i estatutaris. Això va fer convertir en determinant el paper del Tribunal Constitucional a l'hora de determinar les atribucions de l'Estat i de les Comunitats Autònomes. En aquest sentit, cal remarcar que la doctrina mantinguda per aquest Tribunal era qualificada per alguns experts com a poc correcta.

Les telecomunicacions, per la seva banda, tenien un títol específic, que n'atribuïa la competència exclusiva a l'Estat. Les Comunitats Autònomes, per tant, no disposaven de competències en aquesta matèria, a les quals no s'al·ludia en cap dels Estatuts.

Quant a la publicitat, també competència estatal, les referències estatutàries havien de tenir una fonamentació constitucional i no només legal. En aquest sentit hi havia, entre d'altres, la legislació bàsica sobre protecció de l'ambient en relació amb la publicitat exterior i les normes bàsiques del règim de premsa,

ràdio i televisió i, en general, de tots els mitjans de comunicació social.

En matèria de llengua, la Constitució espanyola definia el castellà com a llengua oficial i unes altres, sense precisar-ne el nom, l'oficialitat de les quals s'havia de precisar als Estatuts d'Autonomia. Els diversos Estatuts de les àrees incloses dins del domini lingüístic coincidien a establir que la Comunitat Autònoma tindria un paper de promoció del català.

La segona part d'aquest capítol se centra en les perspectives d'integració europea en el camp de la comunicació i, en general, la cultura. En primer terme (apartat 2.1.), s'analitza la incidència de les institucions polítiques europees supra o interestatals en la recomposició dels espais tradicionals de comunicació i cultura a Europa sota la perspectiva de la futura unió, econòmica primer, política posteriorment. Amb tot, també s'inclouen unes referències mínimes a d'altres institucions, sobretot de caràcter econòmic i/o professional, que exerceixen de fet alguna influència sobre aquest complex i contradictori procés de transformació.

En aquest context de transformació, la Comunitat Europea (CE) es dibuixa com la institució més important, mentre que el Consell d'Europa apareix com l'organisme europeu amb més tradició d'iniciativa en l'àmbit de la cultura i la comunicació, fonamentalment des de la perspectiva dels drets de l'individu.

En segon lloc (apartat 2.2.), s'estudien les principals actuacions orientades a la creació d'un espai europeu de comunicació. Des d'un punt de vista polític, les mesures més importants deriva-

ven de la nova dinàmica europeïsta impulsada per la CE. Aquestes mesures s'agrupaven en quatre blocs: política cultural, política audio-visual, política de telecomunicacions i política de la informació.

En aquest apartat, la recerca repassa les dificultats per arribar a un consens sobre la necessitat d'actuar políticament en el camp cultural i planteja com, un cop superades, el sector audio-visual es defineix com a central. Així, tot i que les primeres iniciatives daten dels primers vuitanta, les accions es multipliquen notabilíssimament en pocs anys (Directiva sobre TV sense fronteres, el programa MEDIA, suport a Eurimages i a Eureka Audiovisual).

D'altra banda, s'observa que les actuacions polítiques en matèria de telecomunicacions i d'informació tenen una consideració molt diferent, derivada principalment del paper *-indispensable* en el primer cas, i *estratègic* en el segon- que la CE els atribueix per a la consecució del mercat únic.

Des de la perspectiva de construcció d'un espai català de comunicació, el procés descrit d'integració europea porta a qüestionar-se sobre la incidència que pugui tenir en l'ús de les diverses llengües als mitjans de comunicació de masses (apartat 2.3.).

Aquesta qüestió planteja diversos nivells de problemes, molt directament imbricats. En primer lloc, es defineix el context mundial i els principals factors que incideixen en aquest àmbit; en segon lloc, el context europeu, és a dir, l'"ordre lingüístic" dominant a Europa i el paper atribuït als mitjans. Finalment es

plantegen algunes aproximacions a la dinàmica del sector pel que fa a l'ús lingüístic.

En aquest sentit, cal remarcar que s'apunten quatre línies de discussió: el manteniment i/o la potenciació dels espais de les grans llengües; la tendència al predomini de l'anglès com a interlingua en els circuits europeus de comunicació i cultural; la dificultat de posar en marxa programes de televisió paneuropeus i la revalorització dels espais de comunicació de base.

2.3. Avaluació de la viabilitat d'un espai català de comunicació

A la tercera part de l'informe (capítol III), es proposa en primer terme (apartat 1) una valoració qualitativa a principi dels anys noranta, de la situació, de les perspectives i de les expectatives sobre l'articulació i la circulació de la informació i de la cultura dins de cada regió i en el conjunt del domini lingüístic. Aquesta valoració parteix de la visió contrastada, descentralitzada i complementària d'uns grups de treball, constituïts els primers mesos de 1990 a cada una de les regions principals (Catalunya Principat, País Valencià, Illes Balears i Catalunya Nord). La finalitat d'aquestes reunions era examinar independentment aquesta problemàtica i aportar un punt de vista particular, i alhora plural, des de la perspectiva de cada regió, a l'avaluació global de la viabilitat d'un espai català de comunicació, així com a la consideració d'aquelles demandes més sentides o significatives.

Les discussions de cada grup es van enregistrar i transcriure. Posteriorment, es va fer una selecció de materials, que es van aplegar en funció de quatre criteris bàsics: Estat d'opinió sobre nivells d'articulació i de normalització de la comunicació a l'interior de cada regió, estat d'opinió sobre la dinàmica recent respecte de la circulació comunicativa i cultural en el domini lingüístic, avaluació de les perspectives de canvi per als anys noranta pel que fa als dos nivells anteriors i propostes/demandes per potenciar els objectius anteriors.

En segon terme (apartat 2), s'estudien les principals variables en relació a la viabilitat del projecte, a partir de quatre dimensions: tecnològica, econòmica, jurídico-política i cultural i lingüística.

Pel que fa a la dimensió tecnològica (apartat 2.1), es planteja l'anàlisi dels circuits tecnològics de la informació i les possibilitats de circulació d'informació dins els territoris del domini lingüístic català, des de l'òptica de l'usuari de les telecomunicacions públiques, ja sigui una institució (pública o privada), una empresa o un particular. Aquesta és una qüestió clau, sobretot, a causa de la relació entre les telecomunicacions i les possibilitats econòmiques d'un territori i dels seus efectes com a element de reequilibri.

Amb tot, a les regions del domini lingüístic català, la primera consideració a fer és que no tenen a penes competències en matèria de telecomunicacions i, per això, la planificació i el

desenvolupament s'ha de planejar de forma conjunta amb els organismes competents.

En línies generals, es pot afirmar que el nou panorama de les telecomunicacions europees marcat per la *desregulació* (entesa com a re-regulació) és més favorable a la circulació d'informació entre els territoris del domini lingüístic català que fa uns anys. El trencament dels monopolis nacionals de les telecomunicacions i la necessitat de liberalitzar aquest sector han posat la iniciativa d'aquest mercat en mans de la demanda. Això possibilita la creació i l'oferta de serveis que fins ara tan sols eren en mans de la voluntat política o de les raons econòmiques de les companyies operadores.

En relació amb la dimensió econòmica (apartat 2.2), cal remarcar que la construcció d'un espai català de comunicació es veu afectada per un conjunt de factors clau que incideixen en l'evolució i el desenvolupament de les societats, fent més o menys viable la consecució de determinats projectes, tot o que, per definició, la realitat social i econòmica és fruit de processos complexos on actuen múltiples forces contraposades entre si.

En aquest context, es parteix d'una anàlisi global dels paràmetres econòmics que hi incideixen per passar a considerar després la dinàmica d'alguns sectors, si bé en no disposar d'informació precisa i fidedigna sobre aquest àmbit, només es tracta d'una primera aproximació al tema.

S'apunta, en primer lloc, que les economies dels territoris de parla catalana, com a economies industrialitzades, estan

marcades bàsicament per quatre fenòmens: l'oligopolització, la transnacionalització, la ràpida incorporació de progrés tecnològic i la terciarització. D'altra banda, hi intervenen almenys tres elements més, que actuen com a resistència: a) els poders públics com a reguladors, proveïdors i sovint també mediatitzadors de l'activitat econòmica i, en particular, d'aquella que afecta la comunicació i les indústries de la consciència i de la identitat "nacional"; b) la pertinença a un mercat multinacional en construcció d'àmbit europeu, que s'assenta sobre una base multicultural i plurilingüística, i c) la pervivència de determinades tradicions i formes de comportament culturals, de gran inèrcia social, que condicionen els hàbits de consum i conformen identitats nacionals i culturals.

Aquests plantejaments generals es remeten als sectors culturals i, en particular, l'editorial, el fonogràfic i el cinematogràfic.

Ja dins de la dimensió jurídico-política (apartat 2.3) es posa en relleu el fet que, a l'Estat espanyol, la definició de l'Estat de les Autonomies és un model inacabat, que permet diverses vies de desenvolupament. En aquest sentit, s'identifiquen cinc àmbits les variacions en els quals resultarien altament significatives per a la construcció d'un espai català de comunicació: L'ampliació del sostre competencial de les comunitats autònomes anomenades de segon grau (Balears i Aragó) i la seva igualació amb les de primer grau (Catalunya); l'evolució de la noció d'allò que és *bàsic*, fins ara interpretat equivocament i de forma restrictiva; el desplegament

dels mecanismes de cooperació i col.laboració entre comunitats autònomes, fins ara pràcticament inexistents i gairebé malvistos, l'evolució del grau de participació i integració de les comunitats autònomes en les decisions generals de l'Estat, especialment en aquells assumptes que els afecten i els possibles efectes que el desplegament de la regulació de la televisió privada poden produir en l'evolució dels processos assenyalats.

D'altra banda, es fa un repàs a les polítiques de comunicació adoptades els darrers anys a cada regió i a les propostes plantejades pels partits polítics amb representació parlamentària.

El capítol IV es tanca amb l'estudi de la dimensió cultural i lingüística (apartat 2.4). D'entrada s'ofereixen alguns elements qualitatius per avaluar críticament la viabilitat d'un espai català de comunicació des de la perspectiva de la capacitat de creació, de producció i d'intercanvi culturals.

Posteriorment, es plantegen les perspectives dels usos lingüístics. Sobre la situació del català, s'apunten tres hipòtesis: hi ha una íntima vinculació entre mapa de l'ús social del català i mapa de l'oferta de mitjans en català; no hi ha una correspondència estricta entre oferta de mitjans en català i demanda virtual (sobretot per distorsions històriques i de mercat); la circulació de la informació i de les indústries culturals en un espai geopolític concret tendeix a imposar l'hegemonia d'una sola llengua.

Quant al model de llengua a utilitzar als mitjans de comunicació, s'explica el debat suscitat, en un primer temps, al Principat entre català *light* i *heavy* i l'agudització posterior de la polèmica

quan, amb l'aparició dels nous mitjans àudio-visuals, l'accent es va desplaçar particularment cap al registre oral -amb l'aparició de València com a nucli sistemàtic de reflexió sobre aquest tema-. Això no obstant, en aquest apartat només s'estudiava l'estat de la qüestió ja que la definició d'un estàndard oral per als mitjans de comunicació romanien pendent.

3. PRINCIPALS PROPOSTES D'ACTUACIO

Oferim en aquest apartat un resum esquemàtic de les principals propostes d'actuació en el camp de les polítiques de comunicació amb vista a la construcció gradual d'un espai català de comunicació en el marc de la transformació europea.

3.1. Objectius de les polítiques de comunicació a promoure

Les polítiques de comunicació a promoure en la via de construcció de l'espai català de comunicació haurien de guiar-se per uns objectius globals en la comprensió d'aquesta via i per uns objectius més particulars, tant per al conjunt de l'àrea, com per cada comunitat d'acord amb la dinàmica respectiva.

Objectius globals

Des del punt de vista "interior", l'espai català de comunicació es proposa com a espai fonamentalment de cooperació en un projecte històric comú, com un espai de respecte a la diferència interna i de superació de recels i de tensions particularistes, com un espai d'encontre entre "vells" i "nous" ciutadans de l'àrea; no planteja un model d'unió política ni es planteja com un espai de confrontació partidista. En definitiva, es vol situar en l'àmbit de la "prepolítica", com a "tercera" via (ni estrictament política ni només lingüística o cultural) per a la reconstrucció de la

llengua i la cultura catalanes en el quadre d'unes condicions noves i difícils per a la seva supervivència futura.

Des del punt de vista "exterior", l'objectiu global és la configuració d'un ordre de relacions amb altres espais de comunicació europeus, basat en la igualtat, la cooperació i el diàleg. Implica, més concretament, aconseguir d'Europa un nou model polític de comunicació i d'intercomunicació derivat del reconeixement constitucional d'uns espais de comunicació de base, que podrien entendre's com a "espais nacionals de comunicació".

Objectius particulars

Per al conjunt de l'àrea, els objectius més definitoris d'unes polítiques coherents de comunicació haurien de comprendre:

- * Establiment d'un "pacte cultural i de comunicació" entre les institucions de govern de cada comunitat.

- * Promoció de la discussió pública sobre l'ús social del català.

- * Garantir la lliure circulació de la informació i dels béns culturals entre totes les regions.

- * Garantir el respecte a la diversitat interna.

- * Explotar la riquesa activa i creativa de les diverses regions i comarques.

- * Suscitar quadres de finançament adequats i ambiciosos.

- * Assegurar la transparència del mercat de la comunicació.

Pel que fa concretament a les demandes a assegurar en el marc europeu, els objectius principals serien:

- * Constitucionalitzar els espais nacionals de comunicació.
- * Introduir un nou model d'articulació comunicativa de l'espai europeu.
- * Assegurar la presència a Europa de la "marca catalana".

3.2. Estratègies preferents d'actuació

Per aconseguir els objectius assenyalats, calen unes estratègies generals d'actuació, així com una sèrie d'actuacions preferents. Després de valorar les perspectives polítiques i comunicatives que condicionen les estratègies destinades a fer progressar un espai català de comunicació, proposem una sèrie de recomanacions sectorials i, per últim, un quadre d'actuacions considerades prioritàries.

3.2.1. Estratègies i recomanacions sectorials

Ambit institucional

- * Ampliació del sostre competencial de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol.
- * Desplegament dels mecanismes de cooperació i col.laboració.
- * Desplegament dels convenis internacionals oportuns.
- * Front comú de les comunitats autònomes davant l'Estat espanyol.
- * Cooperació a tots els nivells de les corporacions locals.

Llengua i mitjans de comunicació

- * Pla de codificació d'un model de català oral públic.
- * Pla de promoció i de difusió del model estàndard.
- * Centralitat del registre informatiu oral.
- * Política coordinada de doblatge i de subretolat.

Ambit socioeconòmic

- * Observació permanent del mercat de la comunicació.
- * Reforçar la iniciativa pública i incentivar la privada.
- * Intervenir sobre els canals de distribució.
- * Creació d'un fons per a la indústria àudio-visual.

Ambit àudio-visual

- * Coordinació del sector públic a través d'acords-marc.
- * Implicació progressiva de la iniciativa privada.
- * Aprofitament de l'impuls europeu en la coproducció.
- * Constitució de xarxes i programes comuns d'informació.
- * Establir un règim d'obligada conservació del patrimoni.

Telecomunicacions i telemàtica

- * Garantir una xarxa telefònica eficient entre tots els territoris.
- * Configuració i capil.laritat adequades de la xarxa.
- * Establir una política tarifària pròpia.
- * Potenciar els bancs i les bases de dades propis.
- * Explotació dels serveis de teletext.

3.2.2. Quadre d'actuacions prioritàries

- a) Establiment d'un "pacte cultural i de comunicació".
- b) Celebració d'un simposi de mitjans en català.
- c) Creació d'una agència de notícies.
- d) Cadena de TV transfronterera per satèl.lit.
- e) Creació d'una gran empresa multimedia.
- f) Edició d'un gran diari interregional.
- g) Promoció d'una cadena de ràdio interregional.
- h) Federació de les ràdios i televisions locals.
- i) Associació de periodistes de mitjans en català.
- j) Coordinar la formació dels professionals.
- k) Coordinar i estimular la recerca.
- l) Informe periòdic sobre l'"estat de la catalanitat".

4. METODOLOGIA GENERAL

4.1. Hipòtesis i mètodes de treball

El plantejament i l'elaboració d'aquest informe partia d'una hipòtesi central que es podria resumir en els següents termes. A la vista de l'actual dinàmica estructural de les societats desenvolupades, en general, i de l'Europa occidental, en particular, el procés de reconstrucció nacional català obliga a superar l'atomització dels esforços de cada territori de llengua catalana i a coordinar-los en una estratègia general de defensa activa de la identitat històrica comuna.

En aquesta línia, la dimensió cultural -i naturalment, la lingüística- de la identitat esdevé cada dia més determinant. I dintre la dimensió cultural, els processos de comunicació i d'informació resulten més i més determinants, de manera que ja se sol acceptar àmpliament que les velles i les noves cultures (nacionals o no) es mantindran o desapareixeran segons que puguin articular-se i expressar-se a través de sistemes propis de comunicació social.

Així, doncs, sembla que la construcció d'un espai català de comunicació pot arribar a ser una eficaç estratègia per encarar els greus reptes que planteja la subsistència de la identitat i de la cultura catalanes a l'horitzó del 2000.

A títol operatiu, entenem per "espai català" el conjunt dels territoris i comunitats delimitats tradicionalment pel domini català; i per "espai català de comunicació", el projecte d'aconseguir

articular, a través de diversos mecanismes i actuacions de caire polític, econòmic i cultural, una capacitat efectiva de control sobre l'estructuració i el funcionament dels sistema general de la comunicació social present en el domini lingüístic català.

Pel que fa als mètodes i a les tècniques de treball, i donat que es tractava d'una recerca interdisciplinar, s'utilitzaren els propis de la sociologia, de la ciència política i administrativa i de la teoria de la comunicació, principalment⁴. El treball de partida va consistir en una recollida sistemàtica de les dades polítiques, jurídiques, sociolingüístiques, econòmiques, relatives a la situació del sistema comunicatiu a cada una de les comunitats del domini lingüístic. També se sistematitzaren les dades disponibles sobre la presència del català en els mitjans i les indústries culturals de cada regió, així com sobre la circulació de la informació entre les diverses regions. A aquesta tasca bàsicament descriptiva, s'afegí després un esforç analític per identificar d'una banda les dependències estructurals del sistema de comunicació general a l'àrea i particular de cada territori; i de l'altra, per avaluar les dificultats principals i la viabilitat de la construcció de l'espai català de comunicació.

Aquesta darrera part inclogué les aportacions d'una àmplia consulta a grups d'experts i professionals significatius de cada una de les quatre regions principals (Principat de Catalunya, País

⁴El precedent més immediat d'aquest informe, pel que fa tant a l'objecte d'estudi com a la metodologia emprada, es troba a: Josep Gifreu (dir), Comunicació, llengua i cultura a Catalunya: Horitzó 1990, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1986.

Valencià, Illes Balears i Catalunya Nord). Finalment, l'informe havia d'oferir una proposta general i articulada d'actuacions favorables a la construcció d'aquest espai.

4.2. Organització i etapes

En consonància amb el plantejament d'aquesta recerca, la mateixa procedència dels experts col.laboradors havia de reflectir d'entrada la diversitat de regions de l'àrea i els punts de vista i el coneixement particulars de cada una. La complexitat de la temàtica abordada, així com la delicadesa que requeria el tractament d'aquestes qüestions, aconsellaven una àmplia participació.

Com es pot comprovar repassant la llista dels col.laboradors que han participat en diferent grau en aquest informe, la participació des de gairebé totes les subàrees del domini lingüístic ha estat considerable. I tant en la recollida i sistematització de les dades del sistema de comunicació respectiu, com en la participació en grups de treball, com en tasques de suport.

Iniciada la recerca a mitjats del 1989, aquesta ha seguit unes tres etapes força diferenciades. Primerament, a partir de l'equip de direcció, ubicat a la Universitat Autònoma de Barcelona, es començaren a encarregar estudis territorials i sectorials sobre els mitjans de comunicació i les indústries culturals a cada regió, així com alguns dictàmens específics. Posteriorment, els primers mesos del 1990 s'organitzaren quatre grups de treball a Barcelona, València, Palma i Perpinyà, respectivament, per tal de preparar una

avaluació qualitativa de la situació i perspectives de canvi dels mitjans en català i de la circulació de la informació a tot el domini lingüístic. I durant la segona meitat del 1990, tots els materials descriptius, analítics i valoratius foren examinats atentament i ordenats; també foren avaluats en funció de poder acabar l'informe amb una part, no tant de conclusions en el sentit estricte del terme, sinó de propostes en la via estratègica buscada. A tots els efectes, finalment, aquest informe fou tancat a 31 de desembre de 1990.

En l'elaboració i presentació final dels resultats, tal com es pot comprovar en els capítols següents, hem cregut convenient d'incloure elements dinàmics d'avaluació qualitativa (seleccionant nombrosos fragments de les valoracions dels grups de treball de quatre regions), al costat de les aproximacions més descriptives i quantitatives.

4.3. Limits i limitacions

Els límits d'aquest informe vénen marcats pels mateixos objectius de la recerca. L'interès central, que era l'anàlisi interdisciplinar del comportament del sistema de comunicació social present en una àrea delimitada per la seva pertinença al domini lingüístic del català, anava generant les fronteres històriques, geopolítiques i metodològiques del procés de recerca.

És evident que hi ha una gran quantitat de qüestions suscitàdes al llarg de l'informe, que només han estat tractades de passada

o donades per sabudes o admeses. Una investigació de caràcter macrosocial com la present només pot avançar d'aquesta forma, és a dir, presentant breus estats de la qüestió en aquelles àrees considerades menors o més conegudes i centrant-se en aquelles relacions i/o línies de força més significatives des del punt de vista establert per les hipòtesis operatives.

Segurament, l'interès més notable d'aquest informe pot estar en el punt de vista preferent adoptat sobre el tractament de la problemàtica analitzada o, almenys, en l'esforç -metodològic i metòdic- per repensar i resituar les diverses dimensions o variables pertocants al futur de l'espai català des d'una mirada global, obertament "còmplice", i sota un prisma que polaritza les diferents dimensions, que és la comunicació.

Aquest esforç novedós té lògicament un preu. Es el preu de la recerca innovadora, que parteix d'una precarietat de recursos de tota mena i que ha de posar a prova instruments d'anàlisi no convencionals.

L'objecte d'estudi en el nostre cas presentava dificultats suplementàries a les ja previstes en el tractament metodològic. Es sabut com la situació i l'estructura actuals de les regions que conformen el conjunt del domini lingüístic català no ofereixen gairebé cap homogeneïtat en els àmbits i sectors tractats aquí (especialment: polític, cultural, de mitjans, etc.). Aquesta dificultat d'entrada es veia enormement agreujada per la falta de documentació de base estadística homologable, corresponent a totes les regions i relativa a la circulació de la informació, al mercat

dels productes i béns culturals, a l'ús del català en els mitjans, als corrents de l'opinió pública respectiva, a les audiències dels mitjans àudio-visuals, etc. Les variables econòmiques del mercat de la comunicació i de la cultura en el domini lingüístic com a tal i en algunes regions, eren especialment introbables.

En general, les limitacions provinents de la manca de dades fiables, sistemàtiques i actualitzades, sobre bona part del nostre objecte d'estudi, han estat les més agudes i han estat evidentment insalvables. D'altra banda, cal reconèixer unes certes limitacions derivades de la manca d'experiència i de tradició en la dinàmica d'equips de treball complexos, corresponents a cada regió del domini lingüístic, amb les corresponents dificultats de connexió i de sintonia, de preparació i de dedicació, etc.

En qualsevol cas, els límits i limitacions d'aquest informe, uns buscats i els altres trobats, formen part també de la petita història de la recerca en comunicació al nostre país que sovint ha hagut d'avançar a contracorrent. I hem de reconèixer també que algunes de les limitacions poden ser imputables al plantejament plantejament general de la recerca; en aquest cas, la crítica fonamentada no sols és útil als responsables de la mateixa, sinó que és necessària per fer avançar el debat general.

II. ELS SISTEMES DE COMUNICACIO EN EL DOMINI LINGÜÍSTIC

1. OFERTA REAL

A) CATALUNYA

A.1.1. Mitjans escrits

A.1.1.1. Premsa

El decenni dels vuitanta va comportar canvis en el sector de la premsa a Catalunya. D'acord amb MATEO et al. (1988: 21-24), podem identificar quatre elements de canvi:

1. La renovació tècnica dels sistemes de producció, iniciada en alguns casos el decenni anterior, va plantejar problemes econòmics i laborals que no sempre es van resoldre amb èxit.
2. La reducció del nombre de capçaleres, en bona part a causa d'aquest factor.
3. L'entrada de capitals estrangers, inicialment en el camp de la premsa no diària.
4. La consolidació de l'espai local com a "alternativa rendible per a la premsa diària i setmanal professionalitzada".

Tots aquests canvis es van concretar de maneres diferents en els diversos sectors de la premsa.

Premsa diària

a) Les capçaleres

L'any 1991 hi havia a Catalunya cinc diaris d'informació general editats a Barcelona: La Vanguardia (1881), Diari de

Barcelona (1792, 1987), Avui (1976), El Observador (1990) i El Periódico (1978). A més, s'editava una edició catalana del rotatiu madrileny El País (1982) i unes planes especials per a Catalunya d'ABC (1988).

El març de 1990, en un context d'eclosió de la premsa econòmica, el grup Zeta va treure al mercat el diari especialitzat en economia La Gaceta de los Negocios.

Així mateix, a mitjan del mateix 1990 s'hi afegia un diari de caire sensacionalista, Las noticias, que va desaparèixer als pocs mesos de vida. Cal assenyalar que, en el període objecte d'estudi, ja hi havia hagut un intent fracassat de diari d'aquest tipus (El Dia, 1987-8).

En relació a 1985 havien desaparegut completament dues capçaleres (El Correo Catalán, El Noticiero Universal) i una tercera temporalment (Diario de Barcelona tancava l'any 1984 i reapareixia en català el 1987).

El mateix 1991 s'editaven també al Principat deu diaris d'informació essencialment local i comarcal: Diari de Girona i El Punt a Girona; Diari de Sabadell; Diario de Terrassa; Regió 7 a Manresa; Segre, La Mañana i Diari de Lleida (Lleida), Diari de Tarragona i Nou Diari (Reus).

També en aquest camp hi havia hagut una reducció de tres títols des de mitjan del decenni (Actualitat de Reus, El Maresme i El Pla de Bages), i la transformació d'un quart (Diario de Lérida va esdevenir, des de setembre de 1989, Diari de Lleida). Així mateix una experiència inexistent el 1985 va tenir una vida efimera

(Catalunya Sud, editat a Tarragona, va desaparèixer el gener de 1988)¹.

Finalment, a 1991 es publicaven a Barcelona, però amb distribució a tot Catalunya, dos diaris especialitzats en esports (Mundo deportivo i Sport); un menys que a mitjan del decenni (Dicen, desaparegut el 1985). Així mateix, hi va haver un intent frustrat d'editar una nova capçalera (Record, 1986).

b) La producció i la distribució

La transformació profunda dels processos de producció dels diaris de Catalunya, que havia començat els anys setanta, estava ja en una fase molt avançada. Ho il·lustrava, entre d'altres, el fet que el 3 d'octubre de 1990 el diari La Vanguardia sortia al carrer amb un aspecte totalment renovat, un cop acabat el remodelatge més important de la seva història: reducció de format, disseny nou, impressió en offset i introducció del color. D'altra banda, des d'aleshores, el diari incloïa una revista i un suplement diaris.

En general, la informatització del procés de producció de diaris va comportar, en un primer estadi, una reducció del personal, sobretot de tallers.

Segons dades publicades a El Món (11.06.87), La Vanguardia tenia un miler de treballadors 230 dels quals eren periodistes; El Periódico 210 (90 periodistes); Avui 165 (uns 80 periodistes); El

¹Caldria consignar també que, a final de 1985, es van tancar les edicions intercomarcals addicionals de El Periódico.

País-Catalunya 124 (44 periodistes) i el Diari de Barcelona 112 (70 periodistes).

Això no obstant, semblava que, un cop realitzada la informatització, el personal ocupat a la redacció tendia a créixer lleugerament. Segons dades de la *Unión de Periodistas* publicades a l'anuari de Fundesco (1990), la plantilla redaccional de La Vanguardia va passar de 98 treballadors l'any 1986 a 160 el 1989; la de El Periódico, de 91 a 100.

c) Les empreses editores

Les empreses editores dels diaris catalans es caracteritzaven per un grau de concentració molt notable i per una presència significativa del capital familiar. A més, les principals s'havien transformat en grups multimèdia (Godó, Zeta). En síntesi, es podien classificar en quatre categories:

-Editores grans

* Grup Godó.- Editava La Vanguardia (1881) a l'empresa (pròpia) gràfica Talleres de Imprenta SA (TISA) i comptava amb un servei de distribució. Els anys vuitanta es va consolidar plenament en el camp de l'edició (La Vanguardia, Mundo Deportivo, Historia y Vida i participació a l'agència de serveis comuns entre diversos diaris espanyols Colpisa). A més, participava majoritàriament a l'empresa Antena 3 SA tant en la branca radiofònica com en la televisiva.

* Grup Zeta.- Creat per Antonio Asensio Pizarro, president del grup, editava El Periódico de Catalunya i El Periódico/La Voz de

Asturias i Extremadura, així com nombroses publicacions periòdiques no diàries -revistes eròtiques, d'humor, d'economia, divulgació, etc-. Comptava amb una planta d'indústries gràfiques (1987) i amb servei propi de distribució (COEDIS SA). Participava majoritàriament en l'agència de premsa Off the Record Press i simbòlicament, en la privatització de la primera cadena de televisió francesa. En canvi, el projecte de televisió privada per a l'Estat espanyol impulsat pel grup no va rebre concessió. L'any 1987 va entrar en l'edició mitjançant la compra d'Editorial Bruguera i el llançament d'Ediciones B. A final de 1989 el 25% del capital d'aquest grup va ser comprat per News International, societat integrada al grup de comunicació presidit per Rupert Murdoch².

* PRISA (Promotora de Informaciones, SA).- Editora d'El País, productora de televisió, Ediciones El País, servei de notícies i una emissora privada de televisió. A Catalunya comptava amb una planta de producció (1982) i participació majoritària en el capital de la SER (1985) decisiva tant per a les emissores de la cadena com per a Rueda Rato, propietària de Cadena Catalana.

-Editores en català

* Premsa Catalana, SA.- Editora d'Avui i propietària, fins a 1990, de Ràdio Avui, emissora de capçalera de Cadena 13. Comptava amb tallers propis d'impressió (1986).

²Això no obstant, l'any 1990 aquest grup va anunciar la venda de la seva participació. Un altre soci estranger (Jacques Hachwell) ja havia venut el seu 5% d'accions de l'empresa.

* Edicions Intercomarcals SA i * Edicions Periòdiques de les Comarques, SA.- Editores, respectivament, de Regió 7 i Punt Diari, i basades en empreses de capitalització popular.

-Editores locals i comarcals

Fonamentalment s'havien originat a partir de la privatització dels antics diaris del Movimiento. Editorial Gironina SA editava Diari de Girona; Carles i Emili Dalmau, impressors de Lleida, editaven La Mañana, el setmanari en català La Veu de Lleida (1989), Diari de Lleida i, a Reus, Nou Diari (1990); Promotora Mediterránea de Informaciones y Comunicaciones, de capital proper al Partit Popular, editava Diari de Tarragona; Vallesana de Publicaciones SA editava Diari de Sabadell i l'empresari Julián Sanz, Diario de Terrassa.

-Editores especialitzades

* Ediciones Deportivas de Cataluña, SA (EDECASA).- Editava Sport i havia promogut El Día de Catalunya.

Prensa no diària

a) Les publicacions

Tradicionalment, la premsa no diària amb difusió alta a Catalunya ha tingut com a àmbit de circulació tot l'Estat espanyol, independentment del lloc d'edició. Quant als setmanaris, els que

assolien una difusió superior eren els anomenats *del cor* i d'informació relativa a la televisió.

Pel que fa a les publicacions editades a Barcelona, podem distingir quatre camps, en funció del mercat: el mercat espanyol (Lecturas), el mercat català (Serra d'Or), el mercat català especialitzat (L'Avenç) i el mercat espanyol especialitzat (Solo Moto).

b) Les empreses editores

-Orientades al mercat espanyol

* Hogar y Moda, SA (HYMSA).- Empresa de capital familiar fins l'any 1990 en què el grup editor suís Edipresse va comprar entre el 70 i el 75% de les accions. S'havia especialitzat en l'anomenada premsa femenina i de la llar i editava el setmanari Lecturas i les revistes Algo, Labores del Hogar, Comer y Beber, Patrones i Rutas del Mundo. Comptava amb tallers d'impremta propis.

* Publicaciones Heres, SA.- Especialitzada en l'anomenada premsa del cor i de televisió, publicava els setmanaris Pronto i Tele Indiscreta, els quinzenals Garbo i Super Pop i el mensual juvenil Nuevo Vale.

* Zeta.- Especialitzada en premsa eròtica (Lib, Yes, Bazaar, Emmanuelle) i d'informació general (Interviú, Panorama, Tiempo i Primera Línea), així com Penthouse, Viajar, Nueva i Dinero. Cal assenyalar que tot i tenir la seu a Barcelona, durant el decenni

dels vuitanta es va observar un desplaçament progressiu d'activitats cap a Madrid.

-Orientades al mercat català

* Publicacions de l'Abadia de Montserrat.- Publicava el mensual Serra d'Or, l'infantil Tretzevents i actuava també en l'edició de llibres.

* Associació Cultural Xarxa.- Editava des de 1987 la revista Xarxa.

* Catalana de mitjans de comunicació i edició, SA.- Editava el setmanari Set dies d'actualitat des de 1989.

Cal assenyalar, en relació a mitjan anys vuitanta, la inactivitat de * Publicacions El Món, SA, editora de la desapareguda revista del mateix nom.

-Especialitzades i orientades al mercat espanyol

Entre les més significatives podem remarcar, en el camp de l'esport, el Grup Alesport (Solo Moto); en l'electrònica, Boixareu Editores (Actualidad Electrónica); en medicina, Doymasa (Jano).

-Especialitzades i orientades al mercat català

Cal esmentar L'Avenç, especialitzada en història i editada per L'Avenç, SA.

-Institucions

El paper de les institucions com a editores de publicacions va augmentar significativament, tant per part de les públiques

(Generalitat, Diputacions, Administracions locals) com de les privades (entre d'altres, Caixa de Pensions, Reial Automòbil Club de Catalunya).

c) La producció i la distribució

En general, les editores no disposaven de tallers ni serveis de distribució propis. Les distribuïdores principals a Barcelona eren Coedis, del grup Zeta, i Midesa, del grup Salvat.

Quant a empreses d'arts gràfiques amb seu a Barcelona cal esmentar Printer Industria Gráfica i Eurohueco (del grup Bertelsmann) i Cayfosa.

d) Els professionals

El camp de l'activitat professional als mitjans de comunicació a Catalunya ha estat poc estudiat. En l'àmbit de la premsa escrita la funció dels periodistes és elaborar la informació i confeccionar les publicacions. Per això necessiten, en primer lloc, obtenir-la. Els recursos principals d'obtenció d'informació són els propis periodistes, les agències de notícies i gràfiques i els corresponents. En general, els propis periodistes del diari s'encarreguen de la informació de Catalunya (l'obtenen directament), encara que també en poden rebre una part de les agències.

En aquest sentit, a Catalunya no hi havia cap agència en català³ ni centrada en l'àmbit del Principat ni del domini lingüístic català. Efe i Europa Press hi tenien delegacions; OTR Press pertanyia al grup Zeta però les seves activitats se centraven a Madrid; Colpisa era participada pel Grup Godó però s'orientava com a servei de notícies d'un conjunt de diaris espanyols.

Pel que fa als corresponsals catalans a l'estranger, n'havia augmentat el nombre des dels anys setanta, en bona part a causa de l'aparició de mitjans nous (sobretot la ràdio i la televisió públiques). Dels 47 corresponsals catalans a l'estranger consignats a l'anuari de Xavier Tudela (1988) Presència catalana en el món 31 treballaven en el camp de la premsa escrita, encara que d'aquests només 22 per a diaris catalans⁴.

Pel que fa als periodistes, no hi havia dades específiques per a la premsa escrita. En línies generals es podien projectar les conclusions de l'estudi elaborat pel Col·legi de Periodistes de Catalunya sobre els treballadors de les redaccions dels principals mitjans d'informació del Principat.

Segons aquest estudi, la mitjana d'edat dels periodistes era de 30 anys. En general, es tractava de joves formats a la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de

³Es considerava que no es podia donar aquest nom al servei de l'agència Efe (1989) per a publicacions i emissores locals i comarcals, ja que la transmissió de la informació no era constant ni immediata.

⁴La Vanguardia, nou; Avui, El País, El Periódico i Punt Diari, tres cadascun; Diari de Barcelona, un.

Barcelona. L'estudi constatava també la quasi inexistent organització sindical d'aquest col·lectiu, encara que el nombre de col·legiats fos força elevat (més de mil).

A.1.1.2. Llibre

a) Les editorials

Històricament Barcelona ha estat la capital de l'edició de llibres en castellà destinats tant al mercat espanyol com llatinoamericà⁵. Això ha comportat que algunes de les editorials més importants de l'Estat tinguessin la seu a Barcelona (Planeta, Plaza & Janés, Círculo de Lectores).

Però a Catalunya hi havia també les editorials més importants quant a l'edició de llibre en català (Edicions 62, Fundació Enciclopèdia Catalana).

A principi dels anys noranta, el camp del llibre en català gaudia, des del punt de vista dels editors, de bona salut tot i que no es podia afirmar el mateix de les editorials a causa de la competència⁶. Segons un estudi dirigit per Antoni M. Güell (1988),

⁵Aquesta tendència només es va modificar l'any 1986 (13.876 llibres editats a Barcelona i 14.525 a Madrid), però es va tornar a recuperar a partir de 1987 (14.933 i 14.587 respectivament).

⁶Entrevista personal a Jordi Ubeda, president de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana.

entre 1984 i 1986 van augmentar significativament les editorials que editaven en català. Així, es va passar de 118 a 177'.

D'acord amb el mateix estudi, predominaven les editorials amb pocs títols (91 editaven només el 4,9% dels títols estudiats per l'autor, mentre que cinc tenien al mercat el 36,5%). D'altra banda, caldria considerar el paper creixent de les administracions (Generalitat, Ajuntaments) com a editores.

Paral·lelament també hi havia una especialització temàtica quant a les editorials. Les més grans dominaven el camp de la literatura, mentre que les petites se centraven en llibres científics i tècnics, de ciències socials, d'art, etc. Les editorials de tipus mitjà editaven llibres infantils, juvenils, de text, història i biografies.

Segons el president de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, Jordi Ubeda, a principi dels anys noranta el mercat mateix faria la tria necessària per tal d'aclarir el panorama editorial.

Els principals factors que identificaven la forta situació de competència eren:

- * una oferta que superava la demanda,
- * un nivell de lectura que es mantenia molt baix,
- * l'oferta de títols era molt elevada, però es reduïen els tiratges,

'Les dades d'aquest estudi es referien al llibre en català en el conjunt del domini lingüístic i no només a Catalunya.

* la venda de llibres en català havia augmentat, però estava molt repartida i creava problemes d'adequació al mercat.

b) La producció

L'edició en català significava un 80% de l'edició de llibres de l'Estat en llengües altres que el castellà durant tot el decenni. Això no obstant, el nombre de títols editats el 1981 pràcticament s'havia duplicat el 1988 (es va passar de 2.140 a 4.230).

Paral·lelament, a partir de 1988 hi va haver un cert estancament (4.145 títols editats el 1987 i 4.230 el 1988) i una reducció en els tiratges. D'acord amb les dades recollides a l'estudi de Güell (1988), entre 1975-84 el tiratge mitjà era de 5.916 exemplars, mentre que entre 1985-86 va pujar a 6.635. Ubeda explicava la reducció a partir de 1988 com una sortida de les editorials per buidar fons i no pas a causa d'una baixada general de vendes.

c) La indústria gràfica

La indústria gràfica instal·lada a Catalunya ha estat molt important. Segons Jordi Ubeda, es caracteritzava per estar molt ben muntada i molt ben util·lada; per això l'editor català difícilment sortia a imprimir fora de Catalunya.

Això no obstant, també cal assenyalar que les empreses principals del sector no eren de capital majoritari català. Així, per exemple, la companyia transnacional alemanya Bertelsmann era

la propietària de Printer i Eurohueco, empreses destinades a la impressió de llibres i revistes.

d) La distribució i la comercialització

La distribució del llibre en català no ha estat generalment a mans de les pròpies editorials, massa petites per mantenir-la. Fonamentalment en aquest sector es podien distingir dos tipus d'empreses:

i) aquelles que treballaven en exclusiva -tot actuant com la branca comercial- per a unes editorials. La més representativa de Catalunya seria Enlace, distribuïdora en exclusiva de La Magrana o Edicions 62^a.

ii) aquelles que distribuïen en exclusiva per a algunes editorials, però al mateix temps feien un fons general. Seria el cas de l'Arc de Berà, distribuïdora de Publicacions de l'Abadia de Montserrat però també de tota l'edició en català al marge de la procedència.

L'Arc de Berà era, a final del decenni dels vuitanta, l'única distribuïdora dedicada al llibre en català. Segons Joaquim Encesa, de la pròpia empresa, hi treballaven 42 persones i comptava, entre

^aTambé distribuïa els llibres de l'editorial Tres i Quatre, de València.

d'altres, amb cap de vendes, un equip de venedors i, el que no era gens corrent, delegacions⁹.

D'acord amb Encesa, més de la meitat dels divuit anys d'existència de l'empresa es repartia un petit dividend. Així, tot i que encara no es considerava rendible com a empresa s'havia pogut també crear cert patrimoni (locals propis).

Pel que fa a la venda, el llibre en català tenia una tradició quasi exclusiva de llibreries. A principi dels anys noranta aquest continuava essent el canal principal de venda, especialment a través de les anomenades "grans superfícies" (El Corte Inglés, Pryca i grans magatzems en general), tot i que Catalunya tenia molts tipus de llibreries (de barri, especialitzades en català o per temes, de comarques, de la Generalitat).

Això no obstant, durant el decenni dels vuitanta s'havia introduït també la venda a crèdit. D'acord amb el president de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, aquesta forma de venda era important tant per a algunes editorials en català (Edicions 62, Fundació Enciclopèdia Catalana) com per editorials tradicionalment dedicades al llibre en castellà (Planeta, Plaza & Janés, Océano).

Cal assenyalar que aquesta forma de venda no només s'aplicava a obres de tipus enciclopèdic. Algunes col·leccions de butxaca (Les Millors Obres de la Literatura Catalana o Les Millors Obres de la

⁹Les delegacions eren a Girona, Lleida i Reus, però també a València i, a través de Moll, a les Illes Balears, ja que l'àmbit de distribució de l'Arc de Berà era tot el domini lingüístic del català.

Literatura Universal, coeditades per Edicions 62 i Caixa de Pensions) es van vendre tant en llibreries com a crèdit.

En canvi, el llibre en català pràcticament no havia accedit als fascicles ni als quioscos¹⁰.

A.1.2. Mitjans àudio-visuals

A.1.2.1. Ràdio

a) Les emissores

D'acord amb l'informe coordinat per Salvador CARDUS (1989) Catalunya 77-88. Societat, economia, política, cultura, l'evolució del fet radiofònic a Catalunya estava marcat per tres característiques bàsiques¹¹:

- * Les transformacions en el sector radiofònic espanyol, que havien implicat l'aparició de cadenes estatals noves com ara Antena 3, i els processos de concentració o canvi de propietat en d'altres emissores, especialment el cas de la cadena Ser, que va passar a ser controlada per Prisa.

- * La presència d'emissores públiques en català i, amb una implantació molt menor, d'una cadena privada.

¹⁰Tot i que la presència de col·leccions en català als quioscos era mínima, hi hagué algunes iniciatives com ara la Història de la literatura catalana, editada per Orbis i Edicions 62.

¹¹Vegeu el capítol dedicat a la ràdio a CARDUS, Salvador: "Els mitjans de comunicació", dins CARDUS, S. (coord.): Catalunya 77-88. Societat, economia, política, cultura, Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana, 1989, pp.350-351.

* El fenomen de les ràdios municipals, tret específic del model català.

D'altra banda, cal assenyalar també que durant la segona meitat dels anys vuitanta es va avançar significativament en l'ordenació del panorama radiofònic a Catalunya. L'auge de la freqüència modulada (FM) dels primers vuitanta havia comportat un caos considerable, tant des del punt de vista de les freqüències com de les potències.

L'ordenament del sector es va fer, però, respectant escrupolosament la dualitat públic/privat del sistema radiofònic espanyol. Així, es va mantenir una primera distinció entre emissores de caràcter públic i privat.

-Emissores públiques

* Radiotelevisió Espanyola (RTVE).- El canvi més significatiu fou que les dues empreses que aplegaven les emissores integrants d'aquest organisme, RNE i RCE, es van fusionar en una nova RNE (1989)¹². A partir de la integració, RNE emetia específicament per a Catalunya, des de l'emissora de Barcelona, a través de Ràdio 1 - radiava programació específica i per a la xarxa estatal en OM-i de Ràdio 4 (en català, FM). RNE difonia també les emissions d'abast estatal de Ràdio 2 (música clàssica, FM), Ràdio 3 (FM) i Ràdio 5 (OM).

¹²La fusió va ser regulada pel Reial Decret 895/1988, de 20 de juny (BOE núm. 188, de 6 d'agost de 1988).

Paral·lelament, també difonia programació específica i en cadena a través de les antigues emissores en OM i FM a Barcelona, Girona, Igualada, Tarragona, Tàrrrega, Tortosa i Ulldecona.

* Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV). - Aquest organisme explotava les emissores de ràdio concedides a la Generalitat de Catalunya. La segona meitat del decenni dels vuitanta s'afegia Catalunya Música (1987) a les inicials Catalunya Ràdio i Ràdio Associació de Catalunya. Totes emetien en FM; les primeres cobrien tot el Principat i la tercera es limitava pràcticament a l'àrea de Barcelona. Paral·lelament, l'any 1990 es va aprovar la constitució d'una xarxa nova, Catalunya Informació.

* Emissores municipals. - Les emissores municipals nascudes l'any 1979 a Catalunya (dependents d'ajuntaments) havien arribat a final dels anys vuitanta a un total de 130. Totes emetien en FM i tenien una àrea de cobertura local. Bona part d'aquestes emissores (46 segons dades d'EMUC a principi de 1989; 150 segons GIMENEZ, 1989:36) estaven aplegades en la Federació d'Emissores Municipals de Catalunya, EMUC).

A principi dels anys noranta semblava imminent la legalització de les emissores municipals existents al Principat¹³.

¹³Els passos que ja seguits eren l'aprovació de la Llei d'Ordenació de les Telecomunicacions (1987) i el Pla Tècnic Nacional d'Ones Mètriques amb Modulació de Freqüència (1989) i l'aprovació per part del Congrés de Diputats de la Llei Reguladora de la Gestió i Control Parlamentari de les Emissores Municipals (1990). A Catalunya, un cop aprovada definitivament aquesta llei, la Generalitat havia de regular i aplicar els tràmits de concessió.

-Emissores privades

* D'àmbit estatal. Constituïen la meitat de les emissores privades existents a Catalunya i totes tenien almenys una emissora a Barcelona.

- Cadena SER.- A final dels anys vuitanta comptava amb estacions pròpies, en OM i FM, a Barcelona, Figueres, Móra d'Ebre, Reus i Salou, i amb emissores associades a Manresa i a Terrassa. Al mateix temps, era copropietària de la Cadena Ràdio (emissores a Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Tarragona i Tortosa) i de Cadena Catalana (dues emissores a Barcelona i una a Girona i a Lleida). El soci majoritari era PRISA -editora de El País-.

- Antena 3.- Emetia exclusivament en FM a través de dues emissores a Barcelona i una a Vilafranca del Penedès i a Reus/Tarragona. Així mateix participava en la filial Radio 80. Serie Oro de Barcelona (FM). Entre l'accionariat destacava TISA (editora de La Vanguardia).

- COPE.- Amb el nom de Ràdio Popular tenia emissores a Barcelona, Figueres, Lleida i Tarragona/Reus. En cada cas emetia en OM i FM. Era propietat de la Conferència Episcopal Espanyola.

* D'àmbit català.

- Cadena 13.- Apareguda l'any 1983, s'havia estès per unes quinze ciutats de Catalunya mitjançant emissores en FM d'abast local. L'any 1990 el 50% de la propietat d'aquesta empresa va passar a la COPE.

* D'àmbit local.

- Ràdio Miramar. Emetia, per a l'àrea de Barcelona, a través d'OM. Des de 1988 estava associada a les homònimes del País Basc i, més tard, integrada en la Cadena Ibèrica.

- En FM hi havia diverses emissores a l'àrea de Barcelona capital (p.ex. Radio Salud) o a la rodalia (RKOR).

- Cal remarcar que, a final del decenni dels vuitanta, en part fruit de la reordenació s'havia obligat a tancar 180 emissores que emetien sense llicència, especialment a l'àrea de Barcelona (Radio Taxi), però també a d'altres punts de Catalunya (Ràdio Balaguer).

Això no obstant, el Principat era una de les àrees d'Europa amb més densitat radiofònica. En total, l'any 1989 Catalunya comptava amb 348 freqüències d'emissió: 54 de RNE, 37 de la CCRTV, 73 d'emissores comercials en FM i 184 a emissores municipals¹⁴.

Es preveia, encara, que aquest panorama es modificaria en concedir-se noves llicències. D'acord amb el reial decret 169/1989, de 10 de febrer de 1989, que aprovava el pla tècnic espanyol de radiodifusió sonora d'ona mètrica en modulació de freqüència, a Catalunya li corresponien trenta-set emissores que hauria de concedir la Generalitat. Tenint en compte que es feia una reserva per completar la xarxa de la CCRTV, restaven 26 emissores a explotar en règim de concessió privada.

El mes de juny, en tancar-se el període de presentació de candidatures, hi havia unes 800 sol.licituds per a aquestes vint-

¹⁴Avui, 28 de febrer de 1989.

i-sis emissores que s'havien d'instal·lar a Barcelona (dues), Igualada, Manresa, Terrassa, Girona (dues), la Jonquera, Puigcerdà, Sant Feliu de Guíxols, Balaguer, Lleida (dues), La Seu d'Urgell, Solsona, Tàrraga, Tremp, Amposta (dues), Montblanc, Tarragona, Tortosa, Rubí, Sant Feliu de Llobregat, Ripoll i Cervera¹⁵. En total, Catalunya passaria de trenta-cinc poblacions amb emissora de ràdio a quaranta-dues¹⁶.

b) Els professionals

Hi havia molt pocs estudis sobre els professionals del sector radiofònic. Això no obstant, alguns indicis apuntaven que es començava a constituir un petit star system a l'entorn d'alguns periodistes o conductors de programes.

Un estudi d'audiència de la CCRTV de novembre de 1987 identificava els programes més escoltats de Catalunya Ràdio: les retransmissions esportives de Joaquim M. Puyal, Catalunya Matí, El matí de Josep Cuní i els programes d'Àngel Casas i Àngels Barceló. S'observava, per tant, la importància del conductor del programa en l'audiència.

L'estudi d'actituds envers la ràdio de la mateixa Corporació (1987) recollia que, entre les persones que escoltaven els partits de futbol a la ràdio, un 32% tenia Joaquim M. Puyal com a locutor

¹⁵La Vanguardia, 21 de juny de 1989.

¹⁶El País, 29 de juliol de 1989.

preferit¹⁷. El segon lloc era ocupat per José M. García (14%), seguit per José Luis Fernández Abajo (10%).

En relació amb el personal ocupat al sector només es disposava de dades de les tres emissores de la CCRTV. L'any 1988 Catalunya Ràdio, Ràdio Associació i Catalunya Música tenien una plantilla de 147 treballadors.

Quant als corresponsals catalans a l'estranger, l'anuari Presència catalana en el món (1988) en recollia vuit que es repartien, a parts iguals, entre Catalunya Ràdio i RNE-Ràdio 4.

A.1.2.2. Televisió

a) Les emissores

A principi del decenni dels anys noranta les emissores que es captaven a Catalunya es podien classificar en tres categories, d'acord amb els àmbits de difusió: superior al català, català i local.

-Emissores d'àmbit superior al català

Catalunya havia començat de rebre de forma passiva la programació de les emissores difoses via satèl.lit. Segons CORBELLÀ (1988:38), l'any 1988 es podien veure a Catalunya un total de vint-i-cinc canals via satèl.lit.

¹⁷Aquest percentatge, corresponent a respostes espontànies, pujava al 46% en respostes suggerides.

D'altra banda, en alguns punts del territori (especialment a les comarques del nord) es captaven, també de forma passiva, els canals estatals francesos difosos per ones hertzianes.

El Principat era cobert per les emissions estatals dels dos canals de televisió de l'ens públic estatal espanyol RTVE: TVE 1 i 2. A més, participava activament en l'elaboració de la programació d'aquests canals mitjançant el Centre de Producció de TVE a Catalunya (Sant Cugat).

Finalment, arribaven també a Barcelona i la seva àrea d'influència les emissions dels canals espanyols de televisió privada: Antena 3, Tele 5 i Canal Plus.

-Emissores d'àmbit català

La televisió d'àmbit català s'havia incrementat notablement des de mitjan decenni dels vuitanta. Inicialment limitada a un circuit català de TVE, l'any 1984 s'hi havia incorporat TV3-Televisió de Catalunya, el 1987 havia començat la desconexió de TVE-Catalunya i el 1989 s'havia posat en marxa de forma regular Canal 33.

TVE-Catalunya formava part de l'ens públic RTVE, mentre que TV3 i Canal 33 eren gestionades per la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV).

-Emissores d'àmbit local

Les emissores de televisió d'àmbit local, nascudes a principi dels anys vuitanta, es van consolidar durant la segona meitat del

decenni¹⁸. S'observava una multiplicació de les experiències. Tot i que era molt difícil d'avaluar-ne el nombre exacte, l'any 1988 n'hi havia un centenar¹⁹. Entre les que funcionaven regularment es podien distingir dos tipus:

i.) Emissores inscrites a la Federació Pro Legalització de les Televisions Locals a Catalunya (FLTLC). Les 46 afiliades l'any 1988 es podien definir majoritàriament com a emissores locals comunitàries de servei públic. Amb tot, algunes (especialment aquelles establertes a ciutats grans) havien abandonat aquesta filosofia, més pròpia dels anys inicials.

ii.) Emissores amb plantejaments comercials, encara que amb una programació limitada.

b) La producció i la programació

La tendència a la "transnacionalització" dels continguts de les emissores de televisió va ser constant durant tot el decenni.

-TVE-Catalunya

El centre de producció de TVE a Catalunya (a Sant Cugat del Vallès des de 1983) realitzava una funció doble. D'una banda, produïa i emetia programes específics per a l'anomenat Circuit

¹⁸La creació, el juliol de 1985, de la Federació Pro Legalització de les Televisions Locals de Catalunya (FLTLC) constituïa un dels primers signes d'aquesta consolidació.

¹⁹Dades de la FLTLC i del Gabinet de Radiodifusió i Televisió de la Generalitat de Catalunya.

Català; de l'altra, produïa per a un dels dos canals d'abast estatal (TVE 1 o 2).

Una de les característiques de TVE Catalunya era el pes significatiu que hi tenia la producció pròpia (l'any 1983 arribava al 98%).

La producció per al Circuit Català es feia quasi exclusivament en català. L'any 1984 les emissions en català van arribar a 1.310 hores (TVE 1 va superar les 4.177 i TVE 2 les 2.915). El 1985 n'emetia 25h30 setmanals que, el 1986, van pujar, primer, a 32 i després a 37h40. Aquesta xifra ja era difícil de superar si no es recorria a la desconnexió, tal com va passar a partir de 1987.

Pel que fa a la producció per a la xarxa estatal, el paper de TVE-Catalunya va tendir a augmentar des dels anys vuitanta, especialment a partir de l'entrada en funcionament de les instal·lacions de Sant Cugat. En aquest sentit, es va optar per una certa especialització, d'una banda, en programes esportius, sobretot el cap de setmana; de l'altra, en programes d'entreteniment, especialment concursos. Paral·lelament, va augmentar la presència dels serveis informatius de Sant Cugat en els programes informatius de TVE 1 i 2, tant diaris com d'altra periodicitat²⁰.

²⁰Cal assenyalar que el paper de TVE-Catalunya, molt debatut en l'àmbit social català entre final de 1978 i principi dels anys vuitanta, va tornar a ser objecte de discussió en acabar el decenni. Davant la incertesa de cara al futur, el desembre de 1987 la comissió de política cultural del Parlament de Catalunya va aprovar, per unanimitat, una proposició no de llei en què es demanava que "TVE a Catalunya respongui a la identitat de Catalunya com a poble, pel que fa a la direcció, gestió, programació i continguts" (Avui, 16 de desembre de 1987).

-TV3

La programació de TV3 era exclusivament en català. Des de l'inici d'emissions regulars l'any 1984 va augmentar de forma progressiva l'horari d'emissió. Segons dades de la CCRTV, es va passar de 1.700 hores l'any 1984 a 4.359 el 1988. Paral·lelament, va disminuir el pes de la producció pròpia, que va passar d'un 62% el primer any d'emissió a un 41,7% el 1987.

Un capítol important en el funcionament de TV3 va ser el finançament. Les fonts eren els ingressos de publicitat, les partides pressupostàries de la Generalitat en forma de subvencions i la comercialització i venda de programes. El 1984 un 70% provenia de la Generalitat i un 30% de la publicitat i venda de programes, però l'any 1986 ja es van invertir els percentatges (68% de publicitat i altres i 32% de subvencions). El 1989 els 11.500 milions de pessetes del pressupost de funcionament de TV3 van ser finançats exclusivament per la publicitat i la comercialització de programes.

-Canal 33

El que s'ha definit com un segon canal de TV3 va començar a emetre en període de prova el 23 d'abril de 1989 amb el nom de Canal 33 un total d'unes 28 hores setmanals de mitjana, íntegrament en català.

El naixement d'aquest nou canal va ser conflictiu, de manera similar a com el seu dia va ser-ho el de TV3²¹.

Superats, almenys en bona part, els conflictes inicials, aquest canal es va posar en marxa el 10 de setembre de 1990 amb una programació de 40 hores setmanals, on fonamentalment predominaven les emissions de caire cultural.

-Les productores independents

No es disposava d'estudis sobre la incidència de les productores videogràfiques independents que depassessin l'anàlisi periodística més immediata²². Es pot apuntar només que aquest sector cada anava adquirint una importància creixent en la producció televisiva, especialment en el camp de la ficció i l'entreteniment.

TV3, des de l'inici, va treballar amb productores independents, encara que en alguns casos no es van consolidar en el sector (p.ex. VideoSpot). A final dels anys vuitanta ja s'havien constituït a Catalunya diverses productores a l'entorn de personatges populars de la televisió (Salvador Alsius, Angel Casas, Joaquim M. Puyal, La Trinca), que fonamentalment treballaven amb les emissores presents al Principat (TVE i TV3) mitjançant acords de producció delegada o similars. Això no obstant, eventualment també participaven en altres activitats, com ara publicitat i doblatge.

²¹Sobre la gènesi problemàtica i conflictiva d'aquest canal, vegeu AMELA, V.M.: "L'alambinada història del Canal 33", dins Capçalera, n.1, abril de 1989, pp.37-39.

²²Vegeu El Periódico, octubre de 1989.

En qualsevol cas, es tractava d'un camp en emergència i bona part del seu paper estava encara per definir i, fins i tot, per regular.

-Els estudis de doblatge

L'arribada de TV3 (i, en menor mesura, també de les altres televisions autonòmiques de l'Estat ja que, per exemple, les emissores d'Andalusia i del País Valencià encarregaven doblatges a Catalunya) va comportar la reactivació del sector del doblatge a Catalunya que, després d'uns anys de domini absolut dins de l'Estat, havia entrat en una davallada corresponent també a la crisi del cinema en general.

L'increment d'hores de doblatge (d'unes 400 el 1982 a unes 2.500 el 1988 segons dades de Carme ANGLADA recollides a l'Avui del 12.01.89) va suposar la proliferació d'estudis de doblatge. El fenomen, però, no estava exempt de riscos: només l'any 1988 es van presentar -sempre d'acord amb ANGLADA- un total de set expedients de suspensió de pagaments en el sector.

Així mateix, entre els problemes de la indústria del doblatge a Catalunya hi havia també la falta d'una plantilla d'actors prou ampla.

A.1.2.3. Cinema

Entre les diverses formes de creació, el camp del cinema era, segons Salvador CARDUS (1989)²³, la que trobava més dificultats per aconseguir una "situació de normalitat acceptable", sobretot perquè la indústria i el mercat de distribució no eren controlats pels mateixos realitzadors.

a) La producció i la distribució

El tret més característic del cinema català quant a la producció va ser la disminució progressiva del paper de Catalunya, dins d'Espanya, durant el decenni dels vuitanta. Aquesta pèrdua de protagonisme s'explica tant per la desaparició progressiva d'estudis de rodatge com pel trasllat de les empreses nord-americanes a Madrid²⁴.

Això no obstant, era difícil conèixer amb precisió els llargmetratges produïts a Catalunya. Les dades atribuïdes a la Direcció General de Cinematografia, Video i Televisió de la Generalitat per diversos investigadors no sempre coincidien (BONET, 1988; CORBELLÀ,

²³Vegeu el capítol corresponent al cinema a CARDUS, S.: "La creació i producció de cultura", dins CARDUS, S. (coord.): Catalunya 77-88. Societat, economia, política, cultura, Barcelona, Fundació Jaume Bofill-La Magrana, 1989, pp.393-396.

²⁴Després d'uns anys de tancaments continuats, l'any 1984 es van inaugurar els estudis Ideal. D'altra banda, a principi de 1990, hi havia en projecte la construcció d'uns grans estudis (International Film Studios) a Sant Cugat.

1988). D'altra banda, les dades recollides als catàlegs Catalan Films, editats pel Servei de Cinematografia de la Generalitat, feien referència a períodes d'un any i mig, però no especificaven l'any de producció del llarg-metratge²⁵.

Pel que fa a les productores, disposàvem dels directoris recollits als ja esmentats Catalan Films. Els períodes de 1985-6 i 1986-7 en recollien 27; el 1987-8 pujaven a 40 i el 1988-9 baixaven fins a 21. Les dades no permetien avaluar ni el tamany ni la capacitat productiva de les empreses.

Cal assenyalar, d'altra banda, que la indústria cinematogràfica catalana va començar de col.laborar amb la televisió²⁶.

Quant al cinema d'animació, cal remarcar el naixement de diverses empreses durant el període. Així, l'any 1984 es van crear els estudis Animàtica; el 1986, Peraustrínia i el 1987, Delta Grup²⁷.

Pel que fa a la distribució de les pel.lícules catalanes, no disposàvem de dades.

²⁵A títol il.lustratiu vegeu, a l'annex, el quadre 14 on presentem, a la primera columna, les dades recollides per CORBELLÀ (1988:45-46) i, a la segona, un càlcul propi a partir dels catàlegs Catalan Films.

²⁶La primera experiència amb TV3 data de 1985. Es tracta de la pel.lícula de Francesc Bellmunt "Un parell d'ous", en què TV3 va apropar 15 dels 60 milions de pressupost. També hi ha hagut col.laboracions amb TVE com ara "La Plaça del Diamant" l'any 1982 o "Vida privada" el 1987. (Vegeu CARDUS, S.: "La creació i producció de cultura", p.394.)

²⁷Vegeu ARTIGAS, Jordi: "El dibuix animat i l'espot centren el camp de l'animació", dins Cultura, n.12, maig de 1990, pp.54-59.

b) L'exhibició

El sector de l'exhibició era més conegut, entre d'altres, a partir d'un estudi de Lluís BONET publicat a final de 1989, que vàrem consultar en original datat a 1988.

D'acord amb BONET (1988), l'exhibició cinematogràfica patia en general un procés de disminució progressiva del nombre de sales, redistribució de les sales que romanien en actiu i reducció del nombre d'espectadors. Totes aquestes característiques es podien aplicar a Catalunya.

Segons aquest autor, el juliol de 1988 hi havia a Catalunya 373 sales actives²⁸, que territorialment es distribuïen així: 54,69% a la província de Barcelona, 18,76% a Tarragona, 13,40% a Lleida i 13,13% a Girona.

Bonet estimava que l'exhibició cinematogràfica a les poblacions catalanes de més de 20.000 habitants, llevat de Barcelona, era controlada per un nombre molt reduït d'empresaris (uns quinze) que s'ocupaven de la programació d'una cinquena part de totes les sales catalanes i obtenien al voltant d'una quarta part de la recaptació total. En canvi, a les poblacions de menys de 10.000 habitants la recaptació seria poc rellevant, tant pel nivell de fragmentació empresarial com per l'existència de sales sense finalitat de lucre.

²⁸D'acord amb dades recollides pel mateix BONET (1988:8), s'havia passat de 1.178 sales el 1969; 900 el 1975; 738 el 1980 i 421 el 1986 a les 373 de 1988.

El cas de Barcelona ciutat era atípic. Hi havia una notable concentració territorial de les sales (més del 50% a l'Eixample) i empresarial (Balañà i Cinesa controlaven un 70% de les sales i recaptaven al voltant del 80% del total de la ciutat).

Cal assenyalar que els espectadors de Catalunya es concentraven en un 63% al Barcelonès i en un 76% si es considerava l'àrea metropolitana.

Quant a la recaptació, BONET (1988:25) apuntava que deixava de créixer en pessetes corrents des de 1983, encara que la recaptació per sala pujava significativament fins al punt que l'any 1986 (13 milions de pessetes) quasi doblava la xifra de 1980 (6,7 milions). La participació de Catalunya en la recaptació total de l'Estat espanyol no variava substancialment els anys vuitanta i oscil.lava a l'entorn del 20%.

En el camp de l'exhibició, diversos autors apuntaven que, quasi paral.lelament a la disminució del nombre d'espectadors en sala, es va produir un increment dels espectadors de cinema en suport video, encara que no hi havia dades sobre el sector. BONET (1988:53) llençava, amb moltes precaucions, una estimació. L'any 1984 es van llogar uns 39 milions de cintes de video; suposant un mínim de dos assistents per projecció hi hauria més de 78 milions d'espectadors de cinema en aquest suport. Assenyala també que s'havia iniciat la venda -ja no el lloguer- de cintes enregistrades que, majoritàriament, eren llargs-metratges.

Era més coneguda, en canvi, l'exhibició de cinema en televisió. TVE emetia, els anys vuitanta, uns 400 llargs-metratges (414

el 1982, 411 el 1984 o 443 el 1986). TV3, per la seva banda, va arribar l'any 1988 a un acord amb l'Associació Catalana de Productors Cinematogràfics segons el qual, a més de regular-se qüestions relatives als drets d'antena i de pre-compra, s'emetria una pel·lícula espanyola per cada tres estrangeres.

c) Els estudis de doblatge

Tradicionalment, la indústria del doblatge ha estat molt important a Catalunya. Entrats els anys vuitanta, cinc estudis de Barcelona es repartien la feina i els 300 actors de doblatge. El sector del doblatge cinematogràfic, però, es trobava en declivi. La producció es va disparar amb l'arribada de TV3 (i les altres televisions autonòmiques). Segons dades presentades per Carme ANGLADA (Avui, 12.08.89), de les 400 hores de doblatge que es van fer a Catalunya l'any 1982 es va passar a més de 2.500 el 1988 i es preveia que es podria arribar a unes 4.000 hores el 1990, incloent-hi pel·lícules, sèries i videos de televisió.

d) Els professionals

Cal assenyalar que des de la segona meitat dels anys vuitanta alguns dels diversos sectors professionals implicats en el món del cinema van començar d'organitzar-se. Així, l'any 1985 es va crear el Col·legi Professional de Directors de Cinema de Catalunya; el 1987 l'Associació de Productors Cinematogràfics de Barcelona i el grup Nous Directors Catalans.

Així mateix, quant al cinema d'animació, l'any 1985 es va crear ASIFA-Catalunya com a secció de l'Associació Internacional del Film d'Animació.

A.1.2.4. Video

El sector del video estava molt poc estudiat tant a Catalunya com a Espanya en conjunt. No hi havia cap monografia que analitzés el tema en profunditat; en tot cas, aproximacions molt parcials o sectorials i, en comptes de dades quantitatives, predominaven les estimacions.

La indústria del video es va desenvolupar a Catalunya a partir de 1980 amb el creixement del sector de la producció. Cal assenyalar que aquest sector estava format tant per empreses privades com per institucions públiques. En canvi, a diferència d'altres països occidentals, el sector editorial tenia una participació molt reduïda en la producció i la distribució de videos.

El Catàleg de la producció videogràfica a Catalunya per a 1970-85 recollia un total de 97 productors i distribuïdors a Catalunya. D'aquests, 85 es trobaven a Barcelona-capital i 7 a la província; 3 a Girona; 1 a Tarragona i 1 a Lleida. Entre les institucions, hi havia quatre ajuntaments, la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i caixes d'estalvi, entre d'altres.

Aquest catàleg, tant en l'edició per a 1970-85 com per a 1986, distingia entre documentals i reportatges, ensenyament, ficció,

humor i video art. La categoria amb més varietat era la formada per documentals i reportatges. Només en l'apartat d'arts escèniques trobàvem, el període de 1970-85, un total de 91 cintes. Amb tot, un dels sectors més importants a Catalunya era la pedagogia.

A.1.2.5. Fonografia

Hi havia molt poques dades específiques de Catalunya -que superessin l'anàlisi periodística- sobre la indústria fonogràfica. El sector fonogràfic espanyol (igual com tot el mercat mundial) estava dominat per les grans companyies transnacionals²⁹ que, des de mitjan dels anys vuitanta, tenien la seu a Madrid. L'origen més immediat d'aquesta situació era la crisi que havia patit el sector a principi del decenni i que havia implicat la desaparició o l'absorció de les empreses espanyoles més importants (Hispavox, Movieplay). Així, la indústria fonogràfica catalana s'havia reduït a petites empreses. Tot i que era molt difícil de precisar-ne el nombre, semblava que hi operaven unes 140 empreses, només 34 de les quals funcionaven regularment.

Segons el mànager Joan Moles, el negoci d'aquestes empreses consistia a llençar grups o intèrprets al mercat que poguessin interessar les grans companyies transnacionals. Els beneficis que els reportaven operacions d'aquest tipus no es podien comparar amb

²⁹En realitat, només cinc empreses es repartien el mercat mundial: la nord-americana WEA, la japonesa CBS, i les europees EMI, BMG i Poligram.

els ingressos que poguessin obtenir, en el millor dels casos, per la venda dels seus productes.

Entre les empreses que operaven regularment hi havia tant segells independents (Audiovisuals de Sarrià, Picap, PDI o Horus) com delegacions de multinacionals (BMG-Ariola, EMI-Hispavox o CBS)³⁰.

Audiovisuals de Sarrià i Picap -totes dues creades l'any 1983- es trobaven entre les discogràfiques petites, sense estructura empresarial clàssica. Cadascuna havia editat uns 300 discos, amb un tiratge inicial d'unes 2.000 còpies. PDI i Horus, per la seva banda, eren el resultat de la descomposició, l'any 1984, d'Edigsa i Belter, respectivament, i representaven les dues empreses no multinacionals amb més vendes a l'Estat espanyol.

A.1.3. Serveis de telecomunicació

El sector de les telecomunicacions de l'Estat espanyol era regulat per la Llei d'Ordenació de les Telecomunicacions (LOT), de 18 de desembre de 1987, que donava totes les competències a l'Administració central, llevat de la concessió d'emissores de

³⁰Això no obstant, segons Enric Monné (veg. Regió 7, 06.10.90, p.24), aquestes darreres limitaven la seva feina a Catalunya a la promoció i la distribució. Monné assenyalava que fins i tot les discos d'intèrprets catalans que editaven (Lluís Llach, Maria del Mar Bonet) s'inscrivien a la Societat General d'Autors de Madrid.

ràdio en FM en algunes comunitats autònomes com Catalunya o el País Valencià (però no les Illes Balears)³¹.

Aquesta llei mantenia la centralització organitzativa de les telecomunicacions, en definia els serveis i les formes d'exploració i establia, amb limitacions (només es podria escollir entre terminals homologats i certificats), la liberalització dels terminals.

Distingia entre serveis finals (telefònics, telegràfics) i portadors (xarxes), explotats en règim de monopoli; i els de valor afegit (que fan servir les xarxes per a oferir altres funcions), explotats en règim de lliure concurrència.

La llei preveia també els anomenats serveis de difusió, que incloïen la ràdio i la televisió, però fonamentalment remetia a la legislació específica sobre la qüestió.

Assenyalava la conveniència que els serveis de telecomunicacions funcionessin com una xarxa integrada (Convergència Tecnològica de la Xarxa Digital de Serveis Integrats).

L'instrument d'execució de la política de telecomunicacions era el Pla Nacional de les Telecomunicacions, l'objectiu bàsic del qual era la coordinació i la interconnexió de les xarxes i de les infraestructures que ja existien.

Cal assenyalar, finalment, que Telefónica de España, SA es feia responsable de l'explotació de part de serveis finals i portadors.

³¹La Generalitat de Catalunya va presentar recurs davant del Tribunal Constitucional contra aquesta llei.

A.1.4. Publicitat

La primera constatació que cal fer en aproximar-nos a l'activitat publicitària a Catalunya és que, en la mesura que ens referim a la publicitat canalitzada per grans agències, estava plenament integrada en el conjunt de l'Estat espanyol³².

En segon lloc, cal assenyalar que precisament a final dels anys vuitanta se'n transformava el marc legal, en discutir-se l'any 1988 una nova llei que substituiria la de 1964. Fins llavors només estava regulada la publicitat de productes específics (tabac, fàrmacs, etc.); calia, entre d'altres, adequar la normativa a l'ordenament de la Comunitat Europea.

El sector era controlat per les grans agències transnacionals. CORBELLÀ (1988:52) assenyalava que l'any 1987 la primera companyia totalment espanyola (Cid) se situava a la novena posició de la classificació per ingressos bruts. I hi havia signes que la tendència s'accentuava. L'informe de Fundesco (1989) sobre *Comunicación social 1989/Tendencias* comparava la situació entre 1987 i principi de 1989. Segons aquest informe, l'any 1987 entre les quinze primeres agències n'hi havia tres d'espanyoles; a principi de 1989 només n'hi havia una a la posició catorze (l'any 1985 ocupava el número 5).

³²El cas de la publicitat local, font de finançament important de molts mitjans també locals, quedava fora d'aquesta dinàmica.

D'acord amb dades del mateix informe, l'any 1988 el primer holding publicitari, quant a volum d'ingressos, era Saatchi & Saatchi (Regne Unit), seguit d'Interpublic (EUA) i Omnicom (EUA)³³.

B) PAIS VALENCIA

B.1.1. Mitjans escrits

B.1.1.1. Premsa

Premsa diària

Al País Valencià s'editaven set diaris: a València, Las provincias i Levante; a Alacant, Información i La verdad, aquest últim amb seu a Múrcia; a la capital de la Plana, Castellón Diario i Mediterráneo i a Elx, Elche Diario³⁴.

D'altra banda, el diari El País (Madrid) comptava amb una delegació a València que s'encarregava de l'edició específica per

³³Precisament, l'any 1988 la segona agència espanyola, Contrapunto, va vendre el 30% de les accions a BBDD, d'aquest grup.

³⁴Cal remarcar que cada dilluns s'editava també a València Hoja del Lunes.

al País Valencià³⁵. ABC, per la seva banda, editava unes planes especials per a Alacant, ciutat on també disposava de delegació³⁶.

Els diaris Levante i Las provincias van iniciar a final dels anys vuitanta edicions comarcals. Levante tenia obertes delegacions a les comarques de La Safor i La Ribera Alta, la qual cosa li va permetre dedicar tres fulls diaris a la informació d'aquestes comarques. El mateix va fer Las provincias, que comptava amb una delegació a la ciutat de Torrent, la capital de l'Horta Sud.

El diari de Castelló Mediterráneo, per la seva banda, a principi dels anys noranta tenia projectes, en fase avançada, per ampliar l'àrea cap a l'eix Elx-Alacant-València³⁷.

Prensa no diària

L'únic setmanari d'informació general que s'editava al País Valencià era El Temps. Amb tot, hi arribaven també setmanaris editats fora, fonamentalment a Madrid.

Existien també les guies d'oci i espectacles Turia i Qué y dónde, la primera amb 25 anys d'existència, que cobrien la ciutat

³⁵Des del 23 d'abril de 1989 aquesta edició tenia vuit planes.

³⁶A principi dels anys noranta d'altres diaris editats a Madrid tenien projectes, en diverses fases d'elaboració, per realitzar edicions específiques per al País Valencià (Diario 16, El Sol, El Mundo).

³⁷Aquest diari, propietat de Pecsá, tenia un accionariat liberal i divers i comptava amb un capital social de 120 milions de pessetes (vegeu BELDA, Ismael: "Rotatives al roig viu", dins El Temps, 25 de juny de 1990, pp.16-19).

de València i la seva àrea metropolitana, així com la ciutat de Castelló.

En l'àmbit econòmic s'ha d'esmentar el setmanari Valencia-Fruits que des de l'any 1962 s'ocupava de la informació econòmica, política i empresarial del món hortofrutícola valencià.

Pel que fa als periòdics d'intercanvis, espectacles, música, motor, etc, a València hi havia des de l'any 1980, Trajin; a Alacant, Tickets; i a Castelló, encara que amb periodicitat quinzenal, Detot.

La majoria les poblacions importants del País Valencià tenien publicacions locals i/o comarcals. Entre les eminentment locals hi havia Noticia 7, de Xàtiva; Ciudad, d'Alcoi; Canfeli, de Benidorm; entre les de caràcter mancomunat, marcades per una relació estreta amb l'evolució política, Ribera Alta o La Serrania³⁶.

Quant a premsa local, cal remarcar que fonamentalment era formada per Butlletins d'Informació Municipal, generalment de vida efímera, amb format, periodicitat, etc. molt variables. A final dels anys vuitanta, segons dades recollides a La información en la Comunidad Valenciana (1987), n'hi havia més de cent a tot el País.

Finalment, cal afegir la premsa especialitzada, que no sempre s'enquadrava en el context comarcal sinó que en moltes ocasions el seu àmbit era provincial o de tota la comunitat. Així, inclouríem, per una banda, les publicacions d'àmbit local de caràcter cultural divulgatiu i, per l'altra, les publicacions de divulgació de les

³⁶Vegeu l'informe La información a la Comunitat Valenciana (1987).

ciències socials entre les quals destacaven Debats, Revista valenciana d'estudis autonòmics, Saó, o Papers d'educació; les publicacions literàries com Daina, La Rella, L'Aiguadolç o L'Horabaixa; i per últim les publicacions de gènere com Camacuc (infantil), Camp valencià, L'Esport o Consum.

B.1.1.2. Llibre

L'edició de llibres en llengua catalana no comptava, al País Valencià, amb la mateixa tradició que a Catalunya. Això no obstant, cal assenyalar l'existència de l'Editorial Tres i Quatre, creada l'any 1968 per Eliseu Climent i dedicada íntegrament al llibre en català.

Aquesta editorial disposava de diverses col·leccions, que cobrien un ventall temàtic molt ampli (La Unitat, Quaderns, Poesia, L'Estel, etc.). D'altra banda, editava la revista trimestral L'Espill i la literària Daina, així com la publicació anual del Grup Català de Sociolingüística "Treballs de Sociolingüística Catalana". Així mateix, des de l'any 1973, promovia els Premis Octubre.

El panorama de l'edició en català va canviar substancialment a partir de l'any 1983, moment en què es va iniciar la demanda de llibres per a les escoles.

Tres i Quatre s'hi va adaptar amb una col·lecció de llibres de text i l'edició de llibres infantils. Això no obstant, aquest canvi en la demanda va provocar també el sorgiment d'iniciatives

noves, entre les quals cal remarcar Gregal. Aquestes dues empreses produïen, conjuntament, la major part de llibres. En segon lloc, es trobaven, entre d'altres, Edicions Bromera (Alzira) i Edicions Bullent.

Pel que fa a la producció, d'acord amb dades de la conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, l'any 1987 es va editar a tot el País Valencià un total de 1.530 títols, el 23,1% dels quals (353) era en català. Segons dades de la mateixa Conselleria, a final dels anys vuitanta, l'Editorial Tres i Quatre publicava, ella sola, uns cinquanta títols anyals. Aquesta xifra representava, aproximadament, un 15% del total de la producció editorial en català.

B.1.2. Mitjans àudio-visuals

B.1.2.1. Ràdio

-Emissores públiques

* RNE. Incloent les emissions en OM i FM, al País Valencià disposava d'emissores a Alacant, Elx, Castelló, Utiel, Crevillent i València. Aquestes estacions difonien, d'una banda, emissions en cadena i, de l'altra, programació de caràcter local o per a tota la comunitat autònoma a través de Radio 1, Radio 2, Radio 3 o Radio 5. Així mateix, comptava amb Ràdio 4, la programació de la qual s'orientava íntegrament a la comunitat.

* Canal Nou Ràdio. L'ens públic Radiotelevisió Valenciana va posar en marxa, l'octubre de 1989, aquesta emissora de ràdio, que difonia programació de caràcter general per a tota la comunitat autònoma.

-Emissores privades

Les diverses cadenes estatals de propietat privada realitzaven una funció doble. D'una banda, difonien la programació estatal en cadena i, de l'altra, emetien continguts de caire local a través de les estacions de què disposaven al País Valencià.

En aquest sentit, Antena 3 (FM) emetia des d'Alcoi, Alacant, Castelló, Vall d'Uixó, Gandia, València i Xàtiva; la Cadena SER ho feia des d'Alcoi (OM i FM), Alacant (OM i FM), Dènia (FM), València (OM i FM), on tenia l'estació musical Mediterráneo SER, Castelló (OM i FM) Villena (FM), Elx (FM), Alzira (FM) i Gandia (OM i FM); Ràdio Popular (OM i FM) comptava amb emissores a Alacant, Vila-real dels Infants a Castelló i a València; Ràdio 80 tenia estacions a Alacant i València; Ràdio Cristal, de la Cadena Rato, a Alzira, Castelló, València, Sagunt i la Vila-joiosa a Alacant; Intervalència Ràdio, a València i Ontinyent, i Ràdio Minuto a València.

Un segon grup era format per aquelles emissores que, propietat de petits grups empresarials, no emetien en cadena. En aquesta categoria es trobaven Ràdio Benidorm; Ràdio Costablanca, que, localitzada a Alacant, emetia en diverses llengües per a residents estrangers i era gestionada per l'empresa Europea SA; Ràdio Elche, propietat d'Inradio SL; Ràdio Elda, que controlava la Compañia

Eldense de Radiodifusión SA; Ràdio Orihuela; o Ràdio l'Horta a Alfafar.

El tercer grup aplegava les emissores comarcals, locals i les lliures. El juliol de 1989 la Generalitat Valenciana va concedir vint-i-vuit llicències d'emissió en FM, però la concessió va ser recorreguda pels partits polítics de l'oposició.

B.1.2.2. Televisió

-Emissores d'àmbit superior al valencià

Al País Valencià el receptor podia captar una dotzena de canals internacionals amb l'ajut de l'antena parabòlica; els dos canals -estatals- de TVE; els canals privats espanyols Tele 5 i Antena 3 Televisión; així com les emissions de TV3.

-Emissores d'àmbit valencià

El País Valencià comptava amb un canal de televisió gestionat per Radiotelevisió Valenciana. Es tractava de Televisió Valenciana (TVV), emissora germana de l'estació radiofònica Canal Nou Ràdio.

Així mateix, Televisió Espanyola disposava d'un centre regional, Aitana, que produïa emissions específiques per a la comunitat autònoma.

-Emissores d'àmbit local

Diverses localitats del País Valencià comptaven amb una estació local de televisió. Això no obstant, hi havia una àmplia

gamma d'emissores quant a periodicitat de les emissions o infraestructura. Entre aquelles que disposaven de més mitjans i tenien programacions més estables hi havia Tele-Elx o Tele 5 a la comarca de La Safor, i Torrent-cable a l'Horta. Altres, com Tele Berca d'Algemesí, emetien amb una periodicitat setmanal o quinzenal.

B.1.2.3. Altres mitjans audio-visuals

Segons l'estudi La Informació a la Comunitat Valenciana (1987), abans de l'aparició de l'Ens Públic RTVV, la indústria de la producció audio-visual estava conformada per un total de tretze productores. D'aquestes, onze no comptaven amb equipaments sinó que s'ocupaven fonamentalment de la producció i, a l'hora dels rodatges, llogaven el material necessari.

Més de la meitat de les productores comptabilitzades al País Valencià treballaven únicament en l'àrea del video. Aquest sector industrial es va estabilitzar després de l'aparició de TVV, especialment aquelles empreses que van actualitzar els equipaments i van incorporar les darreres novetats en el camp de la producció videogràfica.

L'aparició de TVV i, per tant, l'increment de la demanda d'oferta visual va provocar un procés de selecció en el camp de les productores audio-visuals. Així, el nou panorama va fer desaparèixer les productores petites i va permetre la consolidació d'aquelles que comptaven amb majors recursos humans i tècnics.

B.1.3. Serveis de telecomunicació

Les dades de què disposàvem en aquest apartat feien referència, fonamentalment, a infraestructura existent al País Valencià³⁹.

Quant a línies telefòniques instal·lades a tot el País Valencià, l'any 1988 n'hi havia 1.235.871 que es repartien així: 409.685 a Alacant; 135.570 a Castelló; i 690.616 a València. Així mateix, l'any 1987 hi havia 1.582.615 telèfons al País Valencià (Alacant 535.058; Castelló 164.302; València 883.255).

En relació amb els serveis telemàtics i circuits privats, l'any 1988 a tot el País Valencià eren 160 en T/D fins a 200 (Alacant 20, Castelló 49 i València 91); 1.862 en T/D 200/9600 (Alacant 431, Castelló 208 i València 1.223).

Els serveis microfònics en funcionament eren 382 (Alacant 133, Castelló 75 i València 335). Els serveis musicals es xifraven en 36, tots instal·lats a València. El nombre de telèfons privats ascendia a 579 (169 Alacant, 75 Castelló i 335 a València). Pel que fa als telèfons automàtics, n'hi havia 545, tres a Alacant i la resta a València.

Quant als serveis de facsimil i foto, n'hi havia 23 (Alacant 9, Castelló 1 i València 13).

El total de serveis telegràfics disponibles era 138 (42 Alacant, 17 Castelló i 79 València), mentre que el nombre de

³⁹Dades de Telefónica de España, Direccions provincials D'Alacant, Castelló i València.

circuits de tèlex pujava a 4.659 (1.439 Alacant, 492 Castelló i 2.728 València).

Quant als serveis telemàtics i circuits públics per xarxa telefònica commutada, les dades eren les següents:

- * A tot el País Valencià els abonaments distants pujaven a 62 (Alacant 10, Castelló 28 i València 24).

- * RTC per T/D: 1.062 en total (Alacant 260, Castelló 107 i València 695).

- * El nombre de connexions a alarmes codificades era de 3.755 (Alacant 1259, Castelló 445 i València 2.051).

- * El nombre de telefax-telecòpia disponibles era de 5.389 (1.532 Alacant, 610 Castelló i 3.247 València).

- * El total de datàfons en servei era de 1.455 (Alacant 544, Castelló 56 i València 855).

- * El nombre de terminals videotex instal·lats pujava a 66 (5 Alacant, 7 Castelló i 54 València).

En relació amb els serveis telemàtics i circuits públics per xarxa IBERPAC es distribuïen així:

- * RSAN: Total 2.123 (Alacant 787, Castelló 269 i València 1.067).

- * X-25: Total 1.902 (Alacant 555, Castelló 215 i València 1.132).

- * S.P.C.M.: Total 161 (Alacant 48, Castelló 28 i València 85).

- * IBERPAC: Total 4.356 (Alacant 1.390, Castelló 512 i València 2.454).

- * Terminals RSAN: Total 2.041 (Alacant 1.695 i Castelló 346).

B.1.4. Publicitat

A principi dels anys noranta hi havia al País Valencià unes 180 agències de publicitat, 130 de les quals funcionaven a València capital. Aquesta xifra incloïa una gamma molt variada d'empreses, des d'aquelles amb una estructura notable fins a nombrosos estudis de *free-lance*.

Tot i l'elevat nombre d'agències, segons informacions publicades a IpMark (n.341, 16-31.12.89), els comptes més importants eren gestionats per empreses amb la seu a Barcelona o a Madrid.

C) ILLES BALEARS

C.1.1. Mitjans escrits

C.1.1.1. Premsa

Premsa diària

a) Les capçaleres

En total, a les Illes Balears s'editaven vuit diaris d'informació general. La major part es concentrava a Palma, a l'illa de Mallorca: Diario de Mallorca, El Día 16, Ultima Hora i Baleares, tots en castellà; i, en anglès, Majorca Daily Bulletin. A Maó, a

Menorca, s'editava el Diario Insular de Menorca. A Eivissa vila, es publicaven La Prensa de Ibiza i Diario de Ibiza.

El Dia 16 editava en castellà un suplement cada setmana, on hi havia un resum de l'oci de Mallorca. El diari Ultima Hora publicava un suplement d'informació local en general Brisas, també en castellà.

No existien altres diaris d'informació comarcal, ni especialitzats, tot i que cal assenyalar que el Diario Insular de Menorca es caracteritzava per l'absència quasi total d'informacions de Mallorca, fins i tot les institucionals, mentre que es donava bona cobertura a les accions del Consell Insular de Menorca i altres organismes de l'illa.

b) Les empreses editores

A Mallorca, les edicions, la impressió i la distribució dels diaris es feia des de Ciutat. Hi havia tres empreses periodístiques -Hora Nova SA, Editora Balear SA i Rey Sol SA- que controlaven l'edició dels diaris de l'illa.

* Hora Nova, SA agrupava Prensa Nova, que editava el diari Ultima Hora i Baleares, i les emissores radiofòniques d'Antena 3 a Palma, Radio 80 i Antena 3 Capdepera. La major part de les accions corresponia a l'empresari Pedro Serra, propietari també de Majorca Daily Bulletin.

El grup, tenia serveis de distribució i impressió propis a Palma i comptava amb delegacions a Menorca i Eivissa, responsables de les edicions sectorials.

* Editora Balear, SA editava el Diario de Mallorca, que tenia la seu a Palma i també feia dues edicions comarcals a Manacor i Inca (Mallorca). La majoria d'accions de l'empresa era controlada per la Banca March. Entre els altres accionistes, cal remarcar Feliciano Fuster.

* Rey Sol, SA era presidida per l'empresari turístic Gabriel Barceló. Editava El Dia 16, periòdic associat al Grupo 16 (Madrid).

A Menorca, l'Editorial Menorca, que comptava amb rotativa i impremta pròpies, era responsable de l'edició del Diario Insular de Menorca.

Prensa no diària

Hi havia cinc setmanaris d'informació general: Brisas, en castellà; Majorca Magazine, en alemany; Formentera, dia a dia, en castellà-català; El Iris que s'editava en castellà a Ciutadella, i a Ferreries Revista de Ferreries en castellà-català. Aquests dos últims també amb informació local.

A Manacor es publicaven dos setmanaris d'informació a Manacor. S'editaven, de forma professionalitzada, en català-castellà i s'autofinançaven amb publicitat.

Pel que fa a les revistes en català, existia Lluç, fundada el gener de 1921, que sortia irregularment. S'editava en català des de l'any 1968 (des del 1962 era ja bilingüe), any en què l'Obra Cultural Balear se'n va responsabilitzar. L'any 1987 va passar de nou a mans dels propietaris de la capçalera, els Pares Missioners

del Sagrat Cor del monestir de Lluc. Era una revista especialitzada en temes religiosos i de recerca històrico-cultural-social.

El 15 de gener de 1987 va aparèixer El Mirall. Inicialment amb una periodicitat quinzenal, a final dels anys vuitanta sortia mensualment. Tractava informació general, sobretot política, cultura i economia. S'editava des de l'Obra Cultural Balear.

Hi havia també revistes especialitzades, com Revista d'estudis Balearics i Palau Reial, en l'àmbit de la cultura, i revistes editades per institucions. Així, el PSM-EEM distribuïa Mallorca socialista entre els afiliats i simpatitzants del partit; el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes Balears editava Pissarra i l'ajuntament de Palma, la revista literària L'aventura de llegir.

A Menorca, l'Institut d'Estudis Menorquins editava Menousa, revista trimestral d'investigació històrica i, col.laborava amb l'Ateneu Científic en l'edició de Revista de Menorca (1888).

D'altra banda, existien prop d'una quarantena de publicacions editades als pobles de la part *forana* de Mallorca, amb periodicitat irregular, integrades en l'Associació de la Premsa Forana.

C.1.1.2. Llibre

a) Les editorials

En conjunt, el sector editorial de les Illes es presentava molt dispers, poc estable i amb un volum de producció molt irregular. L'edició feta per institucions representava un percen-

tatge molt alt en la xifra global del mercat de llibres, sobretot el català.

Segons dades del catàleg de dipòsit anual, a les Illes Balears s'editaven anualment uns dos-cents títols. Part d'aquest percentatge era autoedicions, mentre que una part significativa corresponia a obres publicades per institucions. L'edició a càrrec de les institucions representava quasi més de la meitat del total d'edicions realitzades anyalment a les Illes Balears.

En aquest sentit, cal remarcar d'entrada la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, que editava sobretot catàlegs d'art i llibres de recerca històrica amb una línia regular (uns vint títols anuals, la majoria en català). Altres institucions eren, en ordre d'importància, l'Institut d'Estudis Baleàrics, l'Ajuntament de Palma, el Consell Insular de Mallorca i, sobretot en edició en castellà, la Caixa d'estalvis de les Illes Balears. Cal destacar també l'Institut Menorquí d'Estudis, que feia una tasca regular, l'Obra Cultural Balear i l'Institut d'Estudis Eivissencos.

Quant al sector privat, l'editorial que presentava un major volum de títols anuals era Moll, fundada l'any 1934, per mossèn Alcover i continuada per Francesc de Borja Moll. Anualment treia uns cent vint mil exemplars, sobre una trentena de primeres edicions i una trentena de reedicions, amb un tiratge mitjà de dos mil exemplars per edició.

A Menorca, l'Editorial Nura s'encarregava de l'edició de llibres en català i en castellà, amb reedicions d'autors locals.

Per la seva banda, l'Institut d'Estudis Menorquins, creat pel Consell Insular i en funcionament des de l'any 1988, publicava uns deu títols anuals, xifra alta en relació amb la població de l'illa. Cal apuntar també que l'obra Cultural Balear (Ciutadella) editava l'Enciclopèdia de Menorca.

Altres editors eren, a Mallorca, Miquel Font, que publicava esporàdicament; Edicions Cort, especialitzada en llibres de text; Guillem Canal; Olañeta; Lluís Ripoll i Premsa Universitària; a Menorca, Edicions Atàviques.

b) La distribució i la comercialització

A les Illes Balears existien una seixantena de llibreries i un total de deu distribuïdores.

La distribuïdora Rotger cobria les tres illes. Distribuïa llibres, diaris i revistes i, a més, oferia els seus magatzems a editorials de la península, com Bruguera, Vicens Vives... Competia amb Diunma, que també s'ocupava de distribuir revistes i diaris.

Els fons de l'editorial Moll eren distribuïts per Enlace, que a més distribuïa la producció d'editorials del Principat (Edicions 62, Empúries, etc.) a les Illes Balears.

Altres distribuïdores eren Serrano, Oralma Distribuciones, Totem i la Gavina, que es repartien el títols de la producció en castellà.

A Menorca estaven obertes al públic un total de sis llibreries en tot l'illa: quatre a Maó i dues a Ciutadella. En el camp de la

distribució, operaven dues empreses: Diprensa i Distribuidora Menorquina.

C.1.2. Mitjans àudio-visuals

C.1.2.1. Ràdio

La principal característica de l'espectre radiofònic balear a final dels anys noranta era el predomini de les cadenes d'àmbit estatal, tant en els sectors privat com en el públic, a les distintes freqüències del dial, i la pràctica absència d'empreses radicades a Mallorca, Menorca i Eivissa.

A partir de l'any 1990, aquest panorama va canviar profundament. Es va descentralitzar la ràdio i es van iniciar les inversions d'empreses amb la seu a Mallorca. El dia dos d'agost de 1989 el Ministeri de Transports i Comunicacions va atorgar catorze llicències d'emissió a les Illes Balears: vuit van correspondre a Mallorca; quatre, a Menorca i dues, a Eivissa.

* Mallorca: Capdepera...99.2 -Horanova SA

Inca.....103.9 -Ràdio Llexant SA

Palma.....89.5 -Ràdio Blanca SA

Palma.....96.4 -Ambiente Musical SA

Palma.....99.9 -Rueda de Emisoras Rato SA

Palma.....101.1 -Divercisa SA

Palma.....106.1 -Empresa d'Informació de les Illes SA

Santanyi....95.8 -Balear de Difusió SA

- * Menorca: Ciutadella..93.6 -Ràdio Llevant SA
 Ciutadella..96.2 -Ràdio Mallorca SA
 Maó.....91.4 -Divercisa SA
 Maó.....99.1 -Emisión 7 SA
- * Eivissa: Eivissa.....93.1 -Radio Peñagolosa SA
 Eivissa.....97.2 -Empresa d'Informació de les Illes SA

-Emissores públiques

Com a empreses públiques hi havia les emissores de Ràdio Nacional d'Espanya a les Illes Balears, que des del gener de 1989 va agrupar sota el mateix ens les dues empreses: Ràdio Nacional (Ràdio 4) i Ràdio Cadena (Ràdio 5). A partir d'aquesta data Ràdio 4 va emetre íntegrament la seva programació en català, amb una producció pròpia de vuit del matí fins a les onze de la nit, moment en què es connectava amb Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya. La publicitat es feia en castellà. Ràdio 4 (FM) emetia en la freqüència de l'antiga Radio Cadena.

També en FM, Ràdio Nacional d'Espanya disposava de les emissores de Ràdio 2 i Ràdio 3, que emetien la programació conjunta de l'Estat espanyol, mentre que Ràdio 4 emetia exclusivament per a les Illes Balears; amb nitidesa a Palma i a quasi tota la resta de Mallorca, però amb dificultats a les illes de Menorca, Eivissa i Formentera.

En OM, Ràdio Nacional a les Illes Balears conservava la franja d'una hora el migdia, de 13h a 14h, per producció pròpia des de les Illes Balears, en castellà, i en connexió amb la cadena estatal de

Ràdio Cadena. Existia un projecte de fusionar Ràdio 4 i Ràdio 5 en una sola emissora que fes la producció en català, tal com havien fet la major part dels Centres Territorials de RNE, però l'aleshores director general de RTVE, Jordi Garcia Candau, va congelar la iniciativa.

Quant a emissores públiques, també s'ha d'esmentar Ràdio Calvià, emissora municipal, que cobria tot el terme municipal i arribava a Palma. La programació era majoritàriament en castellà, igual com la procedència de la major part dels habitants del terme, on es registrava una alfabetització en català de només un 11% de la població.

-Emissores privades

Antena 3 (FM) comptava amb emissores a Palma i a Capdepera, a Mallorca, i una emissora a Menorca que compartia amb altres propietaris, Diari de Menorca (amb influència del Bisbat a Menorca), a Maó.

El cas d'Antena 3 a Palma era una mica complex. Les emissores de freqüència modulada Radio 80, Antena 3 Internacional i Antena 3 pertanyien a l'empresa Ultima Hora SA-Antena 3. El soci majoritari d'Antena 3 a Palma i Capdepera 3 era Ultima Hora SA amb un 60% de les accions, de les quals era soci majoritari Pedro Serra, editor dels diaris, Baleares i Ultima Hora, president de la societat anònima Hora Nova i propietari del diari anglès Daily Bulletin.

Amb tot, el grup més important per la seva extensió, cobertura i audiència era la cadena Ser, que tenia emissores a Mallorca, Menorca i Eivissa. Aquestes estacions realitzaven producció pròpia en FM i difonien la programació de la Cadena Ser estatal a través d'OM.

Un altre grup tenia una cobertura de les tres illes: Ràdio Popular-Cadena COPE, amb estacions a Palma (Mallorca), Maó (Menorca) i a Eivissa en FM i OM.

La cadena Rato, finalment, comptava amb una emissora a Inca (Mallorca) -Radio Balear- que tenia una àmplia cobertura des del seu emissor instal·lat al centre de l'illa, en un espectre radiofònic poc explotat.

-Emissores d'àmbit local

La majoria de les estacions radiofòniques locals disposava de pocs recursos (econòmics, d'infraestructura, etc.). A l'illa de Mallorca les dotze emissores existents estaven agrupades en la Federació Balear de Mitjans de Comunicació Local. Aquesta entitat integrava a més Ràdio Illes a Formentera.

A final dels anys vuitanta existien també Cap Vermell Ràdio Campos, Felantix Ràdio, Porreres Ràdio, Ràdio la Vila de Villafranca, Ràdio Nurta de Montuiri, Ràdio Maria, Ràdio Petra, Ràdio Son Servera 85, Ràdio Envit i Truc de Sòller, Titoieta Ràdio d'Algaida, Ràdio Artà Municipal i Ràdio Ca'n Picafort.

C.1.2.2. Televisió

a) Les emissores

-D'àmbit superior al balear

A les Illes es rebien els dos canals estatals de TVE, les emissions de les cadenes espanyoles de televisió privada (Antena 3, Tele 5 i Canal Plus) i les emissions via satèl·lit.

D'altra banda, arribaven també les emissions de TV3 i Canal 33, des de Catalunya, i de TVV, des del País Valencià.

-D'àmbit balear

Malgrat l'existència de projectes de creació d'una televisió autonòmica, a principi dels anys noranta no s'havien materialitzat. Segons la majoria de persones consultades per aquesta recerca, la causa principal era la falta de voluntat. Hi havia per tant un buit en l'àrea de mitjans àudio-visuals en català de la comunitat.

En aquest sentit, existia només un centre de TVE a les Illes que realitzava algunes emissions pròpies per a la comunitat.

-D'àmbit local

El mapa d'emissores d'àmbit local era dispers, tot i els intents per agrupar els esforços de les televisions. Algunes produccions d'aquestes televisions es van canalitzar en informació de TVE a les Illes Balears.

A final dels anys vuitanta l'estació amb major cobertura i audiència era la Televisió Quatre, que abastava tot Palma. Aquesta

emissora era la més professionalitzada. Comptava amb un realitzador, un tècnic de so, un especialista en VTR, tres càmeres, un regidor, un redactor, un director i cinc col·laboradors. Va sorgir l'any 1987 com una iniciativa de l'Associació de Veïnats de Son Sardina, posant en marxa un servei d'informació pel barri. Des d'una casa particular es va instal·lar un repetidor i es van fer les primeres emissions. D'ençà el primer Encontre Estatal d'Entitats Ciutadanes, celebrat a l'Auditori de Palma l'any 1988, es van marcar unes altres directrius. Es va ampliar la cobertura a tot Palma i la televisió va esdevenir una eina de comunicació de la federació. La programació era de dilluns a divendres, de tres hores i amb temes culturals, polítics, esportius i econòmics. La televisió tenia un conveni amb el Bisbat de Mallorca que cedia el local de l'església de Son Sardina per les emissions del canal. Aquesta estació local tenia instal·lada un antena a 108 metres sobre el mar, a Sa Garriga, i emetia amb 100 wats de potència.

La resta d'emissores de la part *forana* de Mallorca o Eivissa no comptaven amb una infraestructura tan completa com Televisió de Son Sardina, ni tampoc amb una cobertura tan àmplia.

La Federació de Televisions locals agrupava les emissores locals de Felantix, Inca, Lloseta, Sa Pobla, Manacor, Es Llobarda, Sencelles, i feia una programació conjunta de vint minuts. Aquestes televisions usaven la mateixa banda, encara que la freqüència de les emissions i els programes depenien de la vitalitat de cada estació. Les emissions d'Inca i Lloseta es produïen a la Productora de Vídeo SA, i feien programes en directe.

A l'illa d'Eivissa existien dues televisions locals que emetien programació en català. TV Portmany emetia tres dies a la setmana i cobria la zona de Pla de Portmany. Ibiza Visión cobria Eivissa capital. Estava lligada a l'empresa del Diario de Ibiza i emetia espots publicitaris i programació pròpia.

A l'illa de Menorca havien existit dues estacions locals de televisió, però a final dels anys vuitanta havien deixat d'emetre.

b) La producció i la programació

Pel que fa a la producció pròpia, el Centre regional de TVE a les Illes Balears comptava, des de l'any 1987, amb una franja horària i una desconexió de la programació estatal.

Des de la mitja hora inicial de 1979 en què es feia un informatiu local, amb complicades operacions per emetre, hi va haver una oscil·lació en el nombre d'hores. En qualsevol cas, a final dels anys vuitanta, el Centre regional disposava d'una hora de programació el migdia (13h-13h30 i 14h30-15h). S'emetia per TVE 1, amb un telefilm nord-americà en castellà enmig que es difonia des de la xarxa estatal. La primera mitja hora del centre de producció balear estava adreçada a mostrar l'actualitat econòmica, cultural i social de les Illes Balears, a través de magazines, entrevistes, debats o reportatges. De 14h30 a 15h s'emetia l'informatiu balear, les notícies diàries de la Comunitat Autònoma. Al centre hi havia dos corresponents redactors i càmeres a Menorca i Eivissa-Formentera. D'altra banda, al vespre (20h20), per TVE-1, es difonia un resum de les notícies més destacades del dia.

C.1.2.3. Cinema

a) La producció i la distribució

La característica més destacada era la inexistència d'una infraestructura de cinema. La producció cinematogràfica a les Illes Balears durant els anys vuitanta va ser minsa. Es va limitar a la producció d'afeccionats, amb càmeres de súper-8, per fer curts-metratges, que després no tenien cap distribució ni exhibició dins els canals professionals.

L'única producció comercial (i encara d'àmbit o circuit restringit) era la pel·lícula bilingüe, català-castellà, "Ensaimadas y Diamantes", del realitzador mallorquí Martín Garrido estrenada a final dels anys vuitanta.

El revelat de pel·lícules no es va fer mai a Balears, quasi sempre a Madrid. No hi havia, per tant, una producció cinematogràfica pròpia, però d'alguna manera va existir a final dels anys vuitanta una producció aliena relacionada amb Mallorca. Aquest era el cas de "La Senyora", de Jordi Grau, filmada a Mallorca amb actors i tècnics mallorquins, entre els extres i els ajudants tècnics; o de "Bearn", amb doblatge d'actors mallorquins. La relació era llunyana i ni tan sols no es podia parlar d'un sector auxiliar a Balears.

A les Illes Balears hi havia una sola distribuïdora mallorquina, que treballava com a delegació de Columbia i Warner, i s'encarregava de subministrar les pel·lícules d'aquestes companyies

a Palma, i les reestrenes a la resta de cinemes dels pobles i a les illes de Menorca i Eivissa. Aquesta distribuïdora era de Rafael Salas, el principal empresari de cinema de Balears, propietari de dues sales d'exhibició i del multicinema Augusta.

Els propietaris gestionaven la distribució de les pel·lícules a través de les seus de Barcelona, València i Madrid de les empreses multinacionals (fonamentalment, Paramount, United Pictures i Orion).

b) L'exhibició

Durant els anys vuitanta hi va haver una davallada considerable, però relativa, en el nombre de sales d'exhibició. Als pobles de les Illes, el tancament de cinemes va ser més dràstic i fort que no pas a Palma ciutat. Aquest fenomen va ser degut, almenys en part, al fet que els dotze cinemes de Palma es trobaven repartits entre tres empresaris, que controlaven la distribució total de la capital i, de forma parcial, dels pobles i de la resta d'illes. A final dels anys vuitanta a Palma es van obrir més cinemes que no pas se'n van tancar. Els minicinememes i les reconversions de les sales antigues van oferir un nou mercat adreçat, igual com les pel·lícules, al públic jove.

Durant el decenni dels vuitanta, el nombre de sales va passar de cent vint a unes seixanta. A Palma, les deu sales d'exhibició i els dos multicinememes es repartien entre quatre propietaris, que vivien professionalment de l'exhibició de pel·lícules. Els cinemes de poble, que es concentraven als nuclis grans, eren gestionats com

a negoci familiar. Aquest era el cas dels dos cinemes d'Inca, el de Felantix, Sóller, Manacor i els cinemes d'estiu (al Port d'Alcúdia, Pollença, etc.). A Menorca la situació era semblant: quatre cinemes a Maó, dos a Ciutadella, a Alaior i un a Ferreries. Finalment, a Eivissa, n'hi havia dos a la capital, un a Sant Antoni i un, només d'estiu, a Santa Eulàlia.

C.1.2.4. Vídeo

A final dels anys vuitanta es comptabilitzaven sis empreses dedicades a la producció de vídeos. Video-U, que comptava amb una major infraestructura (plató, sistemes de mesclades...), s'encarregava sobretot del vídeo institucional i publicitari. Productora de Vídeo SA, per la seva banda, realitzava la programació de les televisions locals de Lloseta i Inca. SINDEL-TV (STV) produïa vídeos institucionals que després es venien al Centre Regional de TVE a les Illes Balears.

Un altre grup important era la Universitat de les Illes Balears, que comptava amb un servei de mitjans àudio-visuals dedicat a produccions de caire pedagògic.

Hi havia altres empreses que nodrien les programacions televisives locals, a Manacor i Palma: Com maten a Llull a Manacor, i Video X a Palma.

C.1.2.5. Fonografia⁴⁰

A Mallorca existien dos segells independents: Blau i Digitals, que es dedicaven professionalment a la producció de discs, cassettes i compactes. A Eivissa-Formentera i a Menorca, en canvi, no n'hi havia cap.

Blau es va fundar l'any 1982 com a societat anònima. Durant aquests anys va editar uns vuitanta discs, entre LP, maxis i mini LP. El mercat discogràfic es repartia entre les Illes (un 30% o 40%), la resta del domini lingüístic del català (50%) i Espanya (un 10%). La major part dels discs eren en coproducció, un 30% producció pròpia de Blau i la resta, encàrrecs⁴¹.

Quant als enregistraments, es feien als estudis de so Swing i Digitals (Mallorca), però també a d'altres estudis de Barcelona.

En el camp de la distribució existia una empresa, Discmedi, la majoria d'accions de la qual era a mans de socis de Blau SA. Amb tot, la companyia tenia la seu a Barcelona.

Digitals, per la seva banda, era una empresa individual, fundada per Antoni Fernández l'any 1982. Des de llavors fins a finals dels anys vuitanta va editar una quarantena de LP, la major part dels quals eren encàrrecs dels mateixos grups o bé d'institucions, com el Consell Insular de Mallorca, l'ajuntament, o el

⁴⁰La font bàsica per a aquest apartat ha estat Miquel Sancho, principal accionista de Blau.

⁴¹Segons informació de Tino Martínez publicada a El Temps (07.08.89, p.66), l'any 1988 Blau va facturar uns 25 milions de pessetes.

mateix segell Blau, que utilitzava aquests estudis de so pels seus enregistraments o produccions.

Segons Antoni Fernández, l'oferta discogràfica comptava amb una certa vitalitat que no es reflectia en la demanda. El mercat discogràfic local era limitat i mimètic amb la producció "Cuarenta principales".

El disc es concebia com una eina de promoció en ell mateix, per poder accedir a la ràdio o bé a la televisió. El disc, per tant, no s'entenia com a producte comercial. Els canals de difusió eren limitats. En aquest sentit, Digitals treballava al marge de la xarxa comercial; els encàrrecs eren material sonor per documents, o bé per experiments, o encàrrecs d'institucions tal com s'ha esmentat.

Finalment, Estudi 86, empresa de Vicenç Caldentey, tenia un catàleg molt limitat. Utilitzava un estudi de so propi. Va editar un LP i un single. La producció era en català, igual com a la major part dels altres estudis de so, que eren un canal per als grups locals.

D) FRANJA D'ARAGO

La Franja d'Aragó o de Ponent, sis comarques de parla catalana que depenen administrativament de la Comunitat Autònoma de l'Aragó⁴²

⁴²Es tracta de la part oest de l'Alta Ribagorça, la Baixa Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca, la part nord-oest de la Terra Alta i el Matarranya.

i amb una població d'unes 50.000 persones, no tenia pràcticament mitjans propis.

D'altra banda, no constituïa una unitat administrativa i això dificultava l'anàlisi de la situació dels mitjans de comunicació.

D.1.1. Mitjans escrits

D.1.1.1. Premsa

A la Franja només existia una publicació pròpia en català per a tot el territori. Es tractava de la revista trimestral Desperta Ferro, feta des de Tamarit (La Llitera) però adreçada a tota la Franja. L'edició anava a càrrec dels Consells Populars de Cultura de la Franja, una associació implantada a les cinc comarques l'objecte de la qual era preservar la llengua catalana.

En l'àmbit de la informació general, a Tamarit s'editava també el mensual en castellà La voz de la Llitera.

Hi havia també dues revistes culturals en català bàsicament locals. Es tractava de les publicacions trimestrals Batecs, editada per l'Institut d'Estudis Fragatins, i Sorollat de Calaceit, editada per diversos grups del Matarranya i la Terra Alta.

L'Alta Ribagorça i la Baixa Ribagorça no disposaven de cap mitjà de comunicació propi, tot i que el Consell Comarcal de l'Alta

Ribagorça (Catalunya) preveia l'edició d'una revista en llengua catalana⁴³.

D'altra banda, a la Franja arribaven els diaris editats a Catalunya, especialment els de Lleida. Convé remarcar el cas de La Mañana, que cada dissabte editava un suplement de vuit pàgines en castellà. Amb el títol El diari de la Franja, aquest suplement incloïa informació del Baix Cinca, La Llitera i la Baixa Ribagorça i, parcialment, realitzava funcions de setmanari de la Franja.

La premsa aragonesa també es trobava a la zona, encara que, en general, semblava que hi tenia una presència inferior a la premsa procedent de Catalunya.

D.1.1.2. Llibre⁴⁴

En el camp del llibre, entre 1978 i 1988 es van publicar vint-i-un llibres i opuscles en català d'autors aragonesos (i tres més parcialment en català). Es tractava de les primeres publicacions de la Franja en aquesta llengua, si se'n descomptava una obra de Jesús Moncada apareguda a Barcelona l'any 1973. Les edicions van

⁴³Cal remarcar que l'Alta Ribagorça estava dividida entre les administracions de Catalunya i l'Aragó. Els tres municipis catalans s'integraven, a partir de les Lleis d'Ordenació Territorial, en una comarca amb capital a Pont de Suert. Això va afavorir les relacions entre els municipis aragonesos i catalans.

⁴⁴Per a aquest apartat, vegeu QUINTANA, Artur: "La llengua catalana a l'Aragó. Balanç de la democràcia", dins Revista de Catalunya, n.19, maig de 1988, pp.44-57.

anar a càrrec tant d'institucions públiques aragoneses, com d'editorials barcelonines.

Entre les primeres, cal remarcar la Diputació General d'Aragó que va publicar, entre 1984 i 1987, cinc volums (manuale lingüístics i literatura) en la col.lecció "Pa de Casa". Així mateix, l'ajuntament de Fraga comptava amb una col.lecció de lingüística catalana ("La Sitja", editada per l'Institut d'Estudis Fragatins) que, fins a 1988, havia publicat tres títols. El mateix ajuntament havia publicat cinc obres més fins a la mateixa data, incloent-hi llibres i opuscles.

Per la seva banda, la Diputació d'Osca va col.laborar amb l'ajuntament d'Albelda en la publicació d'un llibre, parcialment en català i en ortografia acastellanada. La Diputació de Terol va copatrocinat la primera edició del Premi Guillem Nicolau (1986).

Així mateix, alguns ajuntaments publicaven els programes de les festes totalment o parcial en català; d'altres, però, hi vetaven l'ús d'aquesta llengua.

Cal remarcar que l'edició de llibres d'autors aragonesos en català per part d'empreses privades s'havia fet, en tots els casos, a Barcelona⁴⁹.

⁴⁹Les editorials responsables van ser La Magrana, El Llamp, Columna, Edicions 62 i Xarxa Cultural.

D.1.2. Mitjans àudio-visuals

D.1.2.1. Ràdio

Al territori de la Franja d'Aragó només existia una emissora convencional de ràdio. Es tractava d'una estació de Fraga adscrita a l'antiga Radio Cadena Espanyola i integrada, des de l'any 1989, a la xarxa de Ràdio Nacional, RNE-Ràdio 5. Emetia en castellà i en català, si bé la programació en llengua catalana no arribava al 50% del total.

D'altra banda, existien dues emissores municipals. A Benavarri (Baixa Ribagorça), la majoria de la programació era en castellà; a Tamarit (La Llitera) les emissions en català s'estimaven en un 35%.

A l'Alta Ribagorça es preveia l'entrada en funcionament d'una emissora comarcal en llengua catalana que, amb seu a Pont de Suert, emetria per a tota la comarca, inclosos els municipis d'administració aragonesa.

Així mateix a la major part de la Franja es rebia en bones condicions la majoria de les grans cadenes públiques espanyoles i alguna de privada. Entre les emissores en català hi havia Ràdio Lleida (OM, Ser) o les de FM Ràdio 4, Catalunya Ràdio, Ràdio Ponent (emissora privada amb seu a Miralcamp-Mollerussa-Pla d'Urgell) i Ràdio Terra Ferma (Cadena 13, Lleida). En algunes zones es rebien, a més, Catalunya Música, emissores municipals com Ràdio Corbins o Ser-Radiomar.

D.1.2.2. Televisió

A la Franja no existia cap emissora de televisió pròpia per a tot el territori. Només Tamarit (La Llitera) comptava amb una estació local de caràcter estrictament local, encara que emetia de forma molt esporàdica.

S'hi captaven els dos canals estatals de TVE (TVE 1 i TVE 2), TVE-Catalunya, TVE-Aragó, TV3⁴⁶ i, en condicions diferents segons les zones, Canal 33 i Canal 9.

E) ANDORRA

E.1.1. Mitjans escrits

E.1.1.1. Premsa

A principi dels anys noranta la premsa escrita era l'únic àmbit en què Andorra disposava de mitjans propis, i encara amb limitacions, ja que no comptava amb cap diari.

Així, els mitjans propis andorrans eren bàsicament setmanaris. En concret, les capçaleres editades eren Poble andorrà, creat l'any 1974, Informacions, fundat l'any 1975, Correu andorrà, aparegut

⁴⁶Cal precisar que, en les desconnexions territorials, a la Franja es rebien les emissions de Lleida.

l'any 1989 i Guia de l'oci que, igual com Informacions, tenia un caràcter marcadament publicitari.

Cal assenyalar també que el gener de 1990 van desaparèixer dos setmanaris: Andorra 7, que havia sortit l'any 1978, i Activitats andorranes, de caire publicitari.

Quant a les editores, es tractava d'empreses andorranes i, en tots els casos, privades. Així, per exemple, Correu andorrà era editada per Edico, SA Correu Andorrà, que tenia com a president i conseller delegat Antoni Cornella i Serra, alhora president del consell d'administració. Cristina Cornella Ribera, per la seva banda, era la directora de la publicació i també vocal del consell d'administració. Informacions, per la seva banda, era editada per Promocions Publicitàries. Cal assenyalar que ambdós setmanaris eren impresos al mateix taller: Impremta Grafinter.

Ultra els mitjans propis, arribaven a Andorra els diaris, setmanaris i revistes editats a França o a Espanya, llevat de publicacions com ara Lui, Penthouse o similars, que hi eren prohibides.

Quant als professionals, a Andorra treballaven vuit periodistes estatals, quatre dels quals estaven especialitzats en esports. La professió no comptava amb cap estatut especial ni es requeria formació específica per accedir-hi. En no haver-hi corresponsals estrangers, quatre dels periodistes andorrans actuaven com a tals.

E.1.2. Mitjans audio-visuals

E.1.2.1. Ràdio

A principi dels anys noranta, el Principat d'Andorra no comptava amb cap emissora de ràdio pròpia. Ràdio Andorra i Radio des Vallées (filial de Sud Radio) havien tancat l'any 1981, en expirar les concessions i no obtenir renovació per part del govern.

Això no obstant, s'hi captaven, amb l'acord del govern andorrà, emissores catalanes, franceses i espanyoles. En aquest sentit, cal precisar que, entre les franceses, hi arribava France Inter, però no pas les perifèriques com ara RTL o Europe N.1; en relació amb les catalanes, Ràdio Valira, basada a la Seu d'Urgell i integrada a la xarxa d'emissores privades monolingües en català, emetia unes cinc hores diàries adreçades específicament al Principat d'Andorra.

E.1.2.2. Televisió

A principi dels anys noranta, Andorra tampoc no disposava de cap emissora pròpia de televisió en funcionament regular. Només emetia una estació local, durant les festes d'Andorra la Vella i amb la cobertura limitada a la capital. La programació d'aquesta emissora incloïa pel·lícules, concursos i espais informatius.

D'altra banda, igual com en el cas de la ràdio, s'hi captaven les emissores catalanes (TV3), espanyoles (TVE 1, TVE 2) i franceses públiques (TF1, A-2 i FR3).

E.1.2.3. Cinema

Al Principat d'Andorra funcionava almenys una productora cinematogràfica, Androsfilms, que produïa tant llarg-metratges com sèries de televisió. Aquestes produccions es comercialitzaven en el mercat internacional.

F) CATALUNYA NORD

A diferència d'altres regions del domini lingüístic, la Catalunya Nord no constituïa generalment una unitat d'estudi a les recerques i monografies de comunicació, ni havia desenvolupat una tradició d'estudis pròpia en aquesta àrea. Això va dificultar l'obtenció de dades per aquesta recerca.

En aquesta regió, les informacions que es van utilitzar com a punt de partida procedia d'un informe, consistent fonamentalment en un treball de camp, i elaborat específicament per a aquesta recerca. El material obtingut així es va completar amb dades

obtingudes a través del CEDACC (Centre d'Animació de la Cultura Catalana) de l'ajuntament de Perpinyà".

F.1.1. Mitjans escrits

F.1.1.1. Premsa

Premsa diària

A final dels anys vuitanta dues capçaleres franceses feien edicions per a la Catalunya Nord. Es tractava de L'Indépendant, que cobria l'àrea de la Catalunya Nord i l'Auda, i Midi Libre. En

"En aquest sentit, cal esmentar en particular els treballs següents: Sant Joan i Barres n297-98-99 del 1987 sobre el II Congrés de la Llengua Catalana a Perpinyà; una memòria de *maîtrise de Lettres Modernes* de Michèle Lopez (professor M. Bouvier) de la universitat de Aix-Marseille I, 1983-1984, "Langue et culture catalane. Aujourd'hui en Roussillon: survivances ou récupération linguistique et culturelle?", 108p, mecanografiat, amb capítols sobre el català a través les produccions escrites, la difusió del català oral (ràdio, TV, cançó); "El català als mitjans de comunicació de Catalunya Nord", Mre Angels Brutau i Campins, Granollers, 1984, 17p, mecanografiat; "La situació de la llengua catalana en els mitjans de comunicació a Catalunya Nord", Mre Angels Lauco i Martínez (professor Josep Gifreu), 103p, mecanografiat; "La lluita per un Rosselló Català", Gerda Overmars, 1985, 93p, mecanografiat, amb capítols sobre el català als mass media i la literatura; memòria "Catalogue de l'état des collections des périodiques de la région du Languedoc-Roussillon", Danielle Costa, CCI, université Paul Sabatier Montpellier IUT, carreres de la informació, opció documentació, estatges d'abril-juny 83; "Katalanische Autonomiebestrebungen im Spiegel der Südfranzösischen Presse dargestellt am Indépendant", Walter van Ham, Münster, 1979, 16p, mecanografiat (el desig d'autonomia a través la premsa dels sud de França i més precisament l'Indépendant).

aquest darrer cas l'edició de Perpinyà comptava amb unes tres o quatre planes, tot i que se'n preveia la desaparició.

D'altra banda, a la Catalunya Nord arribaven també tots els principals diaris editats a França i alguns de l'Estat espanyol. En particular cal esmentar el cas de l'Avui, la distribució en forma regular del qual va començar l'any 1989, tot i que es localitzava només a Perpinyà i, generalment, en forma de premsa estrangera⁴⁴.

Prensa no diària

A la Catalunya Nord s'editaven tres setmanaris: Le Travailleur Catalan, òrgan del partit comunista de l'àrea, Le Courrier de Ceret (1979), d'informació essencialment local, i Punt Catalunya Nord (1987), d'informació relativa a tot el territori, en la línia de les publicacions de premsa comarcal que s'editaven a Catalunya-Principat.

Així mateix, també s'editaven diverses publicacions periodístiques, de periodicitat diversa. A final dels anys vuitanta, el cens del CEDACC (Centre de documentació i animació de la Cultura Catalana), de l'Ajuntament de Perpinyà, en recollia una cinquantena. Això no obstant, cal precisar que aquest cens s'havia de considerar com a purament orientatiu, ja que no sempre es trobava

⁴⁴També el setmanari El Punt Catalunya Nord sovint es distribuïa i es venia com a premsa estrangera.

actualitzat ni, d'altra banda, el CEDACC tampoc no rebia totes les publicacions⁴⁸.

Quant a premsa local, cal remarcar que molts dels més de 250 municipis de Catalunya Nord publicaven amb periodicitat variable butlletins municipals d'informació, en els quals podien aparèixer

⁴⁸La relació comprenia La voz de los ovidados (darrer número rebut nº8 de 1986) El Voló; A la vora del foc (nº gratuït 1985) Tesà; Unió per la Regió Catalana. Tradició i cultura (1985); Bulletin interne de la maintenance catalane du Félibrige (nº15 1989); Roussillon Cerdagne (nº502 1988); Notes Utiles (nº5 1987) Universitat de Perpinyà (UP); Lligam (nº6 1986), UP; Informaplec (nº5 1986); IRM. Comité d'histoire de la Résistance Catalane (nº7 1985); Infos et analyses libertaires. Mensual de la federació anarquista Catalunya Nord; Ginebre. Bulletin de la Société Catalane de botanique et d'écologie végétale (nº4 1988); L'Exocetus Volitans. Butlletí comú de les associacions d'amics de la mar de Banyuls de la Marenda (nº1 1987); Entre Aspres i Rosselló (nº5 1987) Pollestres; L'Empenta (nº7 1987) UP, Associació Catalana d'Estudiants; Clam del grup Pirinenc Rossellonès (nº43 1988); Centre Cultural Català (nº31 1988); Cahiers de Collioure (nº11 1983); Bulletin de conjoncture économique CCI (1987); Avui i demà (nº15 1986), Unió per la regió catalana; Amics (nº26 1986) Association pour la maintenance et les intérêts de Camélas et son site; Ventanal (nº12 1987) UP; Terra Nostra (nº66 1988) Prada; Société Agricole Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales (nº96 1988); Sant Joan i Barres (nº100-101 1988; almanac 18 1989); Roussillon Gourmand (nº47 1989) tancat; Pyrénées Info (nº5 1987) Odello; Perfomanes (1989) CCI de Perpinyà; Nissaga (nº2 1988) Associació Catalana de Genealogia, Heràldica i sigil·lografia; Naturalia Ruscinonensio (nº1 1987) Société d'histoire naturelle de Perpignan et des PO; Nahuja (nº4 1985); Massana (nº49 1989) Argelers Revue d'histoire et d'archéologie du Roussillon; D'Illes et d'ailleurs (nº15 1988) Col·legi d'Illa; Le hangar éphémère (nº7 1986); La France (nº45 1989); Font de Segre (nº9-10 1985) Llo; Etudes Roussillonaises. Revue d'histoire et d'archéologie (t VIII, 1988); Economie (1987) UP; Documentation contemporaine (1989) Service des Archives des PO; Conflent (nº160 1989); Centre de recherche sur les problèmes de la frontière à l'époque contemporaine (nº2 1987); Cahiers de Saint Michel de Cuxa (nº19 1988); Cahiers des Amis du Vieil Ille et des Villages voisins (nº106 1989); Cahiers de l'Université de Perpignan (nº5 1988); Les cahiers de la cinémathèque (nº51-52 1989) Institut Jean Vigo; L'Agri (2165 1989) setmanal; L'Artisan Catalan Cambra de Mestres; Le Catalan Anuncis legals; Petites annonces roussillonaises.

algunes pàgines en català, generalment reservades a aspectes històrics, folklòrics. El CEDACC tenia censats trenta butlletins d'aquest tipus, la majoria dels quals van deixar de ser rebuts l'any 1983. Tres ho eren encara el 1989: els de Toluges, Jujols i Cornellà de la Ribera.

F.1.1.2. Llibre

a) Les editorials

A la Catalunya Nord les editorials constituïdes en empresa o bé amb un catàleg que aplegués un nombre important de títols eren bastant limitades. Això no obstant, el sector editorial es beneficiava, d'una banda, del fet que moltes entitats realitzaven edicions puntuals i, de l'altra, de l'existència de les publicacions a compte de l'autor.

La relació d'editorials estava constituïda per El Trabucaire, creada l'any 1985 a Perpinyà, Le Cliendent (Marcèvol/Montpeller), Le Publicateur (Perpinyà), L'Aphélie (Ceret), Dino, Iso, Objectif Sud, IMF Productions, Terra Nostra (Prada), Les livres qui ne tiennent pas debout i les aparegudes a final del decenni dels vuitanta Pergamí, Mare Nostrum i Rescripta.

En canvi, la relació d'entitats que en alguna oportunitat havien editat llibres era més llarga i incloïa tant institucions públiques com associacions privades.

Així, comprenia els ajuntaments d'Estagell i de Perpinyà; l'associació Elnavui; la Fédération des Oeuvres Laïques; l'Erreur

des Champs (Caixàs); el Liceu Déodat de Séverac de Ceret; els Amics del Correu de Ceret; l'associació La France. Alpha-Oméga (Prada); les éditions du Castillet; L'Indépendant; Crédit Agricole; CCI, Direcció Departamental de l'Agricultura, INSEE, prefectura; els Arxius Departamentals; l'Association polytechnique; el Consell General; la Société Catalane de botanique et d'ecologie végétale; la protection, amélioration, conservation, transformation de l'habitat des PO; l'Association Culturelle de Villefranche de Conflent; Cahiers de Cordial Aubret (Prada); la Société Agricole Scientifique et Littéraire des PO; les éditions de l'eau (Tuïr); Nahuja (Perpinyà); el Centre Departamental de Documentació Pedagògica; el ja esmentat CEDACC; el Grup Rossellonès d'Estudis Catalans; el Centre de Recerca d'Estudis Catalans (Universitat de Perpinyà); TVSR; L'Olivier; la Universitat de Perpinyà; Rivages des Arts; Les Amis du Vieux Canet; IMPEM i la Fundació de Cotlliure.

b) La producció

Davant la inexistència d'estudis sobre el sector, per a aquesta recerca es va procedir a censar la producció editorial de Catalunya Nord entre 1985 i 1989, tant en francès com en català, a partir de la informació procedent del CEDACC. D'acord amb aquestes dades, l'any 1985 es van editar 40 títols (28 en francès i 12 en català); l'any 1986, 28 (19 i 9, respectivament); l'any 1987, 23 (17 i 6); l'any 1988, 26 (15 i 11) i, finalment, l'any 1989 22 (12 i 10). S'observava, per tant, una reducció en xifres

absolutes de quasi la meitat de títols en quatre anys, però un manteniment dels llibres en català a l'entorn dels 10 títols any.

A principi dels anys noranta, El Trabucaire, que era l'editorial més important i havia estat fundada l'any 1985, havia publicat una quinzena de títols.

F.1.2. Mitjans audio-visuals

F.1.2.1. Ràdio

-Emissores públiques

Radio France Roussillon emetia la programació de France Inter (Paris) i, a més, des de Perpinyà, difonia emissions específiques per a Catalunya Nord en les franges horàries següents: 6h30-9h, 9h-12h, 12h-12h30, 13h30-17h, 17h-19h. ,

-Emissores privades

Ràdio Arrels emetia des de Perpinyà per tot Catalunya Nord, malgrat l'existència de zones d'ombra importants a les comarques de la Cerdanya, el Conflent i el Vallespir. Emetia 24 hores el dia.

D'altra banda, existien també Estudio 48. La voz de Cataluña Norte, a Perpinyà; Radio Pyrénées Catalanes a la Cerdanya i Fréquence Sud Arrelès.

Totes les altres estacions de Catalunya Nord pertanyien a xarxes estatals; sovint eren ràdios locals que havien estat

comprades després del procés de crisi de les ràdios associatives a final dels anys vuitanta.

Finalment, a Perpinyà es podien sintonitzar també les emissores estatals franceses públiques o privades, entre les quals Europe 1, Europe 2, France Musique, France Culture, NRJ, Radio Nostalgie...

F.1.2.2. Televisió

-Emissores d'àmbit superior al català

A principi dels anys noranta a Catalunya Nord es podien rebre les cadenes franceses TF1 (Télévision française 1), privada; A2 (Antenne 2), pública); FR3, pública, regional amb desconnexions; Canal+, privada i codificada; La 5, privada; M6, privada; les espanyoles TVE1 i TVE2 i la catalana TV3.

-Emissores d'àmbit català

* France Région 3 (FR3). La tercera cadena francesa de televisió era d'àmbit regional i funcionava amb desconnexions diàries dels programes estatals. A Perpinyà, FR3 depenia de FR3 Languedoc-Roussillon a Montpellier.

-Emissores d'àmbit local

L'any 1987 hi va haver una experiència d'una cadena local privada de televisió que emetia sense que la legislació francesa ho permetés. Canal Roussillon emetia des de Sant Cebrià programa-

ció en francès, tot i que havia previst l'ús del català i s'havien realitzat alguns assajos per a l'emissió d'informatius en aquesta llengua.

F.1.2.3. Altres mitjans audio-visuals

En video i en cinema no hi havia cap empresa de producció a Catalunya Nord. Tanmateix hom podia esmentar el taller de video d'art de Chantal Marchon a Perpinyà, així com les produccions de video finançades pel Consell General de Catalunya Nord i la regió Languedoc-Roussillon. Eren essencialment productes de promoció turística, política, econòmica. Es podria també fer esment de les produccions videos del CDDP i del CEDACC, així com de certs establiments escolars.

F.1.2.4. Fonografia

Les entitats que van editar discos a Catalunya Nord eren en nombre limitat. Es tractava de Terra Nostra (uns dotze discos de cançons populars catalanes i el grup l'Agram), Dino (Font Romeu, sardanes), Federació Sardanista del Rosselló, GREC, l'associació Cantem (discos de Jordi Barre), Illumination (dos discos del grup Confidential). D'altra banda, teniem coneixença d'un sol estudi de producció de maquetes de discos: Nuage.

G) L'ALGUER

L'Alguer constituïa un cas molt particular dins del domini lingüístic del català. En tractar-se d'un municipi de l'Estat italià situat a l'extrem nord-oest de l'illa de Sardenya no es podia homologar amb les altres àrees que formaven unitats administratives regionals (Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Andorra i, fins i tot, Catalunya Nord).

D'altra banda, l'Alguer pràcticament no disposava de mitjans propis. Tot plegat obligava a referir, i a limitar, les anàlisis relatives al sistema de comunicació a l'àmbit local³⁰.

G.1.1. Mitjans escrits

G.1.1.1. Premsa

A l'Alguer existia només una publicació periòdica en català. Es tractava del bimestral L'Alguer, nascut el desembre de 1988, que oferia informació i opinió relativa a la cultura algueresa i catalana.

³⁰La font principal d'informació procedia d'una entrevista a Carlo Sechi, realitzada per Ernest ABADAL a l'Alguer, 24 de juliol de 1989.

G.1.1.2. Llibre

Existien dos editors locals: La Cellere, propietat dels germans Russino, i La Poligráfica-Edicions del Sol, editora també del bimensual L'Alguer. Entre totes dues editaven uns cinc títols anualment.

Cal remarcar que, entre els anys 1984 i 1985, període en el qual el regidor de Cultura era Carlo Sechi, des de l'ajuntament de l'Alguer es va intentar de promoure les editorials locals que publicaven en català.

G.1.2. Mitjans audio-visuale

G.1.2.1. Ràdio

Existia una emissora local privada, Ràdio Sigma, creada a principi dels anys vuitanta i propietat d'Antoni Soggio. Diàriament emetia de 9 a 12 i de 20 a 22, amb una programació majoritàriament en català.

G.1.2.2. Televisió

L'Alguer comptava amb una estació local de televisió, Tele Rivera Corallo, lligada a la Democràcia Cristiana. Emetia una programació limitada, bàsicament en italià i en anglès.

G.1.2.3. Video

Existia una entitat, la Cooperativa d'àudio-visuals, que a final dels anys vuitanta havia realitzat dos documentals sobre L'Alguer; un sobre les activitats tradicionals i l'altre de caire turístic (1985-86). També existien diversos enregistraments sobre Festivals de la Cançó.

G.1.2.4. Fonografia

No hi havia cap casa discogràfica. La producció es realitzava bàsicament sobre cinta de cassette i solia ser d'unes 5 cintes/any. No existia, però, una producció musical algueresa.

Des de 1977 se celebrava anualment un Festival de Cançó Algueresa i, des de 1983, també una Mostra de Cançó Algueresa de forma itinerant per diversos llocs del Principat.

2. DEMANDA REAL

A) CATALUNYA

A.2.1. Mitjans escrits

A.2.1.1. Premsa

En línies generals, la tendència de la difusió dels diaris editats a Catalunya era d'uns 600.000 exemplars per a una població de sis milions. És a dir, es difonien aproximadament 10 exemplars per cada 100 habitants.

Quant a la classificació dels diaris segons la seva difusió, La Vanguardia n'era el líder, seguida de El Periódico. El diari en català Avui era el quart, sisè si hi incloïem els dos diaris esportius.

A Girona els dos diaris assolien una difusió conjunta al voltant de 20.000 exemplars; a Lleida, tres diaris no arribaven als 15.000 i a Tarragona l'únic diari superava els 8.000 exemplars, mentre que el també únic diari de Manresa, Sabadell i Terrassa mantenia una difusió lleugerament ascendent.

La difusió dels setmanaris editats a Catalunya passava de 2,5 milions d'exemplars l'any 1985³¹ a 2,3 el 1988, mentre que les principals revistes, també editades al Principat, difonien 498.000 exemplars el 1985 i 636.000 el 1988.

³¹Cal notar que aquesta difusió estava inflada per les dades de Tele indiscreta, ja que el període controlat per OJD incloïa el llançament d'aquest setmanari.

A.2.1.2. Llibre

El consum de llibre en català va avançar significativament durant el decenni 1977-88. Salvador CARDUS (1989) assenyalava, entre els factors favorables la progressiva escolarització en català, l'organització de fires del llibre i, especialment, la consolidació del llibre de butxaca. En aquest sentit, cal remarcar que en el període estudiat per Cardús les vendes s'acostaven als 10.000 exemplars per títol i en casos com la col.lecció Les millors obres de la literatura universal arribaven als 15.000.

Pel que fa a la distribució del volum de vendes dins de Catalunya, fonts del sector de distribució van assenyalar que a principi dels anys vuitanta Barcelona-capital comprava més del 50% del total de llibres, mentre que en acabar el decenni la resta de Catalunya en comprava més de la meitat.

A.2.2. Mitjans àudio-visuals

A.2.2.1. Ràdio

L'hàbit d'escoltar la ràdio era molt estès a Catalunya. Un estudi de les actituds envers la ràdio elaborat per ECO per encàrrec de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió l'any 1987 reflectia que un 82% dels individus de 15 anys i més residents a

municipis de Catalunya de més de 200 habitants escoltava la ràdio almenys un cop a la setmana.

La selecció de la programació es feia en la majoria de casos (45%) en funció de programes determinats; a continuació, perquè s'escoltava una emissora coneguda (31%) i la resta (24%) anava canviant.

D'altra banda, cal assenyalar que en l'evolució de l'audiència de ràdio a Catalunya es produïa un canvi significatiu els darrers cinc anys del decenni dels vuitanta. Per primera vegada, una emissora exclusivament en català (Catalunya Ràdio) es col·locava en les primeres posicions del rànquing³².

Tot i que els diversos estudis disponibles oferien, en alguns casos, dades sensiblement diferents, els líders d'audiència a Catalunya els anys 1987, 88 i 89 eren Ràdio Barcelona FM, Radio 1, Catalunya Ràdio i Antena 3, encara que les posicions a la taula variaven d'un any a l'altre.

Segons un estudi de la CCRTV, el novembre de 1987 Ràdio 1 (RNE, OM) era l'emissora més escoltada de Catalunya amb 416.000 oients de mitjana els set dies de la setmana (476.000 els feiners). En segon lloc es trobava Catalunya Ràdio (264.000 i 313.000, respectivament), seguida d'Antena 3 (257.000 i 284.000) i de Ràdio Barcelona FM (220.000 i 282.000).

Això significava, per primera vegada, que Catalunya Ràdio era la segona emissora més escoltada de Catalunya.

³²Aquesta emissora va passar d'uns 35.000 oients l'any 1984 a uns 410.000 l'any 1989.

Amb tot, l'Estudio General de Medios (EGM) de la mateixa època donava xifres diferents. Segons aquesta font, l'emissora líder en audiència continuava essent, tal com era habitual, Ràdio Barcelona FM amb 550.000 oients. Ràdio 1 ocupava la segona posició (356.000) i Catalunya Ràdio la tercera (264.000).

Un altre estudi de la CCRTV fet el març de 1988 mantenia la primera posició per a Radio 1 (416.000 oients de mitjana els dies feiners i 307.000 els set dies de la setmana), la segona per a Catalunya Ràdio (352.000 i 307.000), la tercera per a Ràdio Barcelona FM (300.000 i 280.000) i la quarta per Antena 3 (265.000 i 232.000).

Aquestes posicions variaven a l'estudi de març de 1989 elaborat també per la Corporació. Catalunya Ràdio assolía la primera posició: 464.000 oients els dies feiners i 410.000 de mitjana dels set dies; Ràdio 1, 456.000 i 405.000; Ràdio Barcelona FM, 279.000 i 262.000; Antena 3, 264.000 i 234.000.

A.2.2.2. Televisió

Quant a la recepció de les emissions de televisió via satèl·lit, tot i que se'n desconeixia l'abast real³³, s'estimava

³³CORBELLA (1988:38), sense esmentar fonts, afirmava que l'any 1987 hi havia entre 8.000 i 15.000 equips de recepció de televisió per satèl·lit a l'Estat espanyol. La majoria es trobava a Madrid i a la costa mediterrània, en hotels, urbanitzacions, establiments comercials i blocs de pisos amb antenes col·lectives. D'altra banda, una enquesta realitzada l'any 1986 per ECO per a la CCRTV avaluava en un 0,1% els equipaments d'antena parabòlica a Catalunya.

que arribaven a una audiència baixa. Es podia assenyalar, com a tendència, un cert creixement del sector. Un estudi encarregat per Galavisión afirmava que el parc espanyol d'antenes parabòliques havia crescut un 68% entre els mesos de juliol i novembre de 1989 i arribava a 35.000 unitats, xifra que es corresponia amb les estimacions dels instal·ladors³⁴.

D'altra banda, l'anuari de Fundesco (1990) presentava per primera vegada dades del parc d'antenes parabòliques per comunitats autònomes. Segons aquestes dades, a Catalunya n'hi havia 6.198, xifra que representava 1,0 per mil habitants.

En realitat, el primer canvi singnificatiu en l'audiència del sector de televisió a Catalunya va ser produït per la posada en marxa de TV3.

CORBELLA (1988:36) presentava, a partir de dades de l'EGM, l'evolució de l'audiència de televisió a Catalunya entre 1982-87. S'observava, en primer lloc que, amb la introducció de TV3, el total d'audiència de televisió a Catalunya passava del 74,7% l'any 1982 al 91,1% el 1984.

La cadena amb més audiència era TVE 1 (a l'entorn del 80%) seguida, des de 1985, per TV3, TVE 2 i el Circuit Català de TVE.

Cal assenyalar que, com és habitual en quantificacions d'audiència, aquestes dades no coincidien exactament amb les d'altres fonts. Així, per exemple, a final de 1987, el director general de la Corporació, Joan Granados, assegurava que TV3

³⁴Vegeu Anuncios, n.412, 15-21 de gener de 1990, p.20.

arribava a una audiència diària del 53% de la població catalana de més de 15 anys.

També cal remarcar, quant a audiència, que ni TVE-Catalunya ni TV3 es limitaven al Principat. TVE-Catalunya, llevat d'un breu període l'any 1986, cobria també les Illes Balears, territori on parcialment arribava TV3 que, a més, gràcies a la iniciativa d'Acció Cultural del País Valencià es rebia en aquesta zona.

No disposàvem de dades quant a audiència de TVE-Catalunya a les Illes Balears. En canvi, la CCRTV ens va facilitar dades, d'acord amb l'EGM, sobre l'audiència al País Valencià i a les Illes Balears. Entre 1987 i 1989, l'audiència oscil·lava entre el 7-9% al País Valencià i el 18-24% a les Illes Balears.

Fonts de la pròpia Corporació van assenyalar que la fiabilitat d'aquestes dades era dubtosa, fonamentalment perquè la mostra d'EGM al País Valencià era massa reduïda i a les Illes Balears no es feia cap distinció entre zones de cobertura o d'ombra.

Com a punt de comparació, el setmanari El Temps assenyalaria, l'1 de maig de 1989, que l'audiència de TV3 al País Valencià se xifrava en un 24% i a les Illes Balears en un 20%.

Quant a Canal 33, a l'hora d'escriure aquestes ratlles no es disposava encara de dades d'audiència. A títol orientatiu, ens remetem a una "Enquesta d'opinió sobre Canal 33", realitzada per encàrrec de la CCRTV el setembre de 1989.

Segons aquesta enquesta, la immensa majoria d'entrevistats considerava que bona part de la programació del nou canal hauria de ser de caràcter cultural (un 47,6% hi estava molt d'acord i un

43,5% bastant d'acord). Al mateix temps, bona part d'enquestats era partidària d'una programació bàsicament d'entreteniment (19,0% molt d'acord i 44,5% bastant d'acord).

A la pregunta sobre el coneixement de Canal 33, un 27% responia afirmativament de manera espontània. El percentatge pujava al 55% en resposta suggerida.

Finalment, aquesta enquesta recollia la preferència del públic per un increment de l'oferta televisiva. Un 12% voldria que només hi hagués els tres canals actuals (TV1, TV2 i TV3), mentre que un 87% preferiria que, a més d'aquests, hi hagués un altre canal de TVE en català des de Sant Cugat i Canal 33.

D'altra banda, la implantació de les emissores privades espanyoles, que des del principi cobrien Barcelona i l'àrea d'influència, va representar un segon canvi important en l'audiència. Quan tot just feia una setmana que estava en funcionament a Barcelona el canal Tele 5 ja va superar TVE 2 en audiència i es va situar lleugerament per sota de TV3. Poc temps després, ja superava en algunes ocasions TVE 1 que, per exemple, el març de 1990 va perdre un 15,2% de l'audiència a la ciutat de Barcelona. Aquí mateix, Antena 3 i Tele 5 van assolir, en el mateix període, una audiència mitjana conjunta del 26,31%, un 75% del qual corresponia a Tele 5. TV3, per la seva banda, també va perdre un 8% de l'audiència. Segons aquestes dades, el mes de març de 1990 l'audiència mitjana de les emissores de televisió a Catalunya es

repartia entre TVE 1 (36,2%), TV3 (18%), TVE 2 (18%) i Antena 3-Tele 5 (26% conjuntament)³³.

A.2.2.3. Cinema

No disposàvem de dades sobre els aspectes relacionats amb l'exhibició de pel·lícules catalanes (espectadors, recaptació, etc.), ja que les distincions només s'establien entre films espanyols i estrangers.

A títol indicatiu, es pot assenyalar que a principi de 1990 hi havia quinze pel·lícules de producció catalana en procés de rodatge o ja preparades per a l'exhibició amb una oferta molt variada (aventures, comèdia,...)³⁴. D'altra banda, l'any 1990 es van produir dues pel·lícules d'animació en català, fet excepcional en el sector³⁵.

A.2.2.4. Video

El consum domèstic de video requereix l'ús d'un magnetoscopi, però no disposàvem de dades sobre el parc de magnetoscopia de Catalunya. CORBELLÀ (1988:49-50) assenyala que la comercialit-

³³Vegeu Anuncios, ns. 421, 423 i 429, de 19-25 de març, 2-8 d'abril, i 21-27 de maig de 1990, pp. 28, 20-22 i 23-28 respectivament.

³⁴Vegeu TORREIRO, M.: "La generosa collita del 90", dins Quadern (El País), 12 d'abril de 1990, p.4.

³⁵Vegeu Xarxa, 29 d'abril de 1990, p.44.

zació d'aquest producte va començar a l'Estat en iniciar-se el decenni dels vuitanta. Segons les dades que recollia, l'any 1981 se'n van vendre 85.000 unitats; el 1982, més de 200.000 i el 1987, a l'entorn de 600.000. D'aquesta manera, el parc aproximat de magnetoscopis se xifrava en uns 2,5 milions d'unitats, presents al 20 o 25% de llars espanyoles.

Paral·lelament, es desenvolupaven les xarxes de video-clubs, on es posava a disposició dels usuaris un nombre considerable de cintes (en alguns casos, prop de 15.000). Els continguts dominants eren, de llarg, les pel·lícules, seguides d'algunes sèries de televisió o de produccions específiques en suport video.

Malgrat que no es disposava de dades referides a Catalunya, al conjunt de l'Estat espanyol la despesa per lloguer de videocassettes l'any 1989 va ser de 40.000 milions de pessetes³³. A principi de 1990 hi havia signes de retrocés del lloguer i, en canvi, hi havia indicis que progressava la venda de videogrames, fins llavors molt petita.

L'anomenat video comunitari s'havia desenvolupat notablement a l'Estat espanyol, però havia penetrat molt poc a Catalunya, ja que només s'havia introduït en alguns municipis de l'àrea de Barcelona.

³³Vegeu BEAUMONT, José F.: "Los españoles gastaron 40.000 millones en alquilar videocasetes durante 1989", dins El País, 27 de maig de 1990, p.26.

A.2.2.5. Fonografia

L'escassetat de dades específiques sobre la indústria fonogràfica a Catalunya també es feia palesa en els aspectes relacionats amb el consum o la demanda. Tan sols disposàvem d'unes dades recollides per Enric Monné i publicades a Regió 7 (06.10.90), segons les quals un de cada tres discos venuts a l'Estat espanyol era comprat per un català.

CORBELLA (1988:43) assenyalava que aquest sector, que havia entrat en crisi profunda a final dels anys setanta i principi dels vuitanta, iniciava a Espanya una recuperació a final del decenni. Recollint dades de l'*Asociación Fonográfica y Videográfica Española*, afirmava que l'any 1984 es van vendre 28 milions de còpies de discos i cassettes a Espanya, la mateixa quantitat que el 1975. El 1987, en canvi, es van vendre 39 milions d'unitats. Daniel JONES (Avui, 09.09.89) assenyalava que el 1988 es van vendre 45,2 milions de fonogrames per un valor de 16.526 milions de pessetes.

Es preveia, però, que la recuperació continuaria, especialment a causa de la reducció de preus de discs compactes (l'any 1987 es van vendre més d'un milió de còpies en aquest suport).

Les xifres de vendes dels intèrprets catalans eren molt variables. Pel que fa al rock, Sangtraït va vendre unes 10.000 còpies del primer elapè; Sopa de Cabra, per la seva banda, va

arribar als 13.000. Amb tot, el rècord l'aconseguia el cantautor Albert Pla, amb 25.000 còpies⁵⁵.

A.2.3. Serveis de telecomunicació

El servei de telecomunicacions més estès era el telèfon. Segons dades de CORBELLÀ (1988:56), a final de 1987 funcionaven a Catalunya 2.064.000 línies (amb una mitjana de 34 línies per 100 habitants) i hi havia 3.188.000 telèfons instal·lats (53 aparells per 100 habitants). Els darrers anys s'observava una tendència al creixement, que continuava en acabar el decenni⁵⁶. El creixement de la demanda va portar Telefónica de España a signar, el juliol de 1989, un pla de compres per a 1990 que preveia 1.950.000 línies noves.

A mitjan anys vuitanta la companyia Telefónica va començar d'oferir serveis telemàtics com el datàfon, el teletext o el telefax. A més, a partir de 1986, es van distribuir els primers terminals per a la comercialització del videotext. El juny de 1987 va ser presentat al públic: Telefónica va connectar experimentalment unes dues mil llars al seu servei de videotext, anomenat Iber-tex.

⁵⁵Vegeu MISRAHI, Alicia: "Pequeños con pequeñas", La Vanguardia, 29 de juliol de 1990, p.38.

⁵⁶Només a Barcelona ciutat, l'agost de 1989, hi havia 34.000 usuaris en llista d'espera per a accedir al telèfon (La Vanguardia, 31 d'agost de 1989).

El servei va trobar bona acollida especialment al sector bancari. Quant al nombre de terminals en funcionament, l'anuari de Fundesco (1989), estimava que a final de 1988 hi havia a l'Estat uns 5.000 usuaris de videotex. Es preveia també que aquesta xifra pugés a 250.000 l'any 1992.

A Catalunya, existien alguns serveis especialitzats de videotext promoguts per la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona, Telecom Vallès, grans magatzems, etc. Segons dades recollides per ABADAL i RECODER (1990), a principi dels anys noranta a Catalunya existien 63 serveis d'informació (el 53,3% de serveis d'aquest tipus de tot l'Estat) i 13 centres servidors (31,7% del centres de l'Estat).

Quant al teletext, l'any 1986 es va adoptar oficialment a Espanya el sistema britànic del Regne Unit (UK 1 1/2) perquè es considerava que el nombre de caràcters (128) era el més adient per a les diverses llengües de l'Estat.

L'any 1986 TVE va emetre unes 200 planes diàries d'aquest servei amb el nom de "Teletexto" que es podien captar sense necessitat de descodificador. L'anuari de Fundesco (1989) estimava que arribaven a una audiència de 700.000 persones. L'abril de 1987 va començar l'emissió experimental (que duraria fins ben entrat el 1988), que ja requeria televisor amb descodificador. Finalment, després d'algunes noves proves, el 16 de maig de 1988 s'inaugurava l'emissió regular del servei de teletext de TVE amb el nom de "Telecinco" que, a principi de 1989 ja difonia 14 hores diàries. Estimacions del director del servei recollides per l'anuari de

Fundesco (1989) xifraven l'audiència del servei en un milió de persones, ja que a principi de 1989 es calculava que, a l'Estat espanyol, el parc de receptors equipats per poder-lo rebre estava integrat per 300.000 unitats.

Els primers temps "Telecinco" només es difonia pel primer canal de TVE. Per al segon, s'havia previst que l'any 1989 es posaria en funcionament un servei de caire regional a difondre amb el nom de "Teleseis". Això no obstant, a principi dels anys noranta TVE 2 va començar a transmetre "Telecinco" de forma simultània amb TVE 1.

TV3, per la seva banda, va fer algunes proves de transmissió de teletext durant l'any 1986, sense que tinguessin continuïtat. Més tard, l'any 1990 va començar l'emissió d'un servei, encara que en període de proves, de "Teleservei". Aquest servei de teletext va iniciar el funcionament regular a principi de l'any 1991.

Finalment, existien a Catalunya alguns projectes (en diverses fases de realització) de serveis de telecomunicacions, entre els quals es trobaven una torre de telecomunicacions a Barcelona (de cara als Jocs Olímpics de 1992) i la creació d'una xarxa digital integrada a la comarca del Vallès. Paral·lelament, era prevista la construcció d'un teleport a Castellbisbal (Vallès Occidental), la primera instal·lació de comunicacions privades a través del satèl·lit de l'Estat espanyol.

A.2.4. Publicitat

A l'Estat espanyol, la inversió publicitària no va parar de créixer durant el decenni dels vuitanta. Així, es va passar de 105.000 milions de pessetes l'any 1980 a 260.000 el 1984 i 684.000 el 1988.

Els estudis del sector no tenien en compte la distribució geogràfica, sinó que s'elaboraven per mitjans. La premsa escrita tenia durant tot el període la quota de participació superior (37,1% el 1980; 40,2% el 1988). Quant a diaris, el 1988 cinc capçaleres concentraven el 25% de la facturació⁴: El País, Abc, La Vanguardia, Diario 16 i El Periódico mantenien les posicions en relació a 1987. L'origen d'aquesta publicitat era sobretot local (62,56%) i representava un 63% dels ingressos de la publicació.

El segon mitjà, quant a participació en el mercat publicitari espanyol, era la televisió. L'any 1980 concentrava el 26,9%, amb un total de 28.300 milions de pessetes; el 1984, el 24,4% amb 63.400 milions i el 1988 el 23,7% amb 162.000 milions. S'observava que, tot i disminuir el percentatge de participació, la inversió hi creixia en xifres absolutes.

En aquest punt era interessant de remarcar com es repartia la inversió entre els diversos canals. Les dades dels informes anuals

⁴Vegeu Anuncios, n.398, octubre de 1989, pp.39 i ss.

de J. Walter Thompson treballades a l'informe de Fundesco (1989) ens permetien d'establir comparances entre 1987 i 1988.

TVE i hi obtenia la inversió més significativa (92.819 milions de pessetes l'any 1987 i 111.370 el 1989), que representava el 71,4% i el 68,8% del total, respectivament. Considerant el volum d'inversió, era seguida pels Centres regionals de TVE (en conjunt), amb 14.658 i 17.052 milions de pessetes, respectivament, que significaven un 11,3% i un 10,5%. A continuació se situava ja TV3, amb 10.377 i 15.059 milions i unes quotes de participació en el mercat televisiu publicitari espanyol del 8,0% l'any 1987 i del 9,3% l'any 1988⁶².

La ràdio constituïa el tercer suport de la publicitat (9,6% els anys 1980 i 1984; 8,8% el 1988), amb unes inversions que van passar dels 10.100 milions de pessetes de l'any 1980 als 60.250 de 1988.

La publicitat exterior va multiplicar per quatre la inversió entre 1980 i 1988, en passar de 5.200 milions de pessetes a 20.900, mentre que el cinema mantenia unes xifres mínimes (1.400 milions el 1980 i 3.600 el 1988). En canvi, el capítol consignat com a "altres", en el qual s'incloïa, entre d'altres, el correu va créixer molt. La inversió en aquest sector, que l'any 1980 pujava a 21.000 milions de pessetes, augmentava el 1988 fins a 162.000 milions.

⁶²Darrere de TV3 hi havia, en aquest ordre, TVE 2, TVE-Canàries, TVG i ETB.

B) PAIS VALENCIA

B.2.1. Mitjans escrits

B.2.1.1. Premsa

Premsa diària⁶²

Las provincias era el diari d'edició al País Valencià que tenia una difusió més alta, amb un percentatge mitjà diari de 56.064 mil exemplars. El diumenge arribava als 78.039 exemplars de difusió total. Per percentatges de distribució, a València es distribuïa el 91,45%, a Castelló el 4,25% i a Alacant el 3,21%.

Levante tenia una difusió mitjana diària de 41.989 exemplars, el 94,55% dels quals es distribuïa a València, el 2,16% a Castelló i el 2,55% a Alacant.

El periòdic alacantí Información era el tercer diari en el rànking de difusió mitjana dins el País Valencià. Amb una difusió diària de 31.365 exemplars, es distribuïa quasi en la seva totalitat a Alacant amb un percentatge del 98,97% i un 1,03% a la resta de les comarques del País Valencià.

L'alt percentatge de difusió del diari El País el situava en el quart lloc darrere d'Información, sempre referint-nos al País Valencià. El País, que tenia a nivell estatal una difusió mitjana

⁶²Les dades corresponien a l'estudi de l'OJD de 1989 realitzat des de gener fins a desembre de 1988.

de 376.230 exemplars, en distribuïa el 4,28% dins de les comarques valencianes, el 2,59% a Alacant i el 0,90% a Castelló. En l'edició dominical, que a nivell estatal tenia una difusió mitjana de 819.112 exemplars, es mantienien els mateixos percentatges de distribució dins del País Valencià.

La premsa de Castelló ocupava els últims llocs dins els percentatges de difusió dels periòdics valencians. Mediterráneo tenia una difusió diària de 6.963 exemplars, distribuïts majoritàriament a Castelló (92,79%); a València arribava el 3,96% i a Alacant, el 0,99%. Castellón Diario tenia una difusió diària de 4.569 exemplars, el 94,06% dels quals es distribuïa a Castelló, el 2,71% a València i un 3,23 a altres províncies, entre les quals Alacant.

La verdad de Múrcia tenia una edició diària a Alacant, i una difusió global (Múrcia-Alacant) de 38.307 exemplars dels quals el 68,85% corresponia a Múrcia, el 23,47% a Alacant, el 6,84% a Albacete i el 0,84% a altres províncies.

Amb un sol dia d'edició (el dilluns) la Hoja del lunes aconseguia una difusió total de 87.515 mil exemplars. El dilluns no s'editava cap altre diari local. El 90,43% es distribuïa a València, el 5,68% a Castelló i el 3,70% a Alacant.

Els nivells d'audiència, segons la Direcció General de Mitjans de Comunicació de la Generalitat valenciana, amb dades de l'EGM de l'any 1988 i calculats en milers de persones majors de quinze anys, es repartien així:

L'audiència total del País Valencià durant l'any 1987 pel que fa a la premsa diària era de 528.000 persones (Alacant 155.000, Castelló 69.000 i València 304.000). El total de premsa diària fora del País Valencià era de 182.000 (Alacant 69.000, Castelló 9.000 i València 109.000).

Prensa no diària

El setmanari amb un tiratge superior era, segons dades de l'any 1986, Trajin, amb 25.000 exemplars. Darrere seu, hi havia Qué y dónde (17.800), Cartelera Turia (17.000), El Temps (10.636) i Valencia-Fruits (9.000). Per la seva banda, el quinzenal Detot tirava 2.500 exemplars.

Pel que fa a la premsa comarcal, Canfali tirava 5.000 exemplars (2/3 per setmana); Ribera Alta, 30.000 (mensual); Serrania, 3.000 (trimestral); Ciudad, 4.000 (4 per setmana); Elx, 9.300.

Quant a les publicacions locals, els tiratges oscil·laven segons la població i la capacitat econòmica de l'ajuntament o agrupació que l'editava. Així, mentre que L'ullal d'Albalat de la Ribera tirava 450 exemplars, el trimestral Berça d'Algemesí tirava 9.000 exemplars, i L'inforantiu d'Aldaia, 6.000.

En l'àmbit de la premsa especialitzada podem citar, entre d'altres, Debats, 2.000 exemplars (trimestral); Revista d'estudis autonòmics, 1.000 (quadrimestral); Saó, 2.500 (mensual); Papers, 9.500 (mensual), 7.500 dels quals són d'enviament gratuït; La

rella, 1.300 (trimestral); L'aiguadolc, 1.500 (trimestral); L'horabixa, 500 (quadrimestral); Camp valencià, 9.000 (mensual); L'esport, 3.000 (mensual); Consum, 5.000 (mensual); Camacuc, 6.000 (mensual), 1.000 dels quals eren distribuïts a escoles per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.

B.2.2. Mitjans audio-visuals

B.2.2.1. Ràdio

Els nivells d'audiència entre les persones majors de quinze anys, segons l'EGM de 1988 publicat per la Direcció General de Mitjans de Comunicació de la Generalitat Valenciana, eren en total al País Valencià l'any 1987 475.000 en OM i 983.000 en FM.

Per provincies, a OM a Alacant eren 147.000, a Castelló 56.000 i a València 246.000. A FM, a Alacant 260.000, a Castelló 117.000 i a València 544.000.

Segons "L'auditori de la Ràdio" a La Informació a la Comunitat Valenciana, elaborat per la DGMC a partir de les dades proporcionades per l'EGM, el País Valencià ocupava el quart lloc quant a participació per comunitats sobre el total estatal amb 1.467.000 radiooïdors de mitjana diària per setmana, si bé aquesta xifra baixava a 1.100.000 entre dissabte i diumenge.

En OM, el total d'oïdors a l'Estat espanyol es situava en els 8.203.000 mentre que al País Valencià el nombre d'oïdors era de 624.000; això volia dir que la participació d'oïdors valencians

sobre el total de la població al País Valencià era del 22,5%, una vegada més per sota de la mitjana estatal que estava situada en un 33,2%. Pel que fa a la FM, sobre un total estatal de 8.667.000 radiooïdors, al País Valencià la xifra era lleugerament superior al milió de persones (1.070.000) i representava el 38,6% i es situava en aquest cens per damunt de la mitjana estatal que era d'un 27,3%.

Per províncies, València recollia la màxima participació sobre el total d'oïdors d'OM, amb quasi la meitat, li seguia Alacant, amb el 38%, i Castelló amb el 10%. En FM el 60% dels oïdors residien a la província de València, el 29% a Alacant i el 10% a Castelló.

Segons l'Estudi General de Mitjans en la seva onada d'octubre a novembre de 1988, l'audiència de Ràdio Nacional al País Valencià era de 299.000 oients, 168.000 dels quals corresponien a OM i 61.000, a FM.

Segons dades relatives a l'any 1985, elaborades per la Direcció General de Mitjans de Comunicació a partir de la informació proporcionada per l'EGM, la Cadena SER tenia al País Valencià una audiència de 224.000 oients en OM i 393.000 en FM. La COPE en tenia 188.000 en OM, i 124.000 en FM. Finalment, Antena 3 arribava a 169.000 oients, tots en FM.

Pel que fa a les ràdios locals i ràdios lliures, no es coneixien xifres d'audiència. Tampoc no es disposava de xifres oficials d'audiència de Ràdio 4 i Canal 9 Ràdio.

B.2.2.2. Televisió

En relació amb la televisió per satèl·lit, segons les dades recollides per l'anuari de Fundesco (1990), al País Valencià hi havia, el desembre de 1989, 3.081 antenes parabòliques instal·lades. Aquesta xifra representava 0,8 antenes per cada mil habitants.

D'altra banda, quant a audiència de televisió al País Valencià, mesurada la primavera de 1987, segons l'informe confeccionat per l'IPE (Instituto para la Promoción de la Empresas SA) per a Televisió Valenciana, era de 2.799.000 pel que fa a l'audiència total. I per províncies a Alacant, 867.000; a Castelló, 344.000 i a València, 1.588.000 telespectadors.

-Quadre 1-

Audiència de televisió al País Valencià (1988)

Telespectadors	TVE1	TVE2	TV3
84,6%	82,7%	21,8%	5,6%
85,5%	83,9%	22,2%	2,5%
82,6%	80,7%	24,5%	18,8%
84,5%	82,5%	20,9%	4,4%

Font: DGMC de la Generalitat Valenciana

Per la seva banda, la DGMC de la Generalitat Valenciana ofería els següents nivells d'audiència en milers de persones durant l'any 1987. A TVE1, en tot el País Valencià era de 2.362; i per provín-

cies, a Alacant 720, a Castelló 282 i a València 1354. (Durant l'any 1988, era un total de 2.478). A TVE2, en tot el País Valencià 722; i per províncies, a Alacant 217, a Castelló 89 i a València 416.

Quant a TV3 durant l'any 1988 els nivells d'audiència es situaven en 272.000 persones.

Pel que fa a Antena 3 i Tele 5 no es disposava de xifres oficials. Tampoc no havien transcendit dades d'audiència de TVV, encara que s'havia publicat en diversos mitjans valencians la xifra d'1.000.000 de telespectadors, citant fonts de la pròpia televisió valenciana.

En relació a TV3, s'ha de recordar el tancament dels repetidors que feien possible la seva recepció al País Valencià, per ordre del Ministeri de l'Interior, i per tant la pèrdua del senyal. A final dels anys vuitanta, però, es veia en gran part del País Valencià, encara que amb una qualitat deficient, factor que afectava directament el volum d'audiència d'aquesta emissora de televisió.

B.2.2.3. Cinema

Pel que fa al nombre de sales cinematogràfiques, segons dades de l'any 1988, al País Valencià se'n podien comptabilitzar un total de 342, i el nombre de clubs cinematogràfics, segons dades de l'any 1987, era de 132.

B.2.3. Serveis de telecomunicació

Al País Valencià, segons dades de Telefònica per a l'any 1988, s'utilitzaven un total de 1.122.786 línies telefòniques (Alacant 363.375; Castelló 125.736 i València 633.675). Durant el mateix any, es van fer un total de 398.024 conferències telefòniques (automàtiques i manuals), distribuïdes entre Alacant (130.168), Castelló (46.340) i València (221.516). La densitat telefònica (entesa en termes de línies i servei per cada cent habitants), a València era del 30,3%; a Alacant, 29,1% i a Castelló, 28,9%. Així mateix, Alacant disposava de 43,5 telèfons en servei per cada 100 habitants; València, de 40,1% i Castelló de 36,7%.

Quant al servei telegràfic, segons dades de 1986 difoses per l'*Instituto Nacional de Estadística* a l'Anuario Estadístico de España, la utilització principal era oficial i de servei en l'àmbit estatal. Així, a tot el País Valencià es van expedir 367.986 unitats i se'n van rebre 399.142 (Alacant, amb 171.259 rebudes i València amb 171.008 expedides representaven els punts màxims). Les xifres relatives a la utilització privada era unes cent mil unitats inferior (247.085 expedides i 297.096 rebudes) i, tant en l'emissió com en la recepció, València ocupava la primera posició (149.905 expedides i 155.205 rebudes, seguida d'Alacant amb 70.563 i 110.170 i, finalment, Castelló amb 26.617 i 31.721, respectivament).

La utilització privada en l'àmbit internacional era molt més baixa: 20.015 unitats expedides i 59.588 rebudes, amb una concen-

tració superior a Alacant (10.283 i 35.632), seguida de València (8.264 i 20.391) i Castelló (1.468 i 3.465).

C) ILLES BALEARS

C.2.1. Mitjans escrits

C.2.1.1. Premsa

Premsa diària

El rànquing dels diaris quant al tiratge era encapçalat per Ultima Hora amb uns 26.000 exemplars. Baleares en tirava 8.000. Majorca Daily Bulletin, que s'editava sis dies a la setmana, tirava 9.000 exemplars, que es difonien a les illes de Mallorca i Eivissa. En tractar-se d'un periòdic adreçat al turisme distribuït per subscripcions i venda al quiosc i a establiments hotelers, durant la temporada alta augmentava significativament el tiratge.

A Menorca, el Diario Insular de Menorca (Maó) tenia uns 15.000 lectors. Era el principal òrgan de formació de l'opinió a l'illa i el mitjà de comunicació més influent, segons els resultats d'una enquesta feta per l'Ajuntament de Maó.

Prensa no diària

Disposàvem de molt poques dades relatives a la difusió de setmanaris o altres revistes. Majorca Magazine, setmanari en alemany publicat per l'editora de Majorca Daily Bulletin i també basat en subscripcions, tenia un tiratge de 15.000 exemplars.

C.2.2. Mitjans audio-visuals

C.2.2.1. Ràdio

En ona mitjana, Ràdio Nacional d'Espanya (Ràdio 1) figurava com a capdaventera en el nombre d'oients balears, amb un 5,8% els mesos d'octubre a novembre de 1988, seguida d'Antena 3, que ocupava el primer lloc l'any 1987, amb un 2,9%. Les dades de l'Estudi General de Mitjans situaven a continuació Cadena Rato (2,1), la SER (1,6) i la COPE (1,4).

En freqüència modulada, l'índex d'audiència de Ràdio 4 a les Illes Balears era molt baix, pràcticament inexistent en el còmput global. Almenys en part això era degut a la poca cobertura d'aquesta emissora. La ràdio fórmula, tant a Radio 80 com als "Cuarenta principales", eren els espais amb una major audiència, així com també els espais esportius.

La cobertura de les distintes emissores era deficient, ja que no abastaven tot el territori. A l'illa d'Eivissa no arribava el senyal de Ràdio Nacional d'Espanya a les Illes Balears, en canvi

arribava perfectament les emissions de RNE-València, a l'igual que a la part més occidental de l'illa de Mallorca, on es captava també Cadena 13, i altres emissores de Catalunya i València.

A Menorca el senyal de RNE a les Illes Balears arribava amb dificultat. Ràdio Popular tenia una cobertura insular, i feia producció pròpia, tan en FM com en OM. Aquesta programació, feta a Menorca, va anar introduint progressivament la llengua catalana. Antena 3 tenia producció pròpia, íntegrament en castellà. La Cadena Ser arribava no superava la barrera geogràfica de "El Tore". Es podia escoltar a Alaior, Maó, Sant Lluís i Es Castell. Segons un estudi encarregat per l'ajuntament de Maó, aquesta cadena tenia ocupava la primera posició quant a audiència, seguida de COPE i Antena 3.

C.2.2.2. Televisió

En relació amb la televisió per satèl·lit, cal remarcar que les Illes Balears eren la comunitat autònoma de l'estat amb un índex superior d'antenes parabòliques per cada mil habitants: 3,4. Això significava, d'acord amb les dades recollides a l'informe de Fundesco (1990) i relatives al mes de desembre de 1989, que hi havia 2.340 antenes instal·lades.

D'altra banda, quant a la recepció de les emissions per via hertziana, cal assenyalar que l'any 1985, Voltor SA va començar de gestionar la recepció de canals procedents de Catalunya i el País Valencià a les Illes (TV3, Catalunya Música, Ràdio Associació de

Catalunya, Canal 33, TV2 Sant Cugat i Canal 9). A totes aquestes iniciatives s'havien de sumar les produccions pròpies, a través de col.laboracions amb productores de video, que s'havien emès aprofitant el repetidor de TV3, que aquesta associació tenia instal·lat a Alfàbia. La iniciativa de Voltor SA va promoure la creació d'altres entitats germanes que van fer possible a Menorca i Eivissa la recepció de programació de la Corporació de Radio Televisió Catalana. Cal dir, però, que quasi coètaniament a Voltor, ja existia el projecte de Sa Miranda, a Formentera, que feia possible la recepció de TV3 a aquesta illa l'any 1985. A final dels anys vuitanta Sa Miranda feia algunes incursions en la freqüència de TV3 incorporant debats televisats de temes de Formentera que es feien a Ràdio Illes, amb un règim mixt d'ús del català i el castellà.

En l'àmbit de la televisió, cal remarcar les iniciatives en el camp del cable, promogudes per diversos ajuntaments que o bé van fer la instal·lació o, si més no, el projecte, encapçalats per Selva (Mallorca). L'any 1985 es va posar en marxa la televisió per cable en aquest municipi a través d'una empresa privada, ELIM, SA. L'any 1986, en fer fallida aquesta empresa, es va crear l'Associació d'Usuaris de Televisió per Cable. La televisió per cable va sorgir com una necessitat de rebre amb bona qualitat el senyal televisiu, en una zona muntanyosa, on sempre hi havia hagut problemes de recepció. L'associació comptava amb 300 socis, que s'inscrivien mitjançant una aportació de 54.000 pessetes. L'antena receptora de l'Associació rebia el senyal del repetidor de TV3 de

Voltor a Alfàbia. Permetia la recepció amb una bona qualitat de TVE 1, TVE 2, TV3, C33, Canal 9, TVE-Catalunya i, amb la incorporació d'una antena parabòlica, es veia de moment, Gala Visión. L'antena podia arribar a rebre 32 canals. Depenia dels mòduls i sintonitzadors que s'hi incorporessin.

A Calvià, el projecte de televisió per cable va sorgir com una resposta a l'amplia oferta turística del terme municipal. Impulsat per l'ajuntament, es va posar en marxa l'any 1990.

A Menorca, els ajuntaments de Maó i Es Castell van aprovar també partides pressupostàries per cablejar la població, tot i que posteriorment aquestes iniciatives no es van concretar.

C.2.2.3. Cinema

Amb la davallada del nombre de sales el nombre d'espectadors també va minvar fins a la meitat. Segons càlculs de l'Associació Provincial de Sales de Cine, a final dels anys vuitanta hi havia en total prop de dos milions d'espectadors anyals. El cinema que enregistrava un major nombre d'espectadors, l'Augusta a Palma, arribava fins als 300 mil espectadors a l'any.

D) FRANJA D'ARAGO

No disposàvem de dades quantitatives que permetessin avaluar el consum de mitjans de comunicació a la Franja, sinó només d'algunes estimacions i avaluacions referides a la premsa escrita

i encara amb limitacions ja que no comptàvem amb dades relatives al consum de la premsa pròpia.

D.2.1. Mitjans escrits

D.2.1.1. Premsa

Pel que fa al consum de premsa en català i en castellà editada fora de l'àrea, tan sols comptàvem amb aproximacions. En aquest sentit, es dibuixava una situació força diferent d'una comarca a l'altra.

A l'Alta Ribagorça els diaris més llegits eren Segre i La Mañana, de Lleida, tots dos en castellà. Després hi havia La Vanguardia i El Periódico, de Barcelona i, en tercer lloc, la premsa aragonesa representada per Heraldo de Aragón. La premsa en català (Diari de Lleida, Avui i Diari de Barcelona, per aquest ordre) i l'aragonesa Diario del Alto Aragón ocupaven la darrera posició.

A les comarques de la Baixa Ribagorça i la Llitera, en canvi, la competència s'establí entre els diaris en castellà editats a Lleida i el Heraldo i el Diario del Alto Aragón, mentre que els diaris en català hi tenien una presència ínfima, darrere de periòdics de Barcelona com La Vanguardia, El Periódico o El País.

Al Matarranya, finalment, el diari més llegit era Diario de Teruel, ja que no hi arribaven els diaris de Lleida, de Tarragona ni en català.

E) ANDORRA

L'avaluació de la demanda o, en general, del consum de mitjans de comunicació a Andorra es feia difícil, ja que no era inclosa de forma regular als estudis disponibles (OJD, EGM,...). Això ens va obligar a recórrer a estimacions realitzades per les pròpies empreses o per estudiosos o a simples aproximacions. Amb tot, en alguns camps no vàrem poder accedir a cap tipus d'informació, ni tan sols qualitativa.

E.2.1. Mitjans escrits

E.2.1.1. Premsa

En el camp de la premsa escrita de producció pròpia disposàvem d'algunes dades relatives a tiratges. L'any 1989, Informacions, amb 4.250 exemplars, ocupava la primera posició, seguida de Correu andorrà, amb 1.500 i Poble andorrà, amb 1.100. Poc abans de tancar, el setmanari Andorra 7 tirava 800 exemplars.

En relació amb la difusió a Andorra dels diaris editats a Catalunya tan sols es comptava amb es dades per als controlats per OJD. En general, entre els anys 1983 i 1988 va augmentar la difusió d'aquests diaris, encara que amb un pes específic molt baix (vegeu quadres en annex). La Vanguardia hi ocupava la primera posició, seguida de El Periódico i l'Avui. Això no obstant, davant del diari en català se situaven els dos esportius.

En conjunt, la difusió a Andorra de diaris editats a Catalunya (informatius i d'esports) representava a l'entorn del 0,5% de la difusió global d'aquests diaris.

Quant a la difusió dels setmanaris editats a Barcelona, entre 1986 i 1988, Lecturas hi perdia alguns exemplars i Pronto en guanyava. Precisament aquest setmanari aconseguia, l'any 1988, la difusió màxima amb 1.479 exemplars.

Pel que fa a la difusió de les revistes només el juvenil-quinzenal Super Pop aconseguia de superar els 300 exemplars l'any 1988.

E.2.2. Mitjans àudio-visuals

E.2.2.1. Ràdio

Andorra disposava, a final dels anys vuitanta, de 8.000 receptors per a una població de 50.000 habitants. Tot i que no es comptava amb dades d'audiència, diverses estimacions apuntaven que Ràdio Valira ocupava un lloc preeminent i, probablement, era la més escoltada.

E.2.2.2. Televisió

La taxa de receptors de televisió per habitant se situava, també a final del decenni dels vuitanta en 0,5. A falta de dades

d'audiència, semblava que TV3 hi aconseguia, des del principi, una bona acollida.

F) CATALUNYA NORD

F.2.1 Mitjans escrits

F.2.1.1. Premsa

En l'àmbit de la premsa diària, L'Indépendant tenia, a final dels anys vuitanta, unes 50.000 vendes diàries a Catalunya Nord. L'edició regional de Midi Libre, per la seva banda, hi venia uns 2.000 exemplars diaris l'any 1989.

Quant a premsa no diària, El Punt Catalunya Nord era el setmanari amb més vendes: l'any 1988 es xifraven en uns 3.000 exemplars setmanals. Le Travailleur Catalan, per la seva banda, en venia menys de 2.000 cada setmana. No es disposava de dades relatives a Le Courrier de Ceret.

F.2.1.2. Llibre

En un debat realitzat a final dels anys vuitanta amb editors i escriptors del CEDACC els responsables de l'editorial van precisar que un llibre que funcionés bé, es venia a Catalunya Nord a 750 exemplars en un primer temps. I pel que fa a la poesia, sempre en llengua catalana, la xifra no superava els 150.

F.2.2. Mitjans audio-visuale

F.2.2.1. Ràdio

No es disposava de cap dada relativa als índex d'escolta de les emissores a Catalunya Nord. Per això, en aquest apartat, només s'apunten algunes orientacions quant a les àrees de cobertura.

-Emissores públiques

- * Radio France Roussillon comptava amb repetidors locals a Cervera (100,7 MHz), Port Vendres (102,8 MHz), Prats de Molló (102,9 MHz) i els Banys (101 MHz). A la plana de Rosselló emetia per la freqüència 101,6 MHz.

-Emissores privades

- * Ràdio Arrels tenia assignada per París la freqüència 100,8 MHz. A final dels anys vuitanta, la instal·lació de repetidors de Radio France Roussillon sense respectar el mínim de 0,4 MHz entorn del 100,8 MHz va provocar interferències que feien inaudible la ràdio catalana a les zones dels Banys, Arlès i Cervera.

- * Estudio 48. La voz de Cataluña Norte comptava amb un repetidor a Girona.

- * Radio Pyrénées Catalanes abastava el Rosselló mitjançant un repetidor a Prada.

F.2.2.2. Televisió

Els tres primers canals francesos abastaven el conjunt de Catalunya Nord, mentre que els canals privats només cobrien les zones més poblades. La recepció dels canals espanyols requeria la instal·lació d'antenes suplementàries, mentre que a determinades àrees TV3 es podia captar directament. Això no obstant, tant en un cas com en l'altre la recepció requeria un televisor multistàndard PAL/SECAM.

Cal assenyalar que els municipis que decidien rebre els canals privats francesos instal·laven repetidors locals, i sovint al mateix temps que La 5 i M6 es demanava TV3 (Prats de Motlló, Sant Llorenç de Cerdans, la Costa Vermella).

Televisió de Catalunya no abastava tot Catalunya Nord (zones d'ombra de Vallespir, al Conflent i més amunt de Millars a la plana rossellonesa). Pel que fa a la recepció d'aquesta emissora a Perpinyà, cal precisar que les retransmissions de partits de rugbi de Perpinyà (USAP) van tenir un ressò important entre els nord-catalans. Els venedors de televisors multistàndards i instal·ladors d'antenes van notar en el moment d'aquestes emissions un augment notable de les vendes.

D'altra banda, les desconnexions comarcals de TV3 feien arribar a Perpinyà les emissions de Girona, però no s'hi incloïa cap referència a la informació de Catalunya Nord. Quant a Canal 33, a final dels anys vuitanta no es rebia.

3. PRESENCIA DEL CATALA

A) CATALUNYA

El grau de presència de la llengua catalana als mitjans de comunicació no es pot analitzar independentment de la situació lingüística del país. Per això, cal recórrer a algunes dades més generals. Segons una anàlisi dels padrons municipals de 1986 realitzada per Miquel Strubell⁶⁴ sobre el conjunt de la població catalana (del Principat) major de dos anys un 90,28% l'entenia i un 63,99% el parlava. Aquestes dades significaven un avenç notable en el coneixement passiu de la llengua catalana des de 1981 (del 79,8% al 90,3%).

A.3.1. Mitjans escrits

A.3.1.1. Premsa

En el camp de la premsa diària d'informació general, el castellà era la llengua majoritària. Dels cinc diaris (o sis a partir de l'aparició de El Observador) editats a Barcelona només n'hi havia dos en català. A més, la difusió d'aquests dos representava només al voltant d'un 14,11% del total⁶⁵. Aquesta xifra no

⁶⁴Vegeu STRUBELL, Miquel: "Evolució de la Comunitat Lingüística", dins El nacionalisme català a la fi del segle XX (II Jornades), Barcelona, La Magrana-Edicions 62, 1989, pp.103-140.

⁶⁵Segons aquestes dades, publicades al Diari de Barcelona per Sant Jordi de 1989, dels 512.000 exemplars de diaris venuts pels cinc rotatius de Barcelona i els nou d'abast local o comarcal només 72.000 eren en català.

incloïa la presència regular d'algunes planes en català a La Vanguardia o El País.

En premsa especialitzada, tant els dos diaris esportius com l'econòmic eren íntegrament en castellà.

En el camp de la premsa d'informació essencialment local i comarcal, a final dels anys vuitanta hi havia tres publicacions exclusivament en català (la difusió de les quals superava el 30% de la difusió total d'aquest tipus de premsa) i la resta, fonamentalment en castellà, encara que amb una presència variable del català, que podia arribar a un 50%.

En relació amb la premsa no diària, el tret més significatiu des d'un punt de vista lingüístic era, fins a 1989, l'absència de setmanaris d'informació general en llengua catalana editats a Catalunya i el fet que l'única publicació setmanal d'abast català tingués caràcter minoritari (Catalunya Cristiana). Aquesta situació només es va modificar a partir de l'aparició del setmanari Set dies d'actualitat a mitjan de 1989.

D'altra banda, cal remarcar, encara que com a excepció, la inclusió en algunes revistes orientades al mercat espanyol d'algunes planes en català. Aquest era el cas, per exemple, del suplement de televisió inclòs a Lecturas.

En canvi, en l'àmbit local i comarcal la premsa catalana era clarament hegemònica.

A.3.1.2. Llibre

Un 26% de la població catalana llegia més de cinc títols cada any, mentre que un 21% es trobava al marge del consum editorial. Aquests eren alguns dels resultats d'una enquesta sobre hàbits de lectura (per raons lúdiques, no professionals ni escolars) a Catalunya encarregada pel diari El País i publicada al suplement especial de Sant Jordi 1989.

Segons aquesta enquesta, un 46% de la població catalana reconeixia llegir o acabar de llegir un llibre. La xifra corresponent a l'Estat -Catalunya compresa- era del 35%.

Des del punt de vista lingüístic, la població juvenil era el sector més orientat a la lectura de llibres en català. En aquest sentit, l'enquesta posava en relleu que l'edat era un dels factors més rellevants a l'hora de determinar la lectura en català⁴. La població d'edats compreses entre 14 i 17 anys deia majoritàriament (58%) que feia la meitat o més de les lectures anuals en català. La seguia el sector de 18 a 21 anys (38%) i els majors de 60 anys (36%). Aquestes xifres s'expliquen en funció de l'escolarització en català.

⁴La importància del factor idiomàtic quedava matisada per la pròpia enquesta. Entre els entrevistats que deien que parlaven habitualment en català, un 41% manifestava que la meitat o més dels llibres que llegia era en català. Al mateix temps, un 10% dels enquestats que entenia però no parlava habitualment en català havia llegit la meitat o més dels llibres d'un any en català (El País, 22-23 d'abril de 1989).

Precisament el mercat del llibre per a escoles⁵⁷ havia crescut, de forma lenta però progressiva, durant tot el decenni dels vuitanta.

Entre les qüestions relacionades amb la llengua, romanien el problema dels drets de traducció. Algunes editorials compraven aquests drets per a les llengües catalana i castellana, però en realitat només volien publicar en la segona. Això retardava notablement l'edició en català d'algunes obres⁵⁸.

A.3.2. Mitjans àudio-visuals

A.3.2.1. Ràdio

Numèricament hi havia a Catalunya moltes emissores que emetien en català (exclusivament, majoritàriament o algun programa), tot i que en conjunt tenien poca incidència en l'audiència. Això es reflecteix clarament al quadre 2.

Cal assenyalar també que no existia cap emissora en OM i monolingüe o amb una presència majoritària del català.

⁵⁷Amb aquesta denominació es fa referència als llibres complementaris a l'ensenyament. S'estableix així una diferència amb el llibre de text escolar. El primer era editat per empreses catalanes, mentre que el segon era dominat per les grans editorials clàssiques en llengua castellana (Anaya, Santillana, etc.) que ara feien versions en català.

⁵⁸Entre els casos amb més ressò cal esmentar la novel·la d'Umberto Eco El nom de la rosa, publicada en català mesos després de l'edició en castellà. (Vegeu CARDUS, S.: "La creació i producció de cultura", op.cit., 1989, p.387.

-Quadre 2-

Us lingüístic a les deu emissores principals de Catalunya
(1988)

Emissores	Audiència	Llengua
Catalunya Ràdio (FM)	370.000	C
Radio 1 (OM)	362.000	E
R. Barcelona (FM)	282.000	E
Antena 3 (FM)	268.000	E
R. Barcelona (OM)	226.000	B
R. Miramar (OM)	213.000	E
R. Minuto (FM)	198.000	E
R. Popular (FM)	183.000	E
Cadena Catalana (OM)	162.000	B
R. Associació (FM)	88.000	C

Font: Elaboració pròpia

A final de 1988 es feia conèixer que Cadena 13 i l'emissora francesa Sud Radio estudiaven la viabilitat comercial de tornar a posar en marxa el centre emissor de la cadena francesa a Andorra. Aquest centre, d'una gran potència, podia arribar a cobrir tot el territori de l'Europa Occidental. Es plantejava la possibilitat que totes dues emissores es repartissin la programació, en català i en francès⁸⁸. Amb tot, l'any 1990 aquest projecte semblava ja abandonat, especialment a partir de l'aprovació de la creació de la radiotelevisió andorrana.

⁸⁸El Periódico, 30 d'octubre de 1989.

Quant a la presència del català, a l'enquesta de 1987 sobre actituds envers la ràdio, encarregada per la CCRTV, el 43% d'entrevistats que escoltaven alguna vegada la ràdio coneixia alguna emissora amb tota la programació en català⁷⁰. D'acord amb el mateix estudi, en escoltar la ràdio, un 30% preferia que li parlessin en català⁷¹, davant d'un 28% que s'ho estimava més en castellà. Amb tot, el percentatge més important, un 42%, corresponia a la població a qui li resultava indiferent.

D'altra banda, en relació amb la presència de la cançó catalana a la ràdio es disposava d'un estudi de Xavier Tudela sobre les emissores de freqüència modulada de Barcelona realitzat entre novembre de 1988 i febrer de 1989⁷². Segons aquest estudi, la cançó catalana tenia una presència molt reduïda. La cota màxima, un 10%, s'aconseguia a Catalunya Ràdio. La resta oscil·lava entre el 2% (Cadena Catalana, Radio 80) i el 8% (Cadena 13)⁷³.

⁷⁰El 25% coneixia Catalunya Ràdio; el 15%, Ràdio 4, el 8% Cadena 13; el 7% emissores municipals i el 5%, petites estacions locals.

⁷¹El percentatge s'obtenia per la suma d'un 12% que ho considerava molt important i un 18% a qui li agradava més.

⁷²Avui, 26 de març de 1989.

⁷³L'any 1989 els cantants catalans van protagonitzar una campanya de protesta per la poca presència de la cançó catalana a les Emissores de la Generalitat. La protesta es va acabar amb la signatura d'un acord entre els cantants catalans i la CCRTV. Es preveia que, a partir d'aquest acord, el percentatge de cançó catalana radiada per les Emissores de la Generalitat augmentaria, però no es disposava d'estudis.

A.3.2.2. Televisió

A partir del que s'ha comentat s'apunta ja que la presència del català a la televisió era força significativa. Segons dades difoses a final de 1987 pel Grup d'Investigació i d'Audiència de la CCRTV, de 1.072 hores mensuals d'emissió que realitzaven els tres canals, un 44% era en català i un 56% en català. D'acord amb la mateixa font, el 57% de la població de Catalunya major de 14 anys veia diàriament televisió en català.

Efectivament, en televisió la llengua catalana no ha representat cap barrera. Segons dades d'un estudi encarregat per la CCRTV, a principi de 1985 un 63% dels enquestats considerava normal el fet de veure televisió en català; un 28% afirmava que ja s'hi havia acostumat i només un 8% ho trobava estrany.

Així mateix, una altra enquesta encarregada per la Corporació l'any 1986 posava en relleu que la qüestió lingüística no resultava conflictiva. Un 42% es mostrava indiferent quant a preferències lingüístiques a la televisió, un 29% preferia el català i un altre 29%, el castellà.

En aquesta mateixa enquesta de 1986 es recollien opinions sobre programació en un altre idioma i subtitulació en català. En els programes culturals o de ciència, a un 50% li semblava bé, 31% ho trobava malament i un 19% era indiferent. En canvi, en el cas d'una pel·lícula, un 50% ho trobava malament, a un 37% li semblava bé i només un 13% era indiferent.

En relació amb la qualitat de la llengua catalana emprada a TV3, un 68% la considerava correcta; un 12%, col.loquial; un 9% hi trobava paraules errònies; un 7% deia que era massa complicada i només un 4% no opinava.

Però, aquestes dades no reflectien el debat sobre el model de llengua a emprar per TV3 que es va desenvolupar entre 1986-88. Fonamentalment protagonitzat per lingüistes, en aquest debat es discutia si la televisió havia de difondre un català de tipus molt col.loquial (*light*) o més normatiu (*heavy*). En tot cas, no va semblar que aquesta discussió (que caldria inscriure en el debat sobre la definició del català estàndard) comportés un canvi notable en el tipus de llengua de TV3.

En aquest mateix camp, cal assenyalar encara que davant del volum de producció aliena i també per raons empresarials TV3 va delegar el control lingüístic dels productes doblats a l'empresa privada. En realitat, pocs estudis de doblatge disposaven de serveis d'assessorament lingüístic en català i, per tant, era difícil garantir la qualitat lingüística del producte.

Finalment, cal apuntar que la situació de la llengua catalana a la televisió pot canviar en un futur immediat en entrar en funcionament les tres cadenes privades, de cobertura estatal, concedides el 26 d'agost de 1989 a Gestevisión-Tele 5, Antena 3 i Canal Plus.

L'endemà mateix de la concessió, el president de la Generalitat, Jordi Pujol, va afirmar que demanaria a les tres cadenes amb concessió que preveïessin algun tipus de desconexió per oferir

programació en català. Canal Plus, promogut per PRISA, va respondre immediatament que estaria disposat a fer desconnexions per emetre en "llengües autòctones" que, a Catalunya, dependria del percentatge d'ingressos recaptats. Per la seva banda, Antena 3 va respondre afirmant que estudiava la possibilitat⁷⁶. Això no obstant, tant aquesta cadena com Tele 5 han posat en antena una programació monolingüe en castellà.

A.3.2.3. Cinema

Tot el que s'ha assenyalat apunta ja que hi ha molt poques dades sobre el cinema en català a Catalunya. Entre les causes d'aquest fet cal situar en primer lloc la poca presència de pel·lícules en català als cinemes de Catalunya. El monogràfic Catalan Cinema 90, editat com a suplement de la revista Cultura recollia disset pel·lícules catalanes, dues de les quals eren d'animació.

CORBELLA (1988:48) assenyalava que durant els anys vuitanta s'havia produït un increment de pel·lícules catalanes parlades en català. D'acord amb les seves dades es passaria d'una única pel·lícula l'any 1980 a 10 l'any 1987. Això no obstant, cal tenir en compte que si referíem aquestes dades al conjunt de la producció feta a Catalunya només el 1986 i 1987 les pel·lícules parlades en català representaven el 50%.

⁷⁶Vegeu Avui, 28 d'agost de 1989, pp.1 i 8; 29 d'agost de 1989, p.8 i 30 d'agost de 1989, p.8.

La Generalitat comptava amb mecanismes de suport al cinema, que se sumaven als previstos per l'administració de l'Estat, i que consistien, fonamentalment, en ajuts a la producció de versions en català i al rodatge a Catalunya. El 1989 una ordre del Departament de Cultura arbitrava mesures per a "iniciatives destinades a augmentar les estrenes comercials de llargs-metratges en llengua catalana durant l'any 1989"⁷⁹. L'ordre establí una subvenció de fins a 10 milions de pessetes per al doblatge i promoció de films en català, que no es podien projectar en cap altre idioma fins passats sis mesos. Es preveia que a l'ordre, que només era vigent fins a final d'any, s'hi acollirien tres films.

També es va desenvolupar una acció de promoció a l'estranger a través de *Catalan Films*, nom comercial de l'Àrea de Promoció Internacional del Cinema Català del Servei de Cinematografia.

A.3.2.4. Video

La inexistència d'estudis sobre el vídeo a Catalunya era quasi absoluta en el camp de la llengua. L'observació dels catàlegs dels video-clubs reflectia una presència ínfima del català quant a pel·lícules. El Catàleg de vídeos en català per al lloguer i la venda 1988, editat pel Departament de Cultura de la Generalitat, recollia divuit llargs-metratges, 123 documentals i reportatges, 10 infantils i 15 diversos.

⁷⁹Ordre de 31 d'agost de 1989.

S'ha assenyalat, en canvi (vegeu CORBELLÀ, 1988:51 i també el Catàleg esmentat), que la presència del català a les produccions educatives era molt alta, en bona part gràcies a la promoció feta pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat.

A.3.2.5. Fonografia

L'edició de música en català tenia un pes significatiu molt reduït en el conjunt de l'activitat fonogràfica catalana. Daniel JONES (1989) assenyalava que Catalunya havia representat els darrers anys aproximadament una tercera part del mercat discogràfic espanyol, encara que es desconeixen les xifres de producció i el paper de la llengua catalana en el conjunt de l'edició que circulava al Principat.

El mateix Jones comentava també que la trilogia de cantants catalans amb major nombre de vendes (havien superat més d'una vegada el nombre de cent mil discos de llarga durada) eren Joan Manuel Serrat, La Trinca i Lluís Llach.

A.3.3. Serveis de telecomunicació

En el camp dels serveis de telecomunicació no es disposava de cap estudi relatiu a la presència de la llengua catalana. Diverses estimacions feien pensar que hi era molt poc emprat, tot i que depenia significativament dels serveis. Així, per exemple, era

totalment absent de "Telecinco"⁷⁶, el servei de teletext de TVE, mentre que era l'única llengua emprada en alguns serveis difosos dins del sistema de videotext.

A.3.4. Publicitat

Hi havia molt pocs estudis sobre la presència de la llengua catalana a la publicitat. A principi de 1984 la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat n'havia encarregat un referent a la publicitat exterior, els resultats del qual es consideraven ja desactualitzats a l'inici del decenni dels anys noranta.

D'altra banda, disposàvem d'un treball de camp sobre publicitat estàtica relatiu a l'ús del català a tanques publicitàries de Barcelona i Tarragona i als cartells del metro de Barcelona realitzat en el marc del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) sota supervisió de Josep Gifreu. Tot i l'any d'elaboració, les dades d'aquest treball van resultar les més actualitzades a les quals vam tenir accés.

Segons aquest estudi, sobre un total de 933 tanques publicitàries de Barcelona el 16,8% era en català i el 83,2% en castellà; a Tarragona, d'un total de 63, els percentatges eren, respectivament, de l'11,1% i del 88,8%. La situació era una mica diferent al

⁷⁶Eventualment, algunes comunicacions dels telespectadors com ara missatges personals molt breus es difonien en català.

metro de Barcelona: d'un total de 855 cartells, el 24,9% era en català i el 76,1% en castellà.

Quant als anunciants, i excloent-ne l'Administració, aquells que més empraven el català eren els del sector d'espectacles, els grans magatzems i les grans companyies transnacionals com ara Coca-Cola o Philips.

B) PAIS VALENCIA

B.3.1. Mitjans escrits

B.3.1.1. Premsa

La presència del català a la premsa diària es reduïa als espais d'opinió que esporàdicament oferien els diaris valencians, ja que no existia cap capçalera monolingüe en català o bilingüe català-castellà.

La premsa setmanal en català estava representada per la revista El Temps, monolingüe en català. A la resta de publicacions editades al País Valencià la presència de la llengua catalana oscil·lava entre el 10% de Cartelera Turia i el 25% de Canfali o Ribera Alta, passant pel 15% de Qué y Dónde.

Això no obstant, la majoria de publicacions (entre les quals cal remarcar Valencia-Fruits, un 50% del tiratge de la qual es difonia fora de l'Estat espanyol; Trajin; Detot; Tickets o La Serrania) eren monolingües en castellà.

Als butlletins d'informació municipal la utilització de la llengua catalana estava directament relacionada amb el municipi i la comarca. Així, L'ullal d'Albalat de la Ribera era monolingüe en català, Berca d'Algemesí l'incloïa en un 80%, i L'Informatiu d'Aldaia, en un 20%.

Pel que fa a publicacions especialitzades, el català era majoritari quant a títols: sis capçaleres eren monolingües (Saó, Daina, La Rella, L'Horabaixa, Aiguadolc i Camacuc) i una setena limitava l'ús del castellà al 5% (Revista d'estudis autonòmics). La classificació continuava amb Papers (50% en català), Debats (20%), L'Esport (15%) i Consum (5%).

B.3.2. Mitjans audio-visuals

B.3.2.1. Ràdio

Ràdio 4 i Canal 9 Ràdio, les noves emissores del dial valencià, comptaven amb una programació íntegrament en valencià, malgrat que dominava la tendència per part dels periodistes, locutors i personatges concrets a emprar expressions castellanes i, en moltes ocasions, fins i tot a canviar de llengua. Així i tot, ambdues emissores estaven pensades per a ser íntegrament en valencià.

La resta d'estacions utilitzaven el valencià en algun programa de caràcter regional, i per a programes especials, amb ocasió de falles, etc. No es disposava de percentatges.

Les emissores lliures emetien la major part de la programació en valencià, malgrat que no es solia respectar cap criteri fix ni uniforme.

B.3.2.2. Televisió

L'ús del valencià al circuit regional de TVE, Aitana, segons dades de la memòria 1988 del Consell Assessor de RTVE Comunitat Valenciana, representava menys de la meitat del conjunt de les emissions. Així, Aitana va difondre un total de 24.551 minuts, un 23,9% dels quals (5.715) corresponia a emissions en català i un 12,9% (3.165) es van comptabilitzar sota l'epígraf "castellà/valencià". La resta, 15.671 minuts o el 63,8% de la programació regional era en castellà.

El percentatge d'ús del valencià a TVV, segons dades de la mateixa televisió valenciana corresponents a novembre de l'any 1989, era del 73% davant un 27% en castellà. Dos mesos més tard, i segons un minutatge fet per "El Temps" durant la setmana del 8 al 14 de gener de 1990, aquest era del 48% en castellà i 52% en valencià".

Per la seva banda, les emissores locals de televisió que funcionaven al País Valencià feien un ús molt irregular de la llengua catalana. Així, mentre que Tele 5 La Safor utilitzava el

"Xifres similars s'obtenien en un estudi realitzat per Miquel TRUJILLO (1990) a partir de l'anàlisi d'una mostra a principi del mes de febrer de 1990. Segons TRUJILLO (1990:126127), el català s'utilitzava en un 59% i el castellà, en un 41%.

valencià en la pràctica totalitat de la programació, de la mateixa manera que TeleBerca; TeleElx feia servir exclusivament el castellà.

C) ILLES BALEARS

C.3.1. Mitjans escrits

C.3.1.1. Premsa

Tots els diaris de les Illes Balears, llevat de Majorca Daily Bulletin (en anglès), eren pràcticament monolingües en castellà. Diario Insular de Menorca acceptava articles d'opinió en català amb una certa regularitat. Diario de Mallorca, per la seva banda, també incloïa el català en algunes col·laboracions.

No existia cap setmanari d'informació general monolingüe en català: Brisas era en castellà, Majorca Magazine, en alemany i tan sols Formentera, dia a dia era bilingüe en castellà i en català.

A Manacor els dos setmanaris d'informació local eren bilingües, igual com el setmanari de Ferreries.

En l'àmbit de la premsa especialitzada, la majoria de revistes era monolingüe en català (Lluc, El Mirall, Mallorca Socialista, Pissarra, L'aventura de llegir); només Menousa s'editava en català i en castellà.

Quant a la premsa *forana*, generalment era en català i, en bona mesura, havia contribuït a crear tant l'hàbit de llegir en català co, per als redactors, el d'escriure-hi.

Finalment, cal assenyalar que la major part de les associacions de les illes Balars editaven les seves publicacions en castellà, llevat de les institucions.

C.3.1.2. Llibre

La presència de la llengua catalana en el camp de l'edició era molt irregular. Quant a les institucions, un alt percentatge dels llibres editats era en català. Així, a Menorca, l'Institut d'Estudis Menorquins era el principal impulsor de l'edició en català. En l'àmbit empresarial, Edicions Atàviques (Menorca) i editorial Moll (Mallorca) publicaven íntegrament en català, en el segon cas amb l'excepció d'una sèrie de llibres turístics en diversos idiomes). Miquel Font també editava en català, però de forma irregular.

Premsa Universitària i Edicions Nura utilitzaven el català i el castellà. En canvi, existien tres editorials monolingües en castellà: Guillem Canal, Olañeta i Lluís Ripoll.

Cal remarcar que només Edicions Cort, especialitzada en llibres de text, i Editorial Moll estaven integrades a l'Associació d'Editors en Llengua Catalana.

C.3.2. Mitjans àudio-visuals

C.3.2.1. Ràdio

En la distribució d'emissores de freqüència modulada de l'any 1989 no es va tenir en compte l'ús del català en cap de les propostes adjudicatàries. L'únic projecte que presentava una programació en català va quedar-ne fora. Es tractava de Ràdio Mediterrània, un projecte que portava prop de deu anys intentant aconseguir una concessió⁷⁸.

D'altra banda, tampoc la Comunitat Autònoma no va presentar cap sol.licitud per a una estació pública en català. Les empreses guanyadores de les concessions, basant-se en raons de mercat, no oferien un projecte de ràdio en català.

Dins de Ràdio Nacional d'Espanya, Ràdio 4 emetia la seva programació íntegrament en català. En ona mitjana, Ràdio Nacional a les Illes Balears conservava una franja d'una hora als migdies per producció pròpia que es feia en català.

Pel que fa a les empreses privades, les emissions d'Antena 3 i de la cadena Ser eren íntegrament en castellà. Quant a les emissores de Ràdio Popular (COPE), existien diferències entre illes. A Mallorca, la programació era majoritàriament en castellà, mentre que a Menorca la proporció en l'ús del català i del castellà era similar.

⁷⁸Sobre aquest projecte, vegeu El Mirall, n.31, setembre de 1989, pp.43-45.

Les estacions d'àmbit local, en general, utilitzaven el català en les emissions.

C.3.2.2. Televisió

El Centre Regional de TVE a les Illes Balears comptava des del 1979 amb una franja horària i una desconexió de la programació estatal que es feia íntegrament en català.

En l'àmbit local, cal remarcar que els vint minuts de programació conjunta de les estacions integrades en la Federació de Televisions locals estaven dedicats a la normalització lingüística i a evitar l'ús de barbarismes.

C.3.2.3. Fonografia

En relació amb l'estudi Blau, que editava en català, la producció de discs va augmentar durant els anys vuitanta i principi dels noranta, sobretot en els camps del pop-rock i en música popular. Entre els grups de pop-rock que havien aconseguit un volum superior de vendes es trobava "Els Pets", que van superar les reedicions inicials de mil discs i mil cassettes que feia habitualment aquesta discogràfica.

L'estudi Digitals també treballava en català, tant en la representació dels discs (portades, etc.), com en relació amb els grups que editava.

Finalment, també a Estudi es podia aplicar la mateixa tendència a Estudi 86.

D) FRANJA D'ARAGO

Segons el cens de 1981, a l'Aragó hi havia 48.029 parlants de català⁷. D'acord amb PALLAROL (1990), aquesta era quasi l'única llengua emprada per a les comunicacions orals informals a la Franja.

Com s'ha vist la llengua catalana tenia una presència desigual, però mínima, als mitjans de comunicació propis de la Franja. Així mateix, tampoc no era un element significatiu per al consum de premsa, que es feia molt majoritàriament en castellà. En canvi, es desconeixia la incidència de la ràdio i la televisió en català.

E) ANDORRA

El Principat d'Andorra era l'única regió del domini lingüístic que tenia el català com a idioma oficial únic. Això no obstant, cal assenyalar que la praxi no sempre s'ajustava al plantejament jurídic.

D'acord amb l'oficialitat, els mitjans propis empraven el català. Aquest era el cas dels setmanaris que, només en alguns

⁷Vegeu PALLAROL i SANCHEZ, Juli: "La llengua catalana a la Franja d'Aragó", dins Diari de Lleida, 20.01.90.

casos, incloïen alguna secció en d'altres llengües. Poble andorrà, per exemple, presentava dues seccions ("Especial francès" i "Especial anglès") on recollia de forma breu informació sobre els esdeveniments d'Andorra en anglès i en francès, respectivament.

Tot i l'oficialitat formal, en el cas de la publicitat exterior, s'havia hagut de regular l'ús del català mitjançant una llei de 1973.

En relació amb els mitjans rebuts a Andorra i procedents d'altres àrees, no es disposava d'informació quantitativa. Amb tot, estimacions d'experts apuntaven que la ràdio i la televisió en català hi tenien una audiència alta.

F) CATALUNYA NORD

F.3.1. Mitjans escrits

F.3.1.1. Premsa

En l'àmbit de la premsa diària no existien diaris monolingües en català. Els dos diaris existents a final dels anys vuitanta eren bàsicament en francès, tot i que de vegades incloïen algun espai en català. Així, l'Indépendant utilitzava el català en cròniques d'opinió, temes militants referents a la llengua, la problemàtica nacionalista, de les minories... Igualment incloïa una crònica sobre la gramàtica o l'origen del nom de les persones (en francès). A més, el català apareixia de vegades en els títols de les

informacions de comarques, sota el nom de poble (en grafia francesa), com "Thuir, autour de la Cellera", o "Sainte Marie, xipots". La llengua utilitzada era poc clara i sovint incorria en faltes.

La publicació d'espais en català era, però, irregular (aproximadament cada dos dies). Segons els resultats d'una anàlisi realitzada l'octubre de 1989, les informacions en català representaven un 0,09% de l'espai total. Així, en una setmana l'espai dedicat al català es limitava tan sols a 393 cm² d'un total de superfície del diari de 439.000 cm². Els continguts consistien bàsicament en dret de les nacions, cuina catalana (requadres de 9x14 cm), una lliçó de català relativa als noms de Portvendres i Font-Romeu (9x7 cm) i un comunicat del Col·lectiu 7 de novembre (13x6 cm).

Quant a l'edició de Perpinyà de Midi Libre, cap de les tres o quatre pàgines d'informació local no incloïa el català; només esporàdicament es parlava de gramàtica o de l'origen del nom de les persones, però en francès.

En relació amb la premsa no diària, existia un setmanari monolingüe en català, El Punt Catalunya Nord (1987). Le Courrier de Ceret (1979), per la seva banda, esporàdicament publicava articles o cròniques en català sota la forma de reproducció d'articles del Punt Catalunya Nord, Diari de Barcelona, de la Geografia Comarcal. També utilitzava lèxics en català-francès. Le Travailleur catalan, finalment, havia publicat una secció d'opinió en català, però a final dels anys vuitanta ja havia desaparegut.

En l'àmbit de les revistes, tres incloïen regularment el català: Terra Nostra feia dos números anuals, un en francès i un en català, i Sant Joan i Barres i Conflent que podien tenir alguns textos o articles en català. La resta era exclusivament en francès.

En alguns butlletins municipals d'informació apareixien algunes pàgines en català (generalment reservades a aspectes històrics, folklòrics...).

F.3.1.2. Llibre

Segons dades relatives a la segona meitat dels anys vuitanta, l'edició de llibres en català representava menys de la meitat dels títols publicats a la regió. Entre 1985 i 1986 el percentatge se situava a l'entorn del 30%; l'any 1987 baixava fins al 26,1% per remuntar a 42,3% i 45,4% a 1988 i 1989, respectivament. D'altra banda, existia una editorial monolingüe en català: Editorial Trabucaire.

F.3.2. Mitjans audio-visuals

F.3.2.1. Ràdio

Radio France Roussillon tenia un espai diari de 12h35 a 13h en català, "Ollada", de caire antropològic. La llengua utilitzada en l'emissió era voluntàriament molt dialectal, destinat al públic més gran, i reforçant així les actituds diglòssiques.

Ràdio Arrels era l'única emissora monolingüe en català de Catalunya Nord. La major part de la programació era musical, tot i que els espais en directe incloïen informatius locals i internacionals, entrevistes, agenda d'activitats, sardanes...

Estudio 48 emetia tota la programació en francès i castellà. La programació en català de Radio Pyrénées Catalanes es limitava a una hora el diumenge. Fréquence Sud Argelès emetia també, fins a final dels anys vuitanta, una hora setmanal de programació en català (bàsicament musical: cançons, sardanes)⁸⁰.

A mitjan dels anys vuitanta, en privatitzar-se i integrar-se a xarxes estatals les ràdios locals nascudes com a associatives, va desaparèixer la minsa programació en català (de caire folklòric i antropològic) que existia a quasi totes.

F.3.2.2. Televisió

Pel que fa a la programació en català de FR3 es limitava a alguns magazines programats el diumenge. En total eren unes deu hores d'emissió en llengua catalana l'any, repeticions incloses. Incloem un exemple de programació en català de FR3, amb la llista de les emissions del primer trimestre del 1989 (gener-abril 1989): Jordi Barre (20 mn), Història de Catalunya Nord 1 (20 mn), Història de Catalunya Nord 2 (20 mn), La pregària (20 mn), Una moto catalana (20 mn), Curs: amor dels cims (20 mn). En les repeticions, Cançons

⁸⁰Aquesta estació feia també algunes emissions en esperanto.

catalanes (15 mn) 1983, Banyuls, sang de la pedra (20 mn) 1988, Salvem el patrimoni (15 mn) 1983, Les suredes catalanes (15 mn) 1983, La pesca catalana (15 mn) 1982, Salvem el patrimoni (15 mn) 1983. En total s'arribava a 3h 40mn, o sigui, unes deu hores l'any ja que la programació d'emissions en català no es feia durant l'estiu.

F.3.2.3. Cinema

Les projeccions de pel·lícules en català eren molt excepcionals. Eren iniciatives de l'associació la Bressola, de l'Institut Jean Vigo i de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada el mes d'agost.

G) L'ALGUER

A l'Alguer el català va ser reconegut per l'ajuntament l'any 1978, i tot i la inexistència de mesures legals de protecció envers la utilització de la llengua als mitjans de comunicació, el consistori mantenia una actitud oberta.

Cal assenyalar també que la tasca de promoció era realitzada fonamentalment per entitats privades com ara l'Escola Pasqual Scanu, privada però gratuïta, que a partir de l'alguerès impartia cursos de llengua catalana comparada, o l'Obra Cultural de

l'Alguer, que realitzava activitats de promoció de la cultura d'origen alguerès⁸¹.

En l'àmbit dels mitjans de comunicació, ja s'ha apuntat l'existència d'una única publicació periòdica, L'Alguer, i les emissions de la també única emissora local de ràdio.

Pel que fa a l'emissora de televisió, cal dir que eventualment difonia alguns vídeos de programes en català ("Digui, digui", "Curar-se en salut"). Això no obstant, en cap cas no es difonien dins d'una programació estructurada, sinó com a farciment de la programació.

D'altra banda, l'Alguer constituïa l'única àrea del domini lingüístic on, a principi dels anys noranta, les emissions en català de televisions procedents del Principat (TV3, Canal 33) o del País Valencià (Canal 9) no havien arribat, ja que es requeria la utilització del satèl·lit⁸².

En el camp de la publicitat, algunes activitats comercials, sobretot relacionades amb botigues, utilitzaven el català com a llengua. Les falques publicitàries, però, eren sempre en italià. D'acord amb Carlo Sechi, l'alt grau de desconeixement de la

⁸¹A principi dels anys noranta, l'Obra Cultural de l'Alguer convocava, per exemple, l'únic premi de poesia existent. A més, participava en el sistema municipal de biblioteques amb l'especialitat de biblioteca catalana, que s'havia muntat amb la col·laboració de la Generalitat i altres entitats de Catalunya (vegeu ALVAU CARBONI, Pere Lluís: "El català a l'Alguer, les restes d'una herència", dins Xarxa, n.35, octubre de 1990, pp.22-23).

⁸²Existien, però, estudis sobre la possible emissió de TV3, Canal 33 i TVV via satèl·lit. (Vegeu-ne un estat de la qüestió a SERVERA, Jaume: "Des del cel, en català", El Temps, 25 de juny de 1990, pp.121-126.

gramàtica catalana acabava de desanimar encara la presència
publicitària del català.

4. CIRCULACIO INTERREGIONAL

4.1. Mitjans escrits

4.1.1. Premsa

La difusió de la premsa escrita al domini lingüístic del català era un dels camps que s'havia estudiat més. Daniel E. JONES, en un treball presentat a l'àrea de mitjans de comunicació i noves tecnologies del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a Perpinyà l'any 1986⁹⁹, assenyalava que entre els anys 1976 i 1984 als Països Catalans es llegien unes 125 publicacions d'informació general. En canvi, en el mateix període, el nombre d'exemplars als Països Catalans en conjunt passava de 274 milions a quasi 312.

En aquest estudi s'apuntava també que la població d'aquesta zona consumia més exemplars de publicacions periòdiques dels que produïa. Això ja indicava que actuava com a receptora de premsa generada fora del territori. En aquest sentit, s'assenyalava que el paper de Barcelona com a productora va créixer, però amb una

⁹⁹Per aquest treball vàrem consultar JONES, Daniel E.: "Evolució de l'edició i del consum de premsa diària i setmanal d'informació general als Països Catalans (1976-1984) en relació amb la llengua", dins II Congrés Internacional de la Llengua Catalana - Àrea de mitjans de comunicació i noves tecnologies, Perpinyà, 1986 (policopiat). L'edició d'aquesta ponència es pot trobar a JONES, Daniel E.: "Evolució de l'edició i del consum de premsa diària i setmanal d'informació general als Països Catalans (1976-1984) en relació amb la llengua", dins II Congrés Internacional de la Llengua catalana - V - Àrea 4 Mitjans de comunicació i noves tecnologies, Barcelona-Perpinyà, Fundació II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1989, pp.71-99.

penetració orientada al mercat espanyol i no pas dins al domini lingüístic.

En relació amb l'ús de la llengua pròpia, JONES (1986:11-14) remarcava que entre 1976 i 1984 augmentava de manera evident, encara que desigual a les diverses demarcacions. Això no obstant, no arribava a posar en qüestió el predomini del castellà o del francès.

En concret, afirmava que l'any 1976, als Països Catalans situats dins de l'Estat espanyol del total de 395.815.000 exemplars de premsa d'informació general venuts, un 3,35% era totalment en català; un 0,13% tenia entre el 75 i el 99% de català; un 5,54%, entre l'1 i el 24% i un 90,97% era totalment en castellà. L'any 1984 dels 457.149.000 exemplars els percentatges eren del 4,99% per als corresponents a publicacions monolingües en català; el 0,3% per a les que en tenien entre el 77 i el 99%; el 0,84 per a les que l'incloïen entre el 50 i el 74%; el 0,90% per a les que en tenien entre el 25 i el 49% i un 49,59% per a les que empraven exclusivament el castellà.

Convé assenyalar que, en síntesi, Jones definia els fluxos comunicatius de la premsa com a bidireccionals entre les ciutats de Madrid i Barcelona.

"Des d'aquestes dues la premsa es dirigeix unidireccionalment al conjunt dels Països Catalans (especialment dins de l'Estat espanyol). En el cas de la Catalunya Nord, existeix el mateix procés, amb la diferència del centre emissor, en aquest cas París. Pel que fa a Andorra, finalment, la dependència és triple: Madrid, Barcelona i París."
(JONES, 1986:15).

Aquesta situació no havia canviat gaire el període objecte d'anàlisi en la nostra recerca, és a dir, la segona meitat dels anys vuitanta. Això no obstant, s'establí una diferència clara entre la premsa diària i la d'altra periodicitat.

En matèria de premsa diària cadascuna de les tres grans regions del domini lingüístic català era autònoma, en el sentit que fonamentalment consumia la premsa generada a la pròpia regió i, només residualment, premsa d'altres zones.

En el període comprès entre 1985 i 1988, els diaris editats a Catalunya (i controlats per OJD) hi difonien aproximadament el 95% de la difusió global, encara que s'observava una lleugera tendència decreixent⁴⁴. Per tant, quedava només al voltant del 5% de la difusió per exportar.

També durant el període, la difusió d'aquests mateixos diaris a Andorra va pujar una mica en xifres absolutes -en bona part a causa de la penetració dels diaris editats a Lleida- però, en general, se situava a l'entorn del 0,5%.

A les Illes Balears semblava que s'apuntava una tendència similar, encara que les oscil·lacions no permetien d'avaluar-ne clarament l'orientació. Així, es va passar de 4.672 exemplars

⁴⁴Al quadre 15 de l'annex s'observa com es va passar del 95,4% de 1985 al 94,0% de 1988.

Sobre la difusió a d'altres zones del domini lingüístic, vegeu a l'annex, per a Andorra, el quadre 16; per a les Illes Balears, el quadre 17 i per al País Valencià, el quadre 18. Aquestes dades es completen amb les relatives a audiència, que són recollides al quadre 32.

(0,8%) l'any 1985 a 9.727 (1,6%) el 1987, però va tornar a baixar a 8.244 (1,3%) el 1988.

Al País Valencià, finalment, la difusió dels diaris catalans també va créixer durant el període, malgrat que en xifres absolutes continuava molt baixa. En aquest sentit, i tenint en compte la població, era molt significatiu que els diaris catalans hi difonguessin, entre 1985 i 1987, menys exemplars que no pas a les Illes Balears. En valors relatius, en aquest període el País Valencià va passar de rebre el 0,5% de la difusió dels diaris catalans a l'1,3%.

Cal assenyalar que, en tots els casos, era particularment rellevant la difusió dels dos diaris esportius editats a Barcelona: representava quasi un terç de tota la difusió a Andorra, llevat de l'any 1988 en què no hi constava El Mundo deportivo; al voltant del 60% del total a les Illes Balears, tret de 1985 en què no es disposava de les dades de Sport; i també a l'entorn d'un 60% al País Valencià, encara que amb un màxim del 65% l'any 1987.

Juntament amb aquests dos diaris caldria consignar La Vanguardia, amb difusió als tres territoris durant tot el període. El diari en català Avui, en canvi, només tenia difusió regular a Andorra i apareixia a les altres dues àrees només a partir de l'any 1988.

Tot i la migradesa de les xifres, Catalunya era l'única regió que enviava diaris a la resta del domini lingüístic. A les Illes

Balears s'hi difonia un 98% de la premsa diària pròpia⁸⁸. Al País Valencià el percentatge pujava al 99%. A Andorra, per la seva banda, no s'editava cap diari.

Aquesta situació canviava radicalment en el camp de la premsa no diària⁸⁹. Els setmanaris editats a Catalunya (i controlats per OJD) hi difonien només al voltant del 23%. A Andorra n'hi arribava un 0,1%, procedent de setmanaris del cor i d'informació sobre televisió. A les Illes Balears s'hi difonia aproximadament el 3%, amb setmanaris de tot tipus. Finalment, al País Valencià, la difusió dels setmanaris va créixer dos punts durant el període (del 10,8% al 12,8%).

Això no obstant, els setmanaris editats a Madrid tenien, durant el període, una presència creixent al domini lingüístic, especialment a Catalunya on augmentaven la seva presència en 1,1 punt i passaven de difondre-hi el 21,5% de 1985 al 22,6% de 1988. A les Illes Balears, en canvi, el creixement només era d'una dècima (del 2,6% al 2,7%). El País Valencià constituïa l'única zona on, en valors relatius, disminuïa la presència d'aquests setmanaris (10,3% el 1985 i 9,7% el 1988). Amb tot, a les tres àrees conside-

⁸⁸D'acord amb el quadre 19 de l'annex, aquest percentatge era estable durant el període, llevat de l'any 1985 en què es consignava la difusió de Sun, l'únic diari que difonia un 14,6% (733 exemplars) a Catalunya. Quant a la difusió dels diaris editats al País Valencià, vegeu el quadre 20 i sobre l'audiència de setmanaris, el quadre 33.

⁸⁹Quant a la difusió dels setmanaris editats a Catalunya, vegeu a l'annex els quadres 21, 22 i 23; per als editats a Madrid, quadres 24, 25, 26 i 27.

rades globalment, la difusió d'aquests setmanaris passava del 34,4% de 1985 al 35,0 de 1988.

Quant a les revistes editades a Catalunya hi difonien entre el 26 i el 27%; a Andorra, el 0,1%; a les Illes Balears, el 3% i al País Valencià, al voltant del 10%⁷⁷. En tot el domini lingüístic, la difusió no arribava al 50%.

En el cas de la premsa, cal remarcar que la llengua catalana no hi tenia cap pes. Ja s'ha comentat la poca difusió fora de Catalunya del diari Avui. Però en el cas dels setmanaris i revistes ni una de les controlades per OJD era en català.

En síntesi, Catalunya era l'únic pol d'emissió de premsa (controlada per OJD) per a la resta del domini lingüístic. En aquest sentit, cal remarcar que competia amb l'editada a Madrid. En premsa diària, d'acord amb dades de 1988 recollides per l'anuari de Fundesco (1990), la difusió dels diaris de Madrid al País Valencià representava un 24,1%; a Catalunya, l'11,5% i, a les Illes Balears, el 7,1%.

Això no obstant, cal assenyalar que el País Valencià funcionava com a emissor de l'únic setmanari d'informació general en llengua catalana per a tot el domini lingüístic, El Temps⁷⁸.

⁷⁷Vegeu a l'annex quadres 28, 29, 30 i 31 sobre la difusió de revistes a Catalunya, a Andorra, a les Balears, i al País Valencià.

⁷⁸No disposàvem de dades relatives a la difusió d'aquest setmanari. Segons el Catàleg de revistes en català editat per l'Associació de Publicacions Periòdiques en català l'any 1990, tirava 15.000 exemplars.

4.1.2. Llibre

En el camp de l'edició de llibres Catalunya, o més concretament Barcelona, ha estat un centre de producció per al Principat, per al domini lingüístic i per a l'Estat. Pel que fa a l'edició en llengua catalana, concentrava les editorials principals. Això feia que produccions autors d'altres regions del domini s'hi editessin. Aquest era el cas de Jesús Moncada, de la Franja d'Aragó, o de Jaume Queralt, Jordi Pere Cerdà, Pere Verdaguer i Yves Hoffman, de la Catalunya Nord¹¹.

Així mateix, algunes editorials de Barcelona publicaven regularment llibres en català referits a alguna àrea; per exemple, l'Associació Franja de Ponent, Xarxa Cultural, El Llamp i Sírius feien edicions relatives a la Franja¹²; anteriorment, l'Editorial Barcino també havia tingut una col·lecció (Biblioteca algueresa) dedicada a l'Alguer.

D'altra banda, l'Associació d'Editors en Llengua Catalana (AELC), amb seu a Catalunya, aplegava editors d'arreu del món (per tant, també del domini lingüístic, com ara Editorial 3 i 4, del País Valencià o Moll de les Illes)¹³. Aquest era un dels pocs casos

¹¹En relació amb la Catalunya Nord convé assenyalar que, de la mateixa manera, produccions en francès d'autors de la zona com Claude Simon eren editades a París.

¹²Vegeu MONCLUS i ESTEBAN, Joaquim: "L'esperança de la Franja de Ponent", dins Xarxa, n.35, octubre de 1990, pp.18-19.

¹³Convé remarcar el creixement d'aquesta entitat que va passar de vint associats l'any 1978 a més de setanta el 1985. (Vegeu CARDUS, S.: "La creació i producció de cultura", op.cit, p.380.)

en què la llengua catalana considerada independentment del territori era l'eix del funcionament d'una entitat d'aquest tipus.

Així mateix, els canals de distribució també funcionaven, almenys en alguns casos com ara l'única distribuïdora dedicada monogràficament al llibre en català, l'Arc de Berà, a partir del domini lingüístic (o àrea on es concentraven els lectors potencials).

Finalment, en el sector de la indústria gràfica semblava que a Catalunya s'imprimien llibres editats a d'altres zones del domini lingüístic, almenys de l'emmarcat dins de l'Estat espanyol, però no es comptava amb dades per avaluar-ho.

4.2. Mitjans àudio-visuals

4.2.1. Ràdio

El domini lingüístic del català no era cobert per cap emissora que el considerés com un àmbit de difusió únic. Els àmbits de difusió eren o bé superiors (sobretot, l'Estat espanyol, però també el francès) o bé inferiors (particularment cadascuna de les Comunitats Autònomes, però també els municipis o les comarques).

Amb tot, a les zones frontereres es captaven, de forma passiva, les emissions originades a territoris veïns. Aquest fenomen tenia una rellevància particular a la Franja o a Andorra, les zones amb menys concentració de població. Així mateix, en aquestes àrees de frontera també s'establien relacions peculiars

entre emissores i població d'una banda i de l'altra. Així, la publicitat que finançava l'estació de Perpinyà Estudio 48 procedia del sud (Costa Brava, Girona, Figueres).

D'altra banda, en alguna ocasió, s'establien relacions bilaterals entre emissores d'àrees diverses del domini lingüístic. Aquest era el cas, en particular, de Ràdio 4 a les Balears que difonia diàriament, entre les 23h i les 8h, la programació de Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya. Així mateix, entre Ràdio 4-Illes i RNE-Catalunya hi havia intercanvis de producció en alguns programes musicals.

4.2.2. Televisió

Tampoc no existia cap emissora de televisió destinada a tot el domini lingüístic. Això no obstant, en aquest cas, històricament s'havia fet un tractament diferenciat. Les Illes Balears s'havien inclòs, llevat d'algun període, en l'àmbit de difusió de TVE-Catalunya, de manera que una emissora estatal superava habitualment les divisions administratives.

Pel que fa a TV3 (i, més tard, a Canal 33), concebuda com una emissora monolingüe en català per a la població del Principat, aviat va arribar a d'altres zones del domini, fonamentalment gràcies a iniciatives d'entitats culturals. També en aquest cas la cobertura de les Illes es va fer amb l'acord (i, fins i tot, la participació) de les instàncies polítiques. Al País Valencià, en canvi, l'arribada de TV3 va generar un conflicte fonamentalment,

encara que no només, amb el govern central que es va cloure amb la posada en marxa de Canal 9 i l'adjudicació de les mateixes freqüències de recepció de TV3. D'aquesta manera TV3 s'hi va deixar de captar²².

Amb tot, això també va contribuir a generar un altre moviment tendent a la interrelació televisiva entre Catalunya i el País Valencià. Poc després de posar-se en marxa l'emissora gestionada per la Generalitat valenciana, un col·lectiu social del Principat va promoure la instal·lació d'un repetidor per poder-ne captar les emissions Catalunya, encara que inicialment només a les comarques del sud.

4.2.3. Cinema

Es disposava de molt poques dades relatives a la distribució (circulació) del cinema al domini lingüístic. Amb tot, estimacions d'experts assenyalaven la inexistència d'un àmbit de circulació corresponent al cinema en català. Segons aquests experts, la poca difusió d'aquest cinema es reduïa al Principat.

A les Illes Balears, per exemple, la presència de pel·lícules en català era escassa i només hi arribava una part de la producció que es feia en català. A la Catalunya Nord, per la seva banda,

²²Cal assenyalar que, segons l'EGM, entre 1987 i 1989, TV3 tenia una audiència del 7-9% al País Valencià i del 18-24% a les Illes Balears.

l'exhibició de films en català tenia un caràcter molt marcat d'excepcionalitat.

D'altra banda, Barcelona també funcionava com un centre de doblatge per a produccions generades (o a distribuir) a d'altres territoris de l'Estat. En aquest sentit, cal remarcar això no obstant, que els films emesos per la televisió valenciana Canal 9 generalment no hi eren doblats, ja que es volia una versió *valenciana* i no pas catalana.

4.2.4. Video

No disposàvem de cap tipus d'informació relativa a la circulació de les cintes videogràfiques en el domini lingüístic. Amb tot, semblava que, en aquest camp, el concepte de mercat que funcionava era molt marcadament el corresponent a l'Estat espanyol.

4.2.5. Fonografia

La exposició realitzada a les planes precedents ha quedat clar que la indústria fonogràfica autòctona tenia poca importància, tant a cadascuna de les àrees com al domini lingüístic considerat globalment. Això no obstant, les petites empreses productores que es dedicaven a la música en català editaven fonogrames de cantants o grups en català independentment de la procedència.

El segell independent Blau, SA en pot constituir un exemple. Amb seu a les Illes Balears, editava també grups de Catalunya i

del País Valencià. Com ja s'ha assenyalat, el 90% del seu mercat era constituït pel domini lingüístic català; en concret, un 40% corresponia a les pròpies Illes i un 50%, a la resta del domini lingüístic.

Així mateix, en relació amb els enregistraments de fonogrames produïts per segells balears, ja s'ha apuntat com en alguns casos es feien a estudis de Mallorca (Swing o Digitals), però en d'altres, a estudis de Barcelona.

En l'àmbit de la distribució de fonogrames hi havia una relació molt estreta entre les Illes Balears i Catalunya. La distribuïdora Discmedi, propietat majoritària de socis del segell Blau SA, estava domiciliada a Barcelona.

També el premsat dels discs produïts per Blau es feia a Barcelona (Tecnifon), encara que també a Madrid (Tecnodisc). Aquestes empreses pertanyien a una multinacional alemanya i aquesta mateixa companyia trametia la producció dels discs compactes a una empresa francesa.

Cal remarcar també, però, que els cantants principals (en llengua catalana) treballaven amb les grans companyies transnacionals -que, recordem-ho, tenien la seu a Madrid- i no pas amb els petits segells.

D'altra banda, disposàvem de dades²² relatives a les actuacions de dues cantants catalanes (Maria del Mar Bonet i Marina Rossell) entre els anys 1986 i 1988. En aquest període, Maria del Mar Bonet,

²²Facilitades pel mànager Joan Moles.

va realitzar 144 actuacions (amb una assistència total de 210.157 persones) que es repartien així: 97 als Països Catalans compresos a Espanya, 23 a la resta de l'Estat i 24 a Europa. Per la seva banda, Marina Rossell va fer 98 actuacions (amb 143.750 assistents), repartides entre els Països Catalans integrats a l'Estat espanyol (89) i Europa (9). Totes dues van actuar per tot el domini lingüístic català.

4.3. Serveis de telecomunicació

Parlar de circulació entre les diverses àrees del domini lingüístic català quant als serveis de telecomunicació es feia força difícil.

Als territoris situats dins de l'Estat espanyol aquests serveis estaven fortament controlats per dos organismes estatals: el ministeri de Transports, Turisme i Comunicacions i la companyia Telefònica. Això en determinava l'orientació a partir d'un concepte de mercat notablement estatal que, d'altra banda, primava fonamentalment les grans concentracions de població. Les grans ciutats eren, per tant, les zones amb més densitat de serveis i, en conseqüència, els nuclis a partir dels quals es podien establir intercomunicacions.

4.4. Publicitat

El sector de la publicitat es trobava plenament controlat per les grans agències transnacionals. Aquestes companyies definien i aplicaven estratègies a escala mundial i, només eventualment, introduïen petites diferències per a mercats sectorialitzats, generalment estatals.

Pel que fa a la utilització de la llengua catalana en aquests missatges concebuts a escala internacional quedava, en bona part, a criteri de l'anunciant. En aquest sentit, hi havia empreses que l'utilitzaven regularment en mitjans monolingües en català, mentre que d'altres hi presentaven objeccions²⁴.

Això no obstant, convé assenyalar per acabar que, segons dades de l'any 1988, la majoria de la publicitat inserida als diaris editats tant a Catalunya, com a les Illes Balears o al País Valencià procedia majoritàriament de la mateixa àrea²⁵. Aquest percentatge se situava entre el 60 i el 80% a Catalunya, mentre que tant al País Valencià com a les Illes Balears oscil·lava entre el 50% i el 75%.

²⁴Aquest seria el cas, per exemple, d'una marca d'automòbils que no es va voler anunciar al diari Avui perquè havia de ser en català. La mateixa marca, en canvi, s'anunciava regularment en aquesta llengua a TV3, encara que la pronunciació de la lletra c es feia de manera castellanitzada.

²⁵Vegeu els quadres 34, 35 i 36 de l'annex.

4.5. Els professionals

No es disposava d'estudis relatius als professionals en l'àrea del domini lingüístic. S'estimava que, quant a formació, la majoria estudiava a la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, tot i que en alguna àrea es remarcava la presència de professionals formats a la Universitat de Navarra especialment en el sector de la premsa escrita.

D'altra banda, cal apuntar que a principi dels anys noranta existien projectes per a posar en marxa un centre universitari de formació de periodistes al País Valencià.

En relació amb l'àmbit de l'organització professional, tant les associacions de periodistes com d'altres sectors professionals funcionaven d'acord amb les divisions administratives estatals, llevat del cas ja comentat de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana.

Pel que fa als periodistes, la creació del Col·legi a Catalunya havia significat la superació d'una divisió. Anteriorment, aquests professionals s'agrupaven en associacions provincials; amb el Col·legi, l'àmbit d'actuació es va ampliar a tot el Principat, si bé també existien delegacions descentralitzades.

4.6. Resum de situació

En resum, cal constatar que a principi dels anys noranta, el domini lingüístic del català no funcionava com una àrea d'interrelació i d'intercanvi en matèria de mitjans, d'informació ni, en general, de cultura, llevat d'algunes excepcions.

En el camp dels mitjans de comunicació, el domini lingüístic es trobava integrat bàsicament dins dels diversos mercats estatals (fonamentalment l'espanyol i el francès) i, en alguns camps com ara la publicitat o la televisió, s'entrava progressivament als mercats europeus o internacionals.

L'intercanvi en el domini lingüístic era força residual i es limitava a espais molt petits, tant pel que fa als mitjans de comunicació, com quant a territori i població. En el primer sentit, caldria fer referència al llibre en català, un dels pocs mitjans amb producció, consum i circulació per tot el domini lingüístic; en el segon, es podria pensar en Andorra que, amb molt pocs mitjans propis, consumia sobretot productes originats al Principat (encara que també a la resta de l'Estat espanyol o al francès).

Però fins i tot en aquests casos es feia difícil parlar d'interrelacions en el domini lingüístic, ja que en realitat pràcticament només una àrea exportava. Així, Catalunya era, de llarg, la zona que més productes enviava a d'altres zones.

Això no obstant, la tendència general del període 1985-1988 no era uniforme, sinó que presentava signes favorables i desfavorables. Així, d'una banda, en matèria de premsa escrita, havia

aparegut el setmanari d'informació general El Temps que, editat des de València, tenia en Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià tant l'àmbit d'informació com de difusió.

D'altra banda, l'arribada de TV3 al País Valencià, a les Illes Balears, a Andorra i a la Franja d'Aragó va representar un avenç molt significatiu a l'hora d'establir interrelacions, en la mesura que es pot considerar que amb aquest canal la televisió en català va esdevenir un veritable *mass media*, amb una cobertura força global de tot el domini.

**III. DEPENDENCIES ESTRUCTURALS DELS SISTEMES I FLUXOS DE
COMUNICACIO EN EL DOMINI LINGÜÍSTIC**

1. COMPETENCIES POLITIQUES

Aquest apartat es basa, fonamentalment, en un informe jurídic elaborat pels professors de la Universitat Autònoma de Barcelona Enric Fossas Espadaler i Joan Lluís Pérez Francesch particularment per a aquesta recerca.

El pes específic de les regions del domini lingüístic del català concentrades a l'Estat espanyol fa que les referències de caràcter general sobre aquesta àrea centrin la major part d'aquest capítol. És per això que inicialment convé matisar alguns punts referents a les regions del domini situades fora de l'Estat.

Andorra resulta, a tots els efectes, molt peculiar a causa de les seves bases medievals, en bona part mantingudes fins entrat el decenni dels vuitanta. El seu sistema de competències era, en conseqüència, diferent al de la resta d'Estats de dret. Així, en les relacions internacionals, els interessos andorrans han estat defensats per França i per Espanya per falta de personalitat jurídica del Principat. Al Principat d'Andorra mateix la peculiaritat de l'organització jurídica ha comportat, entre d'altres, la inexistència de constitució i d'un organisme governamental competent en matèria de comunicació. Per això, en aquesta secció s'ha optat per fer un seguiment només d'aquelles qüestions que ja han estat estudiades, i en particular de la ràdio i la televisió.

La Catalunya Nord, per la seva banda, forma part de la Regió Llenguadoc-Rosselló de l'Estat francès, la qual no disposava

d'estatut constitucional¹. La regió s'administrava lliurement per consells elegits (art.72 CF), però dins dels principis fonamentals determinats per la llei estatal (art.34 CF).

En aquest sentit, els principis d'unitat i d'indivisiibilitat impediien el reconeixement de qualsevol competència o poder normatiu autònom². Per això, les lleis estatals que van determinar les competències de les regions³ es van limitar a reconèixer-los una atribució genèrica per promoure, en concurrència amb l'Estat, "el desenvolupament cultural" (art.59 Llei 82-213, de 2 de març; art.1 Llei 7 de gener de 1983), però sense procedir a una autèntica devolució de competències, ni tan sols a traspassar funcions o mitjans.

Aquest plantejament va comportar que, a la pràctica, l'acció cultural de la regió s'emmarqués dins dels anomenats *contrat de plan* signats entre l'ens regional i l'Estat. Aquest instrument servia perquè les regions interioritzessin els grans objectius de la política cultural del Ministeri de Cultura.

¹L'article 72 de la Constitució francesa (en endavant, CF) no l'esmentava en establir que "*les col.lectivitats territorials de la República són els municipis, els departaments i el territori d'ultramar*". Tanmateix, en base al mateix article, que permet crear altres col.lectivitats per llei, la regió va esdevenir una "*col.lectivitat territorial*" en la Llei 82-213, de 2 de març, llei coneguda com a *Loi Deferre*, que va iniciar la reforma descentralitzadora duta a terme pel govern socialista.

²Vegeu, en aquest sentit, les Decisions 82-137 i 82-138, de 25 de febrer de 1982, adoptades pel Consell Constitucional.

³Bàsicament les Lleis 7 de gener de 1983 i 22 de juliol de 1983.

En relació amb l'Alguer, cal precisar que es tracta d'un municipi de l'illa de Sardenya, una regió de l'Estat italià. La Constitució italiana (en endavant, CI) proclamava el principi fonamental de l'autonomia dels ens locals (art.5 CI) i consagrava les regions com a "*ens autònoms amb poders propis i funcions*" (art.115 CI). La regió esdevenia així un ens públic de relleu constitucional, representatiu d'una col·lectivitat establerta sobre un territori determinat i dotat d'una autonomia política. Sardenya es va configurar com una de les regions anomenades d'*estatut especial*, les quals es veien atribuïdes "*condicions particulars d'autonomia, segons els seus estatuts especials adoptats per llei constitucional*" (art.116 CI). Mentre que les regions ordinàries trobaven llur disciplina uniforme a la Constitució, la qual en delimitava directament les competències (art.117 CI), a les regions especials el repartiment es duia a terme mitjançant l'Estatut.

Però, a la pràctica, la delimitació dels àmbits competencials de les regions italianes es va realitzar mitjançant les disposicions dictades per dur a terme el traspàs de funcions administratives, les anomenades *norme di attuazione*, en forma de Decrets legislatius elaborats per una comissió paritària formada per membres del Govern i el Consell regional.

A l'Estat espanyol, la Constitució i les lleis que en el seu marc es dictessin per delimitar competències formaven l'anomenat bloc de constitucionalitat, paràmetre operatiu per a judicar la constitucionalitat de l'exercici del repartiment competencial.

Aquest bloc era integrat pels articles 148 i 149 de la Constitució Espanyola (CE) de 1978, que establien l'articulació de la distribució de competències entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, que les havien d'assumir als Estatuts d'Autonomia respectius o bé mitjançant una llei marc o orgànica de transferència.

Els articles 2 i 137 reconeixien el dret a l'autonomia política de les Comunitats Autònomes per a la gestió de llurs interessos, amb uns límits constitucionals⁴:

- a) La regulació de les condicions bàsiques d'igualtat en l'exercici dels drets i els deures per a tots els espanyols (arts.139.1 i 149.1).
- b) La llibertat de circulació de béns i de persones (art.139.2).
- c) Les obligacions derivades dels Tractats internacionals ratificats per l'Estat espanyol (art.27.3 a 5 Estatut d'Autonomia de Catalunya, EAC).
- d) El principi de solidaritat entre les Comunitats Autònomes (arts.2.138 i 158.2).
- e) L'àmbit de la Comunitat Autònoma (art.25.1 EAC).

El sistema constitucional espanyol havia configurat l'anomenat *sistema de doble llista* (arts.148 i 149.1), que permetia de

⁴Aquest marc era comú per a les regions del domini lingüístic integrades a l'Estat espanyol. L'apartat c) era regulat a l'art.40 de l'Estatut d'Autonomia d'Aragó (EAAR) i a l'art.12 del de les Illes Balears (EAB); l'apartat e), a l'article 8 de l'Estatut del País Valencià (EAV), art.9 EAAR i art.44 EAB.

diferenciar, d'una banda, les competències estatals i les autonòmiques i, de l'altra, el nivell d'autonomia des d'un punt de vista temporal. El sistema es tancava amb una referència de l'article 149.3 a les competències residuals.

S'establien tres categories de competències:

a) Exclusives: consistents en l'atribució de la totalitat de les competències legislatives i executives sobre una matèria.

b) Compartides: en les quals la *legislació bàsica* corresponia a l'Estat i a la Comunitat, el desenvolupament legislatiu i executiu.

c) Concurrents: en les quals sobre una part i una matèria corresponien totes les competències (legislatives i executives) a la Comunitat i sobre l'altra part de la matèria, a l'Estat. La divisió de matèries es feia en funció de tres criteris:

i) segons l'àmbit territorial;

ii) segons fos d'interès general de l'Estat o de la Comunitat Autònoma;

iii) segons a qui correspongués la titularitat;

iv) segons fos especificat per la Constitució o per l'Estatut.

d) executives: en les quals corresponia a la Comunitat l'execució en l'aplicació de la legislació i la reglamentació de l'Estat.

Quant a la regulació de les competències residuals (art.149.3), es podien remarcar tres aspectes:

a) clàusula residual a favor de l'Estat, en el sentit que li corresponien les competències no assumides pels Estatuts;

b) principi de prevalença, segons el qual en cas de conflicte les normes de l'Estat prevalien sobre les de les Comunitats Autònomes en tot allò que no estigués reservat a la competència exclusiva de la Comunitat;

c) principi de supletorietat segons el qual el dret de l'Estat era supletori del dret de la Comunitat Autònoma.

D'altra banda, la Constitució preveia que, al marge de l'atribució estatutària de competències, les Comunitats Autònomes poguessin assumir un nivell més alt d'autogovern (art.150.1 i 2). En aquest sentit hi havia, en primer lloc, les lleis marc (art. 150), mecanisme pel qual en matèria de competència estatal les Corts Generals podien atribuir a la Comunitat Autònoma la facultat de dictar normes legislatives en el marc dels principis, bases i directrius fixades. En segon lloc, hi havia les lleis orgàniques de transferència o delegació, en virtut de les quals l'Estat podia transferir o delegar a la Comunitat facultats relatives a matèries

de titularitat estatal que per raó de la seva pròpia naturalesa fossin susceptibles d'aquesta transferència o delegació³.

Finalment, les competències de les comunitats podien ser afectades per les lleis d'harmonització dictades per l'Estat (art.150.3) quan ho exigís l'interès general.

1.1. Competències autonòmiques i drets fonamentals

L'article 20 CE reconeixia com a drets fonamentals la llibertat d'expressió i el dret a la informació. El Tribunal Constitucional (TC) entenia, en la seva jurisprudència, la llibertat d'expressió com un dret que protegia tot ciutadà enfront de la ingerència dels poders públics. Així mateix, la STC 63/1987, de 20 de maig, va admetre un enfocament de la llibertat d'expressió, configurada de forma positiva, com a demanda de l'actuació dels poders públics per a l'ordenació dels mitjans de comunicació que servien de suport material per a l'activitat esmentada.

En aquest context, el dret a la informació era una concreció de la llibertat d'expressió adreçada especialment als professionals dels mitjans.

Els límits d'aquests drets eren fixats a l'article 30.4 CE pel respecte als drets reconeguts al Títol I, els preceptes de les

³Per exemple, la Llei Orgànica 12/1982, de 10 d'agost, per la qual es van realitzar transferències complementàries a la Comunitat Autònoma de València. Així, aquesta Comunitat, que havia accedit a l'autonomia per la via de l'art.143 (i no per la més ràpida quant a *sostre competencial* de l'art.151) va obtenir més competències.

lleis que els desenvolupaven i, especialment, el dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i la infància.

Aquests drets fonamentals vinculaven tots els poders públics, segons es desprenia dels articles 9.1 i 53.1 CE. Legislativament s'havien de desenvolupar mitjançant llei orgànica (art.81 CE), que havia de respectar-ne el contingut essencial. Això significava que només les Corts Generals en podien regular l'exercici.

Quant al poder executiu, el TC havia establert que no calia un reconeixement previ per part de l'Administració, ja que neixien directament de la Constitució i eren exercitables directament pels particulars.

En relació amb el poder judicial, l'article 20.5 CE determinava que només es podria acordar el segrest de publicacions, enregistraments i altres mitjans d'informació en virtut de resolució judicial. Tanmateix, la protecció jurisdiccional d'aquests drets era garantida tant per la via dels recursos ordinaris com, en el seu cas, mitjançant el recurs d'ampara davant el TC que també coneixia dels recursos i qüestions d'inconstitucionalitat contra les normes amb força de llei que vulneressin la Constitució.

En relació amb els mitjans de comunicació social de titularitat pública o dependents dels poders públics, l'article 20.3 CE estableia que la llei en regularia l'organització i el control parlamentari, així com l'accés per part de grups socials i polítics significatius, tot respectant el pluralisme de la societat i de les diverses llengües d'Espanya.

A la vista d'aquesta anàlisi, es podia concloure que els drets de l'article 20 CE eren llibertats públiques que no exigien de l'Estat prestacions a determinats mitjans en particular, encara que comportaven implícitament el dret dels ciutadans a crear mitjans propis. La seva regulació, en principi, es limitava a allò que establiria la Constitució i al desenvolupament legislatiu quant a la clàusula de consciència i al secret professional en les lleis que desenrotllessin els drets del Títol I CE i la regulació dels mitjans de comunicació dependents de l'Estat o de qualsevol Ens públic.

En conseqüència, les Comunitats Autònomes només tenien competència legislativa per a la regulació dins del seu àmbit de mitjans de comunicació que en depenguessin d'acord amb l'Estatut. D'altra banda, les competències executives estaven sotmeses a la legislació de l'Estat, tret d'aquells mitjans que depenguessin de la pròpia Comunitat Autònoma.

1.2. Competències en matèria de mitjans escrits

1.2.1. *Prensa*

La premsa estava sotmesa a un règim competencial de compartició*, segons el qual corresponia a l'Estat dictar les *normes bàsiques* i a les Comunitats Autònomes el desenvolupament legislatiu

*D'acord amb l'art.149.1.27 CE ("Premsa, ràdio i televisió i, en general, tots els mitjans de comunicació").

i l'execució (compresa potestat reglamentària) del règim de premsa. Tanmateix, aquest règim estava vinculat a l'exercici de drets fonamentals com la llibertat d'expressió i el dret a la informació, la regulació dels quals l'havia de dur a terme l'Estat mitjançant una Llei orgànica.

A) CATALUNYA

Catalunya havia assumit en el seu Estatut la competència sobre el desenvolupament legislatiu i l'execució del règim de premsa "en el marc de les normes bàsiques de l'Estat" (art.16.2 EAC). Els Decrets de Traspasos en matèria de Premsa i Publicitat (RD 2455/82, de 30 de juliol) van transferir a la Generalitat una sèrie de funcions quant al registre d'empreses periodístiques i al foment mitjançant subvencions per a paper de premsa i reconversió d'empreses periodístiques.

Finalment, la Generalitat havia assumit la competència per a regular, crear i mantenir la seva pròpia premsa (art.16.3 EAC) per al compliment dels seus objectius, també dins del marc de les normes bàsiques de la legislació de l'Estat i, en qualsevol cas, respectant la llei estatal prevista a l'article 20.3 CE, reguladora de l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social dependents dels ens públics, tot garantint l'accés als grups socials i polítics significatius.

B) PAIS VALENCIA

La Comunitat Valenciana va assumir al seu Estatut (art.37.2 i 3 EAV) les competències en matèria de premsa en termes idèntics als de l'Estatut català i, per tant, li són d'aplicació les consideracions fetes més amunt. Tot i ésser una competència fora de l'article 148 CE, la Comunitat Valenciana la va poder assumir en virtut de la Llei orgànica de transferència (LOTRAVA).

C) ILLES BALEARS

També l'Estatut de les Illes Balears va assumir en aquests termes les competències en matèria de premsa (art.15.2 EAB), però en tractar-se d'una matèria inclosa a l'article 149.1 de la Constitució, el mateix Estatut (art.16.2) preveia que només es podria assumir mitjançant lleis orgàniques de transferència de l'article 150.2 CE (que a principi dels anys noranta no s'havien promulgat), o bé mitjançant la reforma de l'Estatut, transcorreguts cinc anys des de la seva aprovació (termini ja complert).

D) FRANJA D'ARAGO

L'Aragó va assumir la competència exclusiva en matèria de premsa, sense cap més precisió (art.37 d) EAAR), però en condicionava l'exercici a la reforma de l'Estatut o a l'aprovació d'una llei orgànica de transferència de l'article 150.2 CE.

1.2.2. Llibre

El llibre no es podia incloure en l'expressió "i, en general, de tots els mitjans de comunicació social" de l'article 149.1.27 CE⁷ i, en conseqüència, no estava sotmès al mateix règim competencial de la premsa. Tanmateix, el llibre o l'edició no disposava d'un títol competencial propi i, per això, s'havia d'incloure dins de la matèria designada al text constitucional com a *foment de la cultura* (art.148.1.17 CE) o *servei de la cultura* (art.149.2 CE).

Segons la doctrina dominant i la jurisprudència constitucional⁸, es tractava d'un cas excepcional de competència concurrent plena (també anomenada paral·lela o indistinta), que es caracteritzava per admetre que des de dues instàncies diferents (Estat i Comunitats Autònomes) es poguessin exercir les mateixes funcions jurídiques sobre les mateixes activitats públiques i els mateixos objectes materials. Així, en principi, Estat i Comunitat Autònoma podien regular el règim del llibre de forma paral·lela.

Aquesta concurrència es podia donar de forma absoluta quant a les accions de foment, però no en altres aspectes de la intervenció pública que quedaven inclosos en altres competències com ara

⁷La STC 49/84, de 5 d'abril, F.J.3 negava que aquest títol competencial atragués manifestacions culturals que disposaven en altres preceptes de les seves regles competencials pròpies i rellevants.

⁸STC 49/84, de 5 d'abril, F.J.6; STC 149/85, de 5 de novembre, F.J.4; STC 153/85, de 7 de novembre, F.J.3; STC 106/87, de 25 de juny, F.J.2.

la legislació sobre la propietat intel·lectual, competència exclusiva de l'Estat (art.149.1.9 CE); els aspectes referents a la indústria editorial, sotmesa a un règim competencial complex resultat d'un encreuament de títols en aquest camp; la conservació i la difusió del patrimoni bibliogràfic i la política de biblioteques, que disposaven de títols propis (art.149.1.28 CE, arts.9.5 i 6 EAC).

A) CATALUNYA

Catalunya va assumir la cultura, designada amb aquest sol mot a l'Estatut (art.9.4 EAC), com a matèria sobre la qual la Generalitat disposava de competència exclusiva, si bé el mateix text estatutari, a la disposició addicional cinquena, la considerava també deure i atribució essencial de l'Estat ("d'acord amb allò que preveu l'apartat 2 de l'article 149 de la Constitució") i establia un mandat de col·laboració a ambdues instàncies "en llurs accions per al foment i desenvolupament del patrimoni cultural comú, en les seves diferents expressions lingüístiques i modalitats".

L'Estatut també assumia la *propietat intel·lectual* (art.11.3) com a matèria sobre la qual la Generalitat disposava tan sols de facultats d'execució de la legislació de l'Estat. En relació amb aquesta matèria, van ser traspassades a la Generalitat les funcions que tenien encomanades les oficines provincials del Registre de la Propietat Intel·lectual, si bé la inscripció definitiva es va

mantenir com a competència del Registre General de la Propietat Intel·lectual (RD 1010/81, de 27 de febrer).

Quant al llibre, també es van transferir a la Generalitat les funcions exercides per les oficines provincials del Dipòsit Legal, sens perjudici de les competències de l'*Instituto Bibliográfico Hispano* per a l'assignació definitiva del número de Dipòsit Legal.

B) PAIS VALENCIA

La Comunitat Valenciana també va assumir al seu Estatut competència exclusiva sobre la matèria *cultura* -dins de la qual cal incloure el llibre-, designada així, sense cap altre matis (art.31.4 EACV). Aquesta afirmació, per la seva rotunditat, no escapava a la necessitat de fer-la compatible amb els preceptes constitucionals esmentats que instauraven la concurrència plena amb l'Estat en aquesta matèria. Per això, cal incloure també aquí les consideracions anteriors pel que fa a la incidència d'altres títols competencials.

Els Decrets de Traspassos van concretar progressivament els límits de la concurrència i l'àmbit de competències de la comunitat autònoma sobre el llibre (RD 3.066/1983, de 13 d'octubre). A la Generalitat valenciana li corresponia el foment de la creació literària, la promoció del llibre i l'hàbit de lectura, el suport a l'autor i a la seva obra, la difusió cultural mitjançant el llibre i manifestacions literàries. Es reservava a l'Estat l'ordenació jurídica i econòmica general de l'activitat editorial, la

inscripció en registre d'àmbit estatal en matèria d'edicions, la realització de campanyes d'àmbit estatal, les relacions internacionals, la convocatòria de premis estatals, el suport a entitats d'àmbit estatal, així com les beques i els ajuts d'àmbit estatal.

C) ILLES BALEARS

A l'Estatut de les Illes Balears es podria entendre que es van assumir facultats en matèria de llibre a través de dos títols competencials: el "*foment de la cultura*" de l'article 10.21 EAB, on la Comunitat Autònoma disposava de la potestat legislativa, la reglamentària i la funció executiva (art.10.24, segon paràgraf i art.45 EAB); i "*la protecció i foment de la cultura autòctona*" de l'article 13.1 EAB. Es tractava de dues competències qualificades al text estatutari d'exclusives, encara que cal matisar aquesta afirmació amb les consideracions assenyalades anteriorment, és a dir, la concreció de les esferes de facultats que corresponien tant a l'Estat com a les comunitats autònomes en aquest camp.

D) FRANJA D'ARAGO

La Comunitat Autònoma de l'Aragó va assumir la competència exclusiva en matèria de "*cultura, amb especial referència a les manifestacions peculiars d'Aragó i les seves modalitats lingüístiques*" (art.35.23 EAAR) dins de la qual calia incloure les potestats

autonòmiques sobre el règim del llibre, també en els termes exposats per a les Illes Balears.

G) L'ALGUER

En base a una interpretació dominant de l'article 9 CI segons el qual la República -entesa en la seva complexitat organitzativa- promouria el desenvolupament de la cultura, i d'acord amb la doctrina que veia en les activitats culturals una competència pròpia i institucional de qualsevol ens, s'havia obert camí un reconeixement explícit de la competència regional per a desenvolupar activitats de promoció cultural.

1.3. Competències en matèria de mitjans audio-visuals

1.3.1. Ràdio

El règim de la radiodifusió s'incloïa dins de la matèria contemplada a l'article 149.1.27 CE que era compartida per l'Estat (a qui corresponia de dictar les normes bàsiques) i les Comunitats Autònomes (que podien dur-ne a terme el desenvolupament i l'execució).

Les normes bàsiques dictades per l'Estat eren contingudes a la Llei 4/1980, de 10 de gener, de l'Estatut de Ràdio i Televisió (ERTV), el qual configurava la radiodifusió com a "servei públic essencial la titularitat del qual correspon a l'Estat" (art.1.2

ERTV) i establia que l'atribució de freqüències, la faria el govern de l'Estat en aplicació dels Acords i Convenis internacionals.

A) CATALUNYA

L'Estatut de Catalunya assumia la competència sobre el desenvolupament legislatiu i l'execució del règim de la ràdio en el marc de les normes bàsiques de l'Estat i "en els termes i casos establerts en la llei que reguli l'Estatut jurídic de la Ràdio i la Televisió" (art.16.1 EAC).

L'escassa regulació sobre aquest mitjà continguda a l'ERTV va dur el TC (amb motiu dels conflictes de competències plantejats per l'Estat contra disposicions de la Generalitat i del Govern Basc) a construir pràcticament el règim competencial del règim de la ràdio, que quedava així:

1. D'acord amb les disposicions de l'ERTV (art.2.4 i disposició addicional primera), corresponia al govern de l'Estat l'atribució de potències i freqüències.
2. Les competències de les Comunitats Autònomes que haguessin assumit aquesta matèria als seus Estatuts es limitaven al servei de radiodifusió en què l'àmbit de cobertura fos exclusivament local.
3. Quant a la reglamentació de la concessió d'emissores a particulars (com a mitjà de gestió indirecta del servei de radiodifusió), s'havia de fer de manera uniforme a tot

l'Estat, i d'acord amb un Pla Tècnic Nacional elaborat pel mateix Estat.

4. L'atorgament de concessió d'emissores de ràdio en freqüència modulada era un procediment compartit entre l'Estat i la Generalitat. El primer era competent per a les normes delimitadores de la utilització de l'espectre radioelèctric reservat a la radiodifusió sonora en aquesta freqüència; i les normes reguladores de les condicions bàsiques o requisits essencials per a la prestació del servei, així com també l'elaboració dels plans nacionals, la fixació de les condicions tècniques i la seva inspecció i control. Sobre aquesta base, corresponia a la Comunitat Autònoma la resolució de les sol·licituds de concessió d'emissores i la regulació dels procediments d'adjudicació.

Al costat de la competència sobre el règim de la radiodifusió en aquests termes, l'Estatut català assumia la competència perquè la Generalitat pogués regular, crear i mantenir la pròpia ràdio per al compliment dels seus objectius, també en el marc de les normes bàsiques de l'Estat (art.16.3 EAC). En aquest sentit, cal assenyalar que la creació de la ràdio autonòmica no s'havia de fer "en els termes i casos" establerts a l'ERTV ni li era aplicable la disposició transitòria vuitena de l'Estatut, que afectava només la televisió.

B) PAIS VALENCIA

La Comunitat Valenciana va assumir al seu Estatut competències sobre la ràdio -desenvolupament legislatiu i execució del seu règim (art.37.1 ECV) i creació de la pròpia ràdio (art.37.3 ECV)- en termes idèntics als de l'Estatut català i, per tant, en aquesta matèria disposava del camp d'atribucions ja descrit.

C) ILLES BALEARS

L'Estatut de les Illes Balears emprava també els mateixos termes quant a l'assumpció de competències en matèria de ràdio (art.13.1 i 2 EAB) però, en tractar-se d'una matèria de l'article 149.1 CE, només podia ser assumida a través dels mecanismes ja assenyalats de revisió estatutària o de llei orgànica de l'article 150.2 CE.

Aquests mecanismes que no s'havien aplicat a l'hora de redactar aquestes ratlles, si bé la Comunitat havia aprovat una llei de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears (Llei 7/85, de 22 de maig), sense que hagués estat impugnada.

D) FRANJA D'ARAGO

La Comunitat Autònoma de l'Aragó es trobava en una situació molt similar. Va assumir competències en matèria de ràdio, sense

cap més especificació (art.37.1 d) EAAR), però amb els mateixos condicionants que la Comunitat balear. Els mecanismes tampoc no s'havien aplicat, però l'Aragó també havia promulgat la Llei de creació, organització i control parlamentari de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió (Llei 8/1987, de 15 d'abril).

E) ANDORRA

Les competències d'Andorra en matèria de ràdio han constituït, històricament, una qüestió conflictiva o, almenys, poc clara. D'acord amb Eugeni GIRAL (1988), que a la seva tesi doctoral va estudiar la radiodifusió andorrana, l'agost de 1935 el Consell General va atorgar una concessió per construir i explotar una emissora de ràdio. L'emissora, inaugurada l'any 1939, va començar les emissions regulars l'abril de 1940 amb el nom de Ràdio Andorra.

Acabada la II Guerra Mundial, el govern francès va començar d'interferir les emissions i a dificultar-ne els subministraments, sobretot la publicitat, fins que hi va intervenir l'Assemblea Nacional.

Posteriorment, el copríncep francès va autoritzar el funcionament d'una segona emissora, Andorradio. Això el va enfrontar amb el Consell General, que considerava que només havia autoritzat una emissora (Ràdio Andorra). Així, a final dels anys cinquanta existien dues emissores, encara que se'n discutís la legalitat: Ràdio Andorra i, des de 1958, Radio des Vallées. L'any 1961 se'n

van aprovar les concessions per vint anys, tot i que els coprínceps no van ratificar mai els contractes.

Radio des Vallées va esdevenir, l'any 1966, Sud-Radio. Ràdio Andorra, per la seva banda, va passar a control judicial després de la mort del seu propietari l'any 1971.

L'any 1975 Andorra va rebre l'assignació de dues freqüències de ràdio, que, per falta de personalitat jurídica d'Andorra, havien estat sol·licitades per Espanya i França a la Conferència de Ginebra d'assignació de freqüències en ones quilomètriques i hectomètriques¹.

F) CATALUNYA NORD

Les regions franceses no tenien un paper significatiu en el servei públic de ràdio.

G) L'ALGUER

La informació relativa a aquest sector s'ha inclòs a l'epígraf corresponent, dins del capítol relatiu a la televisió.

¹La situació a principi dels anys noranta s'ha inclòs dins del capítol corresponent a Andorra a l'epígraf 1.3.2. Televisió.

1.3.2. Televisió

El règim de la televisió era una matèria compartida entre l'Estat i les Comunitats Autònomes d'acord amb l'esquema exposat segons el qual al primer li corresponia la legislació bàsica, mentre que es deixava a disposició de les segones les facultats de desenvolupament legislatiu i execució (art.149.1.27 CE).

Tal com ja s'ha assenyalat per a la ràdio, la normativa bàsica era continguda a la Llei 4/1980, de 10 de gener, de l'Estatut de Ràdio i Televisió, que establí que ell mateix "i les seves disposicions complementàries d'ordre tècnic constitueixen les normes bàsiques del règim dels serveis públics de radiodifusió i televisió i seran d'aplicació general a tot el territori nacional" (art.2.1. ERTV).

D'acord amb una concepció estesa d'allò bàsic, no es podia entendre que la totalitat de disposicions de l'ERTV tinguessin aquest caràcter, sinó només aquells preceptes el contingut dels quals contemplava els aspectes fonamentals i nuclears dels serveis de ràdio i televisió. Així, tindrien la condició de norma bàsica els preceptes següents de l'ERTV:

- a) la televisió era un servei públic essencial la titularitat del qual correspon a l'Estat (art.1.2. ERTV),
- b) el Govern de l'Estat podria concedir a les Comunitats Autònomes, prèvia autorització d'una llei estatal, la gestió directa d'un tercer canal de televisió per a

l'àmbit de la Comunitat, els criteris d'organització del qual també establia l'ERTV (arts.2.2. i 3),

c) es reservava al Govern de l'Estat la competència per a l'atribució de freqüències en aplicació dels Acords i Convenis internacionals,

d) els principis que havien d'inspirar l'activitat dels mitjans de comunicació social de l'Estat (art.4 ERTV).

També es podia considerar com a part integrant de les bases estatals en la matèria la Llei 46/1983, de 26 de desembre, reguladora del Tercer Canal (LTC). Aquesta llei desenvolupava la regulació de la concessió, figura jurídica poc adequada en aquest cas i que, tal com es configurava en la llei, encobria de fet una fórmula perquè les Comunitats Autònomes poguessin utilitzar una xarxa de titularitat estatal que constituís la infraestructura del tercer canal.

La Llei també preveia que l'Estat proporcionés la xarxa terrestre per a la difusió del tercer canal (art.2 LTC) i que distribuís les freqüències d'emissió (Disposició Addicional Segona LTC), que seria a través d'ones ja que es reservaven en exclusiva a RTVE els sistemes d'emissió per cable, satèl·lit o qualsevol altre procediment de difusió (Disposició Addicional Primera LTC).

En aquest sentit, la llei consagrava una sèrie de prioritats a RTVE en l'adquisició de programes en el mercat internacional i en les retransmissions esportives internacionals (arts.15 i 16 LTC) i preveia la possibilitat de convenis entre els Ens autònoms de les Comunitats o entre aquests i RTVE sobre connexions d'emissions,

recepció de serveis internacionals de notícies i retransmissions, així com per a l'intercanvi de programes i serveis (art.12 LTC).

D'altra banda, en relació amb la televisió privada, cal assenyalar que, seguint els passos de la majoria de països de l'Europa comunitària, el sistema radiotelevisiu espanyol s'havia vist afectat per la tendència desmonopolitzadora i la introducció de les noves tècniques com el satèl·lit i el cable. Dins de l'ordenament espanyol, igual que al dels altres països, la matèria relativa a la radiotelevisió es trobava en una confusió relativa.

En relació amb la compatibilitat de la televisió privada amb l'ordre constitucional -en concret, amb el reconeixement de la llibertat d'expressió i d'informació (art.20.1 a) i d) CE)-, el Tribunal Constitucional va declarar a les SSTCC 12/1982, de 31 de març, i 74/1982, de 7 de desembre, que el dret de l'article 20.1 CE *"comprèn en principi el dret de crear els mitjans materials a través dels quals la difusió es fa possible"*. Tanmateix, va admetre que quan els béns que s'utilitzen ofereixen possibilitats limitades d'utilització, aquest fet condiciona l'estatus jurídic del mitjà i el mateix dret d'informació.

En tot cas, de la doctrina del TC resultava definitiva l'atribució al legislador per a configurar la televisió com a *"servei públic"*, que *"no és una afirmació necessària en el nostre ordre jurídic i polític"*. Per això, la televisió privada, segons el TC, *"no està necessàriament imposada per l'article 20 de la CE (...)* tot i que tampoc no està constitucionalment impedida". Així, la seva implantació no era una exigència jurídic-constitucional, sinó

una decisió política que es podia adoptar per la via d'una Llei orgànica.

L'afirmació ja comentada, en el sentit que l'ERTV va declarar la radiodifusió i la televisió com a serveis públics essencials la titularitat dels quals corresponia a l'Estat (art.1.2), va ser reiterada a la Llei 10/1988, de 3 de maig, de Televisió privada (art.1).

L'objecte d'aquesta llei no era tant la regulació de la televisió privada com l'adopció d'un sistema de gestió indirecta del servei públic estatal de televisió per societats anònimes en règim de concessió administrativa (arts.1 i 2).

Cal notar, per acabar, que la Generalitat de Catalunya va interposar un recurs d'inconstitucionalitat contra alguns articles de la Llei per considerar que la llibertat deixada al Govern per a delimitar les zones territorials que haurien de cobrir les societats concessionàries podria obstaculitzar artificialment l'exercici de competències autonòmiques en relació amb les activitats del servei públic de televisió de titularitat estatal localitzades al seu territori.

A) CATALUNYA

L'Estatut de Catalunya va assumir la competència sobre desenvolupament legislatiu i execució del règim de televisió "en els termes i casos establerts en la Llei que reguli l'Estatut Jurídic de la Ràdio i la Televisió" (art.16.1 EAC). Aquesta

expressió va suposar una autolimitació de la norma catalana, ja que el mateix TC va declarar que "unes competències que constitucionalment haurien pogut ser assumides de manera exclusiva per la Comunitat catalana s'han convertit en competències compartides amb l'Estat" (STC 26/1982, de 24 de maig).

La remissió de la norma estatutària a una Llei estatal per a complir la funció delimitadora de competències comportava que l'ERTV "constitueix el marc bàsic dins del qual podran exercitar-se les competències autonòmiques, i al mateix temps norma atributiva de competències" (STC 10/1982, de 23 de març), tot i que, com més tard va reconèixer el mateix tribunal, l'ERT "no pot operar com una norma habilitant de competències en sentit estricte, donat que la competència en qüestió ha estat ja assumida per l'Estatut d'Autonomia" (STC 26/1982, de 24 de maig).

L'Estatut català, a l'apartat tercer de l'article 16, atribuïa també competència a la Generalitat per a regular, crear i mantenir la pròpia televisió "en els termes establerts en els dos apartats anteriors", afirmació que s'havia d'interpretar "en el marc de les normes bàsiques de l'Estat" i no pas "en els termes i casos" que s'utilitzava només al primer apartat de l'article 16.

Tanmateix aquesta disposició era enterbolida per la Disposició Transitòria Vuitena del mateix Estatut, que establia expressament que aquesta televisió pròpia "suposa que l'Estat atorgarà en règim de concessió a la Generalitat la utilització d'un tercer canal, de titularitat estatal, que ha de crear-se específicament per la seva

emissió en el territori de Catalunya, en els termes que prevegi l'esmentada concessió".

Aquesta disposició es podia veure com una limitació a la competència assumida a l'article 16.3, en el sentit de reduir-la a la mera capacitat de gestionar un canal de titularitat estatal. Amb tot, com també va manifestar el TC, la creació i el manteniment de la *pròpia* televisió es veia reduït exclusivament pels "límits de les normes bàsiques de l'art.149.1.27 CE" (STC 10/1982, de 23 de març) i, per tant, la disposició transitòria esmentada no produïa una reconducció necessària de la televisió *pròpia* cap al tercer canal, sinó que simplement aclaria que un dels casos en què es concretava la televisió *pròpia* era el tercer canal; l'altre seria la televisió de titularitat autonòmica.

Cal puntualitzar encara que aquesta afirmació entrava en oberta contradicció amb la qualificació de la ràdio i la televisió com a serveis públics essencials de titularitat estatal feta a l'article 1.2 ERTV, tot i que aquesta llei estatal ordinària no podia privar a la Comunitat Autònoma d'una competència assumida correctament en la Llei orgànica que aprovà l'Estatut.

B) PAIS VALENCIA

La Comunitat Valenciana va assumir les competències en matèria de televisió en termes idèntics a l'Estatut de Catalunya, tant pel que feia al règim (art.37.1 EACV), com a la creació de la *pròpia*

televisió (art.37.3 i Disposició Transitòria Sisena EACV) i li eren aplicables les consideracions anteriors.

La llei valenciana de creació de la pròpia televisió (Llei 7/84, de 4 de juliol, de creació de l'Entitat Pública Radio-Televisió Valenciana) va incloure (art.15.5) la facultat de creació de societats filials per a l'emissió i la transmissió de televisió per cable. Però aquest apartat va ser declarat inconstitucional pel Tribunal Constitucional per haver estat objecte de reserva a favor de l'Estat a l'ERTV i la LTC.

C) ILLES BALEARS

En relació amb les Illes Balears, el seu Estatut va assumir en termes similars als anteriors (art.15.1 i 2 ECB) les competències en matèria de televisió, si bé no contenia una Transitòria semblant en la qüestió de la concessió. De nou es plantejava el tema de la necessitat del compliment de les condicions ja esmentades (revisió estatutària o delegació) per assumir aquestes competències. La Comunitat Autònoma havia aprovat la llei de creació de la companyia de ràdio i televisió de les Illes Balears, de constitucionalitat dubtosa en opinió d'alguns juristes, malgrat no haver estat corregudes. Es podria entendre que, en aquest punt, s'havia produït una delegació de caràcter general a totes les Comunitats Autònomes, en matèria de televisió, per la via de l'article 150.1 CE.

D) FRANJA D'ARAGO

Aquesta observació també seria aplicable a l'Aragó, on l'Estatut d'Autonomia només parla de "televisió" (art.37.1 d)) i de "transferència del tercer canal de titularitat estatal de televisió" (Disposició Transitòria Catorzena), però on s'havia aprovat la Llei autonòmica de creació de la pròpia televisió, ja citada.

E) ANDORRA

La regulació legal de la ràdio i la televisió a Andorra es trobava a la Llei de radiodifusió i televisió¹⁰, aprovada pel Consell General el 12 d'octubre de 1989, la qual els declarava "serveis essencials per a la comunitat de titularitat pública" (art.1). Aquests serveis podrien ser explotats amb un sistema mixt, públic (gestió directa) i privat (gestió indirecta) (art.2). El primer es duria a terme a través de l'Organisme de Ràdio i Televisió d'Andorra (ORTA), entitat de dret públic amb personalitat jurídica pròpia, els òrgans de direcció de la qual (Junta de Govern i Director General) serien nomenats pel Consell General i el govern andorrà. La gestió indirecta dels serveis es duria a terme mitjançant la concessió administrativa atorgada pel Govern i l'ENAR a persones físiques i jurídiques.

¹⁰BOPA núm. 25, 30.10.1989.

F) CATALUNYA NORD

La Llei 29 de juliol de 1982 sobre la comunicació àudio-visual preveia la creació d'uns *Comités régionaux de la communication audiovisuelle* i d'unes *Sociétés régionales de télévision*, previsions que no es van dur a terme.

En relació amb els organismes del servei públic de l'àudio-visual, notem que la descentralització es va traduir en una simple desconcentració funcional de les estacions de la tercera cadena estatal FR3 i de Radio-France.

La modificació del règim jurídic de l'àudio-visual per la Llei 30 de setembre de 1986, favorable a les ràdios i televisions privades, no va comportar canvis en el paper de les regions en el servei públic radiotelevisiu.

G) L'ALGUER

La regió de Sardenya no comptava amb traspassos en matèria de radiotelevisió¹¹. Malgrat que aquest sector funcionava en l'àmbit estatal en règim de monopoli estatal a la RAI i comptava amb una jurisprudència de la Cort Constitucional poc favorable al reconeixement de competències a les regions, aquestes van prendre un seguit d'iniciatives vinculades a la reforma de la RAI i adreçades a incrementar-hi la seva participació. Com a resultat d'aquestes

¹¹Aquesta matèria tampoc no figurava a la llista de competències de les regions ordinàries (art.117 CI).

accions, la Llei de 14 d'abril de 1975, de reforma del sistema radiotelevisiu, va incloure un tímid intent de regionalització¹².

Tanmateix, l'evolució posterior dels fets va comportar una interferència de la reforma del sistema radiotelevisiu (amb la penetració progressiva de les televisions privades en l'àmbit local) en el procés descentralitzador, de forma que les regions van quedar pràcticament sense atribucions en aquest camp.

1.3.3. Cinema

Com ja s'ha apuntat, el cinema és una activitat complexa (presenta aspectes culturals, socials, industrials) que no disposava d'un títol competencial propi al "bloc de la constitucionalitat". Així, les disposicions i actes dels poders públics en relació amb el cinema resultaven susceptibles d'enquadrar en diversos àmbits materials constitucionals i estatutaris.

Tot això va fer altament difícil la concreció de les esferes d'atribucions estatals i autonòmiques en aquest camp i va convertir en determinants les interpretacions del Tribunal Constitucional, el qual mantenia una doctrina qualificada per alguns experts, entre els quals hi havia els professors Fossas i Pérez Francesch, com a poc correcta.

¹²Participació en l'elecció dels membres del Consell d'Administració de la RAI, participació en la terza rete (canal de programació estatal) o creació d'uns consells regionals per al servei radiotelevisiu.

A) CATALUNYA

Les funcions exclusives que l'Estat realitzava a Catalunya en matèria de cinema van ser traspassades a la Generalitat al RD 1010/81, de 27 de febrer, si bé es va remetre a un conveni futur (a principi dels anys noranta encara no signat) la determinació del percentatge que correspondria a l'Administració autonòmica de la part del Fons de Protecció a la cinematografia destinada a subvencionar pel·lícules de qualitat especial i adreçades a menors.

1.3.4. *Altres mitjans audio-visuals*

El TC va establir en diverses ocasions que la cinematografia i altres manifestacions no s'equiparaven, a efectes jurídic-constitucionals, a aquells mitjans esmentats expressament a l'article 149.1.27 CE i que l'expressió "*i, en general, de tots els mitjans de comunicació social*" d'aquest article no incloïa manifestacions culturals que disposessin de les seves pròpies regles competencials.

De fet, aquests altres mitjans podien ser susceptibles d'inclusió en diversos títols competencials (en funció de l'actuació pública concreta de què es tractés) segons un criteri que havia anat definint la jurisprudència constitucional. D'acord amb aquest criteri, les actuacions que tenien per objecte la protecció i el foment de valors culturals s'incloïen en la matèria cultura (arts. 148.1.17 i 149.2 CE) sotmesa al règim de concurrència plena.

Això permetia una actuació paral·lela de l'Estat i de les Comunitats autònomes.

Si, en canvi, es contemplava el vessant de distracció i diversió, s'inclouïa en la competència sobre espectacles que havien assumit alguns Estatuts¹³ amb caràcter d'exclusiva.

Finalment, d'altres vegades, el títol competencial preferent no era cap dels anteriors. Aquest era el cas de la regulació de pel·lícules en coproducció, l'execució del qual corresponia a la Generalitat en base a la seva competència exclusiva sobre indústria (art.12.1.2. EAC).

A la vista d'aquest panorama, resultava impossible de delimitar nitidament el camp d'atribucions de les Comunitats Autònomes en aquests mitjans. Aquesta operació només s'aclariria en alguns casos mitjançant els decrets de traspassos¹⁴ i en d'altres, per les decisions del TC sobre actuacions concretes que eren objecte de conflicte.

1.4. Competències en matèria de telecomunicacions

Segons l'article 149.1.21 CE, l'Estat disposava de competència exclusiva en "telecomunicacions, cables aeris, submarins i radiocomunicació". El Conveni internacional de Telecomunicacions Màlaga-Torremolinos de 1973, ratificat per Espanya, definia la telecomuni-

¹³Art. 9.31 EAC; art. 31.30 EACV; art. 16.1.j EACB..

¹⁴RD 1010/1981, de 27 de febrer, per a Catalunya; RD 3066/1983, de 13 d'octubre, per al País Valencià.

cació com "tota transmissió, emissió o recepció de signes, senyals, escrits, imatges, sons o informacions de qualsevol natura per fil, radioelectricitat, mitjans òptics o altres sistemes electromagnètics". Les Comunitats Autònomes no disposaven de cap competència en aquesta matèria, a la qual cap dels Estatuts d'Autonomia analitzats no feia referència.

La regulació estatal quant a ordenament de les telecomunicacions¹⁹ considerava aquests serveis com a "serveis essencials de titularitat estatal" (art.2.1.). Cal assenyalar que alguns preceptes d'aquesta llei van ser objecte de recurs d'inconstitucionalitat per part de la Generalitat de Catalunya i del Govern Basc.

1.5. Competències en matèria de publicitat

L'Estat tenia competència per a regular en aquesta matèria d'acord amb l'article 149.1.1r, 6è i 8e CE.

La llei 34/1988, d'11 de novembre, General de Publicitat, definia a l'article 2 aquesta activitat com "*tota forma de comunicació realitzada per una persona física o jurídica, pública o privada, en l'exercici d'una activitat comercial, industrial, artesanal o professional, amb la finalitat de promoure de forma indirecta o indirecta la contractació de béns mobles o immobles, serveis, drets i obligacions*".

¹⁹Llei 31/1987, de 8 de desembre, d'Ordenació de les Telecomunicacions.

Aquesta Llei substituïa l'anomenat Estatut de la Publicitat (1964) i pretenia recollir el sentit de la Directiva del Consell de les Comunitats Europees n.84/450, de 10 de setembre, relativa a l'aproximació de les disposicions legals, reglamentàries i administratives dels Estats membres en matèria de publicitat enganyosa.

La publicitat es conformava com una activitat de caràcter privat desenvolupada en el marc de la llibertat d'empresa en una economia de mercat (art.38 CE). Tanmateix, es podia considerar una manifestació del dret de la informació recollit a l'article 20.1 CE.

Com a manifestació d'un dret fonamental establert a la Constitució, es trobava limitat pels altres drets constitucional i, especialment, pel dret a l'honor, a la intimitat, la pròpia imatge i la protecció de la joventut i la infància¹⁶, així com per les disposicions del Codi Penal.

Així mateix, cal tenir present l'article 51 CE que establí que els poders públics garantirien la defensa dels consumidors i usuaris, i la Llei 26/1984, de 19 de juliol, General per a la defensa dels Consumidors i usuaris.

Finalment, cal comentar que les referències estatutàries als mitjans i sectors específics, que en tot cas havia de respectar les comunitat autònomes, eren aquelles que poguessin tenir una fonamentació constitucional i no exclusivament legal. En aquest sentit,

¹⁶Llei Orgànica, 1/1982, de 5 de maig.

destacaven la legislació bàsica sobre productes farmacèutics (art.149.1.16 CE), la legislació bàsica sobre protecció de l'ambient en relació amb la publicitat exterior (art.149.1.23 CE) o les normes bàsiques del règim de premsa, ràdio i televisió i, en general, de tots els mitjans de comunicació social (art.149.1.27 CE).

A) CATALUNYA

En l'àmbit de la publicitat, l'Estatut de Catalunya atorgava competències exclusives a la Generalitat en aquesta matèria, sens perjudici de les normes dictades per l'Estat per a sectors i mitjans específics (art.9.30 EAC). Amb tot, en virtut de la reserva de Llei Orgànica del desenvolupament de la regulació del Dret a la Informació i de la llibertat d'empresa¹⁷, les competències de la Generalitat en aquesta matèria es reduïen a l'execució de la legislació estatal.

Per mitjà dels traspassos de serveis, va passar a dependre de la Generalitat el Registre General de Publicitat, organisme on es requeria la inscripció de les empreses que pretenguessin desenvolupar una activitat publicitària a Catalunya. Així mateix, es van traspassar les funcions de l'Institut Nacional de Publicitat, sens perjudici de les actuacions que aquest dugués a terme de forma coordinada amb el govern autonòmic català.

¹⁷Cf. article 81 CE.

D'altra banda, a partir de la STC de 16 de novembre de 1981, que definia l'abast de l'expressió "legislació mercantil" de l'article 149.1.6 CE semblava que la competència de la Generalitat havia de fer esment a l'organització de l'activitat publicitària, mentre que restava a mans de l'Estat l'ordenació de les relacions entre particulars quan aquesta pogués ésser qualificada efectiva-ment com a legislació mercantil.

Existien també d'altres títols competencials que podien habilitar l'Estat per a intervenir en l'activitat publicitària. Entre aquests títols es trobaven tant la regulació de les condicions bàsiques per garantir la igualtat de tots els espanyols en l'exercici dels drets i en el compliment dels deures institucionals (art.149.1.1 CE), com la legislació civil o bé les bases de les obligacions contractuals (art.149.1.8 CE).

B) PAIS VALENCIA

L'article 31.29 EAV reproduïa el mateix tractament explicat per a Catalunya.

C) ILLES BALEARS

L'article 16.h EAB es limitava a preveure l'atribució futura d'alguna competència en la matèria.

D) FRANJA D'ARAGO

La configuració de la matèria publicitat recollida a l'Estatut d'Autonomia de l'Aragó (art.36.2.e EAAR) era idèntica a la plantejada per Catalunya.

1.6. Competències en matèria de llengua

L'article 3.2 CE establí que les altres llengües espanyoles diferents del castellà serien també oficials a les Comunitats Autònomes corresponents, d'acord amb llurs Estatuts. Convé precisar, d'acord amb Juli PALLAROL (1989), que aquest article definia una llengua l'oficialitat i el reconeixement de la qual tindrien abast estatal (la castellana) i unes altres (sense esmentar-ne el nom), d'una possible o necessària oficialitat, reconeixement o simple tutela d'un abast restringit i circumscrit segons els Estatuts d'autonomia¹⁸.

D'altra banda, els diversos estatuts d'autonomia i les lleis de normalització corresponents establien que els poders autonòmics tindrien un paper de promoció de la llengua catalana. Així mateix, quant als mitjans de comunicació públics, hi incidien tant l'Estat com les Comunitats Autònomes¹⁹. En aquest sentit, per a la televi-

¹⁸Agraïm a Juli PALLAROL I SANCHEZ la possibilitat de citar el seu "Estudi-Balanç de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya: Contactes amb els Països Catalans", datat a Lleida el novembre de 1989 i, fins al moment, inèdit.

¹⁹Cfr. art.149.1.27 CE.

sió, l'Estatut de la Ràdio i la Televisió i les seves normes tècniques tenien un caràcter de normes bàsiques que limitaven força les competències autonòmiques, tot i que per la via dels tercers canals havien trobat una nova sortida per on desenvolupar-se i efectuar la promoció de la llengua pròpia. Això s'observava especialment a la Llei 46/1983, reguladora dels tercers canals de televisió, en relació, per exemple, amb l'article 21 de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya i l'article 16.3 EAC, que permetien que la llengua catalana hi hagués de ser l'emprada normalment. En l'àmbit de la ràdio, la STC de 8 de juliol de 1982 concretava la delimitació de l'espai competencial entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, mentre que en el camp de la premsa es considerava que les subvencions eren l'instrument adient, amb l'objectiu d'intentar augmentar la producció i la difusió.

A) CATALUNYA

L'article 3 de l'Estatut català afirmava que la llengua catalana era oficial a Catalunya juntament amb el castellà, que era oficial a tot l'Estat espanyol. D'aquest tractament lingüístic es derivava el dret de tot ciutadà de Catalunya de conèixer i emprar el català i també el deure de conèixer totes dues llengües.

La Generalitat es comprometia a garantir l'ús normal i oficial de tots dos idiomes, sense que això comportés que l'Estat no pogués fer el mateix.

Segons PALLAROL (1989), l'exercici de la competència en matèria lingüística per part de la Generalitat tenia per principi l'àmbit territorial²⁰. Això comportava una limitació territorial tant en l'acció normativa com en la no normativa, que ell interpretava com un límit relatiu:

"O sia, és possible que les decisions autonòmiques tinguin efectes extraterritorials en algunes situacions, per tant el principi és la territorialitat i l'excepció l'extraterritorialitat."

D'acord amb PALLAROL (1989), la jurisprudència del Tribunal Constitucional sobre la validesa i l'eficàcia extraterritorial de l'actuació autonòmica era generalment restrictiva, encara que en alguna ocasió s'havia manifestat obert sobre el tema²¹. El Consell Consultiu de la Generalitat, en canvi, mantenia criteris més flexibles²².

Finalment, cal remarcar que, en virtut de la competència lingüística, l'any 1983, la Generalitat va regular, mitjançant la Llei 7/83, de 18 d'abril, la normalització lingüística al Principat de Catalunya.

²⁰L'article 25.1 EAC establia que "totes les competències esmentades en els articles anteriors i d'altres en aquest Estatut s'entenen referides al territori de Catalunya".

²¹PALLAROL (1989) esmentava, sobre una interpretació restringida, la STC 1/1982, de 28 de gener; STC 48/1982, de 12 de juliol, i STC 44/1984, de 27 de març; quant a una interpretació oberta, STC 37/1981, de 16 de novembre FJI. Pérez Francesch i Fossas, per la seva banda, apuntaven a una interpretació restrictiva amb el suport de STC 82/1986.

²²Vegeu DCC, núm.43, de 17 de maig de 1983, i DCC núm.50, de 21 d'octubre de 1983.

B) PAIS VALENCIA

L'article 7 EAV va establir la doble oficialitat del castellà i el valencià que, posteriorment, es va regular mitjançant la Llei 4/1983, d'ús i ensenyament del valencià.

C) ILLES BALEARS

L'article 3 EAB va fixar la doble oficialitat del castellà i el català i, a la disposició addicional segona, va establir la necessitat de realitzar accions positives per a la salvaguarda del patrimoni lingüístic comú dels Països Catalans.

La doble oficialitat va ser regulada més tard per la Llei 3/1986, de 19 d'abril, de normalització lingüística.

D) FRANJA D'ARAGO

L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Autònoma²⁹ va definir, a l'article 7, que *"les diverses modalitats lingüístiques gaudirien de protecció, com a elements integrants del seu patrimoni cultural i històric"*.

²⁹Llei Orgànica 8/82, de 10 d'agost. (BOE núm.195, 16 d'agost de 1982.)

D'altra banda, a l'article 35.1.23 afirmava que vetllaria per la conservació de les modalitats lingüístiques i en fomentaria l'estudi²⁴.

E) ANDORRA

La Llei de l'Escola Catalana, de 2 de maig de 1989, destacava explícitament el paper que s'atribuïa a la llengua catalana com a signe de comunicació social i d'identificació nacional²⁵.

F) CATALUNYA NORD

La constitució francesa de 1958 no reconeixia la llengua catalana.

G) L'ALGUER

La constitució italiana de 1947 preveu, a l'article 3, la igualtat de tots els ciutadans sense cap distinció, entre d'altres, per raons de llengua. D'altra banda, segons l'article 6, la República "tutela amb lleis apropiades les minories lingüístiques".

²⁴Vegeu-ne una anàlisi a PALLAROL (1990).

²⁵En concret, el paràgraf 6 del preàmbul d'aquesta llei, recollit per PALLAROL (1989), afirmava: "La llengua és un element primordial. No hi ha pensament sense llenguatge, i tot coneixement s'expressa en una llengua: sovint, a través de la llengua s'ha forjat i mantingut un esperit nacional. Amb tot, la sola identitat lingüística no és suficient per a crear una consciència nacional."

Això no obstant, aquesta previsió encara no havia estat desplegada en relació amb l'Alguer.

**2. SITUACIO I PERSPECTIVES D'INTEGRACIO EUROPEA EN EL CAMP DE LA
COMUNICACIO I CULTURA**

2.1. Les institucions europees interessades en la regulació de la comunicació i la cultura

El punt de vista preferent en aquest part de la recerca és l'anàlisi de la incidència de les institucions polítiques europees supra o interestatals en la recomposició dels espais tradicionals de comunicació i cultura a Europa sota la perspectiva de la futura unió, econòmica primer, política posteriorment. També caldrà incloure unes mínimes referències a aquelles altres institucions no polítiques, sobretot de caràcter econòmic i/o professional, o polítiques però no estrictament europees, que exerceixen de fet alguna influència sobre aquest complex i contradictori procés de transformació.

2.1.1. Les Comunitats Europees (CE)

Les Comunitats Europees (CE) (o Comunitat Europea, aquí indistintament) han esdevingut la institució supraestatal més important en l'adopció de polítiques que afecten a la transformació del paisatge comunicatiu i cultural de l'Europa dels darrers anys. L'aprovació de l'Acta Unica, que entrà en vigor definitivament el primer de juliol de 1987, ha donat un impuls polític decisiu a la construcció del "mercat interior" a partir del 31 de desembre de 1992, procés que involucra necessàriament tot el sector de les

comunicacions i de les indústries culturals²⁶. D'altra banda, la ràpida i espectacular transformació liberalitzadora de l'Est, comportant de retop la unificació alemanya, obligà a la CE a replantejar el sentit de la construcció del mercat interior, reforçant-ne la dimensió política del procés d'integració. La valoració de la mateixa Comissió sobre la marxa de la CE durant l'exercici del 1989, no podia ser més optimista: "Gràcies a l'aplicació de tots els objectius de l'Acta Unica -afirmava en el preàmbul del XXIII Informe General-, el relleuament de la Comunitat ha modificat l'estat d'ànim i ha retornat als europeus la confiança en si mateixos. A més, el dinamisme de la seva integració ha fet que la Comunitat es converteixi en un pol d'atracció que no és aliè a les reformes econòmiques i polítiques en els països de l'altra Europa"²⁷.

De les diverses institucions de la CE, quatre són les que aquí interessa destacar pel seu evident pes polític i/o administratiu. Són el Consell Europeu, el Consell de Ministres, el Parlament Europeu, la Comissió de la CE i el Tribunal de Justícia.

²⁶Poden consultar-se al respecte aquestes obres: Textos fundamentales de la CEE. Barcelona, Ariel, 1988; CCE: L'unification européenne. Luxemburg, Oficina de publicacions oficials de la CE, 1990; J.-C. Masclet: L'union politique de l'Europe. París, PUF, 1990 (4 ed.); M. Abejón i alt.: La Europa de los Doce. Barcelona, Salvat, 1986; C. Gasòliba: Catalunya i l'Europa del 1993. Barcelona, Llibres de l'Avui, 1989.

²⁷Comissió de les Comunitats Europees: XXIII Informe General sobre la actividad de las Comunidades Europeas 1989. Brussel·les-Luxemburg, Oficina de Publicacions Oficials de les CE, 1990, p. 25.

El Consell Europeu, que es reuneix dues vegades l'any i és integrat per els caps d'Estat o de Govern dels Dotze, estableix les grans línies polítiques d'acció, que algunes vegades afecten més o menys directament certes mesures en els sectors de la comunicació i la cultura. Per la seva banda, el Tribunal de Justícia només té interès aquí en la mesura que és també una font indirecta d'establiment de polítiques a l'hora d'establir jurisprudència arran dels conflictes positius plantejats per les parts.

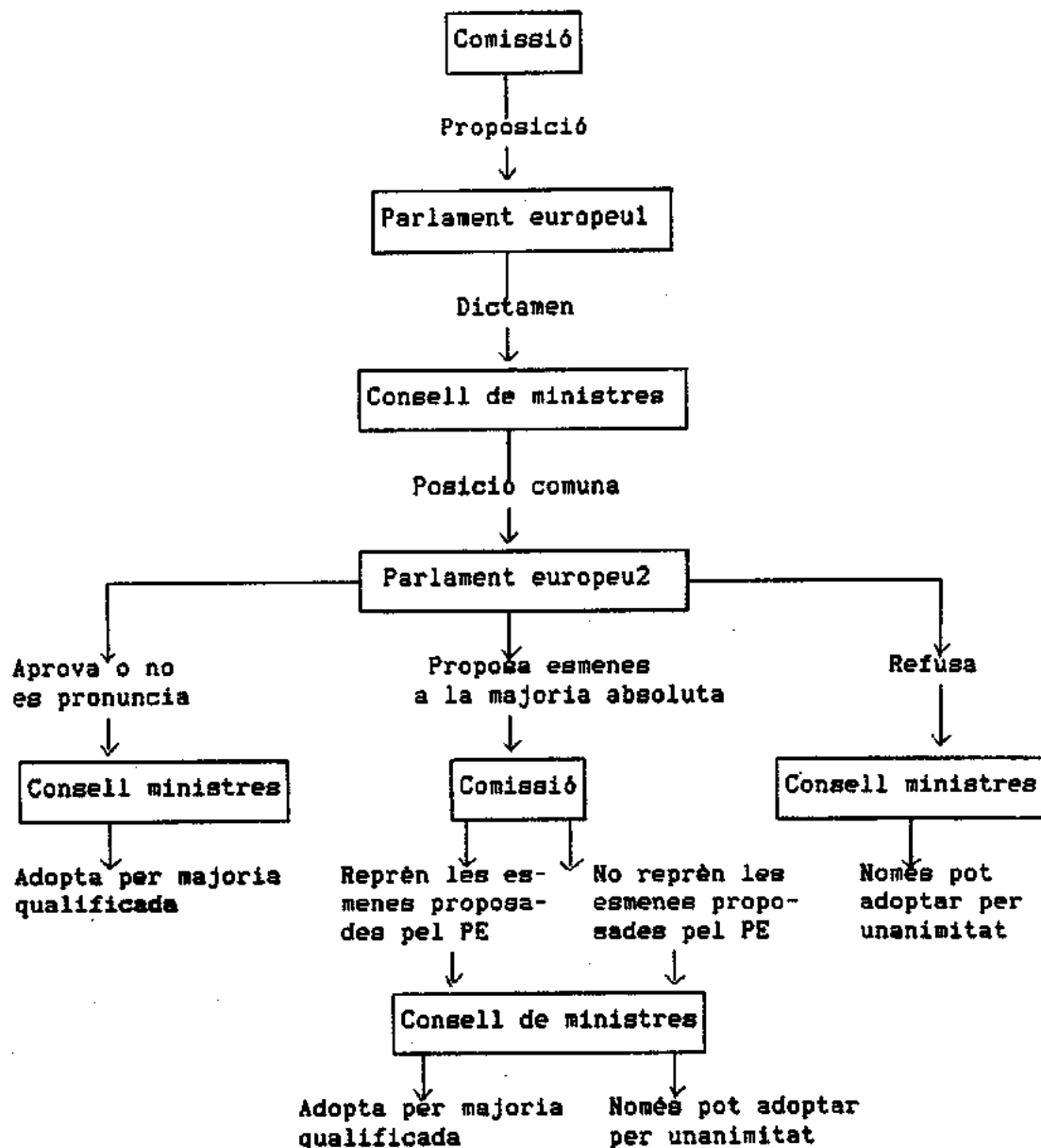
Ara bé, els òrgans de la CE més directament relacionats amb la presa de decisió política, i doncs amb l'establiment de mesures d'acció en comunicació i cultura, són per aquest ordre el Consell de Ministres, la Comissió i el Parlament. En realitat, només el Consell de Ministres, format pels ministres representants dels governs dels Dotze, té autèntica capacitat de decisió. El Parlament, per contra, ni tan sols pot exercir la capacitat legislativa; malgrat la seva representativitat, només té reconegudes funcions consultives i de control sobre la Comissió.

La Comissió, per la seva banda, integrada per disset membres o comissaris nomenats de comú acord pels governs dels Dotze per a un període de quatre anys, deté l'exclusiva de la iniciativa legislativa²⁹. La Comissió és alhora el motor de tota la política comunitària, la guardiana dels tractats i la defensora dels interessos comunitaris.

²⁹v. CCE: La Comisión Europea y la administración de la Comunidad. Luxemburg, Oficina de publicaciones oficiales de la CE, 1989.

-Gràfic 1-

Esquema del procediment de la presa de decisió a la CE

1 Primera lectura al Parlament europeu

2 Segona lectura al Parlament europeu.

(Font: BORCHARDT, K.-D.: *L'unification européenne*, Luxemburg, CE, 1990, p.33.)

El dispositiu institucional de la CE comporta uns procediments de presa de decisió únics i especialment complexos. En el gràfic 1 es poden resseguir els recorreguts possibles de les propostes de la Comissió fins a arribar a l'adopció final pel Consell de Ministres, ja sigui per unanimitat o bé per majoria qualificada (en aquells assumptes relatius a la construcció del mercat interior, d'acord amb l'Acta Unica).

La responsabilitat d'execució i d'iniciativa de la Comissió és duta a terme a través de les seves vint-i-tres Direccions Generals, especialitzades en grans àrees d'actuació. Les responsabilitats en els àmbits més relacionats amb la comunicació i la cultura corresponen a les DG III, X i XIII, tal com s'especifica en el quadre 1.

En resum i com es pot comprovar amb una breu mirada a les competències de cada Direcció General esmentada, els dominis de la comunicació, des de la seva dimensió més tecnològica a la més cultural, des de la més científica a la més econòmica, representen ja una gran àrea pluri i interdisciplinària d'atenció en l'acció comunitària.

-Quadre 1-

Les Direccions Generals de la CCE responsables de les
polítiques de cultura i comunicació

DG	Denominació	Principals accions
Les principals		
DG III	Mercat Interior i Afers industrials	- Motor de la Pol. Audio-visual - "Llibre Verd" i Directiva sobre "TV sense fronteres"
DG X	Informació, Comuni- cació i Cultura	- Pol. cultural europea - MEDIA 92 - Seguint EUREKA Audio-vis.
DG XIII	Telecomunicacions, Ind. Informació i Innovació	- Pol. Telecom i TI - Programes ESPRIT, RACE, DELTA - Seguint EUREKA Tec.

Altres		
DG I	Relacions Exteriors	- Relació amb institucions internac. (GATT, OCDE...)
DG IV	Competència	- Intervé en ajuts de l'Estat, control formació càrtels...
DG V	Ocupació, Afers socials i Educació	- Programes COMETT i ERASMUS
DG XII	Ciència, Recerca i Desenvolupament	- Programes BRITE, FAST i MONITOR
DG XXI	Unió Duanera i fiscalitat indirec.	- Unió duanera i harmonitz. pol. fiscal en àudio-visuale

Font: Elaboració pròpia.

2.1.2. El Consell d'Europa

En el marc del seu Estatut i amb les limitacions que li són
pròpies, el Consell d'Europa ha estat en realitat la institució

europea més representativa que s'ha preocupat, sobretot des de l'òptica dels drets de l'individu, de la cultura i de la comunicació. Els seus tres objectius principals han estat: treballar a favor d'una unió europea més estreta, defensar els principis de la democràcia parlamentària i dels drets humans i millorar les condicions de vida i promoure els valors humans²⁹.

Les competències del Consell d'Europa en el camp de la comunicació, i especialment dels "mass media", deriven del fet que és dipositari de dues importants Convencions: la Convenció Europea dels Drets de l'Home, en vigor des del 1953, en la qual (art. 10) es garanteix a cada individu el dret a la llibertat d'expressió i d'informació, en el mateix sentit de l'article 19 de la Declaració Universal dels Drets de l'Home de NN.UU. de 1948; i la Convenció cultural europea, en vigor des de 1954.

Com a "consciència d'Europa", i singularment de l'Europa democràtica de la postguerra, en les seves diverses activitats en aquest camp, el Consell va aconseguir d'elaborar fins als anys setanta una mena de "doctrina europea" sobre la llibertat d'informació i el paper dels mitjans de comunicació de masses³⁰.

El funcionament del Consell d'Europa es basa en dos òrgans principals: el Comitè de Ministres, que representa els governs dels

²⁹V. Guia del Consejo de Europa, Estrasburg, Direcció de Premsa i Informació del Consell d'Europa, 1986.

³⁰V. en aquest sentit, Consell d'Europa, Elements pour une conception européenne des média, Estrasburg, 1980; es tracta d'un informe elaborat pel Comitè per als Mitjans de Comunicació de Massa del Consell i elevat al Comitè de Ministres.

Estats membres; i l'Assemblea Parlamentària, que en representa els parlaments estatals. El Comitè de Ministres, que és en realitat l'òrgan decisorí, és integrat pels ministres d'Afers Exteriors dels governs membres i es reuneix dues vegades l'any. L'Assemblea Parlamentària, tot i no tenir lògicament funcions legislatives, exerceix una gran influència en l'elaboració i presa en consideració dels projectes de declaracions i de convenis internacionals. Com a suport de gestió al Consell, hi ha la Secretaria, presidida pel Secretari General, que és elegit per l'Assemblea per a un període de cinc anys.

Els instruments jurídics del Consell són els convenis o convencions (tractats multilaterals aprovats pel Comitè de Ministres, que han de ser ratificats per cada Estat membre) i les recomanacions (sense valor jurídic).

A part de la seva activitat normal, el Consell també convoca Conferències especialitzades per completar els treballs del Comitè de Ministres. D'aquestes Conferències, se'n realitzaren sis sobre afers culturals de 1976 a 1987 i dues sobre polítiques de comunicació de masses (Viena 1986 i Estocolm 1988).

La Secretaria treballa a través de direccions generals per a cada àrea de competència, estretament coordinades amb les Comissions respectives de l'Assemblea Parlamentària.

Durant la dècada dels anys vuitanta, l'atenció i seguiment de la problemàtica relativa als mitjans de comunicació ha estat impulsada i coordinada pel Comitè director sobre els mitjans de comunicació de masses (CDMM), format per experts dels Estats

membres, treballant en estreta col.laboració amb Direcció dels Drets de l'Home. El CDMM creà dos subcomitès especialitzats: el comitè d'experts jurídics (MM-JU) i el d'experts en polítiques de comunicació (MM-PO); aquest últim fou suprimit el 1989. Amb l'entrada en vigor del Tercer Pla a terme mitjà (1987-91), el Consell consagrà tot un àmbit (Àmbit II) de les seves activitats a "Els 'Media' en una societat democràtica", cosa que palesa la importància concedida pel Consell d'Europa en matèria de cooperació en aquest terreny.

Els treballs del CDMM i dels subcomitès han donat lloc, sobretot, a la publicació d'una sèrie d'estudis sobre temes específics relatius als "media", que són ja de consulta obligada per a tots els estudiosos i interessats en l'establiment de polítiques de comunicació i cultura a Europa³¹.

2.1.3. Altres institucions

Entre les altres institucions de caràcter *intergovernamental* que tenen més indirectament una incidència en les polítiques culturals i de comunicació a Europa, convé recordar les que formen part del sistema de Nacions Unides, l'Organització per al Desenvol-

³¹La llista de tots els documents del Consell d'Europa publicats en matèria de mitjans de comunicació fins el 1985, es pot trobar en el document Publications du Conseil de l'Europe dans le domaine des media, Estrasburg, 1985 (doc. DH-MM (85)4); i la relació d'activitats en aquest mateix àmbit fins al 1988 a: Activités du Conseil de l'Europe dans le domaine des mass media, Estrasburg, 1983 (doc. DH-MM (83)1) i 1988 (doc. DH-MM (88)1).

lupament Econòmic (OCDE) i la Conferència sobre la Pau i la Seguretat a Europa (CPSE). De Nacions Unides, a part de l'Assemblea General pel que fa a les declaracions solemnes, cal remarcar especialment el paper que tenen i han tingut en condicionar i/o orientar les grans decisions en comunicació i cultura a Europa, les agències o filials següents: la UNESCO (Organització de les N.U. per a l'Educació, la Ciència i la Cultura), la UIT (Unió Internacional de Telecomunicacions), el GATT (Acord General sobre Tarifes i Comerç) i l'OMPI (Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual).

Una menció especial es mereix l'Organització Europea de Telecomunicacions per Satèl·lit (EUTELSAT), constituïda el 1985, amb l'objecte de cobrir les necessitats de telecomunicacions internacionals dels països membres. L'any 1990 eren 26 els Estats membres d'Eutelsat. L'organització operava a través de les dues sèries de satèl·lits de comunicacions, Eutelsat I i II.

De les altres institucions de caràcter *professional*, i per tant no directament productores de polítiques, destaca en un primeríssim lloc la Unió Europea de Radiodifusió (UER). Fundada el 1950 a Brussel·les per 23 organitzacions professionals de ràdio i TV, té la seu a Ginebra i es regeix pel dret suís. Es constituï com a organització ni intergovernmental ni comercial, sinó de cooperació entre els propis membres i les altres organitzacions mundials similars. Des de la creació de la xarxa Eurovisió el 1955, la UER ha desplegat i promogut un vast conjunt d'activitats relatives a l'intercanvi i a la cooperació europea en matèria de ràdio, de

televisió, de professionals, així com en el camp jurídic i tècnic. Ha estat una de les principals institucions impulsores de projectes i programes paneuropeus de ràdio i TV, i en aquesta línia projectava els darrers anys el llançament del programa de televisió Euronews, d'informació per a Europa durant les 24 hores, així com una àmplia gamma d'accions per a la promoció de l'àudio-visual europeu²².

Encara en el sector professional, convindria fer menció d'una llarga sèrie d'entitats que s'han anat creant aquests darrers anys, sovint amb el suport de les institucions mencionades, amb voluntat de cooperació transfronterera i d'intervenció en les polítiques a emprendre. Algunes d'interès especial des de la nostra òptica: l'Aliança Europea per la Televisió i la Cultura (AETC), creada el 1987 a instàncies de la UER, per promoure la creativitat àudio-visual i sostenir, entre altres coses, el premi "Ginebra-Europa"; el Grup Europeu de Producció (GEP), fundat el 1985 per sis cadenes públiques amb l'objecte de produir telesèries de llarga durada; l'associació DAVID (Grup per al Desenvolupament d'una identitat àudio-visual d'Europa), creada el 1988 a iniciativa de la RTBF

²²Segons els estatuts de la UER, reformats el 1988, els membres "actius" (els de ple dret, a diferència dels "associats", que són els situats fora de la "zona europea" segons la divisió UIT) han de reunir les següents condicions: servir a tots els habitants del seu país (Estat); assegurar una programació diversificada i equilibrada, destinada a tots els segments de la població; produir o fer produir sota control una part substancial de les seves emissions; i promoure els objectius de la UER i especialment l'intercanvi de programes. L'admissió d'un nou membre ha de ser aprovada per les 3/4 parts dels membres actius. (Per al seguiment de les múltiples activitats de la UER, vegi's les diverses publicacions de l'organització, i especialment Revue de l'UER).

entre les petites cadenes públiques europees per constituir una xarxa pròpia d'intercanvi i de coproducció, amb pretensions similars a Eurovision; l'Associació de les Televisions Comercials (ACT), fundada el 1989 a Brussel·les amb la voluntat de defensar "una cultura de la TV privada" a Europa; l'Associació MAP-TV (Memòries, Arxius, Programes TV), creada a París el 1989 amb el suport del Consell d'Europa i amb la participació de sis cadenes públiques, mirant d'articular i potenciar la "memòria" àudio-visual europea.

2.2. Principals actuacions orientades a la creació d'un espai europeu de comunicació

Des d'un punt de vista polític, les mesures més importants que afavorien a primers dels anys noranta la creació d'un espai europeu de comunicació derivaven de la nova dinàmica europeïsta impulsada per la CE des de mitjats dels vuitanta i accentuada els darrers anys de la dècada. Aquestes mesures es poden agrupar en diversos blocs, que per als interessos d'aquest estudi, limitarem a les corresponents a la política cultural, a la política àudio-visual, a la política de telecomunicacions i a la política de la informació. Aquests quatre grans blocs de mesures afecten complementàriament les diverses polítiques i dinàmiques de la informació i de la comunicació.

En la via oberta per la Declaració solemne del Consell Europeu sobre la Unió Europea (Stuttgart, 19 de juny de 1983), l'Acta Unica

defineix en el seu primer article que les Comunitats Europees i la Cooperació Política Europea tenen per objecte "contribuir conjuntament a fer progressar de manera concreta la Unió Europea". En el seu Preàmbul, els dotze Estats signants es manifesten decidits a "dotar aquesta Unió amb els mitjans d'acció necessaris" i convençuts que "la idea europea, els resultats assolits en els àmbits de la integració econòmica i de la cooperació política, així com la necessitat de nous avenços, responen a la voluntat dels pobles democràtics europeus, que veuen en el Parlament Europeu, elegit per sufragi universal, un mitjà d'expressió indispensable".

Com és sabut, l'Acta Unica tenia en aquest sentit un objectiu prioritari, que era l'adopció de les mesures necessàries per a establir el mercat interior amb una data final, el 31 de desembre de 1992. Segons l'article 13 (art. 8 A del Tractat CEE), "el mercat interior implicarà un espai sense fronteres interiors, en què la lliure circulació de mercaderies, persones, serveis i capitals, serà garantida d'acord amb les disposicions del present Tractat".

Repassem breument les principals orientacions i decisions empreses per les institucions europees -bàsicament la CE, i el Consell d'Europa en alguns casos- que, des dels sectors primordials de la comunicació i la cultura, pretenien abonar el camí per a la futura unió europea.

2.2.1. La política cultural

En primer lloc, convé situar els principals passos donats per la Comunitat Europea en l'establiment de les grans línies de la seva política cultural global, dintre la qual s'insereixen polítiques més particulars, com l'àudio-visual o la del llibre.

En realitat, no ha estat gens fàcil d'arribar a establir unes bases d'acord en política cultural dintre la Comunitat. Ni el Tractat de Roma ni l'Acta Unica no inclouen cap referència a competències culturals. De manera que la intervenció de les instàncies comunitàries en aquest àmbit s'ha de basar en articles no estrictament culturals, sinó més o menys genèrics, com per exemple als relatius a la lliure circulació de béns i productes (arts. 9, 12, 30, 31) o a la lliure prestació de serveis i de circulació i d'establiment dels treballadors (arts. 48 a 66) o a les regles de la competència (arts. 85 i 86), etc.

L'assumpció d'alguna forma de regulació de la intervenció en cultura s'ha vist històricament amb gran prevenció per diversos Estats membres i per raons no sempre coincidents, per bé que podrien resumir-se en les dues següents: el temor d'alguns a perdre la capacitat de control del propi espai cultural -i, lògicament,

lingüístic i de la comunicació-; i la tendència d'altres cap a la desregulació absoluta del mercat cultural²².

Després d'algunes primeres temptatives d'emprendre accions sobre alguns sectors culturals, diversos informes elaborats a finals dels setanta posaren de manifest l'enorme heterogeneïtat de la situació en cada Estat respecte de problemàtiques com els drets d'autor, la producció cinematogràfica, la fiscalitat de les obres d'art, etc. La primera fita important a destacar en l'establiment d'una política cultural pròpia, fou la Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament sobre el reforçament de l'acció comunitària en el sector cultural, de 12 d'octubre de 1982.

El sector de la radiodifusió i de la televisió va començar a ser considerat amb atenció preferent a principis dels vuitanta, cosa que culminà amb la publicació del "Llibre Verd" anomenat Televisió sense fronteres (1984).

La Comissió de la CE ha estat la principal impulsora de la intervenció cultural, a remolc sobretot del seu últim president, Jacques Delors. A la Comissió es deu en gran part la plasmació d'un

²²Per al seguiment dels grans temes del debat sobre polítiques culturals a l'Europa Comunitària, d'entre la ja abundant literatura, són especialment útils les aportacions següents: R. Petrella.: La Renaissance des cultures régionales. París, Entente, 1978; J. Delcours & R. Papini Dirs).: Pour une Politique Européenne de la Culture, París, Economica, 1987; N. Mir: L'acció cultural de la Comunitat Europea. Barcelona, Patronat Català Pro-Europa (Documents de Treball 17), 1988; Mediaspouvoirs, n. 12 (París), 1988 (semimonogràfic); E. Fossas.: Regions i sector cultural a Europa. Barcelona, Tesi doctoral (Universitat de Barcelona), 1989; Diversos autors.: Europa: Amença o promesa. Barcelona, Institut d'Estudis Autonòmics, 1989; i Diversos autors.: La política cultural europea: Una proposta des de Catalunya. Barcelona, Fundació J. Bofill, 1990.

programa marc d'actuació de la Comunitat en el camp cultural per al període 1988-1992, titulat Nou impuls de la política cultural en la Comunitat Europea²⁴.

Aquest informe recull ja les noves orientacions polítiques impulsades pel Consell Europeu des de la Declaració solemne d'Stuttgart sobre la Unió Europea (1983) i de la seva reunió de Milà (1985) on es decidí reforçar el procés d'unió amb l'adopció de l'Acta Unica. El document explicita la relació cada cop més estreta entre economia, tecnologia i cultura i la "necessitat política" del debat cultural europeu. "La discussió entorn a la competència cultural de la Comunitat -deia- vindria a confirmar l'aspiració, cada cop més intensa, dels ciutadans europeus de poder participar en la vida cultural, així com el seu interès en què es creïn en aquest camp noves condicions d'intercanvi i de cooperació".

Entre els principis informadors del programa marc 1988-1992, cal destacar aquí la voluntat de la Comissió de potenciar la dimensió cultural en la política d'informació i comunicació. Afirmar que "informació, comunicació i cultura van efectivament unides perquè l'adveniment d'un gran mercat crea un espai europeu que, més enllà de les realitats socioeconòmiques, es fonamenta en les arrels culturals comunes".

El programa marc comprèn cinc grans sectors:

²⁴Nuevo impulso de la política cultural en la Comunidad Europea. Boletín de las Comunidades Europeas, Suplemento 4/87, Luxemburg, 1988.

I. Creació d'un espai cultural europeu

Principals mesures:

- . Realització del mercat interior: aspectes culturals;
- . Coneixement de l'Europa de la cultura;
- . Mecenatge d'empreses;
- . Política editorial.

II. Promoció de la indústria audio-visual europea

Principals mesures:

- . Directiva sobre la televisió sense fronteres;
- . El programa MEDIA;
- . L'Any Europeu del Cinema i la TV (1988);
- . L'Acadèmia del Cinema i de les Arts audio-visuals;
- . La Carta de l'audio-visual.

III. Accés als béns culturals

Principals mesures:

- . Millora dels coneixements lingüístics;
- . Promoció cultural en les regions europees;
- . Conservació i animació del patrimoni cultural;
- . Implantació de la targeta "Joves".

IV. Formació cultural

Principals mesures:

- . Formació de gestors culturals;
- . Formació de professionals de la imatge i del so;
- . Formació de periodistes i programadors;
- . Formació de traductors i intèrprets.
- . Formació de professionals de la restauració.

V. Diàleg intercultural amb la resta del món.

A la vista d'aquesta proposta de marc d'acció cultural, els Ministres de Cultura dels Estats de la CE van acordar (maig 1988), tot acceptant el quadre general com a excel·lent base de treball, de donar prioritat a les accions següents: la promoció de l'àudio-visual, la política editorial, la formació dels diversos professionals culturals i el mecenatge de les empreses.

Finalment, cal fer menció de la problemàtica específica sobre els drets d'autor, que la Comissió va recollir en un Llibre verd sobre el dret d'autor i el repte tecnològic (1988)²⁹. Aquest document consultiu aborda la problemàtica relativa a la pirateria, a la reproducció privada d'obres audio-visuals i sonores, al dret de distribució de productes fonogràfics i videogràfics, a la protecció jurídica dels programes d'ordinador, als problemes jurídics entorn de l'explotació de les bases de dades i als aspectes exteriors de la protecció assegurada pel dret d'autor. La Comissió reclamava aquí la necessitat d'harmonitzar les legislacions sobre dret d'autor dels Dotze, tot reduint-ne gradualment les diferències.

²⁹Livre vert sur le droit d'auteur et le défi technologique. Problèmes de droit d'auteur appelant une action immédiate, Brussel·les, 1988 (COM (88) 172 final).

2.2.2. La política àudio-visual

La perspectiva i la voluntat d'avançar cap a un espai cultural europeu ha anat fent veure com calia centrar bona part dels esforços i recursos en la creació d'un espai àudio-visual europeu. Es cert que l'àudio-visual desborda la dimensió cultural, però també ho és que no es poden separar un de l'altre. Més encara, tot fa preveure que és en el camp de l'àudio-visual on es juga el futur d'un espai cultural europeu més o menys integrat i coherent.

Com hem avançat anteriorment, el paper de la televisió en la integració europea començà a merèixer l'atenció de la CE a primers dels vuitanta. El 1982 el Parlament Europeu aprova una resolució sobre la radiodifusió i televisió, invitant a la Comissió a adoptar una política definida sobre aquest àmbit, i suggereix la creació d'un cadena paneuropea de TV. Aquesta darrera iniciativa es concretaria amb el primer intent frustrat de programa televisiu europeu, anomenat "Europa-TV", que s'emeté durant un any (octubre 1985-novembre 1986).

Un primer informe sobre la temàtica àudio-visual fou presentada per la Comissió al Parlament; era un "informe provisional" (1983), que després donaria lloc al ja famós "Llibre verd" sobre Televisió sense fronteres (1984)²⁸. Aquest és el document bàsic on s'examinen les diverses problemàtiques relatives a la superació de

²⁸Télévision sans frontières. Livre vert sur l'établissement du marché commun de la radiodiffusion, notamment par satellite et par câble. Brussel·les, juny 1984 (COM(84) 300 final).

barreres i fronteres entre els Estats membres, sota l'objectiu de preparar les condicions per a la lliure circulació de canals a tota la Comunitat, només respectant alguns límits.

¿Quins serien aquests límits?

La valoració que merescu aquest document no fou pas igual entre els diversos sectors implicats. Mentre els grups industrials i publicitaris aplaudien la via oberta cap a l'obtenció d'un gran mercat àudio-visual, els sectors intel·lectuals i creatius feien palesa la seva preocupació davant aquesta mateixa dinàmica pel perill que podia significar d'invasió de programes i productes nord-americans. Per la seva banda, els sectors polítics abonaven en general les orientacions del "Llibre verd", però amb diferents matisos segons països i matèries. Es pot dir que la discussió originada sobre l'àudio-visual a l'Europa comunitària s'anà vertebrant, com apunta l'expert André Lange², sobre quatre lògiques sovint divergents:

- una lògica comercial, que posa per davant el caràcter mercantil del sector àudio-visual i, per tant, propugna una mínima intervenció pública en el sector;
- una lògica constitucionalista, que tendeix a accentuar el rol de la televisió en l'organització de l'espai públic;

²A. Lange: "Les divisions de l'Europe audiovisuelle". Le guide de l'audiovisuel européen, n. 96/97 (Bruxelles), 1989.

-- una lògica cultural, que posa l'èmfasi en el paper dels mitjans àudio-visuals de masses amb vista a la creació cultural; i

-- una lògica industrial, que cerca de potenciar l'aparició de grans grups europeus de comunicació que puguin resistir la competència americana en el mercat àudio-visual.

L'impuls polític determinant a la política àudio-visual de la CE es va decidir a la reunió del Consell Europeu de Rodes el 1988, on s'aprovaren les orientacions generals de la política, que comprenien: 1) L'objectiu global de reforçar la capacitat àudio-visual europea. 2) Esforços coordinats en aquests tres camps del sector àudio-visual: les regles del joc (lliure circulació de programes); la promoció de les indústries de programes (creació, producció i distribució); i el control de les noves tecnologies (especialment la TVAD). 3) Presa de consciència a escala europea i comunitària i l'aprofitament de la diversitat de les cultures europees.

2.2.2.1. L'establiment del marc: la Directiva sobre TV sense fronteres

Tota aquesta complexa discussió es posaria immediatament de manifest sobretot en ocasió de la proposta de Directiva "Televisió sense fronteres", que la Comissió, en la línia del "Llibre verd" esmentat, presentà al Consell de Ministres dels Dotze el 6 de juny

de 1986. L'objecte de la Directiva era de crear un marc jurídic europeu que garantis que totes les emissions de ràdio i TV emeses des de qualsevol Estat de la CEE poguessin ser captades i redistribuïdes sense restriccions en els altres Estats de la Comunitat. La discussió suscitada per la proposta se centrà sobretot en la innovació que presentava respecte del "Llibre verd", és a dir, la imposició d'unes quotes de producció audio-visual "comunitària" (d'un 30 % al principi i d'un 60 % al cap de tres anys), així com també en la reglamentació de la publicitat i dels drets d'autor. Alguns Estats, d'altra banda, plantejaven una oposició de principi a què la CEE pogués intervenir en la regulació de competències culturals, no estrictament contemplades en els tractats constituents.

La discussió es prolongà molt més del previst, fins al punt que s'esgotà gairebé el termini d'aprovació de la proposta, fixada pel Parlament Europeu per al 6 d'octubre de 1989. Després de l'aprovació final per part del Parlament^{**}, amb resolució legislativa de 20 de gener de 1988, que acceptà per immensa majoria les modificacions de l'"Informe Barzanti" (situava per exemple la quota al 50 % en quatre anys), s'esperava que a principis de l'any següent podria ser definitivament adoptada pel Consell de Ministres. Però durant tot el 1988 es produïren diverses maniobres de dilació per part dels Estats més oposats a la regulació de les

^{**}Per al seguiment del debat al Parlament, v. l'anomenat "Informe Barzanti", a Parlamento Europeo. Documentos de sesión, de 8 de desembre de 1987 (Document A 2-0246/87).

quotes i de la publicitat. A finals d'any, el Consell Europeu, reunit a Rodes, recomanava que la proposta de Directiva s'ajustés als termes del projecte de Convenció Europea sobre la Televisió transfronterera que, paral·lelament, es debatia al si del Consell d'Europa. Una posterior reunió del Consell de Ministres, de 16 de febrer de 1989, desbloquejà la qüestió central de les quotes, suprimint tota referència numèrica. Tot i així, encara fins al 3 d'octubre de 1989 no s'obtingué la majoria qualificada per a l'aprovació de la Directiva, d'acord amb els procediments introduïts per l'Acta Unica.

El text definitiu de la Directiva (89/552/CEE; v. text a l'annex) fa palès el delicat equilibri que s'aconseguí al final entre posicions molt contrastades. Però, malgrat les rebaixes de les pretensions inicials i l'ambigüitat de moltes clàusules, cal valorar com un fet relativament important la mateixa aprovació política de la Directiva. La CEE s'havia posat d'acord en exigir un mínim de requisits per a la lliure circulació dels programes de TV, i havia hagut de definir què entenia per "obra europea".

Dels continguts de la Directiva, caldria destacar aquí, sumàriament, els següents elements:

- Llibertat de recepció i de retransmissió de les emissions de televisió en els territoris dels Dotze (art. 2.2);
- Quota d'obres europees amb "una proporció majoritària" i "sempre que sigui factible" del temps d'antena (exclosos temps d'informatius, d'esports, de jocs, de publici-

tat i de teletext), a assolir "progressivament" (art. 4.1);

-- En cas que la proporció anterior no pugui ser assolida, almenys no serà inferior a la constatada de mitjana per al 1988 en l'Estat implicat (art. 4.2);

-- Reserva d'almenys un 10 % del temps d'antena (exclosos els mateixos temps esmentats abans), o bé almenys d'un 10 % del respectiu pressupost de programació, "sempre que sigui factible", a obres europees de "productors independents" (art. 5);

-- Definició del que entén per "obra europea" (art. 6);

-- Publicitat: establiment de condicions de l'emissió de publicitat (arts.10-12), que no pot superar el 15 % de la programació diària ni el 20 % per hora (art. 18);

-- Prohibició de la publicitat del tabac (art. 13) i limitacions per a la de medicaments i begudes alcohòliques (art. 14 i 15).

Com hem dit, el Consell d'Europa havia impulsat paral·lelament la discussió d'un projecte de Convenció sobre la TV transfronterera, que fou aprovat definitivament pel Comitè de Ministres del 15 de març de 1989, mig any abans de la Directiva de la CEE. En termes generals, els continguts de la Convenció Europea sobre la Televisió Transfronterera (v. annex), no contradiuen els acords polítics aconseguits a la CEE. En alguns aspectes centrals (quotes d'obra europea, quota de producció independent, proporció de publicitat, prohibició de publicitat del tabac o limitacions a altres tipus de

publicitat, etc.), ambdós textos adopten disposicions amb expressions idèntiques. Cosa que fa pensar en una ampli acord de mínims entre la gran majoria de països europeus amb vista a establir les bases jurídico-polítiques que afavoreixin la progressiva construcció d'un espai europeu d'intercanvi televisiu.

2.2.2.2. La promoció de l'àudio-visual: el programa MEDIA

Com s'ha dit anteriorment, un dels objectius centrals de la política cultural de la Comissió de la CEE en el camp de l'àudio-visual era la promoció a tots els nivells de l'obra europea, des de la producció a la distribució, des del finançament a la formació. Aquesta línia d'intervenció és impulsada per la Comissió simultàniament a la discussió del marc jurídico-polític que recull la Directiva analitzada.

En efecte, la Comissió presentà al Consell de Ministres el maig del 1986 un programa conegut posteriorment per les sigles MEDIA 92 (COM(86) 255 final), amb la pretensió de potenciar la capacitat de producció i distribució de l'àudio-visual a l'Europa comunitària. "Si els mitjans àudio-visuale no volen arribar tard a la cita de l'Europa sense fronteres, cal d'una banda que els Dotze prenguin les mesures específiques que permetin la implantació d'un gran mercat en aquest sector i, de l'altra, que els professio-

nals es preparin eficaçment per a les noves regles de joc", com deia un posterior document divulgatiu de la Comissió²⁹.

El programa MEDIA (Mesures d'Estímul al Desenvolupament de la Indústria udio-visual), després d'unes primeres avaluacions i modificacions a partir de diversos informes del Parlament, s'ha anat desplegant a través d'una fase pilot (1988-1989), per arribar a la seva fase principal a partir del 1991. Amb data de 28 de febrer de 1990, la Comissió aprovà una Comunicació al Consell i al Parlament sobre la Política udio-visual (COM(90) 78 Final) en la qual avaluava positivament els primers resultats i establia les directrius per a la fase principal de MEDIA. "La Comissió -s'afirma en el document- desitja millorar les condicions de treball de les empreses àudio-visuals sense intervenir directament en la producció. Per això, els projectes MEDIA se situen en les fases posterior i anterior de la producció al llarg de la cadena industrial: comprenen la formació, la investigació i el desenvolupament, la preproducció, el multilingüisme, la distribució i promoció, l'estructura financera i l'enginyeria àudio-visual".

Les orientacions generals del programa MEDIA, amb la pretensió d'afavorir "la creació de l'espai àudio-visual europeu tot impulsant el desenvolupament econòmic de les activitats culturals que són el cinema i la televisió", eren aquestes cinc (v. annex):

1a.- MEDIA s'inscriu en la perspectiva del gran mercat europeu, reforçant les indústries nacionals per la

²⁹"El sector audiovisual en el gran mercado europeo. Luxemburg, Oficina de Publicacions Oficials de les C.E., juny 1988, p. 7.

difusió del seu productes a un públic potencial de 320 milions i estimulant la col.laboració entre aquestes indústries per a una major presència en el mercat internacional.

2a.- Obre els mercats nacionals a través de la creació de xarxes de cooperació transfronterera entre empreses i entre capitals, segons fórmules noves.

3a.- Contribueix a reestructurar la indústria audiovisual europea tot donant prioritat a les petites i mitjanes empreses (PIME); la federació de les PIME de l'àudio-visual pot suscitar l'aparició d'un nou tipus de "grups multinacionals".

4a.- Afavoreix l'equilibri entre les diverses indústries nacionals, procurant la solidaritat entre països i mercats de diferent capacitat.

5a.- Pretén ser un conjunt coherent d'accions complementàries que deriva la seva força de la seva dimensió comunitària i del caràcter "interactiu" de les diverses ~~xarxes~~ xarxes de cooperació.

Aquest macroprograma d'actuacions, que esdevé MEDIA, té quatre grans àmbits d'interès: la distribució, la producció, la formació i el finançament de l'àudio-visual europeu. A finals de 1989,

havien començat a funcionar diversos subprogrames o projectes en cada un dels àmbits⁴⁰.

Així, en el terreny de la distribució, considerat prioritari, funcionaven tres estructures: EFDO (The European Film Distribution Office), EURO AIM (Organisation pour un Marché de l'Audiovisuel Indépendant) i BABEL (Broadcasting Across the Barriers of European Language); el projecte EVE (Espace Vidéo Européen) estava tot just en estudi.

En el camp de la producció, també havien començat a funcionar tres projectes i un era en fase de preparació, que eren respectivament: SCRIPT (Support for Creative Independent Production Talent), CARTOON (Association Européenne du Film d'Animation), el Club d'Investissement MEDIA pour les Technologies Avancées appliquées à la Production Audiovisuelle i MAP-TV (Mémoire-Archive-Programmes).

En matèria de formació, les activitats travessen els diversos projectes pilot de MEDIA 92, però cal mencionar específicament el projecte EAVE (Les Entrepreneurs de l'Audiovisuel Européen). I finalment, quant al finançament de les diverses empreses i activitats del macroprograma, s'estava preparant el projecte MEDIA VENTURE, fons de capital-risc que s'havia de crear el 1990.

La importància dels recursos mobilitzats per MEDIA 92 en un període tan breu feia entreveure als responsables del programa

⁴⁰V. Comissió de les C.E.: Media 92. Rapports interimaïres des expériences pilotes. Brussel·les, gener 1990. V. també diversos quaderns o fulls de promoció i de divulgació del programa MEDIA.

"l'enorme potencial de forces que es poden alliberar en la Comunitat Europea per al desenvolupament de l'audio-visual". Potencial que havia de créixer per l'extensió de les iniciatives "més enllà de les fronteres dels Dotze, com ho demostra des d'ara (1989) la participació de Suïssa i d'Austria en diversos projectes de MEDIA 92. L'arribada de nous socis extra-comunitaris no farà més que multiplicar les sinergies i augmentar la competitivitat de les indústries europees en el mercat mundial"⁴.

2.2.2.3. Suport a Eurimages i a Eureka audio-visual

La CEE ha donat suport en general a totes les altres iniciatives que han sorgit darrerament, tant des d'institucions governamentals o públiques, com des d'entitats privades, amb vista a potenciar les indústries audio-visuals a l'Europa dels 90. Sense poder fer esment aquí de totes aquestes iniciatives, cal no obstant mencionar les dues que poden generar la "multiplicació de sinergies" que els responsables comunitaris malden de generar amb la seva política audio-visual. Es obvi que moltes d'aquestes altres iniciatives serien destinades al fracàs si no comptessin amb el suport dels Dotze.

En primer lloc, EURIMAGES, promogut pel Consell d'Europa, pretén superar de llarg els límits de la CEE. Aprovat l'octubre de 1988 pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa (Resolució (88)

⁴V. Comissió de les C.E.: MEDIA 92, Brussel·les, setembre 1989 (fulletó de promoció del programa), p.7.

15), es tracta del primer fons de suport paneuropeu a la coproducció i a la distribució d'obres de creació en cinema i en televisió. Aquest projecte començà a ser operatiu a partir de gener de 1989 amb un pressupost inicial de 7,5 milions d'ECU. Els ajuts a la coproducció, que ha d'incloure almenys a representants de tres Estats membres, van destinats a productors independents. A meitats de 1990, EURIMAGES agrupava divuit Estats membres⁴².

De molta més envergadura, almenys en les seves ambicions inicials, era el programa EUREKA Audiovisual, aprovat definitivament a París el 2 d'octubre de 1989 per vint-i-sis Estats⁴³ i el President de la Comissió de la CE, després d'unes "Assises Européennes de l'Audiovisuel. Projet EUREKA Audiovisuel", que significà el llançament d'aquesta iniciativa especialment inspirada i impulsada pel president francès Mitterand⁴⁴. En la via de col·laboració intereuropea i de gran flexibilitat de participació dels diversos socis, públics o privats, oberta a meitats dels vuitanta

⁴²Els Estats que s'havien adherit a EURIMAGES a meitats del 1990 eren els següents: Bèlgica, Xipre, Dinamarca, Finlàndia, França, RFA, Grècia, Hongria, Islàndia, Itàlia, Luxemburg, Països Baixos, Noruega, Portugal, Espanya, Suècia, Suïssa i Turquia. Cal remarcar que deu d'aquests Estats eren membres de la CEE.

⁴³Les delegacions dels Estats que signaren la "Declaració Comuna sobre Eureka Audio-visual" de París foren aquests: Austria, Bèlgica, Dinamarca, Espanya, Finlàndia, França, Grècia, Hongria, Irlanda, Islàndia, Itàlia, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Noruega, Països Baixos, Polònia, Portugal, Regne Unit, RFA, Suècia, Suïssa, Turquia, URSS, Xipre i Iugoslàvia. El President de la Comissió de la CE també ho signà, mentre que una delegació del Consell d'Europa hi assistí com a observadora.

⁴⁴Ministère des Affaires Etrangères/Commission des C.E. : Assises Européennes de l'Audiovisuel. Projet EUREKA Audiovisuel. Paris, (document de treball), 1989.

amb l'aprovació del programa Eureka Tecnologia, aquest nou programa tenia una vocació realment paneuropea i bàsicament professional i industrial. Volia recollir l'esperit de la Declaració de Delfos i de la Carta de l'audio-visual Europeu que a finals de setembre de 1988 aprovaren unes 250 personalitats de les arts, les lletres i les ciències, convocades en unencontre a l'illa grega de Delfos per la CEE i el Consell d'Europa (v. Annex). La Declaració i la Carta representaven un nivell de reflexió crítica i d'expectatives més enllà de les convencionals en el marc de la CEE, línia que s'acabà de perfilar en ocasió de les esmentades jornades de París, on aprovaren una Declaració comuna de les organitzacions professionals del cinema i de la televisió (v. annex).

En la definició del projecte, continguda somerament en la Declaració Comuna sobre Eureka Audiovisual (v. annex), els vint-i-sis Estats membres i la CEE es comprometen a prendre "les disposicions apropiades i de dur a terme polítiques coherents amb vista a promoure les condicions generals adequades i un context reglamentari favorables a la creació, a la coproducció i a l'intercanvi de films i de programes audio-visuals a Europa". Un dels seus objectius explicitats, a part de la potenciació del gran mercat audiovisual europeu, era també el desenvolupament i la difusió de la producció dels països europeus d'àrea geogràfica o lingüística restringida.

2.2.2.4. Resum: l'estat de la qüestió el 1990

Per recapitular breument l'estat de la política àudio-visual de la CE a meitats del 1990, és útil de resseguir el balanç i les perspectives de la mateixa Comissió, que es troben en la ja esmentada Comunicació al Consell i al Parlament sobre política àudio-visual de finals de febrer de 1990 (COM(90) 78 Final).

L'any 1989 fou especialment decisiu en la presa de consciència col·lectiva sobre la necessitat d'una política comunitària en aquesta àrea, així com en l'adopció de decisions importants. En efecte, durant el 1989 poden destacar-se cinc grans fites en aquest sentit, que són: Congrés del Sector àudio-visual a París ("Assises de l'Audiovisuel"); llançament a París del programa paneuropeu EUREKA Audiovisual; aprovació pel Consell de Ministres de la CE de la Directiva sobre la "televisió sense fronteres"; decisió del mateix Consell relativa a l'estratègia comunitària sobre la TVAD; i continuació de la fase pilot del programa MEDIA.

La política comunitària global en el sector àudio-visual que recomanava la Comissió es pot resumir en aquests tres nivells d'acció:

A) A partir de la Directiva sobre "televisió sense fronteres", proposar mesures complementàries per crear una situació favorable a la competitivitat de la indústria àudio-visual. Com a primeres mesures, pensava en propostes de Directives per a l'harmonització de les legislacions nacionals sobre drets d'autor i sobre la distribució de programes per cable i satèl·lit.

B) Fer adoptar al Consell una decisió perquè continuï el programa MEDIA el 1991, ja en la seva fase principal, incloent la seva participació en el programa EUREKA audiovisual, amb la dotació dels recursos pressupostaris necessaris.

C) En el camp de les noves tecnologies, proposar una directiva per reemplaçar la de 1986 relativa a la família de normes MAC/paquets a fi d'optimitzar l'explotació dels sistemes de satèl·lits, i aplicar una estratègia coordinada i planificada per a la introducció progressiva de la TVAD a Europa durant els anys 1992 a 1995.

2.2.3. La política de telecomunicacions

El desenvolupament de les xarxes i equips de telecomunicacions a la CEE ha estat considerat d'absoluta prioritat a partir del 1984 en la consciència que aquest sector constituïa el "sistema nerviós" de l'Europa comunitària i, més concretament, la infraestructura tecnològica imprescindible per a l'assoliment del mercat interior previst per al 1992.

El procés dit de desregulació que afectà molts països d'Europa al llarg dels vuitanta, incidí singularment en el sector de telecomunicacions. El monopoli tradicional dels PTT de cada Estat, no sols sobre les xarxes bàsiques i els equipaments, sinó sobre la reglamentació de la prestació de serveis i de les normes tècniques, sofria una profunda crisi. La privatització o la liberalització del mercat eren processos en marxa que responien a les pressions de la iniciativa privada i de les grans multinacionals del ram, que no

volien perdre l'ocasió de controlar un dels sectors de negocis mundials més importants.

En aquest context, les institucions comunitàries semblaven conscients de la necessitat de reconduir la ruptura dels monopolis dels PTT sota l'òptica de la creació d'un espai europeu de les telecomunicacions. La primera mostra fou la recomanació del Consell de 12 de novembre de 1984 sobre la conveniència d'una aproximació comuna al sector de les telecomunicacions. Mig any després, una decisió del Consell de 25 de juliol de 1985 definia una primera fase d'un programa de recerca i de desenvolupament (R+D) en tecnologies avançades en el camp de les telecomunicacions per a Europa (programa RACE) (85/372/CEE). Sengles Directives del 1986 establien una primera etapa cap al reconeixement mutu d'acords en equipaments terminals de telecomunicacions (86/361/CEE) i l'adopció d'especificacions tècniques comunes de la família MAC/Paquets per a la difusió directa de TV per satèl·lit (86/529/CEE).

Aquesta política intervencionista i re-reguladora de la CE es féu plenament conscient el 1987 amb la publicació del "Llibre verd" sobre el desenvolupament del mercat comú dels serveis i equipaments de telecomunicacions, titulat Vers une économie européenne dynamique (COM(87) 290 Final).

A partir de mitjats dels vuitanta, doncs, l'acció de la CE en aquest terreny s'ha orientat, en síntesi, en aquestes direccions complementàries⁴:

⁴Seguim aquí l'orientació de Le guide de l'audiovisuel européen, 96/97 (Brussel·les), 1989.

a) La potenciació de R+D en les noves tecnologies de les telecomunicacions i de la informació⁴.

Aquesta orientació s'ha plasmat sobretot en dos grans programes: l'esmentat RACE (Research and Development in Advanced Communications Technology) i ESPRIT (European Strategic Programme for Research and Development in Information Technology).

El programa RACE, adoptat pel Consell el 14 de desembre de 1987, tenia com a objectiu bàsic la posta en marxa per al 1995-97 d'una xarxa europea única de telecomunicacions de gran capacitat, model de referència conegut com IBC (Integrated Broadband Communications), meta final de la implantació de l'ISDN o xarxa digital integrada de serveis de comunicació. El sistema únic IBC haurà de permetre el transport de tota mena de serveis i programes, des de la telefonia al videotext, de la transferència de dades als programes de TV, etc. L'any 1989, RACE comprenia una cinquantena de projectes en fase d'execució, més una quarantena en fase de preparació; alguns d'aquest projectes eren directament relacionats amb l'estratègia industrial comunitària del sistema propi de TV d'Alta Definició (TVAD).

"En el marc de la CE, el concepte de "noves tecnologies de la informació" (NTI) engloba des del 1986 totes les tecnologies noves referides tant a les telecomunicacions com a la informàtica, com a l'electrònica aplicada al camp de la informació. La decisió del Consell de 22 de desembre de 1986 relativa a la normalització en el camp de les tecnologies de la informació i de les telecomunicacions (86/95/CEE) estableix que calia entendre per NTI "els sistemes, els equips, els components i el "software" que són necessaris per assegurar la cerca, el tractament i la conserva de la informació en tots els dominis de l'activitat humana (a casa, a l'oficina, a la fàbrica, etc.) i que generalment requereixen l'electrònica i tecnologies similars".

El programa ESPRIT, dedicat a R+D en matèria de tecnologies de la informació, desenvolupà la seva primera fase de 1984 a 1988, i de 1988 a 1992 tenia prevista la fase ESPRIT II amb aquests objectius: proporcionar les bases tecnològiques necessàries a les indústries de la informació per afrontar la competència dels noranta, promoure la cooperació industrial europea en aquest terreny i contribuir al desenvolupament de normes acceptades a nivell internacional.

D'altres programes intimament relacionats amb aquesta política eren els següents: FAST (Forecasting and Assessment in Science and Technology), que en el subprograma COM-FAST⁴⁷ se centrava en la prospectiva dels nous sistemes estratègics de la comunicació (integrat a partir de 1989 en el programa MONITOR); INSIS, dedicat al millorament de les xarxes de telecomunicació entre els Estats membres i les Institucions de la CE; BRITE (Basic Research in Industrial Technologies for Europe); PERT (Professional Electronics and Research Technology); etc.

Caldria fer una menció especial aquí del programa STAR, dedicat al desenvolupament de les regions més desfavorides de la

⁴⁷Un dels principals resultats en el camp de la comunicació fou la publicació el 1987 d'un informe que recollia per a cada Estat de la CEE les perspectives en aquests tres subsectors: els canals de transmissió (banda estreta, banda ampla, satèl·lits i xarxes integrades), els mitjans audio-visuals (les distintes formes de la TV, el video i el film) i els mitjans telemàtics (teletext i videotext). L'informe s'edità sota la coordinació de Elsa de Bens i Manfred Knoche (eds.), i es titula Electronic Mass Media in Europe. Prospects and Developments (A Report from the FAST-Programme of the Commission of the European Communities) (Dordrecht/Boston/Lancaster/Tokyo, D. Reidel Publishing Company).

Comunitat a través d'un millor accés als serveis de telecomunicacions de punta.

Finalment, per la seva importància, incloem aquí una breu referència als compromisos de la CE en l'estratègia tecnològica i comercial del sistema europeu de televisió d'alta definició (TVAD). La Comissió de la CE ha jugat en aquest punt un paper clau en establir, en el marc del programa EUREKA, un Fòrum TVAD integrat per representants de tots els sectors implicats (industrials, televisions, productors cinematogràfics, etc.). El projecte de norma europea de TVAD aplegà quatre grans grups europeus (Philips, Thomson, Bosch i Thorn-EMI) i més d'una trentena d'empreses de comunicació. Després de l'aprovació política del Consell Europeu de Rodes de 1988, els ministres de Telecomunicacions de la CE adoptaren el 27 d'abril de 1989 a Luxemburg, per unanimitat, una estratègia comunitària que contemplava: introducció progressiva de serveis operatius de TVAD a partir del 1992 i la promoció de la norma europea de TVAD a nivell mundial.

b) El plantejament global del futur de les telecomunicacions.

La reflexió iniciada el 1984 culminà, com hem dit, el 1987 amb la publicació del "Llibre Verd" sobre les telecomunicacions a Europa, que la Comissió de la CE aporta com a plataforma de discussió a tots els nivells, polítics, empresarials, professionals, etc. La voluntat de la Comissió és la recerca de posicions comunes sobre el futur de la reglamentació del sector, tenint en compte l'existència de reglamentacions ben diferents, però també les obligacions derivades de la construcció del mercat interior i

les noves tendències de les tecnologies, que fan obsoletes "les línies de demarcació tradicionals entre xarxes de telecomunicacions i sector de terminals, i entre els serveis tradicionalment fornits en el quadre d'un monopoli i els subministrats en un entorn obert a la competència"⁴.

Aquest "Llibre Verd" presenta i defensa unes propostes de posicions comunes de les quals se'n segueixen tres modificacions essencials:

-- L'obertura completa a la competència del mercat de terminals. A llarg termini, aquesta obertura haurà de comprendre tota mena de terminals, fins i tot el del telèfon bàsic, d'acord amb les exigències d'implantació de sistema ISDN. A terme més curt, caldrà trobar posicions de transició, partint del fet que la majoria d'Estats encara volien conservar el monopoli sobre el servei telefònic de base.

-- L'acceptació per part dels PTT de les obligacions per a la interconnexió i de permetre l'accés a la xarxa dels prestataris de serveis d'altres Estats membres. Es la condició prèvia a la posada en marxa del mercat de serveis a l'interior de la Comunitat.

-- Una neta separació entre les funcions de reglamentació i les d'explotació en els PTT. En un règim obert de lliure concurrència, les administracions de telecomunicacions no poden ser àrbitre i part alhora. La reglamentació se situa singularment en l'atribució de llicències, el control dels acords i especificacions

⁴Comissió de la CE: Vers une économie européenne dynamique ("Llibre Verd"). Brussel·les, 1987 (COM(87) 290 Final), p.9.

obligatòries, l'atribució de freqüències i la inspecció de les condicions d'utilització.

2.2.4. La política de la informació

El 26 de juliol de 1988 el Consell prengué la decisió de posar en marxa el pla d'acció per a la creació d'un mercat europeu de serveis d'informació, pla que seria conegut com el programa IMPACT (Information Market Policy Actions). El màxim òrgan executiu de la CE prenia així en consideració les recomanacions de la Comissió de 2 de setembre de 1987 i igualment l'"Informe Herman" del Parlament, aprovat el 28 de juny de 1988.

D'aquesta manera, la CE aclaria les incerteses en política informativa dels anys anteriors i establia el mercat de la informació també com a mercat estratègic per al 1993. La decisió del Consell reconeixia que la informació "juga un rol d'una importància fonamental per al desenvolupament del comerç i de la indústria pel fet de dotar de força i coherència a l'economia europea en el seu conjunt i, alhora, de constituir un component essencial tant de la identitat cultural de la Comunitat com del teixit d'una societat moderna"⁴.

La Comissió de les Comunitats ja s'havia ocupat de la problemàtica del mercat dels serveis d'informació a Europa des de mitjats

⁴Citat a Pierre Pelou: L'Europe de l'information, París, ESF, 1990, p. 158. D'aquesta obra extraïem la majoria de dades sobre la política informativa de la CE.

dels anys setanta. En realitat, la CEE havia dut a terme tres plans d'acció en aquest terreny, a partir del 1975, que conduïren a l'establiment d'Euronet (xarxa de transport d'informació a escala comunitària, ja desapareguda) i Diane (xarxa de serveis d'informació). El tercer pla d'acció (1981-1985) se centrà en l'extensió d'Euronet, el desenvolupament de serveis avançats, el mercat de la informació i l'aplicació de les noves tecnologies. I el següent pla de cinc anys (1984-1988) era destinat a la promoció del mercat de la informació especialitzada, amb quatre prioritats: R+D en les indústries de la informació, competitivitat de la indústria europea en general, potenciació dels sectors europeus menys competitius i polítiques comunes en matèria de R+D en aquest sector.

A meitats dels vuitanta, la irrupció de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, junt amb el debat intern sobre el futur de la Comunitat, motivà també un debat aprofundit sobre els problemes, perspectives i expectatives en la construcció d'un mercat comú de la informació. La Comissió encarregà o tingués en compte diversos estudis i informes en aquest sentit, i especialment l'encarregat a l'IDATE (Institut de l'audiovisuel et des télécommunications en Europe) de Montpellier³⁰. L'informe de l'IDATE proposava a la Comissió tres escenaris de desenvolupament a l'horitzó de 1994 i aquestes nou propostes d'acció: controlar la informació econòmica; realitzar productes d'audiència europea; modernitzar el sector

³⁰Nezib Dincbudak: Identification et analyse des caractéristiques des nouveaux acteurs de l'information et évolution des tendances dans l'industrie de l'information. Montpellier, Idate, setembre 1986.

de l'edició; potenciar les accions de normalització; coordinar les polítiques d'edició dels Estats membres; desenvolupar bancs d'imatges; clarificar les regles futures de funcionament; donar els primers passos de cara a una futura xarxa transparent; i organitzar un programa d'informació àmplia sobre les perspectives del sector.

A partir del 1988, el programa IMPACT pretenia precisar i fer més eficaç l'acció comunitària en la creació d'un mercat europeu de serveis d'informació, amb tres objectius generals: reforçar la competitivitat dels proveïdors europeus de serveis d'informació, promoure dins la Comunitat la utilització dels serveis avançats d'informació i reforçar la cohesió interna i externa de la Comunitat en aquest terreny. Així, entre 1989 i 1990, el programa preveia el llançament de sis actuacions, que detallem:

- 1) La creació al si de la Comissió d'un Observatori Europeu del mercat de la Informació (OMI) per millorar el coneixement estadístic d'aquest mercat i per oferir a la Comissió elements per a l'avaluació de les mesures preses i previsions futures.
- 2) L'estudi dels obstacles jurídics i administratius, i de la seva superació, en relació a l'accés als serveis dels bancs de dades. Atenció preferent a: propietat intel·lectual, frau informàtic, autenticació de signatures electròniques, la confidencialitat i la protecció a la vida privada, etc.

3) La potenciació de la sinergia entre sector públic i privat, a través de diverses recomanacions en aquest sentit.

4) Llançament de projectes pilot i de projectes de demostració en els diferents àmbits del sector.

5) La promoció dels serveis d'informació d'origen europeu, gràcies sobretot a l'edició de repertoris multilingües sobre els serveis d'informació disponibles, a l'endegament de campanyes de promoció específiques, al reforçament dels serveis d'assistència als usuaris, etc.

6) L'aprofitament òptim de les biblioteques, tot afavorint-ne la utilització, incorporant-hi les noves tecnologies informàtiques i preparant la interconnexió entre totes les biblioteques de la Comunitat.

Finalment, convindria fer esment de l'estreta vinculació establerta entre la política de serveis d'informació a Europa i les polítiques de R+D en el camp, ja apuntat anteriorment, de les indústries i noves tecnologies de la informació. Alguns programes d'aquesta àrea més tecnològica estaven fortament implicats en aquesta mateixa direcció. A part dels ja esmentats programes ESPRIT II, INSIS o BRITE, aquí val la pena de mencionar específicament programes afins com TEDIS (Trade Electronic Data Interchange System, destinat a la transferència electrònica de dades comercials), AIM (Advanced Informatics in Medicine in Europe, dedicat a potenciar el mercat interior en els equipaments i serveis de

sanitat) o tots els relacionats amb el camp de la formació i educació, com DELTA, ERASMUS o EUROPACE.

2.3. Perspectives d'ús de les llengües europees en els grans "mass media" als 90

La pregunta que centra la qüestió en aquest apartat és sobre com afectarà la progressiva unió europea a l'actual *status quo* de les llengües presents a Europa en el domini específic dels grans mitjans i circuits de comunicació de masses. I en conseqüència, com intervindran de retop aquests mitjans en el manteniment o la transformació de la situació anterior.

Analitzarem a continuació tres nivells de problemes, molt directament imbricats: el context mundial i els principals factors que incideixen en aquest àmbit; el context europeu, és a dir, l'"ordre lingüístic" dominant a Europa i el paper atribuït als "Media"; i finalment algunes aproximacions a la dinàmica del sector pel que fa a l'ús lingüístic.

2.3.1. El context actual mundial

Convé remarcar aquí alguns dels trets i factors que semblen més significatius de cara a situar i valorar els canvis que es

veuen i que es preveuen en l'evolució general de les llengües en els "mass media"³¹.

Un primer factor a destacar és la tendència a la formació de grans mercats lingüístics. L'expansionisme de les indústries culturals (cinema, programes de TV, edicions de llibres i de revistes, edicions de discs i de cassettes o de video, etc.) obliga a conformar mercats cada vegada més homogenis, almenys en la llengua vehicular. Les empreses industrials del ram no solen estar en condicions d'assumir les càrregues econòmiques que comporten la traducció, el doblatge o la subretolació, quan la llengua resulta un obstacle per a la penetració d'un producte cultural en un mercat particular. Una tendència similar es constata en el camp dels "mass media" convencionals, bé que amb diferències.

En aquestes circumstàncies, una llengua d'abast territorial i demogràfic reduït no pot fer menys que intentar alguna forma de presència/competència en el mercat particular propi, ja sigui vehiculant la gran indústria transnacional de la cultura, ja sigui creant la pròpia.

Així, el sistema mundial de la comunicació i de les indústries culturals afavoreix una sèrie de fenòmens relativament nous en els comportaments lingüístics de les poblacions més afectades. D'una banda, afavoreix la utilització universal de l'anglès com a llengua

³¹V. Josep Gifreu, "Dinàmica social i factors intervinents en l'extensió de l'ús del català. Anàlisi i propostes des de la perspectiva de la comunicació". Document encarregat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1989, 22 pp.

d'intercomunicació entre les cultures i com a suport principal de la informació en tots els àmbits (periodístic, polític, científic, tecnològic, artístic, etc.). D'altra banda, també es pot observar en les capes o èlites més ben situades a cada país, sobretot a Europa, una tendència a passar del bilingüisme (llengua materna, més una segona llengua, habitualment l'anglès) al multilingüisme. Però, en canvi, paradoxalment, es pot constatar la persistència de grans bosses monolingües al si dels grans mercats lingüístics: no sols les tradicionals, com els russos o xinesos o hispans monolingües en les respectives regions, sinó també les "noves" bosses d'anglesos monolingües, per exemple, com és el cas dels EUA o d'Austràlia.

Un tercer factor a tenir en compte fa referència a la reacció que aquestes grans tendències provoca en molts pobles i cultures, sobretot els de pes lingüístic i/o polític-econòmic més reduït, en el sentit d'un progressiva consciència dels perills que això comporta per a la seva pervivència com a col·lectivitat diferenciada. Una conseqüència clara: moltes comunitats lingüístiques amb Estat emprenen mesures proteccionistes envers la seva llengua, començant pels països d'Europa i acabant per alguns d'Àfrica. La força d'aquestes mesures varia segons els casos, però en general no deixen mai d'incidir en el sector dels "mass media" i de les indústries culturals.

Encara caldria tenir en compte una tendència més aviat interna a la mateixa dinàmica de la indústria cultural, derivada de l'evident i progressiu predomini dels llenguatges audio-visuals

sobre l'escrit, i que és la centralitat del llenguatge oral en la configuració dels grans mercats lingüístics dels "Media" i, en conseqüència, la necessitat de la recerca d'un estàndard oral, apte per ser utilitzat en tots els grans mitjans de masses. Sembla fàcilment comprovable que totes les llengües que han aconseguit una presència notable en els mercats d'audiències lingüístiques és perquè han reeixit en l'adopció d'un nivell estàndard, sobretot per a la televisió, i més o menys "normalitzat" a totes les àrees significatives de receptors potencials (cas de l'anglès, però també de l'àrab o de l'espanyol o de l'italià).

2.3.2. L'"ordre lingüístic" a Europa i el paper dels "Media"

A Europa hi ha un "ordre lingüístic" dominant que explica en bona part el tipus d'estructuració i de funcionament general del sistema de llengües i que ajuda a comprendre igualment la situació i dinàmica de cada comunitat lingüística en particular.

Aquest ordre lingüístic europeu, comprènent-hi l'Europa des de l'Atlàntic als Urals, presenta algunes característiques dignes de menció²².

Per l'interès d'aquesta part del treball, potser convé recordar que a Europa no hi ha una sola llengua majoritària, que

²²Seguim en aquest punt l'aproximació d'Isidor Mari, "L'articulació de la diversitat lingüística europea", dins J. Berrio i alt.: La política cultural europea: una proposta des de Catalunya. Barcelona, Fundació J. Bofill, 1990, pp. 127-166. Vegi's també: Jordi Bañeres (coord.), El repte sociolingüístic de l'Acta Única. Barcelona, Departament de Cultura, 1990.

s'imposi clarament sobre les altres pel seu pes demogràfic. Ara bé, si atenem a dos altres factors, com la població extraeuropea que les parlen i el fet del seu ús com a "interlingua", llavors descobrim una clara jerarquització entre elles (queden potenciats l'anglès, el francès, l'espanyol o el rus, respecte de l'alemany o de l'italià, per exemple).

2.3.2.1. Els Estats i el plurilingüisme

Si observem el mapa geopolític d'Europa, ens adonem que no hi sol haver correspondència entre les fronteres polítiques i les lingüístiques. Fora de Portugal, els únics Estats monolingües són els microestats. Es a dir, la gran majoria d'Estats actuals són plurilingües. Si és així, la pregunta s'imposa: ¿com reconeixen i regulen els Estats plurilingües d'Europa la coexistència o jerarquització de les diverses llengües de comunitats presents en el respectiu territori? D'acord amb Isidor Marí³⁹, la presa de posició dels Estats europeus en relació a les seves llengües pot classificar-se als quatre nivells següents:

a) Estats plurilingües iguals de base territorial (Bèlgica, Iugoslàvia, Suïssa i Txecoslovàquia): les llengües disposen per igual del màxim estatus jurídic en els òrgans generals de l'Estat i d'un territori on són llengües oficials úniques.

³⁹v. l. c., p 143s.

b) Estats plurilingües iguals de base personal (Finlàndia, Luxemburg, Irlanda i Malta): els parlants de qualsevol llengua tenen reconeguts els mateixos drets a tot el territori.

c) Estats plurilingües desiguals (la gran majoria, com Espanya, França, Gran Bretanya, Itàlia, Polònia, URSS, etc.): bé que oficialment són plurilingües, només una llengua és declarada oficial a tot l'Estat.

d) Estats oficialment monolingües (Bulgària, Grècia): no reconeixen més que una llengua, encara que de fet hi hagi minories.

En resum, doncs, l'ordre lingüístic europeu heretat de la Història ha estat i és fins ara la suma de les constitucionalitzacions -o la suma de les absències- en cada un dels Estats nacionals de l'estatus de les llengües de les seves respectives comunitats de parlants.

¿Quines conseqüències té aquest ordre per a la llengua dels mitjans de masses? Una bona hipòtesi de treball sembla ser la que relaciona molt directament la modalitat de constitucionalització d'una llengua i la capacitat d'intervenció en els mitjans de masses en la mateixa llengua.

En realitat, les polítiques estatals sobre els grans "Media" acostumen a ignorar la qüestió lingüística. Els Estats tendeixen a donar per suposat que la llengua dels grans mitjans és la llengua oficial de l'Estat, la qual també fins ara s'ha fet sinònima de llengua "nacional" (les altres serien "regionals", com s'anomenen en els documents de la CEE i del Consell d'Europa, que mencionem més endavant). És el cas meridional de França, d'Espanya, del Regne

Unit o d'Itàlia, on la praxi política ha portat a aplicar de fet un principi de territorialitat única per a la llengua "nacional" com a llengua vehicular dels mitjans de titularitat pública, tot ignorant en major o menor grau l'existència de les altres llengües presents en els territoris respectius. Les excepcions serien alguns casos com Bèlgica o Suïssa, en què la diversitat lingüística ha arribat a ser articulada a tots els efectes a partir del principi de territorialitat, també aplicable a l'ús de la llengua en els mitjans públics⁴⁴.

Es pot dir que no hi ha hagut grans pressions externes fins ara que hagin influït decididament en el canvi ni dels estatus ni, més en general, del mapa lingüístic europeu. Pot canviar en el futur? Poden detectar-se alguns símptomes de pressions des de les noves instàncies supraestatals? I com poden influir en el mapa les noves condicions de circulació de la comunicació i la cultura?

2.3.2.2. La incidència de les institucions europees

Encara que molt lentament, les institucions supraestatals europees com el Consell d'Europa i la CEE, s'han començat a interessar per la problemàtica lingüística que genera l'ordre

⁴⁴V. Coromina, Maria : "El tractament del plurilingüisme en la ràdio i la televisió de diferents Estats". Cultura, n. 9 (Barcelona, febrer 1990), pp.30-42; Política lingüística i política de mitjans a Europa (Ràdio i Televisió), Bellaterra, Tesi doctoral (Universitat Autònoma de Barcelona), 2 vols., 1989.

lingüístic europeu i les noves circumstàncies de fi de segle, incloses les diferents vies cap a una major integració.

El Consell d'Europa, que practica un règim de treball intern amb dues llengües (anglès i francès), des del començament fins als anys 70 va limitar el seu interès en aquest punt a recomanar la no discriminació per causa de la llengua i la protecció de les minories³⁵. Però la iniciativa més acostada al tema que tractem no arribà fins a principi dels vuitanta amb l'elaboració, a partir de l'impuls especial del diputat català Cirici Pellicer, del projecte de Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries. El projecte, que tingué com a ponent un altre diputat català, el socialista Lluís Ma. de Puig, no s'arribà a aprovar per l'Assemblea Parlamentària fins el 1988 (Resolució 192 (1988)), encara a mitjats del 1990 no havia estat aprovat pel Comitè de Ministres, per causa de l'oposició més o menys oberta d'alguns Estats.

Aquestes dificultats per assolir un mínim d'acord i els mateixos continguts de la Carta (v. annex ?), indueixen a pensar que la majoria d'Estats mostraven molt poc interès en modificar l'ordre lingüístic en la mesura que posava en qüestió la situació dominant, i per tant, que no es podien esperar gaire vies de canvi per aquest costat.

Malgrat les seves limitacions, l'esmentada Resolució amb la qual l'Assemblea d'Estrasburg demanava al Comitè de Ministres que adoptés la Carta i li atorgués el caràcter de Convenció, oferia

³⁵V. Strubell, Miquel: "El català dins del marc europeu". Avui (Especial 11 de Setembre), 11-9-1989.

unes bases d'entesa prou interessants. El seu punt 7 recolzava la demanda en "la consciència del fet que la defensa i el reforçament de les llengües regionals o minoritàries, en els diferents països i regions d'Europa, representen una important contribució a la construcció d'una Europa fundada sobre els principis de la democràcia i la diversitat cultural".

La Carta tracta dels mínims que haurien de ser respectats pels Estats signataris quant a la presència de les llengües minoritàries en els camps de l'educació, els serveis públics, les autoritats administratives i judicials, els mitjans de comunicació, els equipaments i activitats culturals, la vida econòmica i social i els intercanvis transfronterers. Pel que fa als mitjans de comunicació (art.8), caldria destacar alguns dels compromisos previstos: afavorir l'existència d'òrgans de premsa en les llengües regionals o minoritàries; garantir l'existència d'almenys un canal de televisió; no posar entrebancs a la recepció de programes mediàtics dels països veïns de la mateixa llengua i cultura i, si és possible, afavorir una tal recepció; sostenir la formació de periodistes i altres professionals dels mitjans; garantir la viabilitat financera dels mitjans en aquestes llengües; etc.

Especialment interessant resulta l'article 11 sobre intercanvis transfronterers, que preveu el compromís de "mantenir i desenvolupar relacions específiques transfrontereres per a les llengües regionals o minoritàries que, d'una manera idèntica o pròxima, són usades en dos o més Estats membres, tot afavorint "les diverses formes d'intercanvi i de cooperació transnacionals en els

camp de la cultura, de l'ensenyament, de la formació professional i de l'educació permanent".

Per la seva banda, la Comunitat Europea només ha començat a dedicar una certa atenció a aquesta problemàtica durant els anys 80, i encara bàsicament circumscrita al Parlament.

En efecte, fou en el Parlament Europeu on, abans ja que al Consell d'Europa, es començà a parlar d'una Carta de les llengües i cultures regionals. Més en concret, el 1979 s'encarregà el que ha estat conegut com a "informe Arfé", per preparar una Carta Europea de les Llengües i Cultures Regionals, així com una Carta dels Drets de les Minories Ètniques. Aquest informe donà lloc a una resolució del Parlament titulada "Resolució sobre una carta comunitària de les llengües i cultures regionals i sobre una carta dels drets de les minories ètniques", aprovada el 16 d'octubre de 1981. Segons Miquel Strubell, la resolució no pot ser considerada com una Carta, "perquè es limita a adreçar-se als governs i als poders regionals i locals perquè prenguin mesures -descrites de forma molt genèrica- en el terreny de l'ensenyament, en els mitjans de comunicació, en el camp de la vida pública i els afers socials"²⁸. L'informe Arfé fou un detonant d'actuacions posteriors, singularment la creació de l'Oficina Europea per a les Llengües

²⁸Strubell, Miquel, lloc cit.

Minoritzades i l'estudi institucionalitzat de la situació d'aquestes llengües³⁷.

Els anys posteriors foren de poca activitat en aquesta matèria, cosa que es reocriminà des del Parlament a la Comissió. El Parlament aprovà el 1987 una resolució (doc. A2-150/87), a partir de l'informe Kuijpers, sobre les llengües i cultures de les minories regionals i ètniques a la Comunitat Europea, que segueix molt de prop el projecte de la Carta que era en discussió al Consell d'Europa (v. annex). Tanmateix, com és sabut, les resolucions del Parlament Europeu no tenen cap valor jurídic i per tant no obliguen en cap forma ni els Estats ni les institucions europees.

L'atenció dispensada per la Comissió de la CE a aquesta temàtica es redueix a l'impuls dels programes LINGUA, EUROTRA i BABEL. El programa LINGUA, aprovat per la Comissió a finals de 1988, té per objecte potenciar l'ensenyament i l'aprenentatge de llengües entre els ciutadans de la Comunitat, especialment els més joves. Els ministres d'Educació de la CE, reunits a Brussel·les el

³⁷V. Istituto della Enciclopedia Italiana: Le minoranze linguistiche nei paesi della comunità europea. Luxemburg, CEE, 1985. Un primer informe encarregat per la Comunitat sobre la situació de les llengües minoritàries en ràdio i TV es troba a Anthony Alcock & Terence O'Brien: Policies to support radio and television broadcasting in the lesser used languages of the European Community. Coleraine, University of Ulster, 1980.

22 de maig de 1989 sota la presidència del ministre espanyol Javier Solana, l'aprovaren definitivament, sense incloure-hi el català³⁰.

El programa EUROTRA forma part d'un pla d'acció (1986-90) per millorar la transferència d'informació entre llengües. La segona fase del programa, acabada a meitats del 1988, tenia per objecte la traducció automàtica entre totes les llengües comunitàries. La fase següent o EUROTRA III s'orientava cap al desenvolupament industrial en el camp del multilingüisme i del tractament del llenguatge natural.

Per la seva part, el projecte BABEL (Broadcasting Across the Barriers of European Language), en el marc del programa MEDIA 92, ha estat impulsat a partir d'octubre de 1988 com a fons europeu per facilitar el multilingüisme en el sector àudio-visual, prestant ajuts al doblatge i subretolat de programes de TV. A part de MEDIA, els socis impulsors de BABEL són la Unió Europea de Radiodifusió (UER) i l'Aliança Europea per a la Televisió i la Cultura (AETC).

Finalment, caldria referir-se al règim de funcionament intern de les llengües a la CEE, qüestió no pas menor, però que lògicament desborda els objectius d'aquesta panoràmica sobre perspectives d'ús de les llengües als grans mitjans. Seguint l'opinió del jurista Antoni Montserrat, es pot dir que el règim lingüístic de les CE es

³⁰La decisió dels ministres europeus implica que només poden entrar en el programa LINGUA les llengües oficials a la CE, amb inclusió, doncs, dels gaèlic o irlandès i del luxemburguès, i amb exclusió del català o del basc. Per tant, el català queda en una situació de clar desavantatge respecte de llengües evidentment molt més "minoritàries" com les dues mencionades. La justificació del ministre espanyol Solana fou que el català no era oficial a tot el territori de l'Estat, com és el cas del gaèlic o del luxemburguès.

basa en "el principi del multilingüisme integral" i que té un caràcter "primerament polític i segonament jurídic", ja que la capacitat de decisió la té en definitiva el Consell; no hi ha fonament jurídic per defensar que només les llengües oficials a tot el territori d'un Estat poden ser oficials a la CEE, ni a la inversa; a partir del 1972 es dona una distinció entre llengua oficial i llengua de treball (cas de l'irlandès, llengua oficial, però no de treball). En resum, tenim a la CEE deu llengües oficials, nou de les quals s'usen com a llengües de treball (totes menys l'irlandès). Com afirma Montserrat, en els textos comunitaris no hi ha en realitat "cap aprofundiment precís sobre el concepte de llengua oficial i de llengua de treball", i la legislació lingüística de la CEE "té algunes de les mateixes mancances que pot tenir la legislació de la majoria d'Estatuts amb situació plurilingüe on el plurilingüisme no ha estat assumit com un valor positiu"⁹⁹.

Finalment, cal fer esment aquí d'un fet especialment significatiu i important per al català: l'11 de desembre de 1990, el ple del Parlament Europeu va aprovar una resolució, a partir de l'anomenat "Informe Reading", que reconeixia al català un estatus especial al si de la Comunitat. Era la primera vegada que es produïa un reconeixement "europeu" d'una llengua sense ser oficial a cap Estat membre. Si la resolució era acceptada posteriorment pel

⁹⁹Antoni Montserrat: "La llengua catalana i els drets lingüístics a les Institucions Europees". Luxemburg, 1989, document policopiat, 41 pp. Vegi's del mateix autor: "La llengua catalana i el règim lingüístic a les Institucions Europees", dins Europa de les Nacions, n.1, (Barcelona) 1987.

Consell de Ministres, el català podria ser utilitzat en algunes activitats i podria obtenir certes mesures de promoció⁶⁰.

2.3.2.3. La dinàmica dels "media" a Europa

Sembla indubtable que l'evident centralitat de la imatge en les comunicacions de masses no farà perdre importància a la problemàtica específica dels fets i conflictes lingüístics a Europa. Des d'una certa òptica, justament la facilitat tècnica d'intercanvis d'informació, de diversió i de cultura, a través dels grans circuits i dels "mass media", pot aguditzar els problemes de comprensió a escala europea. La descodificació lingüística, sigui escrita o potser aviat predominantment oral, pot resultar sovint insalvable per a la majoria d'usuaris. Però també des del punt de vista dels professionals de la informació i de la comunicació, en una situació d'integració cultural i d'intercanvi continuat, el conflicte lingüístic passa a primer pla. La majoria dels professionals, periodistes o guionistes, locutors o traductors, utilitzen la llengua com a principal eina de treball. Per tant, basti aquest breu recordatori de problemes per fer comprendre que la via cap a la creació de mitjans de masses i de circuits de comunicació paneuropeus ha de topiar d'entrada, a part d'altres obstacles, amb

⁶⁰L'"Informe Reading" sobre el català a la CE es va començar a tramitar a la Comissió del Parlament Europeu el juliol del 1988, després que els parlaments de les Illes i el de Catalunya aproves- sin sengles iniciatives demanant l'oficialitat del català a les institucions europees.

la qüestió de la gran diversitat de llengües nacionals (és a dir, històriques i territorialitzades, amb Estat o sense).

L'anàlisi i avaluació de les transformacions que experimenten els "media" a Europa a finals dels anys vuitanta des de la dimensió lingüística no resulta fàcil per la falta d'estudis sistemàtics sobre el tema, amb algunes excepcions. Malgrat això, podríem aventurar aquí quatre línies de discussió, cada una amb suficients raons per ser defensada al seu nivell:

a) Manteniment i/o potenciació dels espais de les grans llengües

El factor llengua continuarà sent crucial a l'hora de delimitar sobre la nova Europa dels noranta els grans espais de comunicació. Les grans llengües, que per definició tenen el suport d'un o més Estats, reforçaran les mesures polítiques proteccionistes, així com les mesures tendents a assegurar la lleialtat lingüística dels membres de la comunitat de llengua.

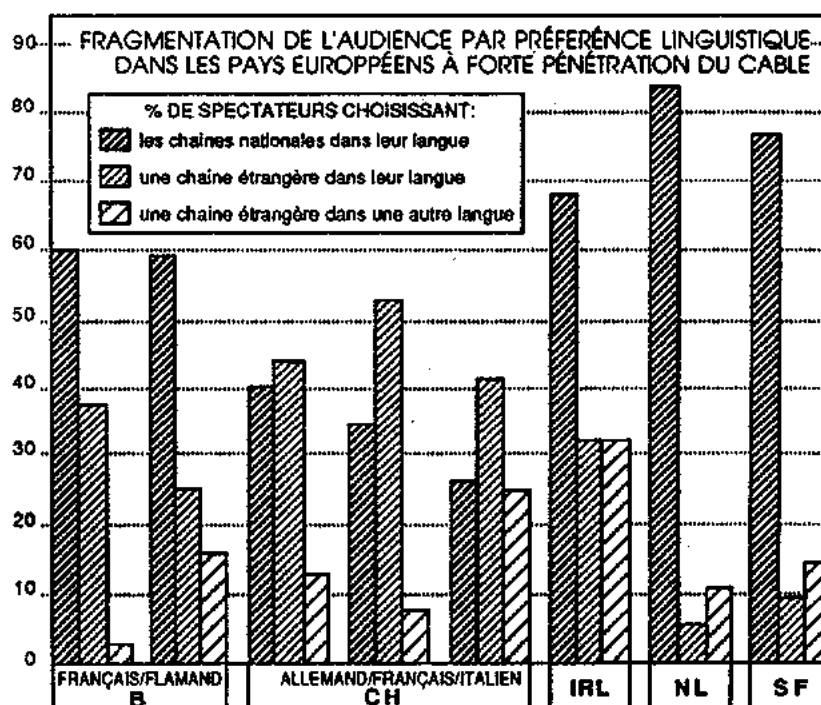
La llengua no ho explica tot, però sí que és un factor central que determina bona part dels comportaments dels usuaris enfront dels "media". Això sol ser evident en el cas de la premsa, però també en bona part sembla ser-ho en la recepció televisiva.

En aquest sentit, són eloqüents les dades europees relatives a la fidelitat lingüística en aquelles situacions d'abundància de canals de TV a través de xarxes de cable. La qüestió és saber en quina mesura intervé el factor llengua en els hàbits de seguiment de canals de TV.

Segons que es pot apreciar en el gràfic 2, la gran majoria dels telespectadors belgues francòfons, belgues flamencs, suïssos alemanys, suïssos francesos, suïssos italians o holandesos, conserven un altíssim grau de lleialtat lingüística quan seleccionen un canal de TV d'entre una àmplia oferta. De manera que ara les barreres reals de la circulació van deixant de ser polítiques per situar-se sobretot en el camp de la llengua⁴¹.

-Gràfic 2-

La fragmentació de l'audiència segons preferència de llengua en països europeus cablat

(Font: LANGE, A.: *L'avenir de l'industrie audiovisuelle en Europe*. Institut européen de la communication.)

⁴¹v. "The Last Frontiers of European Television", dins *Relevision Business International*, 2-8, octubre 1989.

Conscients d'aquesta tendència, els Estats, més grans o més petits, continuen emprenent mesures per potenciar el seu propi espai de comunicació i espai lingüístic (quan és idèntic), o impulsant l'espai lingüístic que comparteixen diversos Estats, a través de diverses fórmules de cooperació (espai anglòfon, francòfon, pangermànic, hispànic, etc.).

b) La tendència al predomini de l'anglès com a interlingua en els circuits europeus de comunicació i cultura

En alguns "mass media", això es fa especialment comprovable, com és el cas dels considerats més "internacionals" (videoclips, canals per satèl·lit, cançó pop-rock, etc.). L'oferta de programacions per satèl·lit, singularment, presenta una gran abundància de canals en anglès. Dels 44 programes de TV per satèl·lit que el 1988 es podien captar a Europa²³, catorze tenien l'anglès com a llengua i quatre més eren bilingües amb l'anglès (dos neerlandès/anglès, un alemany/anglès i un noruec/anglès).

D'altra banda, la penetració efectiva de l'anglès a través dels "media" és un procés forçosament lent i contradictori. Però a mesura que es va estenent a Europa la competència en la compren-

²³V. quadre "Televisión via satélite en Europa", dins Fundesco: Comunicación Social 1989/Tendencias. Madrid, Fundesco, 1989, p 50. La proporció de canals en anglès anava augmentant a mesura que s'incrementava l'oferta en general. Per exemple, el mes de març de 1990, la segona companyia britànica de televisió per satèl·lit BSB (British Satellit Broadcasting), va llançar cinc nous programes, naturalment en anglès.

El cas de Suècia resulta en aquest punt especialment significatiu. Com ha analitzat Olle Findahl⁴⁴, es va notant en cada generació nova una actitud més positiva respecte de l'anglès: si el jovent, sobretot amb un bon nivell educatiu, no tenen problemes en seguir la programació de canals TV en anglès, els nens ja han fet un pas més, ja troben "natural" de veure TV en anglès i alguns comencen a dir que "l'anglès ja no és una llengua estrangera".

c) La dificultat de posar en marxa programes de TV paneuropeus

Contra la tendència anterior, està el fet irrefutable de l'escassa competència plurilingüe que hi ha de fet a Europa i que continuarà en general per molts anys. El relatiu fracàs del canal per satèl·lit més ambiciós, Sky Channel, del grup Murdoch -que tancà el 1989 les oficines en el continent per reduir les seves importants pèrdues econòmiques-, n'era un botó de mostra.

En realitat, la immensa majoria dels europeus són monolingües o almenys no tenen suficients habilitats per seguir programacions en altres llengües, amb l'excepció minoritària de l'anglès. Els estudis de mercat de les grans empreses publicitàries no dubten que aquest és un fet de moment insuperable. Els resultats d'un sondeig passat a 4.500 europeus per conèixer el seu nivell d'anglès -fet per encàrrec de la multinacional publicitària Lintas, que comprava el 10 % de tot el temps TV europeu- són ben eloqüents: de l'autoavaluació del nivell als coneixements reals (comprovats en

⁴⁴Olle Findahl, "Language in the Age of Satellite Television", European Journal of Communication, 4-1989, pp.133-159.

sió de l'anglès -per exemple, el 83 % dels escolars de França havien escollit en el 1981 l'anglès com a segona llengua⁴⁹-, també es va fent més freqüent en el consum d'informació, cultura i lleure. En el sector juvenil, aquesta tendència es va comprovant, sobretot en els països amb més afinitats, tal com mostra el quadre següent:

-Quadre 2-

**Visionat de programes de TV en anglès entre el jovent
(16-24 anys) en països europeus amb TV per cable**

	Programes en anglès (%)	Altres (%)
RFA	10	90
Suïssa	5	95
Bèlgica (francòfona)	5	95
Països Baixos	20	80
Noruega	40	60
Suècia	49	51

Font: Elaboració d'O. Findahl, EJC, 4-1989, p.148.

⁴⁹V. B. Cassen: "English Language Imperialism in France", World View 1983. Londres, Plato Press, 1983, p.83.

el mateix sondeig) hi havia una diferència abismal, com mostra el quadre 3er.

-Quadre 3-

**Percentatge de població europea que diu tenir un coneixement
d'anglès "excel.lent"**

	Autoavaluació	Coneixements reals
Dinamarca	32	15
França	20	3
Itàlia	9	1
Països Baixos	51	28
Bèlgica	41	17
Espanya	9	3

Font: Lintas 1989.

Si en lloc de l'anglès, parléssim d'altres grans llengües europees -a part del rus per a l'Est-, les barreres encara serien molt més considerables. Per això, qualsevol intent de canal de TV paneuropeu ha de plantejar-se com a qüestió clau d'entrada el seu "règim" de plurilingüisme, sobretot si no és un canal estrictament privat.

¹Citat a "The Last Frontiers of European Television", Television Business International, 2-8, octubre 1989.

El precedent més important en aquest punt fou Europa TV, canal paneuropeu impulsat per la UER, amb el suport de la Comissió de la CE, que es posà en marxa entre el 3 d'octubre de 1985 i el 27 de novembre de 1986, sota la responsabilitat d'un consorci de cinc membres de la UER (ARD, NOS, RAI, RTE i RTP). El fracàs del projecte fou atribuït oficialment a la falta d'harmonització jurídica en els diversos Estats que n'impedien la recepció i distribució per cable. En realitat, la qüestió era més complexa i la problemàtica lingüística no hi era menor.

Un projecte diferent, però amb algunes afinitats, era el canal Euronews, previst per ser inaugurat a principis de 1991. El projecte, coordinat per la UER i amb el suport de la CE, volia ser la rèplica europea al canal nord-americà CNN, emetent les 24 hores espais d'informació, documentals, entrevistes, taules rodones, etc. Els responsables eren les cadenes públiques Antenne 2 i FR 3 (França), RAI (Itàlia), ARD i ZDF (Alemanya), RTBF (Bèlgica) i TVE (Espanya). Era previst que emetés en cinc idiomes: anglès, alemany, francès, italià i espanyol.

d) La revalorització dels espais de comunicació de base

Com a reacció als fenòmens de transnacionalització, es va observant també una reivindicació cada cop més generalitzada i insistent del dret a la diferència, que s'expressa a través de diverses fórmules i reivindicacions, segons els casos. Una de les manifestacions més fortes en aquest sentit és la d'aquelles comunitats amb llengua i cultura pròpies, sovint minoritzades, que

no creuen tenir suficientment reconeguts els seu drets com a poble diferenciat. Les diverses formes de reivindicació regionalista, dintre una mateixa comunitat lingüística, amb un o més Estats, esdevé igualment un símptoma de la voluntat d'afirmació de la diferència i d'un cert control del propi espai. "La tendència vers el regionalisme és tan forta com el desenvolupament cap a models supernacionals o multinacionals", reconeixia l'expert finlandès Erik Allardt en un seminari a Estocolm sobre aquesta qüestió⁴.

Aquesta tendència té en el camp dels "mass media" actuals una de les causes del seu dinamisme. Es evident que l'anterior model monopolític i centralitzat de les televisions estatals -i lingüísticament "oficials"- s'ha anat passant progressivament a un nou model caracteritzat per una certa estratificació d'institucions emissores, que en certs casos almenys s'ajusten més a les necessitats lingüístiques de la comunitat reduïda. Casos paradigmàtics serien d'una banda la divisió de la TV pública de Bèlgica d'acord amb les dues grans comunitats lingüístiques (flamenca i francòfona) i, de l'altra, les televisions autonòmiques a l'Estat espanyol.

Convé insistir en el paper dels mitjans de masses en la mateixa configuració i potenciació d'aquests espais de base - s'entenguin com a "locals", "regionals" o "nacionals" (no esta-

⁴Erik Allardt: "Europa com a continent de regions i entitats ètniques", dins Europa: amenaça o promesa, Barcelona, Institut d'Estudis Autonòmics, 1989. Cal mencionar aquí una excel·lent aportació des de Catalunya a l'anàlisi d'aquest procés: Enric Fossas: Regions i sector cultural a Europa, Barcelona, Tesi doctoral (Universitat de Barcelona), 1989.

tals)-. Sembla assumit que la presència d'una premsa, d'una radiodifusió i d'una televisió que proporcionin a la comunitat en la llengua pròpia (si és el cas) una informació d'actualitat sistemàtica i professionalitzada, resultarà absolutament imprescindible per a l'afirmació i salvaguarda d'una identitat diferenciada⁶⁷.

Cal recordar finalment que les mateixes institucions europees, tant la CE com el Consell d'Europa -com hem analitzat anteriorment- han començat a prestar una certa atenció a aquestes reivindicacions a partir dels primers anys 80 (informe Arfé, informe Kuijpers, etc.). A finals de la dècada, la Comissió de la CE, juntament amb l'Oficina Europea per les Llengües d'Ambit Restringit, encarregà un informe per proposar vies de suport i coordinació de la trentena de comunitats lingüístiques d'àrea restringida a Europa en el camp de la comunicació i de la informació⁶⁸.

⁶⁷V. Josep Gifreu: "Un model comunicacional: la diversitat compartida", dins Berrio i alt.: La política cultural europea: una proposta des de Catalunya. Barcelona, Fundació J. Bofill, 1990.

⁶⁸Ned Thomas: News and Information networks for the lesser-used language communities. Aberystwyth, Mercator/Coleg Prifysgol Cymru, 1989.

**IV. VALORACIO DE LA VIABILITAT D'UN ESPAI CATALA DE
COMUNICACIO**

1. ESTAT D'OPINIO I AVALUACIO DE PERSPECTIVES DES DE CADA REGIO

1.1. Observacions generals

Aquesta part de l'informe es proposa de presentar una valoració qualitativa a principi dels noranta, de la situació, de les perspectives i de les expectatives sobre l'articulació i la circulació de la informació i de la cultura a dintre de cada subàrea i en el conjunt del domini lingüístic. I una valoració a partir de la visió contrastada, descentralitzada i complementària de grups de treball constituïts en cada una de les regions principals (Catalunya Principat, País Valencià, Illes Balears i Catalunya Nord).

Així, doncs, es constituïren quatre grups de treball al llarg dels primers mesos de 1990 amb l'objecte d'examinar independentment la problemàtica esmentada a partir d'un mateix qüestionari-guia (v. annex); cada grup de treball, sota la coordinació d'un responsable per regió, tingué una sessió de treball (a Barcelona, Perpinyà, Palma i València, respectivament) on es posaren en comú els diversos punts de vista sobre cada àmbit de problemes suggerits. Els resultats de cada sessió foren enregistrats, transcrits i revisats per cada interessat (v. annex amb les transcripcions senceres de cada grup)¹. La finalitat de cada grup de treball, per

¹Hem d'agrair aquí la dedicació i les atencions de moltes persones i entitats que contribuïren de forma generosa a la realització de les sessions de treball. Agraïm especialment la col.laboració de les següents entitats: Centre d'Estudis de Planificació (Barcelona), Edicions del País Valencià (València), Centre de Cultura de la Caixa de Balears "Sa Nostra" (Palma) i Centre de Recerca i Estudis Catalans - CREC (Perpinyà). Igualment hem d'expressar el reconeixement a la pacient labor de coordinació i de transcripció, segons els casos, feta pels nostres col.labora-

tant, era la d'aportar un punt de vista particular, i alhora plural, des de la perspectiva de cada regió, a l'avaluació global de la viabilitat d'un espai català de comunicació, així com a la consideració d'aquelles demandes més sentides o significatives.

Per tal de facilitar l'anàlisi de les avaluacions fetes en aquests grups de treball, oferim en aquest part de l'informe una àmplia selecció de les manifestacions dels representants de cada regió. La selecció vol ser una mostra qualitativa i resumida de l'estat d'opinió suscitada en cada una de les sessions celebrades (incloses algunes entrevistes en el cas d'impossibilitat d'assistir a les sessions). La mostra té forçosament un cert nivell d'arbitrarietat derivada del mateix fet de la tria. Convé insistir que el criteri bàsic que orienta la tria és el caràcter especialment significatiu que atribuïm a unes manifestacions concretes en relació als interessos de la consulta.

La selecció que aquí confeccionem és, doncs, responsabilitat de la direcció de la recerca, i respon a la conveniència de comptar amb una àmplia síntesi contrastada dels punts de vista i de les valoracions diferents respecte a la situació actual dels mitjans de masses en cada subàrea i en el conjunt, síntesi que ha de contribuir a completar les altres anàlisis.

Amb aquesta selecció també es vol reflectir, d'una manera viva i directa, com permet la mateixa transcripció de manifestacions

dors: Marta Arnal (Barcelona), Nello Pellicer i Salva Enguix (València), Josep Maria Magriñà i Paquita Bosch (Palma) i Maria Antònia Prost (Perpinyà).

orals, el to particular del debat que se suscita a cada indret en relació als mateixos temes.

Som conscients que els materials transcrits a partir de les sessions celebrades, així com d'algunes entrevistes, poden donar lloc a altres tipus de selecció i també a múltiples interpretacions globals. Per això, tots aquests materials s'adjunten com a annexos, en la seva transcripció originària, perquè puguin ser examinats en la seva versió completa -i assumida pels autors- per part de tothom que ho desitgi.

L'extracció de les manifestacions més significatives s'ha fet tenint en compte l'ordre del qüestionari base de discussió en cada sessió, però a efectes operatius i de claredat en l'exposició, s'ha reordenat segons aquests apartats:

- 1) Estat d'opinió sobre nivells d'articulació i de normalització de la comunicació a l'interior de cada regió.
- 2) Estat d'opinió sobre la dinàmica recent respecte de la circulació comunicativa i cultural en el domini lingüístic.
- 3) Avaluació de les perspectives de canvi per als anys noranta pel que fa als dos nivells anteriors.
- 4) Propostes/demandes per potenciar els objectius anteriors (aquest bloc s'ha inclòs a la darrera part de l'informe).

1.2. Avaluació de la dinàmica actual i de les perspectives de canvi

Presentem a continuació les manifestacions de cada grup respecte de les temàtiques agrupades a cada un dels tres apartats anunciats. Els membres que participaren en cada grup de treball foren:

Principat de Catalunya (A)

- (JB) Jordi Berrio, professor de sociologia de la comunicació (moderador).
- (JMF) Josep Maria Forn, director de cinema.
- (IM) Isidor Mari, sociolingüista.
- (MM) Montserrat Minobis, periodista.
- (JEN) Joan Enric Nebot, publicitari.
- (AR) Antoni Ribas, periodista.
- (OS) Oleguer Sarsanedas, cap de programació de TV3.
- (MS) Miquel Strubell, sociolingüista.

País Valencià (B)

- (EC) Eliseu Climent, editor (moderador).
- (MA) Manuel Alcaraz, professor de dret constitucional.
- (EC) Enrique Cerdan Tato, escriptor i periodista.
- (JFM) Joan Francesc Mira, antropòleg i escriptor.
- (VP) Vicent Pitarch, sociolingüista.
- (MAV) Miquel Angel Villena, periodista.
- (RX) Rafa Xambó, sociòleg.

Illes Balears (C)

- (DP) Damià Pons i Pons, professor de literatura (moderador).
- (JB) Jordi Bayona, periodista.
- (MC) Miquel Cardell, periodista.
- (JL) Joan F. López Casanovas, parlamentari.
- (AM) Antoni Mir, director de l'OCB.
- (MO) Maties Oliver, advocat i gerent de Voltor.
- (CP) Climent Picornell, vice-rector de la UIB.
- (XS) Xesca Sastre, periodista.
- (MS) Miquel Serra, empresari de premsa.
- (SV) Sebastià Verd, periodista.

Catalunya Nord (F)

- (PV) Pere Verdaguer, periodista i escriptor (moderador).
- (AB) Alà Baylac, periodista i ensenyant de català.
- (GJ) Gerard Jacquet, periodista i cantautor.
- (AR) Aleix Reiner, periodista (Ràdio Arrels).
- (AS) Armand Samsó, periodista.
- (JMT) Joan Miquel Tournon, responsable de la Llibreria Catalana.
- (MV) Miquel Valls, professor de català a la Universitat.

1.2.1. Sobre l'articulació de la comunicació a l'interior de cada regió

A) Catalunya

(JMF) - Quant a principals fets favorables, la primera resposta que a mi se'm produïa espontàniament, era: cap. Molt tallant. Ara, matiso i començo a analitzar. He fet una anàlisi als nivells de producció: nivell polític, cultural, lingüístic, econòmic i professional. Algun el trobarem en els fets favorables i vindrà contestat pels desfavorables.

A nivell polític. Per primera vegada la Generalitat ha intervingut d'una manera substancial en la potenciació del cinema produït en català a Catalunya.

Aquest és un fet que s'ha produït a partir del 86, més o menys. Abans hi havia simplement un fons que venir d'allò que els polítics en diuen un serrell d'una partida pressupostària del Ministeri de Cultura de Madrid. Els primers anys de funcionament, la Generalitat es dedicava a repartir aquests diners.

A partir del 86 es va començar a fer una política de subvencions basada en fons generals de la Generalitat. I, en fi, això ha tingut unes repercussions.

Per què s'ha produït això? I aquest sí que és un tema que em sembla important. En primer lloc, perquè hi ha un fet molt greu. L'Estatut diu competències plenes en cultura. En el cas de cinema això és absolutament mentida. Plenes i exclusives, exactament. El

cas de cinema és absolutament mentida des del primer moment fins ara.

Hi ha dos fets importants, al marge d'altres. Hi ha un fons de protecció econòmic de la cinematografia espanyola que era administrat abans per la Direcció General de Cinematografia, ara per l'"Instituto de Ciencias i Artes Audiovisuales". Com que l'administren des d'allà, aquí no n'arriba.

(JMF)- (...) Com a fets positius, políticament trobem que a partir del 86 la Generalitat inicia una política, tan controvertida com es vulgui (després ho analitzem o ho discutim) però, una política d'ajuda que es tradueix a nivell lingüístic, i que per part de l'ICAV hi ha una certa sensibilitat diferent.

Els últims anys, ja no li estranya ningú (i en tot cas el que es necessita és el suport dels catalans) que una pel·lícula catalana assisteixi a un festival internacional amb la versió catalana. Moltes vegades t'adones que el productor català ha portat la versió castellana. Però els estaments de Madrid, és a dir, el senyor Carmelo Romero, que és el subdirector, i que és el que està al Festival de Berlín i al Festival de Cannes és un home que ja té perfectament assumit que la versió original d'aquella pel·lícula és la versió catalana -li agradarà o no aquesta és una altra història-.

(JMF)- A nivell cultural, després d'anar buscant molt possibles fets favorables, només he trobat una cosa que em sembla una

mica primària, fins i tot sembla una mica ingenu per part meua: és el fet que hi ha una certa elevació cultural dels sectors professionals.

Porto molts anys en el món del cinema i fa vint o vint-i-cinc anys hi havia una desvinculació absoluta entre la gent que feia cinema i altres estaments de cultura. Avui dia hi ha una certa òsmosi, et pots trobar professionals qualificats que coneixen literatura catalana, coneixen poesia catalana, és a dir, que tenen un nivell professional superior.

(JMF)- (...) Ara, si no fos el fet que les subvencions de la Generalitat obliguen a l'estrena, la major part de pel·lícules s'estrenaria en castellà per voluntat dels productors, i per tant dels directors. Com que n'hi ha que han rebut deu milions o quinze milions, estrenen en català; i procuren de fer la trampa de seguida: a Cornellà estrenar en castellà, amb els suport dels exhibidors que sostenen una teoria molt difícilment rebutjable i que aquests anys ha fet molt de mal. Ells diuen: no hi ha cap catalanoparlant que deixi de veure una pel·lícula que li interessi si està en castellà; i, en canvi, sí que hi ha castellanoparlants que deixen de veure una pel·lícula que teòricament els interessa, si és en català. I, si a sobre és una pel·lícula catalana, amb més motiu deixen de veure-la.

A nivell lingüístic, us puc dir que estadísticament hem passat d'una pel·lícula, a vuit i a catorze i a quinze, i això, mentre segueixi la política de subvencions continuarà. Però és un fenomen,

no diré fictici, però sí condicionat a les subvencions que dona la Generalitat.

(JB)- Però, a tot arreu hi ha subvencions, no?

(JMF)- Sí, però no relacionades amb l'idioma. Les subvencions han entrat en tots els estats del món, excepte els EUA, però no van lligades a res més. No van lligades a l'idioma. Aquí, en canvi, l'acceptació de la subvenció obliga a l'estrena i a l'exhibició durant un any en català. Perquè si no, no es faria.

(JMF)- (...) Només volia afegir dues coses: a nivell econòmic. Televisió Espanyola, després ho diré en un altre moment, realment no ha ajudat o ha ajudat molt poc, les xifres són molt petites. En tots els quaranta anys d'història de Televisió Espanyola, els ajuts que ha fet a la producció d'àudio-visuale d'aquí, i ja no parlo solament del films, han estat tres: "La saga dels Rius", "La Plaça del Diamant", i "Vida Privada".

TV3 no feia res. Ha estat molts anys sense fer res i finalment, de fa dos o tres anys, em sembla el 86, ha començat una política d'encàrrecs de coproduccions, de sèries, que pot potenciar l'alçament. Ho conceptuo com un fet favorable.

(JMF)- A nivell professional, jo dic que aquí al País comença a aparèixer un tipus de professional autèntic. A les escoles, a les televisions, a la publicitat s'ha aixecat el nivell professional, i en aquest moment vosaltres podeu pensar el que vulgueu de les pel·lícules catalanes que s'estan estrenant, però trobareu un

nivell fotogràfic força competitiu, un nivell de direcció artística alguns casos molt assolit, molt important.

Hi ha aspectes formals que s'estan millorant. Jo crec que el desastre són els guions, i per aquest tema m'agradaria que hi hagués aquí un escriptor.

(MM)- A mi em sembla que el nivell cultural ha disminuït en els mitjans de comunicació.

(AR)- Vols dir els periodistes?

(MM)- Vull dir en els camps dels periodistes. I és curiós. Sempre s'ha tingut la idea teòrica general d'una persona d'una àmplia cultura, que no s'havia especialitzat en res concret, sinó que sabia parlar una mica de tot i amb coneixement de causa. Ara et trobes amb gent jove bàsicament que saben parlar una mica de tot, però els rasques, i després no saben res; que d'aquests n'hi ha moltíssims. Penso que s'ha produït aquest buit perquè cada vegada tant la ràdio com la televisió tendeix a donar la categoria d'experts a la gent, a marcar-los els passos, a especialitzar-los: tu faràs cultura, tu faràs economia, tu faràs política. D'aquesta manera la seva visió és cada vegada més estreta i no saben relacionar una cosa amb l'altra. Jo penso que això és greu.

Un altre fet important. Cada vegada més, especialment en la ràdio, tots els programes importants tenen les seves figures; amb la qual cosa el director o presentador no cal que sàpiga cinema perquè ja té un expert de cinema, no cal que sàpiga de lletres, perquè té l'expert de literatura, no cal que sàpiga de política

perquè té un expert en política. Per una banda, s'expansiona tot molt, però per una altra banda, es va compartimentant més, es va tancant una miqueta més des d'un punt de vista estrictament professional.

(MM)- De fets positius, n'hi ha un que és inqüestionable. Hi ha la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, amb la qual cosa s'ha ampliat un punt de vista estrictament català, ja que hi pot haver molta més audiència en llengua catalana.

Per altra banda, continuo sent una mica pessimista en aquest sentit, perquè continuo veient la incidència que tenen les emissores de parla castellana tant pel que fa a la ràdio, com pel que fa a la televisió. Després hi ha el fet polític: aquesta de donar-te'n una de freda i una de calenta.

L'altre dia, a l'entrega de Creus de Sant Jordi: se suposa que aquells castellans que els donen la Creu de Sant Jordi és perquè tenen una vinculació amb Catalunya i, per tant, han d'entendre mínimament el català. Doncs el molt Honorable expressament es va adreçar a ells en castellà, un tros.

Si ja el propi President de la Generalitat renuncia a una petita parcel·la, o l'Alcalde de Barcelona, perquè una mica és el mateix, penso que és molt difícil que aquestes emissores, a més amb seu central a Madrid, puguin fer un tomb lingüístic per tal d'ampliar l'audiència en llengua catalana.

és cert que Catalunya Ràdio ha augmentat l'audiència. Però no és pas tampoc la primera; fins i tot a Ràdio 4 l'hem augmentada

últimament, perquè se'ns sent des de més punts. Ràdio 5 transmet i hi ha unes hores de desconnexió de Ràdio 1 que se senten en tot el país. Però, l'oferta castellana continua dominant el mercat lingüístic català.

(MM)- I aquestes renúncies constants, periòdiques des dels polítics fins els mateixos professionals. Abans no t'havies de fer perdonar res, i ara gairebé t'has de fer perdonar el fet de parlar en català. M'hi he trobat moltes vegades.

D'una banda, penso que hi ha coses positives. Però de l'altra, també és veritat, hi ha un desconeixement de la llengua realment increïble en la professió; perquè es diuen barbaritats. I les mateixes empreses no són capaces de corregir aquests disbarats. A part de les diferències entre els criteris lingüístics que utilitza TV3 i els que utilitza Sant Cugat. Curiosament de vegades són més nacionalistes els de Sant Cugat que no pas els de TV3 en emprar segons quines expressions en llengua catalana. Els altres fan servir un català més 'light', nosaltres no és que l'usem més arcaic, però com a mínim intentem utilitzar paraules més correctes.

(MS)- Hi ha l'altre aspecte del llenguatge, l'ideològic: de dir "a nivell nacional", "a nivell estatal", del "president del govern"... Hi ha tota una ideologia suposada que l'audiència rep d'una manera o altra.

(MM)- Sí, sí. Abans recordo que tots dèiem país i tothom tenia molt clar que en referíem a Catalunya. Ara no, perquè els de TV3

s'han acostumat a dir Catalunya cada vegada, amb la qual cosa la paraula país no s'esmenta perquè no doni lloc els equívocs amb el "País Espanyol".

(JB)- □ València...

(MM)- Parlant de València ja solen dir "País Valencià", a TV3. Penso que hem perdut molt en aquest nivell, precisament per aquestes ambigüitats. Em sento una mica pessimista perquè la consciència nacional de vegades també és adormida. Surten al carrer per l'autodeterminació i són quinze mil. Primer perquè els partits polítics ja no hi van perquè ja han rebaixat plantejaments; ara ningú no vol sentir parlar d'això de l'autodeterminació. Però l'any 77 vam sortir tots: tant aquells que ho tenien clar, com els que no ho teníem clar. Tothom sabia que formava part d'un país i d'una nació. Ara no.

(MS)- Destacaria un element positiu de TV3: el fenomen Maria Pau Huguet, per dir-ho amb noms i cognoms, és a dir, la introducció de la variant occidental en els últims dos o tres anys. Em sembla que ha fet molt en les dues direccions. D'una banda, per prestigiar la parla d'ells mateixos (que els de Ponts deixin de dir que ells no parlen bé i els que parlen bé són els de Girona). De l'altra, una certa entrada d'allò que no saps si és tortosí, de Castelló o de Lleida cap al que és de Barcelona, que parla català central.

(AR)- Jo crec que la "Vicenteta", en aquest cas, fa mal.

(JMF)- Per allò que té de caricatura.

(MM)- Però han estat restrictius amb Mallorca, amb el mallorquí. Als corresponents de Mallorca els fan parlar amb el català del Principat. Mal fet, perquè a les intervencions que fan, breus i acompanyades d'imatge, és molt fàcilment entenedor el mallorquí.

(MS)- De moment no em referia a corresponents sinó a gent que treballa a Sant Joan Despi dintre de l'equip central.

(JB)- En aquest sentit "la Vicenteta", però a més els programes d'en Puyal sempre fan intervenir gent de diversos accents.

(MM)- Ell ha treballat molt en aquest camp i per tant ho té bastant clar en aquest sentit. Els professionals hi fan molt, però darrere nostre ve una allau de professionals que tot això no ho té clar.

(AR)- No sé si ho té clar el nucli central pensant. En Puyal, en la seva concepció de programes té en compte aquest element, que és seu, o en pot prescindir més o menys; se'l gradua. No sé si el director general, el nucli de producció, etcètera... tenen clara la visió globalitzadora de país en fer un producte de gran abast com és la televisió.

(MS)- El mapa del temps dels Països Catalans és un pas endavant enorme, conceptualment parlant, del que estem parlant aquí en aquesta taula, i en canvi, s'ha fet tremolant. S'ha fet des de la direcció de TV3 tremolant. I no ha passat res.

(AR)- El gran moment de la fase del 76 al 80 és l'Avui: el primer diari en català que surt de la postguerra. I la decepció de

l'endemà de l'Avui; els primers moments, la gran preparació, el dia que surt al carrer i, l'endemà, el desengany sobre el producte i després, la doble crisi que hi ha: comença a baixar el nivell de lectura d'aquell diari, potser perquè com a producte podria tenir moltes més crítiques.

Com a professional que vaig ser-hi en aquest fase del 76 al 83 té molt de ric anecdotari, etcètera. Però el que jo veig que el condiciona més és que també fa crisi un model de resistència que ha portat aquest diari.(...)

Aquest model fa crisi. I com a indústria, el diari Avui entra en una fase d'un caos empresarial, de viure d'alta mendicitat, per dir-ho així. Però a la vegada deu tenir un fet positiu i és que manté uns nivells de lectura que baixen, però els manté, vull dir, no és un producte que puja i baixa, que deixa d'interessar. Com que no queda tota l'edició al quiosc, hi aguanta. I encara tenim l'Avui.

(MS)- Deixa'm puntualitzar una cosa. El fet que l'Avui en català té dues conseqüències que superen potser les deficiències de qualitat, que jo diria que han continuat fins avui. El fet que tingui lectors que no hauria tingut si s'hagués fet en castellà, per una banda. És a dir, és un fet positiu en aquest sentit i ha pogut aconseguir subvencions i ajudes institucionals que no hauria aconseguit tampoc.

(AR)- L'Avui jo crec que és el fet de la consciència aquesta resistent que vol que hi hagi un diari un diari en català. I aquest

és el mèrit que jo hi veig: el fet de tenir un gruix de subscriptors, i que s'ha fet amb un públic lector, fa que en els pitjors moments de la crisi hi hagi necessitat de treure allò. Si en aquell moment no hi hagués hagut consciència resistent, voluntat de treure-ho, el producte es podia tancar. No es va tancar per uns atzars de diferent gent a cops de voluntat. El producte és aquí, té un gruix de lectors i resisteix, té una quota de mercat.

Però a aquesta primera fase, hi afegiria l'EMUC, l'intent també d'un voluntarisme de professionals que enganxen el 79 amb els nous ajuntaments que fan possible renéixer un fenomen que a Europa tenia una certa força (el model italià): l'emissora municipal que després es troba amb els sostres de fer cadena, i que aquí es fa bàsicament en català, amb totes les deficiències d'un professionalisme molt prim, molt amateurista que són com grans tallers de formació professional (però ara trobes professionals que han sortit de les emissores municipals...).

En aquesta primera etapa, fa crisi un model de revista. Hi ha revistes que intenten ser model de diari i punxen (el Grama de Santa Coloma de Gramenet, El Maresme, etc.); no aconsegueixen aquesta cota. Al mateix temps es manté tota la xarxa, molt rica, de premsa comarcal, sobretot setmanaris.

(AR)- En la segona fase, del 80 al 83, es lluita per la televisió pública catalana. Es posa en marxa Sant Cugat que posa en marxa instal·lacions, es mantenen amb molt més rigor cada vegada

els informatius en català, el programa Miramar que abans havia estat molt bilingüe és monolingüe català...

Però també hi ha la crisi de tot el model de Sant Cugat. Tota una quantitat de programes d'abans perden, pugen, baixen; s'entra en una fase de molts alts i baixos.

(MM)- Que ara justament s'està perdent.

(AR)- Això ens enllaçaria amb el tema desconexió... Llavors s'entra en aquest marasme, però en canvi s'aconsegueix TV3. El 83, em sembla que era, surt TV3, una llarga aspiració. S'assaja la televisió pública amb institució pròpia, muntada des del Parlament, a través del pressupost públic. Aquesta marcaria el final d'una segona fase.

(AR)- A la tercera fase hi trobaria els problemes del llançament del nou Diari de Barcelona, en català, i els de la desconexió. Mentrestant ha crescut ja tot el que és mitjans de comunicació oficials o públics en català, la Corporació, Catalunya Ràdio que després es va diversificar en diferents emissores: Catalunya Música t'ofereix un programa de vint-i-quatre hores musicals, Ràdio Associació, que jo crec que ha fet un gran mèrit que és entrar en la música moderna (després entrariem en el problema dels cantants i la producció pròpia en català) i s'ha fet un lloc dintre el dial, i el model convencional d'emissora que és Catalunya Ràdio.

L'última fase, que acabaria ara, és Canal 33, el perill de la televisió privada i l'episodi de la guerra Televisió Valenciana-Televisió de Catalunya, que entra molt dins de les interconnexions

d'aquest treball, vull dir, ha estat el fet més escruixidor d'aquestes qüestions.

(AR)- A nivell dels professionals: Per una banda, el sector ha crescut molt, s'ha fet el Col·legi de Periodistes de Catalunya -considero positiu que sigui de Catalunya i que s'hagi trencat la vella atomització en les quatre províncies, associacions de la premsa- que ha donat entrada a tot un professional que no tenia una titulació correcta segons l'esquema imperant.

S'ha produït el que seria positiu i negatiu de tota aquesta qüestió. Per una banda, s'ha descobert que moltes coses en català no són negoci. L'Avui no és negoci. Com a empresa pot tenir uns balanços més o menys ajustats, però no és negoci.

Després, quan es toca tant per la banda d'ajuts com la televisió pública, els mitjans públics, es descobreix el tema de la politització radical i tots aquells mitjans estan carregats del pecat original de la propaganda. I utilitzo propaganda amb tot el seu contingut: propaganda política, en ús d'algué que en fa un ús d'aquesta manera.

I després tota una altra sèrie, emissores municipals, revistes comarcals, ... que tenen la manca d'un abast general. L'únic mitjà de base nacional, de Països Catalans, l'Avui, ho havia intentat, suposo que encara arriba a alguns llocs; o la TV3, concretament, té aquesta cobertura; no en veig cap més altre.

(JMF)- El Temps.

(AR)- El Temps fa aquest intent.

(AR)- Encara a nivell de professionals, veig que s'ha passat ala professionalitat desmotivada civicament pel fet català. O sigui, hi ha professional ara, que avui treballa en català i que demà pot fer-ho en castellà. Això té la polivalència del professional, és bona en sí; la gent s'ha habituat a fer servir més o menys bé les dues llengües. Però, per altra banda, el desmotivats civicament fa que potser es perdi l'ambició de perquè es va fer. Moltes vegades es pot caure en el miratge de dir: "I si ho féssim tot en castellà?" Una mica el que apuntaves tu, en el cas del cine.

Els grans mitjans en castellà són els que tenen les grans quotes de mercat: pel que fa a diaris, pel que fa a revistes, amb la dissort que tampoc en surt cap de matriu, com a mínim catalana, fet aquí, escrita totalment en castellà...

(JEN)- Aquí hi ha revistes fetes aquí.

(AR)- Poquetes...

(JEN)- Lecturas és de Barcelona.

(MM)- El Destino era fet molt amb la mentalitat catalana.

(AR)- Ara està assajant-se, i aquí anava amb allò d'El Temps, el fenomen de la revista magazin: el Set Dies, el Triangle, però són fets tant, tant calents encara...

(JEN)- Des del punt de vista que puc parlar, la publicitat, hi ha dos aspectes importants, definitius. Naturalment, la publicitat ha d'utilitzar uns determinats mitjans. Possibilitats de fer

publicitat en català, total i absolutament limitades. Quin voluntarisme pot haver-hi davant l'Avui, davant de tiratges com La Vanguardia, per posar el mateix abast geogràfic; absolutament cap. La ràdio, que ha estat un fet pioner en el camp de la publicitat, ha permès fer algunes coses però sempre limitades i tenint en compte que en publicitat és un mitjà complementari i amb una inversió molt reduïda.

Hem de distingir dos grans aspectes: els anunciants locals, dels quals es beneficia per exemple TV3 i les pròpies desconexions, i els grans anunciants nacionals.

Per als grans anunciants multinacionals -dels altres, pràcticament no en queden-, l'estratègia està molt clara: per què s'han d'enunciar en català si poden fer-ho en castellà? Renault, confessió feta pels senyors de l'Avui, s'hi volien anunciar perquè els anava bé amb el seu pla de mitjans en castellà.

(MS)- Des de París tenien prohibit de fer-ho en català.

(JEN)- Però ells estaven disposats a anunciar-s'hi en castellà.

(MS)- Ho van fer a Punt Diari molt de temps.

(JEN)- Però estaven disposats a utilitzar el mitjà, que com a vehicle els servia, però no entraven en la llengua. El mercat de la publicitat és internacional. Si parlem aquí de la indústria, no n'hi ha. Al rànquing de les cinquanta primeres agències de publicitat, que mouen el 80% de la inversió, les vint primeres són multinacionals.

(JMF)- Estic completament d'acord quan dius l'Avui, El Temps... Però, TV3 interessa o no els anunciants?

(JEN)- Sí.

(JMF)- I es fan els espots en català?

(MM)- Però també n'accepten en castellà. Aquest és el problema.

(JMF)- N'accepten, d'acord, però jo ho mirava des del punt de vista dels anunciants. Els anunciants, fins i tot amb presses, agafen l'espot fet, el doblen -de vegades no doblen allò escrit-, però almenys la veu que surt és en català. Els interessa.

(JEN)- El mitjà sí, perquè té una vigència molt important. El cas de l'Avui, des del punt de vista econòmic, des del punt de vista del mitjà de comunicació és un fracàs; el cas TV3 és un cas espectacular però no solament perquè interessi a la gent a la qual arriba, sinó perquè trenca les regles del joc de la comercialització envers Televisió Espanyola. I fa coses que TVE no havia permès mai. Les normes d'admissió i de contractació són favorables.

(JMF)- Llenço la meua teoria particular: Donats els antecedents històrics i les condicions sociològiques actuals de què tu parles només es pot actuar amb gran contundència. És a dir, si el mateix esforç amb TV3 s'hagués fet per crear un diari que havia de ser millor que La Vanguardia, i que havia de tenir un tiratge superior al de El Periódico es podia evitar... Ara, ens hem quedar a mig camí...

(JB)- Sempre he sostingut que el problema de la premsa en català és d'oferta. El públic català vol un altre diari, de gran nivell i no el té. Si tingués El País o La Vanguardia en català tiraria més de quaranta mil.

(MM)- I s'ha de tenir en compte que l'anterior director, en Ramentol, li va donar un canvi d'imatge, i una mica de continguts i va pujar.

(AR)- En Ramentol aguantava molt bé una prova que s'havia de fer. Va combatre el repte de la sortida d'un altre diari en català; per primera vegada en aquests deu anys, l'Avui tenia competència directa. Un grup, en el qual hi havia diners, estimul polític, i una empresa, volia jugar-ho i fan Diari de Barcelona.

El fracàs encara ha estat més ràpid. Ara trobem, per ser clars, que els dos grans partits polítics en aquest país -en nombre de vots- un té l'Avui i l'altre, Diari de Barcelona. Però tots dos han punxat amb aquests productes. De la guerra, l'Avui, el diari veterà ha aguantat; de la lluita entre el Noticiero i el Tele-Expres, el Noticiero va sortir-ne bé... L'Avui aguantava, té el coixí dels quaranta mil. En canvi, hi ha un segon fracàs de premsa en català, Diari de Barcelona.

(JB)- Però hi ha hagut alguna cosa positiva durant aquests anys en publicitat? Ha canviat el panorama?

(JEN)- Ha canviat en la mesura que hi havia mitjans, i el detonant és naturalment, TV3.

(JB)- Ara, jo sospito que el món de la publicitat no es mou només per raons econòmiques i que les raons ideològiques també són importants. En el món de la publicitat català ells no ho confessen, però jo no m'ho crec. Hi ha models. El Times de Londres tira poc; en canvi, els anuncis són molt cars. Per què? Per qui el llegeix, un públic que tot i no ser molt nombrós té un nivell alt, etcètera.

Amb l'Avui passa això; té un públic de nivell mig-alt amb capacitat econòmica relativament important. Em sembla que els publicitaris no ho valoren per qüestions ideològiques.

(JEN)- No, no, en absolut. Si el diari aquí no se sap vendre, naturalment és el seu problema. Però els publicitaris no van especulant. Utilitzen unes dades concretes i objectives: l'OJD que mesura l'audiència i l'Estudi General de Mitjans que marca totes les variables en discussions qualitatives. L'EGM és una mostra nacional, està viciat d'origen perquè no s'ha fet cap estudi... Realment les Institucions catalanes podrien haver-ne fet algun. No pas propi -l'Avui fa un estudi i no s'ho creu ningú-, però algun estudi perquè qualifiqués això, que és veritat.

(JEN)- Hi ha un altre aspecte molt important: la indústria. No hi ha una indústria catalana de publicitat. Hi ha hagut intents d'agències amb vocació redemptorista, cultural, política i tal, però ni han tingut cap força ni hi ha professionals.

En el cas de TV3, per una simple qüestió de coherència, la majoria d'anuncis són en català. Perquè resulta totalment incohe-

rent que surti espots en castellà en una programació 100% en català. Fins i tot per una qüestió purament tècnica, la persona que s'anuncia a TV3 i ho fa en castellà... Qui l'ha aconsellat mereix ser desqualificat professionalment.

El cost és molt important, però almenys el doblatge de les bandes sonores s'hauria de fer en català encara que les sobreimpressions apareixin en castellà, perquè l'espot originàriament...

Però, malgrat els estímuls en un moment determinat, el tema de català a publicitat no ha preocupat perquè al final la consciència és que la llengua es contempla com un mitjà més que hi arribes, i si a TV3 garanteixen audiència, doncs es fa en català. I si l'Avui no garanteix aquesta audiència, doncs no es fa, o es fa també en català.

(JEN)- Però a més no hi ha hagut cap interès a formar professionals. El cas de TV3 és rellevant: amb tota la voluntat social, cultural, i naturalment econòmica, diu: "escolti, no es preocupi, nosaltres posem un departament al servei de vostès i els ho traduïm tot". Pot estar molt bé, però vostè creu que la publicitat es pot anar traduint així com així? No, la publicitat és un concepte, un eslògan, per tant, no vagin oferint-se... Està molt bé que ofereixin serveis de traducció per mantenir una parcel·la de mercat, però ningú ha fet cap esforç per tal que a les agències de publicitat hi hagi redactors. I les agències, les primeres companyies que estan movent quantitat de milions, no s'han preocupat mai per això.

I com que la indústria publicitària està en mans de les multinacionals, malauradament no hi ha cap interès a fer res.

(JEN)- Jo no sé si la política de la Generalitat envers la publicitat ha estat més encertada. Algunes de les coses més discriminants envers la publicitat s'han fet en aquest país i les ha fetes la Generalitat. Allò que no s'havien atrevit a fer a Madrid, ho ha fet el Parlament de Catalunya. La publicitat en català crec que no compta. Hi ha hagut campanyes, accions puntuals, que naturalment s'havien de fer en català, i jo crec que s'han fet molt bé: les campanyes institucionals com les grans accions tant de la Generalitat com del propi Ajuntament de Barcelona. El "Barcelona, més que mai" que, a més va tenir la sort de fer-ho amb una de les millors, o la primera agència de publicitat que hi ha en aquest país.

Però el fet és: si no hi ha mitjans de comunicació massius, realment la publicitat no hi accedirà. Si a més, la indústria de la publicitat, desenganyem-nos, està pensada en anglès. A més de fer un canvi de codi i passar a castellà, és difícil que en faci un altre i passi a català. Els paràmetres són les grans llengües massives, o els gran mitjans, i per això funcions TV3 i no funciona l'Avui. I la ràdio ha permès fer grans coses però, malauradament publicitàriament compta molt poc.

(MS)- Jo, si volguéssiu, comentaria algun aspecte des d'un punt de vista més de la llengua en general. Em sembla que el

fenomen recent més important és potser l'augment constant en el nombre de nous consumidors potencials, gràcies a l'escola; els càlculs nostres donen que hi ha un total de trenta-cinc mil persones que saben parlar en català més cada any. Fins i tot descomptant els que es moren pel camí, en termes nets, el saldo augmenta de trenta-cinc mil persones capaces de parlar, d'escriure o de llegir en català. No són exactament les mateixes per la diferència normal d'edats. Això és una oportunitat que no es produeix el dia dos de juny de l'any tal, sinó que és un fenomen constant que, em sembla, ha de potenciar el consum de mitjans escrits. Els àudio-visuals, ja ho has comentat, TV3 ha arribat a una població que ja entenia el català pràcticament en la seva totalitat.

(JEN)- El llenguatge de comunicació de masses -no de creació artística, i el camp del cinema seria diferent- és una evolució dels últims anys. Els últims anys, la nostra llengua ha estat reduïda, amb unes possibilitats d'expressió terriblement limitades i no ha tingut accés als mitjans de comunicació de masses. No sé si això suposa una dificultat a l'hora que, de sobte, tens llibertat per expressar-te en els grans mitjans de comunicació de masses.

(MS)- Crec que la Llei de Normalització Lingüística ha estat un pas positiu en el sentit declarat per llei, unànimement votada, que la Generalitat ha de donar suport als mitjans de comunicació,

encara que no siguin propietat seva. Ja ho feia abans, però emprant la llei em sembla un pas molt important.

(JMF)- Voldria apuntar com a punt favorable l'última pàgina d'El Periódico, on hi ha aquest missatge de gent jove: "t'estimo, ens trobarem el dimarts". M'he molestat a comptar-los. N'hi ha gairebé el 40%, gairebé la meitat són escrits en català. Això és públic de base absolutament. El noi X vol dir-li el que fos a una noia que ha vist al metro. I ho fa en català, no en castellà.

(AR)- és un fet curiós i totalment espontani. Això arriba per carta i simplement hi ha una selecció. Va començar amb quatre cartes. Demuestra, suposo, el públic lector, per una banda, jove, o de família catalanoparlant, que compra El Periódico -contràriament a allò que s'havia considerat al principi-; i, per l'altra, que quan algú agafa un paper, escriu i l'envia a un diari en castellà ho fa en català. Fins ara El Periódico havia fet unes planes en català, lliçons en català o qüestions així, cap col·laboració -en això són molt estrictes, volen mantenir la unitat de la llengua, no fer un producte mixt-. Jo valoro el fet que la gent quan escriu ho fa en català.

(MS)- Sense ser lingüista, perquè també els que treballen en els mitjans, com tu mateixa, podries segurament aportar moltes coses, un exemple del problema és aquest debat que hi ha hagut potser fa dos anys, entre el català 'heavy' i el català 'light'. Per a mi, ha fet molt de mal; no només en els professionals sinó

en el pobre lector que es pensa que això és una mena de batalla de gegants entre el model, si "prendre" s'escriu amb "r" o sense, i "per" o "per a". Es redueix bàsicament a això; llegint l'Avui i el Diari de Barcelona la diferència és ideològica, no pas lingüística.

Dit això, insisteixo que aquest és un debat etern a totes les llengües, però no transcendeix a la pàgina de l'editorial i dels grans comentaristes del moment en el Times, el Telegraph o Die Welt, perquè no ha de transcendir en aquests nivells. Com que no hem cremat etapes, o estem fent massa de pressa, aquestes coses han transcendit en els diaris d'una manera molt grotesca, per a mi exagerada i insisteixo que han fet mal.

(OS)- Factors positius en el camp de la televisió en els últims cinc anys: evidentment, la creació de la Corporació Catalana de ràdio i Televisió. La creació de la Corporació Catalana de ràdio i Televisió és la que ha permès -no solament en el camp de la televisió, també en el de la ràdio- una normalització important de l'espai comunicacional català. Aquesta normalització ha pres la forma d'uns nivells d'audiència molt importants per a TV3, també per a Catalunya Ràdio que actualment és la primera emissora del Principat per damunt de qualsevol altra nacional-estatal, i en termes de TV3 amb uns resultats d'audiència que l'apropen substancialment a la primera cadena de TVE.

Dins d'això, i només a tall de comentari, per exemple, cal resaltar el fet que els informatius de TV3 ja des de molt aviat -des de la creació de TV3- han estat majoritaris a Catalunya. Això

dóna una mostra, diguem-ne, del nivell de normalització comunicacional.

(OS)- (...) El Canal 33 no només té un creixement lent però continuat en aquests moments, sinó un fet que a mi em sembla absolutament important i és que hi ha aproximadament, ara no podria xifrar, és petit però és de l'ordre d'un centenar o 150 mil persones que veuen el Canal 33 i que no veien TV3. És a dir, un dels problemes que aquí hi havia quan es va crear Canal 33 era pensar si no passaria que l'audiència de TV3 era sostre i que aleshores amb la creació d'un altre canal el que fariem seria partir-nos el que ja existia. No, això no és així. És a dir, hem ampliat el mercat amb la creació del Canal 33, marginalment si es vol, però l'hem ampliat la qual cosa és positiva; és gent que mirava d'altres coses o no mirava la tele. El fet és una mica paral·lel com quan a la ràdio es va crear Catalunya Música, una emissora especialitzada, o la mateixa RAC, són emissores que creen un nou mercat, és a dir, que escombren cap a casa. Molt bé. Això són els fets positius.

(OS)- Fets negatius: bé, el llarg problema que arrossega Televisió Espanyola a Sant Cugat. Jo crec que això des d'un punt de vista de normalització d'un espai lingüístic català s'ha de comptar. Que les desconexions quedin cada vegada relegades a unes hores menys versemblants, això ho hem de posar en el capítol dels inconvenients. (...)

Podria ser un problema també l'augment de competència: les privades que emeten en territori català són totes en castellà i que jo sàpiga no hi ha plans establerts, seriosos i mínimament solvents de que hi hagi emissions en català.

(IM)- (...) és evident, que en el conjunt de les indústries culturals, al marge que pugui haver-n'hi alguna com és el llibre, que està relativament bé, només relativament -després, en tot cas, ja farem algun comentari-, la indústria discogràfica, per exemple, com a empresa, com a empresa catalana en aquests moments, té una incidència insignificant.

Suposo que el mercat està dominat per altres empreses que com a molt, fan alguna sèrie de discos en català. I probablement aquí s'ha perdut terreny, s'ha perdut terreny o s'ha deixat de guanyar un terreny que segurament fins els anys setanta encara era possible de mantenir. Però es van anar retirant les discogràfiques catalanes una mica sòlides, suposo que per dificultats objectives i evidents. Però, probablement també per manca d'una política de suport a la discogràfica en català. I ara sembla que es fan esforços però tampoc no crec que hagin donat gaire rendiment.

En aquest camp de la discografia és probable que no es pugui parlar exclusivament del producte disc o cassette, sinó que tot això deu anar molt lligat a tots els altres mecanismes de comercialització i de difusió de la música i de la cançó.

M'imagino, per exemple, que no és que ens faltin únicament discogràfiques catalanes o que editin en català amb un interès

especial, sinó que deu faltar tota una xarxa d'empresaris que es dediquin a fer de promotors de cançó -suposo que n'hi ha pocs i petits-, falta també la xarxa de llocs on fer actuacions on la gent que canta en català pugui actuar d'una manera regular i normal, i deuen faltar moltes altres coses com -és un camp que no conec, tant com m'hi dedicava...- però és probable que per part de les emissores, fins i tot de les emissores catalanes, que no hi hagi una política global de promoció dels productes catalans que doni sortida, que permeti un contacte normal amb el públic.

I ara per ara, doncs sembla que, o bé en els programes importants, en els programes de gran audiència, o en els horaris de gran audiència de les emissores de ràdio es tendeix a posar poquíssim la música en català -m'imagino que per un cert complex d'inferioritat o per una espècie de papanatisme que deu fer pensar que si és català no és bo-, però, en canvi comprovo, encara que sento poc la ràdio, que se senten coses infectes en català es deuen poder trobar.

B) País Valencià

(VP)- Respecte els fets favorables que han aparegut últimament supose que hi ha uns de molt genèrics com són l'aparició de la llei famosa de la L1UE, això és evident. Era un dels apartats fonamentals a l'hora d'intentar cercar un marc, un espai d'informació en

català. Per descomptat després estan les ràdios: Ràdio 4 i Canal Nou, l'aparició de la TVV, i per descomptat el fenomen de l'ensenyament en català. Tot això són conseqüències de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. (...) I des del punt de vista lingüístic, estrictament, factors favorables nous no en veig cap, en tot cas veuria factors desfavorables, que després comentarem.

(VP)- (...) és absolutament desfavorable de cara a la possible elaboració d'un espai comunicatiu català que la TVV vaja com vaja i només faig referència a dos aspectes, un molt discutible, molt accessori crec, que no és el central ara, i que és el registre lingüístic, que ara no m'interessa, però del que segurament alguna cosa s'hauria de dir. L'altre fa referència, fonamentalment, a la proporció de l'ús de l'espanyol, lògicament això és absolutament desfavorable. Cada minut que dediquem a l'espanyol va en contra del que estic dient. L'altra possibilitat, totalment desfavorable, és que ací han començat a aparèixer televisions privades, això és radicalment nefast. I per descomptat tota la xarxa d'emissores de ràdio, fora de les dues que he dit, sorprenentment totes actuen en espanyol, i tot això ho dic perquè trobe la situació pitjor que abans de l'any 1982, quan es feien més coses en català que no pas ara.

(RX)- (...) Jo trobe que durant els vuitanta s'ha produït un progressiu buidament o desinflament social respecte a les actituds lingüístiques, de tal manera que l'emergència de nous mitjans de

comunicació ha estat un poc conseqüència de les actituds favorables dels setanta, les quals troben un cert acolliment per part del cos social però no troben una actitud reivindicativa o d'exigència per part d'eixe mateix cos social; ni més ni menys que el blaverisme o el Lizondisme, com es vulga dir, que ara sembla que està més pacificat, però no trobe que estiga en absolut desarmat.

(RX)- (...) Assenyalaria d'una banda que de la mateixa manera que va ser molt positiva la introducció de la TV3, en aquests moments, a partir primer del conflicte i després de l'aparició de la Televisió Valenciana s'està detectant un retrocés important tant de l'audiència, no només per problemes tècnics, és a dir la gent que no pot accedir per l'antena i el canvi de canal i tal, sinó fins i tot per part de la gent que sí pot accedir tècnicament. Fins i tot s'està assistint a un retrocés de l'audiència de TV3, cosa que no és gens d'estranyar perquè l'augment de canals no es tradueix en més hores de televisió, sinó que el que fa es distribuir el mateix temps per a totes les cadenes existents. En aquests moments està funcionant Tele 5 i Antena 3 i això també és un element negatiu en la mesura en que no es plantegen en absolut la qüestió de la llengua.

(RX)- Un aspecte que considere molt desfavorable és l'actitud majoritària de la premsa valenciana, de tota la premsa del País, fent la meritòria excepció d'El Temps, respecte a la llengua. Vosaltres sabeu perfectament que fa uns anys era molt més fàcil

trobar articles i informació en valencià en determinats mitjans. Curiosament, a partir del moment en que s'han donat totes les condicions legals, com democràticament és possible, molta gent ja no se sent ni en la necessitat ni en l'obligació de reivindicar res. Això, pense que ha tingut un efecte negatiu. De fet, en els principals mitjans, el valencià ha anat retrocedint continuament i d'altra banda, pel que fa a TVE al País Valencià és un enigma, després del període de recuperació que es visqué amb Maria-Garcia Lliberós, quan va aconseguir situar, pràcticament en un percentatge d'igualtat l'ús del valencià i del castellà.

(RX)- (...) D'altra banda, per acabar, encara que probablement insistirem després, considere també terriblement desfavorable el fet de que el País Valencià no hi haja cap centre públic de formació de periodistes, de manera que això té unes conseqüències òbvies que fa que la gent que vol dedicar-se als mitjans de comunicació ha de fer un esforç molt més gran per a poder anar a formar-se a Madrid o a Barcelona i disposar d'uns determinats recursos econòmics, la qual cosa suposa també un filtre i una discriminació social per a molts joves que no poden accedir-hi. En relació a això jo vincularia també el fet de que el nacionalisme cultural fins fa poc de temps ha estat excessivament pendent de la formació de lletraferits, de persones posades en lletres, i ha desatés, considerablement, la formació de comunicadors.

(MA)- Com a punt favorable jo destacaria la constitució de les autonomies com a marc polític i també com a element de creació de consciència. Això a Alacant sí que es nota, des que existeix un marc autonòmic, almenys sí que hi ha referències. Hi ha una autonomia i una cosa que es diu Comunitat Valenciana; abans, això era impossible. Després, hi ha un desenvolupament de programes de normalització de l'ensenyament del català, desenvolupament d'instruments cívics per a l'ús del català. Crec que malgrat tot hi ha una xarxa major que abans de centres culturals que compleixen un paper. A més hi ha la creació de les radiotelevisions autonòmiques.

(MA)- Quant a les qüestions desfavorables, caldria citar les limitacions jurídico-polítiques als contactes entre els Països Catalans, que es troben a la Constitució. Ja dins de País Valencià, la por del govern socialista a la Generalitat, la por a qüestions nacionalitàries i lingüístiques i la falta d'un pes específic en el conjunt polític de l'Estat. En tercer lloc, les circumstàncies concretes de la posada en marxa de la radiotelevisió valenciana i els efectes posteriors una vegada en marxa, la falta de projectes conjunts en matèria de comunicació als Països Catalans; l'entrada en funcionament, ja ho apuntava Vicent, de les televisions privades, amb els seus efectes a mitjà i llarg termini molt greus i l'anquilosament del model públic estatal de la televisió espanyola.

(EC)- Ací s'ha repetit unes coses que són veritat. Han hagut uns avenços fonamentalment culturals: la Llei d'Ensenyament del

Valencià, que deu n'hi do. (...) Vull dir que evidentment la llengua sí que ha estat una conseqüència de tota una sèrie d'històries dels anys seixanta i setanta que no podia deixar-se de fer perquè a un lloc hi havia una cosa que es deia PNV i ETA i en un altre hi havia un senyor que es diu Pujol. I per tant ací hi havia uns petits nuclis que, amb tot el joc autonòmic, havien de donar una certa sortida als dos blocs diguem-ne de nacions històriques fortes. No podíem quedar-nos darrera perquè, a més, aquest País va tindre l'ocasió, perduda, de transformar-se gairebé en allò que es va dir una nacionalitat històrica. Ací pels anys previs a la famosa Constitució, el País Valencià arribà a ser pràcticament la "qüestió valenciana". Ací entrariem en un altre punt de com tot això es va perdre en dos anys i per tant com condiciona tot el procés posterior. El PSOE encobreix tota una via, diguem-ne nacional, la segresta en definitiva.

(EC)- (...) Jo no sóc pessimista. Des de l'angle dels mitjans de comunicació és probable, si tenim una miqueta de sort i sabem conduir-ho que siga el lloc on pot produir-se un avanç important. Què ha passat en aquest país en els darrers quatre mesos? Si la cosa no se'ns trunca, és possiblement el fet revolucionari des de l'angle lingüístic i cultural, més gran des de l'any 62. (...) Des d'octubre fins avui, en aquest mig any, a mi m'agradaria que algun dia algú veiera la quantitat de persones que estan actuant en premsa en català. Ací fa un any hi havia tres locos en El Temps i algú més de SAó, i ahí s'acabava qualsevol intent de mitjà de

comunicació en català. En aquests moments a mi m'agradaria saber, malgrat les diferències que puguem tindre, quanta gent hi ha funcionant a Canal 9 televisió, Ràdio 4, etc. en català. Això és un tinglado impensable. Quan es va crear El Temps, el senyor Fuster deia que estavem locos, que aquest País només donava per a una fulla parroquial.

(EC)- (...) Ací entra el tema TV3, fins i tot el conflicte TV3 que, malgrat tot, ha provocat en el cas dels catalans del Principat una certa consciència, una certa reacció de la societat civil. De fet, és molt simptomàtic que la Vanguardia et col·loca ja la programació de Canal 9. Això és molt important. El fenomen TV3, com a positiu, ha provocat una reacció fortíssima. Al Parlament Valencià, l'altre dia, una interpel·lació del CDS va forçar el tema TV3, que ha comportat una conscienciació d'ajuntaments, d'institucions, important. Ha fet que, encara que Amadeu Fabregat no ho compleixca, tres-cents cinquanta ajuntaments, per unanimitat, hagin demanat la TVV en valencià, dels quals 42 corresponen a comarques de parla castellana; a més dels sindicats, les juntes de govern de totes les universitats, tot el Consell Valencià de Cultura. Hi ha una articulació que en aquest moment està parant a la dreta. El partit del govern s'ha vist encerclant. Hem estat forçant, clarament, al partit socialista que és qui provoca el tancament d'eixa televisió, que estava pactada per altra banda prèviament, juntament amb la dreta, que va condicionada per fer-li la punyeta al PSOE. Però el cas és que ahí s'ha creat per primera volta el gran debat

de l'espai de comunicació. Això crec que és positiu, i això ha arrossegat, en part, el Canal 9, no ens enganyem.

(EC)- (...) Com a coses negatives, aquesta època em recorda la fi del segle XV, en què aquests Països es van disgregant. L'articulació dels Països Catalans lentament s'ha acabat, perquè l'interès cada dia està més centrat en base al govern del senyor Lerma, Pujol o Cañellas. Això ha fet que cada vegada els interessos estiguen més centrats en l'àrea diguem-ne autonòmica. Obviament, inclús nosaltres que estem en la broma aquesta d'El Temps, és molt complicat com hem d'informar per a que interesse aci i allà perquè les decisions de Lerma segurament donen igual als d'Olot o Reus, i les d'en Pujol igualment als de ^Castelló o Alacant, no cal dir a Mallorca, però les de Barrionuevo ens afecten a tots. Cada dia més aquests països estan més vinculats al centre i això és un aspecte negatiu. L'altre aspecte negatiu és que açò no deixa de ser curiós que siga la primera vegada que algú es troba en una taula per a parlar de tema, açò en serio no se n'ha parlat mai.

(ECT)- Fets recents que valore positivament són, per exemple, la incorporació de Canal Nou, tant en Ràdio com en Televisió. Naturalment deuria incloure també l'existència de la TV3 com a fet altament positiu per al desenvolupament lingüístic i cultural de tots els països de parla catalana. Quant als mitjans escrits sento una veritable inquietud perquè no s'han desenvolupat en la mesura que ho deurien haver fet en l'àmbit del País Valencià. Observe que

tenen poca incidència respecte a l'ús de la llengua catalana i açò és molt preocupant. És important que la cultura iconogràfica, la cultura de la imatge, que rep un ciutadà qualsevol, siga en català. És a dir, prima amb molta freqüència la cultura icònica sobre la pròpia llengua on es produeix l'expressió parlada.

(ECT)- (...) En la ràdio s'ha avançat molt més. La incorporació de noves ràdios naixcudes amb la intenció de fer ràdio en català ja és molt positiu, encara que alternen espais en castellà. I al mateix temps, emissores que sempre han parlat en castellà, tenen espais mínims en català.

Com a conclusió final diré que entenc com a fets favorables, l'aparició sobretot de mitjans àudio-visuals en català i com a fets negatius la desaparició d'espais escrits en català.

(JFM)- Evidentment a nivell polític només hi ha una cosa que s'haja de tindre en consideració i són els aspectes institucionals. El que passa és que a mi em fa l'efecte que els fets que haurien de ser hipotèticament favorables no sempre ho han estat, per exemple a nivell polític està clar que l'existència d'un espai polític específic, que abans no existia, marcat per la institucionalització autonòmica, ha creat un àmbit de poder valencià que abans no existia. Un àmbit de circulació, per tant de notícies, i de producció, que abans no existia, i això se suposa que hauria d'haver provocat l'existència d'una premsa que reflectira específicament aquest àmbit. Això de fet no ha ocorregut; no han aparegut

diaris nous, o revistes noves -dixant de banda el cas especial d'El Temps- que corresponguen a aquest àmbit específic de producció de notícia i de vida política. Abans, evidentment una premsa valenciana, de nivell, de tot el País Valencià no tenia massa sentit perquè notícies del País Valencià no n'hi havien, ara sí que n'hi ha: hi ha un àmbit de circulació, de relacions polítiques. Els mateixos partits polítics tenen una estructura de País Valencià que abans no tenien, això engendra una quantitat de notícies, i un interès per l'espai específic del País Valencià que en teoria hauria de ser un fet favorable per a l'aparició d'una premsa valenciana, però no ho ha estat, excepte si vols una mínima premsa institucional: publicacions de conselleries, publicacions municipals. Per altra banda, és evident que a nivell polític l'aparició d'aquesta institucionalització l'única cosa que ha creat, directament, ha estat la Televisió Valenciana i la Ràdio, i indirectament, Ràdio 4.

(JFM)- (...) Quant a fets desfavorables podríem començar per l'escassa voluntat política de les institucions de recolzar, per iniciativa pròpia o com a finançament, la premsa valenciana en català, això està claríssim, i això té uns efectes a nivell lingüístic. A nivell econòmic també és clar que el nou empresariat tampoc potencia una premsa pròpia, ni tan sols invertint. Ningú ha orientat els beneficis econòmics cap a la premsa valenciana. Això s'ha produït a Castelló amb "Castellón diario" que és fruit d'una iniciativa d'empresaris taulellers. Això no ha passat ni a València

ni a Alacant. Això és un fet desfavorable, jo considere un fet desfavorable les oportunitats perdudes. És evident que la professió s'ha ampliat, ha crescut, però també és evident que una part d'aquesta professió està perfectament disposada a deixar-se seduir pels tinglados institucionals que garanteixen un bon sou amb poca feina i poca responsabilitat. Concretament la Ràdio i la Televisió Valenciana han seduït molts professionals interessats que una vegada allà han caigut en l'oblit perquè la seua feina no transcedeix en absolut.

(RX)- S'ha aconseguit desenvolupar un mínim de comunicació en català que ja sabem quin és. Ara, la qüestió és analitzar comparativament aquest mínim que s'ha desenvolupat amb el conjunt dels mitjans de comunicació. Aquesta és la qüestió; mentres que nosaltres hem aconseguit un cert desenvolupament, la veritat és que el creixement dels mitjans de comunicació, globalment, ha segut molt més gran del que nosaltres hem aconseguit. En aquest sentit sí que podem fer una lectura parcialment optimista en la mesura en que hem aconseguit alguna cosa, però per altra banda no podem confiar-nos massa en això pel fet que comparativament, respecte al conjunt de tots els mitjans, la nostra situació és molt pobre, molt feble, i per tant no és comparable a les expectatives que, si en els seixanta ens hagueren dit, en aquell moment, que teniem una televisió, dos emissores de ràdio, etc, ens haguera paregut magnífic, clar. Però és que estem ja en els noranta.

(RX)- (...) I després, pel que fa al nivell de dependència de l'exterior, jo assenyalaria dos coses, sobretot pel que fa als grups privats de comunicació que actuen en el conjunt dels Països Catalans, i més específicament en el conjunt del País Valencià, que és el que millor coneix, són clarament dependents econòmicament de societats espanyoles.

(RX)- En les darreres concessions de les emissores d'FM em consta, que els pocs projectes que es presentaren íntegrament en català i amb una programació íntegrament en català, foren rebutjats per la Generalitat Valenciana. Aquest també és un aspecte preocupant quan se li han donat a la "Ràdio Blanca" un conjunt d'emissores, el titular de la qual és un asturià vinculat al PSOE, que per tant farà una informació igual, totalment, a com la podria fer un d'Albacete, etc.

(RX)- I un últim aspecte en relació a la formació dels comunicadors des d'una perspectiva nacional, en la mesura, en què tots sabem que cada dia per a l'emissió del que siga s'han de prendre un grapat de decisions pel que respecta a la selecció de les notícies, com es presenten i a quina lectura se'n fa. Sabem que no hi ha res d'innocent en això i que la realitat és complexa i que per tant això és una reducció del que hi ha; en aquest sentit, insisteixo en la importància de l'actuació dels comunicadors des

d'un prisma que siga autènticament nacional, perquè si no, no fem res.

(MA)- (...) Sobre el fenomen de les televisions locals: crec que és un fenomen positiu perquè això pot suposar una major participació en la informació però al mateix temps hi ha un gran perill que en la pràctica poden servir als interessos de les autoritats locals sense cap control públic. Això està passant ja. Control públic previst en la mateixa Constitució, una falta de transparència en la gestió i en el finançament i la presumible tendència, d'acord en el model italià, a l'emissió en cadena o repetició de productes i, en definitiva, a falta d'estudis, tot sembla indicar que pràcticament no utilitzen, almenys a Alacant, el català. És un element més en el panorama general de televisió d'una tendència a la baixa de la utilització del català.

(EC)- (...) En tot cas, el que està clar és que a aquest país, dins de les nostres autonomies, no hi ha cap grup que s'haja plantejat la creació d'una empresa en serio multimèdia, per exemple, i no cal dir una agència d'informació, que és un element importantíssim per cohesionar un país. Tot són Berlusconis, són Anayes, són grups multinacionals d'ací lligats a Europa, però no en conec cap que passe per capital indígena. Dels pocs intents que han hagut, no cal ni parlar-ne.

(ECT)- (...) Crec, com a conclusió, que els grups exteriors són molt perjudicials per a nosaltres perquè són paràsits de la nostra societat que tan sols persegueixen benefici econòmic. Ací a Alacant hi ha un clar exemple de premsa amb capital estranger. Si voleu ofertar a un grup empresarial alacantí la possibilitat d'una publicació en català, jo us assegure que en les nostres comarques no trobaríem cap grup que financiera una publicació en català.

(JFM)- (...) Quant al nivell de presència del català als mitjans no és una qüestió opinable, és una qüestió constatable, simplement. Deixem El Temps, deixem les dues emissores institucionals que es fan en català, és important com a fet, com a símptoma, però no és tan important com a fenomen de gran abast social; ni El Temps arriba a una proporció tan gran de la població ni tampoc Ràdio 4 o Canal 9 Ràdio arriben a un percentatge important de la població. Continuen essent mitjans qualitativament interessats però quantitativament minoritaris. Quant als mitjans que són majoritaris tenim la televisió que és ja tot un fenomen ben conegut pel tipus de línia irregular i ambigua que duu, i en la premsa que arriba més a la gent, en els diaris, doncs pràcticament no s'ha notat la presència del català, ni tan sols una continuïtat per exemple en pàgines culturals, etc, on la presència del català és mínima. Estem, com qui diu, com estàvem fa deu anys, ahí el canvi a nivell dels grans mitjans de comunicació de masses, excepte en el cas de la TVV, és mínim.

(JFM)- I el nivell de dependència de l'exterior, això crec que sí ha crescut, perquè per exemple no existien tantes cadenes de televisió des de l'exterior, pensades i fetes en castellà, i en premsa escrita fa deu anys ací no existia un fenomen com el d'El País que és en aquest moment l'únic mitjà de premsa escrita que té una influència en el conjunt del País Valencià i que llegeixen les minories més o menys cultivades.

(MAV)- Tret del cas de Las Provincias o del periòdic de Castelló, tots els mitjans de comunicació del País Valencià - exceptuant la RTVV- són empreses forànies, a més que en el cas de Las Provincias són empreses familiars desfassades. Veig una gran dependència de les empreses de comunicació valencianes de l'exterior, i això es tradueix en el poc interès que mostren cap el manteniment de la nostra llengua. Curiosament, al País Valencià la presència dels mitjans escrits nacionals és proporcionalment més important que a altres comunitats, com és el cas d'El País. Açò sols s'explica per la falta d'interès de la premsa valenciana per donar una visió exacta del país. L'existència d'un periòdic en català és el termòmetre que defineix tant el caràcter de la societat valenciana com el de les empreses que es dediquen a difondre notícies.

C) Illes Balears

(MO)- Fets favorables: difusió, implantació i èxit de la TV en català. Desfavorables: la demostració de la impossibilitat d'un diari, d'un setmanari normalitzat en català.

(CP)- (...) Com a aspectes favorables, el fet d'una política d'autogovern com a eina redreçadora, en general, de la valoració social del català. Crec que això s'hauria de tractar avui, és important després de set anys de l'estatut d'autonomia, i crec que s'ha de tenir en compte el fet que hi hagi una llei de normalització lingüística que dona cos legal a tota la qüestió de la difusió del català. Crec que és un fet favorable que existesquin plans d'estudis que en aquests moments fan obligatori el coneixement del català: vull dir que potencia el nivell de lectors o d'escoltadors, o el nivell de gent que coneix l'idioma i que, per tant, formen una bona base que de retruc pot ser important a l'hora de tenir possibles consumidors, uns consumidors que abans no se tenien.

(CP)- En relació als fets desfavorables, entenc que la resistència per part del govern de la Comunitat Autònoma de no tenir una política clara per afavorir la difusió del català en àmbits concrets que ha fet possible que ens trobàssim sense mitjans de comunicació en català (contràriament al que ha fet el govern de Catalunya). És una cosa que s'ha de tenir en compte com a molt desfavorable. I, evidentment, l'enorme pressió del castellà en tots

els nivells, la qual cosa fa que no existesqui una base social de demanda àmplia, que la Llei de Normalització Lingüística sigui pràcticament res si exceptuem el marc legal del qual jo parlava al principi i que hi hagi un descens de l'ús del català a jutjar per les enquestes que s'han fet.

(SV)- Vull anotar com a punts favorables i amb caràcter general, l'increment del nombre d'hores de TV en català. Molt concretament, la recepció de TV3, del Canal 33, l'ampliació horària que va tenir en el seu dia TVE 2, que marcava per primera vegada un àmbit de comunicació en català compatible, en almanco dues de les comunitats de parla catalana; l'aparició de Ràdio 4; la presència o potenciació d'una premsa, ràdio i televisions locals que utilitzen preferentment el català i que dins els seus mitjans i en la seva escala tenen molta importància. Tot això com a punts favorables.

(SV)- Com a punts desfavorables, en primer lloc la pròpia desaparició de TVE 2 en català, un àmbit que l'haviem anotat com a favorable però que la desconexió l'ha fet desfavorable; la no existència d'una premsa normalitzada no local, no de pobles, sinó interinsular en català; també el fet que ni hi hagi per part de les autoritats autonòmiques ni dels poders autònoms en general, per motius econòmics o polítics, cap voluntat d'instaurar aquesta premsa, ràdio i televisió en la nostra llengua; i tot això completat amb el fet que, si bé des del punt de vista de comunicació no

es pot considerar negatiu, però sí que ho és en l'aspecte lingüístic, la televisió privada serà en castellà (si no es demostra el contrari); i la progressiva proliferació d'antenes parabòliques que capten televisió en llengua estrangera, que també constitueixen un fet desfavorable quant l'ús del català.

(MS)- Vull apuntar, des del punt de vista de fets favorables (...) la iniciativa empresarial d'aquests darrers anys. Crec que ha estat molt important no únicament per part dels mitjans regionals sinó també per part dels mitjans forans, és a dir, de les petites publicacions que amb un esperit més tost comunicatiu i emprant especialment la llengua catalana, han fet possible que avui a tota Mallorca, pràcticament a cada municipi hi hagi un, o dos i fins i tot tres publicacions, que en total són 47. Crec que el sentit de comunicació regional ha estat molt important amb la presència d'aquests diaris i en el sentit que hi ha delegacions a Inca i Manacor dels diaris de Ciutat (...). Es castellà s'usa més per comunicar informació i potser el català per comunicar opinions; i crec que en aquest aspecte s'ha de destacar la iniciativa de la Gran Enciclopèdia de Mallorca que precisament és una tasca en català en què s'està recopilant o compilant tota una sèrie de fets a partir d'una iniciativa d'un equip de mitjans de comunicació.

(MS)- (...) També crec que és molt important l'espècie d'invasió, per dir-ho d'alguna manera, de professionals de Ciències de la Informació de fora, especialment de Navarra i Bilbao, que

vénen a treballar a Mallorca i que tenen un problema d'adaptació bastant gros, no només per a la llengua sinó per part de la nostra idiosincràsia. L'altre dia, una persona del Diari de Mallorca comentava que en tenien vuit o nou, al Balears i a Última Hora són també vuit o nou: crec que són un pes molt important dins una redacció tenir aquests grups de gent trasplantada.

(CG)- (...) Jo afegiria com una situació desfavorable que aquesta premsa local sigui en català mentre que els principals mitjans de difusió en la seva majoria siguin en castellà: dic que és desfavorable perquè una vegada més la llengua en català, la comunicació en català, és més de segona categoria. Una altra cosa important és el fet desfavorable que la invasió d'una gent formada periodísticament en castellà treballi aquí mentre notam aquesta manca d'informació en català que, crec, reverteix en el fet que no hi hagi competència periodística dins els mitjans de comunicació actuals.

(JB)- (...) Crec que una de les grans carències en relació a l'expectativa que havia creat l'Estatut d'Autonomia és la presència del català en els mitjans de comunicació, evidentment bastant pobre. Hauríem de preguntar, per què? Crec que segurament per causes polítiques, que les veig bastant clares: l'autonomia de les Balears està gestionada per un grup polític que no hi creu massa, nous conversos en això de la llengua i la cultura catalana. Queda molt camí per fer que no s'ha fet. Una altra cosa que vull puntua-

litzar és respecte de la premsa forana. La premsa forana està en un moment molt delicat, dolent. No sé si a Menorca es pot parlar de premsa forana... El cert és que a Mallorca està en decadència.

(JB)- (...) Després hi ha un altre factor en l'aspecte negatiu. En els darrers deu anys hi ha hagut un desenvolupament econòmic a Mallorca -i a les Balears- importantíssim, que ha permès que tota l'estructura social se'n beneficiàs, però que no ha comportat en absolut cap augment cultural, ja sigui en el terreny de la cultura pròpiament dita ni en la implantació del català en els mitjans de comunicació. Això es veu quan hi ha un hotelier a Cala Millor que dedica 6 milions de pessetes a un equip de futbol i que a cap se li hagi acudit fer una petita ràdio en català o potenciar un petit diaret.

(JL)- Subscriu moltes coses que s'han dit i tal vegada no hem posat prou èmfasi en el paper que ha jugat la societat civil, les entitats no institucionals, no oficials, en la dinamització de la normalització lingüística a través dels mitjans de comunicació. Donat que el govern de les Balears no s'ha distingit precisament per l'impuls i les decisions fermes en aquesta matèria, hem vist que han sortit en el si de Mallorca, VOLTOR S.A., MUSSOL a Menorca, i a Eivissa també ha estat una moguda entorn de les institucions però no dirigida per les institucions sinó motivades.

(JL)- (...) La política que hem observat, i crec que és negatiu també en aquest aspecte, és una política subvencionada per part de les entitats públiques, una política subsidiària. Això es nota molt, per exemple, en la manca de voluntat per desenvolupar la llei d'assignació de freqüència de ràdio, de freqüència modulada. Per exemple, el govern balear no ha demanat una emissora de freqüència modulada institucional com han demanat i tenen moltíssimes Autonomies de l'Art. 143. (...) Hi ha hagut també una manca de coordinació, que era possible, entre les institucions, entre els governs autonòmics. Concretament a les Illes Balears tenim una llei que crea el Consell Assessor de TVE a les Illes Balears i una llei de creació de la Companyia de ràdio i TV absolutament lletra morta perquè no hi ha cap voluntat d'impulsar, com ha fet Múrcia recentment, per posar un exemple competencialment pròxim.

(JL)- (...) Voldria assenyalar també com a aspecte negatiu el caràcter diglòssic en què sovint, per les emissores de ràdio, s'utilitza la llengua. Efectivament, hi ha programes en català, i cada vegada n'hi ha més, però sempre són programes circumscrits a determinats tipus d'espais informatius o culturals, encara que queda pendent un bon informatiu esportiu català malgrat els esforços que fan, que és molt positiu, les emissores que transmeten els partits del Mallorca en català. Tot això ajuda molt, però també és una moneda de dues cares.

(MC)- (...) Jo el que detect és una doble moral, tant per part del govern autonòmic com per part del govern central, com per part d'entitats que ens han acollit aquí (es refereix a "Sa Nostra" Caja de Baleares). (...) Això és la política que fa el govern autonòmic i també la política que fa de tots els mitjans de comunicació el govern central. Per exemple, la política de telecomunicacions i tota la llei, per mi, de televisions privades.

(MC)- (...) Hi afegiria també que en els diaris que poden ser el principal mitjà de formació d'opinió pública, jo crec que la doble moral també es detecta en molts de diaris: els editorials estan decididament a favor de la normalització lingüística i llavors llegeixes les pàgines i veus que no només és així, sinó que és absolutament el contrari.

(CP)- (...) A les Illes Balears no hi ha una demanda social important respecte el català. La societat no penalitza, per exemple, a un govern que no fa res pel català, no penalitza El Dia, ni Diario de Mallorca, ni Ultima Hora, i els segueix comprant. Una vegada passada l'eufòria primera i veient que no passa res, entenc que un grup empresarial que sense canviar li va bé, continuï així.

(CP)- (...) Vull fer un altre aclariment respecte els professionals. Entenc que el professional, en general, dels mitjans de comunicació d'aquesta terra tampoc són sensibles a això, on line, com diuen en anglès, en tot el demés. Què passa, aleshores? Passa

que, així com a Catalunya moltes iniciatives han sortit des del mateix grup de professionals, salvant poquíssimes excepcions algunes de les quals són aquí, a Mallorca no ha passat. Vull dir més: fins i tot dins els mateixos grups de professionals que han après a dir "al socaire", "solaz"... no són sensibles a aprendre català per fer un gènere periodístic, i el que deia en Miquel, les facultats de Ciències de la Informació d'Espanya estan saturades, en números clausus, els mallorquins que hi van són molts, i llavors hem d'anar a llogar els professionals de Navarra, bàsicament al nord, i això és fatal perquè una persona que ve de Navarra no només no sap català sinó que no coneix res de res d'aquí.

(CP)- (...) Pel que fa a la premsa forana, ràdios lliures i TV locals crec que el fenomen és global i s'ha de ficar dins el conjunt. És ver que potser estiguin en crisi i que el nivell artesanal d'aquesta premsa és certíssim. Crec que hi ha dos nivells de lectura, des del meu punt de vista. Primer, la importància que ha tengut la premsa forana en avesar la gent a llegir notícies en català. Molta de gent als pobles està avesada a llegir en català perquè la revista de la localitat, feta en ciclostil o no, o en el cas de Manacor on hi ha premsa forana amb tecnologia punta, hi ha trobat les notícies del poble, i s'ha entrenat a llegir en català, perquè per mirar o escoltar en català no necessita que l'entrenin. Aquí jo diferenciaria per aquest motiu la premsa escrita de la premsa de la ràdio i la televisió. En segon lloc, crec que no està

en crisi: va tenir una volada tan espectacular que ara que ha tocat un poc més en terra sembla que hagi perdut qualitat.

(SV)- Jo voldria apuntar aquí que ens trobam en una situació desequilibrada. Si per exemple miram la situació a Catalunya veim que hi ha un relatiu equilibri des del punt de vista de premsa i ràdios en català respecte els mateixos mitjans en castellà. (...) Anem a Mallorca o a Balears: què passa aquí? Doncs que aquest equilibri no existeix, sinó que hi ha profunds desequilibris. Quant a televisió, la que rebem en català no és una televisió mallorquina pel seu contingut. En castellà, evidentment, en rebem i cada vegada en rebrem més. La televisió d'aquí és complementària, és més que altra cosa una corresponsalia d'una cadena estatal i no una televisió per ella mateixa. Cal admetre que l'àmbit de comunicació que es podia haver establert amb TV2 en català, s'ha perdut. Pel que fa a diaris, és evident que tots coixegen del mateix peu: uns per motius comercials i els altres per motius de convenciment ideològic des de la mateixa empresa, però de fet tots estan dins un mateix bàndol.

(DP)- Per ventura ens hauríem de demanar si existeix un àmbit comunicatiu d'Illes Balears per començar, perquè el donam presuposadament existent... I jo crec que és més aviat dubtós.

(SV)- Però hi ha mitjans que potser sí que el poden donar, per exemple en el cas de la televisió d'àmbit interinsular, si se sabés fer una política d'integració, d'acceptar la realitat i de connec-

tar-hi, això es produiria. Si TV3 ho fes, també aquest àmbit existiria. Són polítiques que s'entrecreuen, com en el cas de TV3, la purament comercial i la de política d'alt nivell: comercialment interessa l'audiència d'aquí però els temes polítics que interessen són els del Principat i no els de les Illes.

(JL)- Breument, jo voldria insistir en aquesta manca d'espai comunicacional de les Illes Balears. Llevat d'unes poques connexions a nivell d'emissores comercials, emissores privades, els mitjans de comunicació radiofònics no arriben amb prou nitidesa al conjunt de les illes, i açò també té unes causes i uns antecedents. Em sembla que hauriem d'analitzar per quin motiu el govern de les Illes Balears l'any 1984 no va voler signar i fer efectiu amb l'Ens Públic de RTV un conveni amb la Comunitat Autònoma per tal d'enfortir i millorar les instal·lacions i augmentar el personal de ràdio a les Illes Balears.

(MQ)- De ràdio pública estatal?

(JL)- Efectivament, de ràdio pública estatal.

(SV)- Voldria fer una resposta a això. El fet és molt clar: crec que el Govern volia firmar aquest conveni en el moment en què creia que se li transferiria el que era Ràdio Cadena. En el moment en què Ràdio Cadena va prendre una altra òrbita i va aportar la seva palada a la fusió amb Ràdio Nacional, que és el que s'ha fet, ja no va interessar a la Comunitat Autònoma.

(MC)- Hi ha un tema que me pareix s'ha passat un poquet aviat. és la formació dels professionals. Jo em demanaria molt seriosament si tenim professionals, o quants dels que hi ha estan capacitats per fer un periodisme en la nostra llengua, fins i tot entre els que el feim. D'altra banda, s'ha parlat dels periodistes de Navarra, i crec que hi ha una altra cosa que hi és més important: el sector de periodistes d'aquí que és obertament hostil a fer periodisme en català.

(CG)- Només afegiré un tema que em sembla que és important: que la formació o competència dels professionals hauria de venir lligada amb la política empresarial (...). Perquè no diguem que els professionals estan formats o no: els professionals estaran formats en el moment que tinguin oferta i llavors es preocuparan de formar-se. A part d'això tot el demés són voluntarismes.

(JB)- Na Catalina ha posat el dit a la nafra. No sé perquè, però sempre ha semblat que allò que es feia en català havia de ser monòton, avorrit, uns articles així de llargs del postmodernisme a Mallorca. I, al contrari, un crim a Andratx periodísticament suculent, es feia en castellà: això, evidentment, a ningú se li ha ocorregut fer-ho en català. Crec que la comunicació en català ha d'entrar per la porta falsa, no ha d'entrar per la cultura. A TV3, en el concurs de "Filiprim", la primera telefonada que hi va entrar a les Illes va ser d'una senyora de Son Gotleu. "Una telefonada de les illes, una telefonada de les illes!", digueren. Era una persona

de San Gotleu que parlava en castellà, de Jaén. Pensau que aquesta senyora de Jaén té a ca seva una persona que li parla en català. Això és important. Per què ho escolta aquesta senyora de San Gotleu? Perquè és un concurs absolutament superficial i atractiu com a producte d'oferta televisiva, mentre que, segurament, un programa cultural aquella senyora no l'hauria tengut a ca seva. Amb això dic que la diversificació del català en tots els aspectes, absolutament en tots, inclús els més superficials del periodisme, és indispensable dur-la a terme.

(CP)- De la valoració dels avenços aconseguits al llarg dels anys 80, vull remarcar que l'experiment de TV3 hauria de quedar com el fet que demostra que una televisió feta en català té un boom publicitari importantíssim, que ha aconseguit que molts d'anunciants, amb un percentatge enorme, a través del servei de publicitat de TV3 s'anuncien en català, multinacionals evidentment; vull dir que el factor d'exemple, crec que s'ha de remarcar.

F) Catalunya Nord

(PV)- Hom té la impressió que (a Catalunya Nord) consideren el català útil com considerarien per exemple l'anglès útil o l'italià si fossin a la frontera italiana, és a dir, que no és per

al seu ús personal, és per l'interès que pot tenir per a relacionar-se amb el sud, és a dir que no en fan una cosa seva.

(AR)- Jo malauradament tinc les meves reticències sobre la funció que compleix TV3 aquí a nivell de la recatalanització del País perquè em sembla que la gent, un film el segueix molt difícilment, és la desconeixença de la llengua, ho veuen sobretot per l'esport, això sí, allavors les informacions de TV3 no interessen a ningú aquí, però a ningú.

(AR)- Què és el que ha estat favorable perquè existeixi el Punt? En el cas del Punt, és la voluntat politico-comercial, sé pas com dir-ho, d'una empresa del sud que es ve a instal·lar al nord.

(PV)- Però és dins del mateix marc, és aquesta empresa del sud ha vist que hi havia relacions amb França o que hi havia aquí un racó de terra que es parlava català i que era continuació de la província de Girona i com ells busquen justament estendre's van dir: "provem-ho, perquè finalment què hi perdem?" Sobretot que al començament no hi podien perdre res i no hi volien posar res, aleshores era molt simple. És veritat, van començar per dir que no agafarien a ningú, aleshores, no els hi costava res de provar-ho però era dins el mateix marc, és a dir, que és la perspectiva del 92 i la preparació d'aquest 92 i també l'entrada d'Espanya al Mercat Comú anteriorment. Tot això ha estat un procés.

(JMT)- I ha estat ben acollit per les organitzacions polítiques i econòmiques del País perquè justament hi havia aquest

interès d'anar cap al sud. Si el Consell Regional compra 300 abonaments del Punt, per exemple, és sempre amb aquesta...

(AR)- És perquè és una empresa de Girona que ve i ho munta. El mateix producte fet per gent nord-catalana, una empresa nord-catalana, muntada per nord-catalans no havés marxat de la mateixa manera.

(AR)- Després jo arribo aquí amb el cas de la ràdio, Ràdio Arrels; si ha nascut no és pas perquè hi hagi hagut condicions favorables de relació nord-sud; és senzillament perquè hi ha caps quadrats que ho han volgut fer. És si vols la maduració d'uns certs ambients del moviment català que diu, cal fer una ràdio i ja està.

(GJ)- Cal notar també que dins les estructures administratives franceses hi ha uns esquemes potser, de funcionament, que vol que dins una regió que té una especificitat cultural s'ha de crear forçosament a dintre l'organigrama de la regió, del poder, uns postes doncs, lligats en aquesta especificitat (...). Hi ha un esquema tipus que és aplicat a una regió com la nostra amb una persona a la regió Llenguados-Rosselló que és encarregada de les llengües occitana i catalana; doncs això també és potser una cosa que ha afavorit la instal·lació d'alguns elements de comunicació, sigui la premsa sigui la ràdio; jo pel cas de la ràdio a la qual treballa sé que al principi, abans del 83 i del 88 més precisament, existia una ràdio a Montpeller que durant vint minuts per dia obria

un espai perpinyanès en francès, a dintre el qual hi havia un minut o dos de català.

(MV)- (...) Ara se té consciència aquí al nord que Barcelona és una plataforma cultural que s'hi passen coses i la gent va més fàcilment, agafa l'autobús o el cotxe per anar a un espectacle a Barcelona, en tot cas se sap que hi ha quelcom, penseu en el que va passar en el moment de la "Demoiselle d'Avignon" de Picasso, tot Catalunya Nord gairebé hi va anar amb organitzat viatge pel Museu Rigaud que no passa pas per ser massa catalanista, en fi, la direcció no passa per ser massa catalanista, amb una plana sencera de darrera pàgina a l'Indépendant en colors, és a dir, que la importància de Barcelona és clara. Fins i tot ens arriba la importància de Barcelona per mitjans de comunicació francesos i és això que dona prestigi també.

(GJ)- Jo si tenia una remarca a fer a propòsit d'això diria que Barcelona és una capital cultural més per la gent de París que per la gent d'aquí.

(MV)- I per la gent d'aquí ho és perquè ho és per la gent de París.

(AR)- Exactament. Perquè una cosa catalana tingui èxit real a Perpinyà cal que hagi tingut èxit a París.

(AR)- Jo insisteixo que els fets més importants pel que fa a l'espai comunicacional català és l'aparició a Catalunya Nord de mitjans de comunicació exclusivament en català. És el fet per a mi

inqüestionable, és la cosa més essencial aquí en aquesta àrea lingüística.

(MV)- D'ençà de l'any 79 el català ha entrat com a llengua segona a l'ensenyament secundari per alumnes que tenen una edat de 12 o 13 anys i la cosa s'ha anat estenent no pas suficientment en nombre com voldriem sinó que ha anat sallint l'envelliment dels alumnes i ara sí que tenim un ensenyament de català a nivell de textos en tot cas, coherent, els mitjans no segueixen, això és un altre problema però sí que com a llengua estrangera, és a dir, amb la dosi de llengua estrangera, com a màxim tres hores per setmana.

(AB)- Com a fet lligat a l'ensenyament del català als col·legis i liceus parlaria del bloqueig del CAPES de català que va en contra del desenvolupament del català a l'ensenyament públic.

(PV)- Però això fa que a l'ensenyament secundari hi hagi ara 1500 alumnes que fan un poc de català i un altre fet important és que a l'ensenyament primari d'ençà que va començar al 75 i s'ha anat desenvolupant, n'hi ha prop de 10.000, independentment de les escoles Bressola i Arrels, n'hi ha prop de 10.000 que fan un poc de català durant el seu horari, són fets nous, positius, a nivell d'ensenyament.

(AR)- El que és absolutament impensable és el fet que el català a la Universitat de Perpinyà existeixi com a llengua estrangera.

(MV)- Si és estrany; sembla estrany des de l'exterior ara bé s'ha de dir que si el català tingués l'estatut de llengua estrangera a l'ensenyament secundari no tindriem els problemes que tenim i per tenir els mitjans i per tenir els mestres i per tenir el CAPES.

(JMT)- Deia que me feia plaer ser un estranger a França. Més també caldria dir que hi ha una multiplicitat dels cursos de català per adults als pobles que fa que aquesta gent que tenen ja una certa voluntat d'aprendre el català llegeixen el Punt per l'aprendre, escolten Ràdio Arrels per s'impregnar de la llengua. I també, sempre tornant amb el problema econòmic, la Cambra de Comerç i Indústria que dona cursos de català i pensi al Consell General donava cursos de català també, que també és una cosa totalment nova.

(GJ)- Es podria dir un mot també de la sardana i de l'èxit que té, i que ha estat segur una eina per a portar gent, adults, als cursos de català per a adults que es donen dintre els vilatges, i fins i tot l'èxit d'un cantant com Jordi Barre també, si hom se refereix a l'èxit dels seus espectacles de l'estiu passat, d'una certa manera ha contribuït també a un cert interès de la gent al català.

(JMT)- Hi ha el Lluís Llach també, Lluís Llach dona un prestigi a la llengua...

(AR)- Lluís Llach ha portat molta gent al català sobretot dels joves que avui en dia s'interessen pel català en aquest País, caldria fer un estudi però em sembla que hi ha un bon percentatge que han començat per escoltar Lluís Llach i s'han interessat pel català a través del Lluís Llach.

(AB)- En l'àmbit cultural, recentment hi ha hagut la creació de l'Omnium amb el seu plantejament de promoció que anava lligat als cursos per adults i la Nit de Santa Llúcia... i que ha tingut prou impacte i importància a Catalunya Nord.

(PV)- Que és a mig camí entre la cultura i la política, ha mobilitzat els polítics per la cultura, la literatura, que és una cosa simptomàtica.

(JMT)- En aquest País de tota manera hi ha una cosa que és segura. Parlàvem després de TV3, jo he tingut una llibreria una clientela nova, molt reduïda, gràcies a TV3, per aprendre el català perquè una persona s'interessa al temps, etc... Cada cop que es fa una cosa cultural dins d'aquest País, per petita que sigui, tens sempre un ressò, pot ser reduït mes sempre en té un: l'escriptor del mes en té un, TV3 en té un, Ràdio Arrels en té un, les teves emissions de català en llengua catalana en té un, quantes persones m'han demanat: "sou sentit això... a Ràdio France-Roussillon?" El Punt va crear també un nou interès al català i cada cop que se fa quelcom, sempre, fins i tot si és reduït, té una incidència.

(AR)- Cal dir que tot és interactiu perquè quan tu dius per exemple que a la llibreria et ve gent perquè ha escoltat coses a Ràdio France-Roussillon o a Ràdio Arrels, nosaltres hi ha gent que ens demanen on poden trobar allò que estem parlant, del llibre de què estem parlant o del disc..., vull dir que és interactiu, cada mitjà vulguis o no vulguis...

(MV)- Hi ha una quantitat de gent del sud que venen aquí, que venen a comprar.

(AR)- Mes aquí, deixeu-me que faci l'advocat del diable; el català de sud que ve de Perpinyà ve a practicar el seu francès, que a vegades és pràcticament incomprendible.

(PV)- No; ve a comprar.

(AR)- A nivell lingüístic ve a practicar el seu francès perquè fa bé això de parlar el francès.

(GJ)- Jo tinc l'exemple d'un responsable esportiu que ha vingut a fer una entrevista dins d'un programa i que ha posat un punt d'honor a parlar en francès i de l'altre costat de la taula hi havia un periodista capaç de parlar català que li demanava a fer l'entrevista en català.

(JMT)- Hi ha una reacció que és positiva. Per exemple: hi ha ple de catalans del sud que van a fer esquí. Ara, per fer la formació de guies d'aprenentatge d'esquí els hi demanen de practicar el català de fer un examen en català, els ve aquesta gent perquè venen a la llibreria i demanen un petit llibre per poder

practicar una miqueta en català per passar l'examen. Això és positiu, un fet econòmic positiu. A Auchan per exemple la gent que parlen en català els han posat a llocs.

(AR)- Els que parlen espanyol, a polit! Almenys és que li va dir a l'entrevista el director d'Auchan a en Bringuet, els que parlen espanyol. I el català? Ah... no hi havíem pas pensat...

(JMT)- L'Heric Nivet que és de Canoes, que treballa a Auchan, l'han posat en contacte amb la gent, ara, perquè parla català. Després, els comerciants del carrer de Agustins fan cursos de català cada setmana per practicar el català perquè tenen una clientela catalana. Són petits fets concrets, positius. Emprés existeix, ben entès, tot lo que venes de dir. Mes, primer perquè la gent ha sentit el català dins la llur joventut i el practiquen una miqueta que el castellà no, allavons practiquen aquesta llengua perquè volen vendre, això és un fet positiu.

(PV)- De tota manera, econòmicament, és indiscutible, tothom ho remarca que hi ha una intensificació de la gent que ve aquí, de la gent que d'aquí se'n va allà, és a dir, que hi ha una permeabilitat més gran de la frontera i que això es fa sobretot sobre bases econòmiques, de compra.

(AB)- En el mateix sentit, un fet econòmic lligat al Punt que potser no es veu tant aquí, són tots els comerciants que s'anuncien al Punt de Girona, perquè, molta de la publicitat que passa, es veu, al Punt Catalunya Nord, és perquè passa al mateix temps al

Punt Diari a Girona, és a dir que interessa als comerciants d'aquí de s'anunciar a Girona.

(PV)- I això demostra que no solament el Punt és un afer econòmic sinó que l'economia funciona justament a aquest nivell ja que els comerciants i la gent que tenen interès a fer publicitat fan publicitat de banda i banda del Pirineu. El diari en si és una mostra econòmica però la publicitat que trobem al diari demostra que és un fenomen molt més ampli, que hi ha una quantitat de gent que viuen de negoci i que fan publicitat a banda i banda.

(GJ)- Jo puc parlar de la meva experiència a Ràdio França-Rosselló, hi ha un fet favorable del qual sem poc parlat és el 93 i la desaparició de les fronteres. Ràdio França és una estructura, doncs, parisenca, nacional es pot dir, i hi ha una certa reflexió a la qual participen membres del personal de tots els nivells sobre les direccions i les modificacions que les ràdios perifèriques, és a dir, les que són a tocar d'una frontera, han d'entreveure el futur, tinguent compte, doncs, d'aquesta nova dada geogràfica. Això per un fet favorable, diria. No sé quin resultat tindrà aquesta reflexió. Un fet desfavorable, suposo que és igual a Espanya com a França, és que sigui dins d'una empresa de tipus comercial, sigui dins d'una empresa de comunicació o d'altres tipus. Quan un emplegat, un treballador, arriba a un nivell de responsabilitat és una cosa admesa dins la manera de funcionar que per enriquir-se i esdevenir més performant, millor, ha de canviar de lloc de treball, és a dir, que s'ha de passejar dins la França per pujar dins

l'escala jeràrquica; és una cosa molt antiga, és un fet desfavorable, aquí.

(PV)- És a dir, a París han negligit l'existència del fet diferencial i han fet com si no existís; no han fet coses voluntàriament desfavorables però el resultat és desfavorable. Tampoc no han fet cap esforç perquè fos favorable. A nivell regional i departamental, políticament què podriem donar com a fets negatius?

(AR)- L'existència d'una classe política totalment negada a l'obertura sobre la realitat o l'especificitat cultural d'aquí. Els representants polítics de Catalunya Nord, són gent que no estan en absolut disposats a ajudar a la recatalanització del País.

(AB)- Es pot comparar, potser, amb els esforços que són fets a Montpeller, almenys molt recentment, on comencen a veure l'interès pel català, lligat amb les relacions amb el sud, evidentment.

(AR)- Jo diria que és diferent. A Montpeller ho poden veure amb tota la tranquil·litat perquè veuen el fet de la relació amb el sud. Aquí veuen que promocionar el català a més a més de les relacions amb el sud, el que faran és reforçar els catalanistes propis del país. Llavors, per què actituds com la del President del Consell General, i d'altres; és perquè si es fomenta el català de cara al sud, cosa que J. Blanc, President del Consell Regional ho fa tranquil·lament, perquè ho cal fer, en Marquès diu: "Merda! Aquí donen corda als catalanistes! I això no pot ser!".

(PV)- Encara que sigui localment, aquí, la Regió fa més pel català que... Vol dir que hi ha una actitud més oberta de la part

de la Regió que de la part del Consell General. En fi, els Estats Generals de l'any passat són demostratius i l'actitud absurda del Marquès, el President del Consell General, també.

(AB)- Distingiria també la política prou nova de l'Ajuntament de Perpinyà que sempre ha equiparat les escoles catalanes a les públiques, ha donat els mateixos locals, i que ha fet sempre un esforç, almenys mínim...

(AR)- Diguem que ha estat molt més obert que no pas el Consell General, és evident.

(JMT)- Jo diria que ara fa un esforç nou, a nivell del català. Primer han posat en Bècque a defensar el català i el CEDAC té una biblioteca, en volen fer un Centre de Normalització Lingüística i un Centre de contactes professionals i econòmics amb el sud. Diguem que se sent que hi ha una voluntat de reforçar els contactes, diem de fer més català a l'Ajuntament de Perpinyà, sé pas si irà lluny, més hi ha això.

(AR)- Com a fet desfavorable jo també hi posaria l'actitud d'alguns polítics sud catalans, quan venen a Perpinyà, per establir relacions oficials amb els seus corresponents nord catalans perquè per a mi no compleixen la seva funció, és a dir, no es correspon la imatge que la gent d'aquí es fa d'ells. La gent d'aquí precisament volen aprendre el català perquè allà parlen català, i quan els que parlen català allà venen aquí, parlen francès! Per a mi és una actitud...

(AS)- Perquè els interlocutors no són capaços de respondre'ls en català.

(JMT)- No, no. Un fet concret, per exemple, la Nit de Santa Llúcia on l'Alduy que ha pas nascut aquí, que ha pas tingut una consciència de la llengua, ha fet l'esforç de parlar el català, que el vingut de Montpeller ha fet un esforç per parlar -segur que semblava occità-, però el Jordi Pujol, allavors que tothom dins la sala d'aquí s'esperava a que parli en català, va parlar francès.

(PV)- Va parlar un poc en francès.

(AS)- Emprés va canviar perquè es va fer xiular.

(MV)- ...Encara que fossin quatre paraules en francès i que van ser més, en un moment en què hi havia un consens que s'havia arribat a fer entendre a tots els polítics que havien de parlar altra cosa que francès, vet aquí el principal, el Déu, que ell parla francès!

(PV)- (...) Voldria malgrat tot, fer una matització. L'Alduy, s'interessa a la cosa catalana d'ençà del començament; als anys 60 es feien les jornades d'estudi i ja venia a dir alguna cosa. Això era al 62 o una cosa així. Molt aviat. El CDACC va ser creat el 78, tampoc no és una cosa tan recent i va ser creat no per l'Alduy ni pel Bècque sinó pel Lliboutry i la Josefina Matamoros. I des dels primers anys el CDACC tenia una gran empenta. Va tenir més empenta durant uns anys aleshores que no en té ara. Ara s'han fet declaracions, però he vist posicions que venien de París, de la Generalitat que ja no es fan. Hi havia videos mòbils que s'anaven fent, hi

havia animacions i tot això ha desaparegut. No dic que el Bècque parli més mal el català que el Lliboutry, el Bècque el parla millor, el Bècque té potser un rang superior a l'Ajuntament de Perpinyà, però que el CDACC faci més coses que del temps del Lliboutry...

(Tots)- No, no, no.

(PV)- ...El seu càrrec és superior, és encarregat dels afers catalans, mentre que el Llibourty s'ocupava del CDACC, que era una altra cosa. És una reconeixença del problema català més gran el Bècque, representa més. Però, fer més coses l'Ajuntament de Perpinyà, no en fa pas més ara que abans. Finalment, que jo sàpiga, es va prometre que es faria un Centre de Normalització, el problema és que es va dir que no se sabia que fer-hi en aquest Centre perquè, posar els noms de la vila en català? No, costa massa car i cal que la gent ho vulgui, doncs, què és el que volen normalitzar?

(AR)- A nivell cultural potser hi ha, d'una manera molt general, la mentalització de la gent d'aquest país. La desvalorització de la cultura pròpia és una cosa tan, tan arrelada dins de la gent, que continua sent i serà durant molt i molt de temps el fet principal desfavorable perquè la nostra cultura es pugui desenvolupar.

(PV)- Però, es que és un fet nou, això? Em sembla que és menys important que abans, que no és pas un fet nou això, que és més

aviat en regressió; la venda de llibres, el nombre de cursos que es fan...

(AR)- El fet important d'aquest país és aquest.

(PV)- Jo crec que és majoritari, però no és un fet nou.

(JMT)- Un fet nou també.

(AB)- Quelcom de desfavorable, diria jo, és la política de promoció del turisme globalment, perquè fer muntar càmpings o comerços de gent que venen de fora o supermercats que tot el revingut que necessita aquest comerç se'n va defora, no aporta res aquí.

(AR)- La política econòmica en general del país.

(MV)- I que la imatge turística que se ven del nostre país no és pas una imatge de catalanitat. Se ven una imatge del Nepal, etc..., som exòtics totalment. Venem pas el que sem. Hom pensaria que amb el català, la catalanitat, tenim un pes cultural prou important, per a vendre turísticament això.

(AR)- Jo diria que la importància del Minitel actualment com a mitjà de comunicació a Catalunya Nord, i en català, és molt mínima i molt testimonial.

(AB)- El Minitel mateix a Catalunya Nord, té poca incidència.

(AB)- De tots aquest fets que hem dit, no hi ha hagut gairebé cap incidència a l'Indépendant pel que fa al català. La plaça acordada al català dins l'Indépendant.

(PV)- Jo diria que hi ha una reculada. Abans, hi havia hagut temps que hi havia cinc cròniques setmanals i ara en tens una cada cinc setmanes. És curiós que no segueixi. Hi ha veritablement una incoherència.

(JMT)- Cal dir que l'Indépendant malgrat tot, s'ha fet ressò de tot lo que s'ha fet aquí en català. Quan hi ha un espectacle se'n fa un article a l'Indépendant, l'Indépendant segueix l'actualitat, en francès, però sempre vida catalana...

(AS)- Mes per ells és una informació, no ho fa pas per te fer plaer, ho fa en francès primerament i és una informació.

(JMT)- Existeix pas tant a d'altres llocs de l'estat francès; per exemple al País Basc segueixen pas la vida cultural basca la segueixen pas. Força temps l'Indépendant va ser per això l'instrument de promoció de totes les activitats que fèiem. Ara n'existeix d'altra però ells van ser...

(AB)- Cal dir que no han seguit el ritme del desenvolupament del català.

(PV)- Això no és una cosa nova. L'Indépendant sí que té una política d'informació completa, però a un cert moment hi havia cinc cròniques en català a la setmana i ara n'hi ha una molt escadusserament, de tant en tant, i més curtes.

(AB)- El canvi és l'aparició de l'edició setmanal del Punt a Perpinyà d'ençà del 87 o 88, fa dos anys i mig, i això és la primera vegada que hi ha un mitjà de comunicació d'informacions

generals, totalment en català aquí, que es ven a tots els quioscos de manera normal, amb aspecte comercial.

(AR)- Una cosa seria analitzar perquè l'èxit, un èxit que ha sorprès a la mateixa empresa, suposo, no crec que pas que puguem entrar a analitzar-ho.

(JMT)- Tenien una desconeixença total de la realitat d'aquí quan van venir.

(PV)- I nosaltres també. Perquè recordo que a les primeres reunions diem: arribarem a 500? I entres nosaltres encara ens diem: no pot ser.

(AB)- Un dia s'havia posat a 2.000 i era el màxim. I ara és a 4.000.

(AR)- El fet simptomàtic és que qui ha aconseguit això és una empresa del sud.

(AR)- De tota manera jo diria que hi ha hagut un moment en què s'ha trencat dins de les mentalitats de la gent una barrera, la barrera de la informació en català i em sembla que és veritat que aquesta barrera s'ha trencat a partir de l'existència de Ràdio Arrels. Hi ha una cosa que per a mi, més important que les hores que es facin de programació a qualsevol ràdio o els articles que puguin aparèixer en qualsevol mitjà de premsa, una barrera que s'ha trencat és que es pot fer informació en català i que això no havia passat mai en aquest país, que es parlés del que passa a la Xina o del que passa a París o del que passa a Perpinyà mateix, com a informació, no havia passat mai fins a l'existència d'Arrels.

Aquesta barrera s'ha trencat i nosaltres la vam constatar i que consti, que quan la vam fer no pensàvem que trencàvem res perquè els que ho feim pensàvem que era una cosa normal perquè estàvem acostumats a sentir-ho al sud mes veure que la gent es sorprèn pel fet que hi hagi un jornal, un diari en català, que li expliquin les notícies en català és el fet més evident que hem constatat.

(PV)- Sense deixar la premsa, perquè hi ha la premsa diària però hi ha la premsa periòdica, jo faria una remarca, hi ha una cosa que és colpidor si hi pensem ben bé i és que les revistes han desaparegut i en canvi n'hi havia unes quantes en temps més difícils.

(AR)- Perquè eren mantingudes en un esperit militant i polític. La desaparició de les revistes en català en aquest país, correspon amb la desaparició d'un cert militantisme entès d'una manera molt determinada, que és el militarisme polític.

(AR)- A nivell de ràdio, a nivell de presència de català en els mitjans. Miraré de resumir molt ràpidament pel que fa a Arrels. A nivell de presència són doncs, 24 hores d'emissió al dia, i cinc hores i mitja de programació diària indirecta, o sigui, programació real diària cinc hores i mitja de programació de ràdio en català més presència de ràdio a les ones, les 24 hores del dia. Allavors, a nivell de dependència de l'exterior, total. O sigui, Ràdio Arrels viu perquè el Ministeri de la Cultura francès el fa viure, mes, la fa mal viure, o sigui el Ministeri de Cultura francès és el qui

dóna les subvencions que permeten que Ràdio Arrels funcioni més que també no es pugui desenvolupar perquè la subvenció que dóna el Ministeri de Cultura francès és una subvenció bloquejada a un punt que no va ni amunt ni avall això permet únicament de mantenir dues persones treballant aquí en aquesta ràdio i de renovar un mínim material necessari i passen èpoques en que no podem comprar ni un disc al mes perquè no hi ha sous. Mes, si existim, no és gràcies a la dinàmica econòmica ni cultural ni política ni res del país, és perquè un bon dia, potser per la maduració d'un cert sector del moviment català es va creure que això ho calia fer, es va fer, ens vam acollir a la llei de ràdios lliures d'aquell moment, ara vam passar a ser una ràdio local privada, i això ens ha donat accés a les subvencions de l'estat. Tenim subvencions simbòliques d'algun municipi, o d'alguna entitat oficial, però que són absolutament simbòliques.

(AR)- Som una ràdio associativa, Ràdio Arrels, que no tenim dret a fer publicitat, això ens dóna dret a la subvenció del Ministeri de la Cultura, a una subvenció que ens té absolutament lligats a no desenvolupar-nos. O sigui, que ens té condemnats a la mort propera si no trobem una sortida econòmica per aquesta ràdio.

(AS)- I us poden suprimir la subvenció el dia que vulguin?

(AR)- No, perquè és una subvenció atorgada a nosaltres com atorguen a totes les ràdios associatives que existeixen a l'estat francès mes diguem és la manera que han trobat per no matar. El govern socialista, per no matar les ràdios associatives ha trobat

el sistema de subvencionar-les però poc, això vol dir que es van morint una darrera l'altra van desapareixent poc a poc.

(GJ)- Doncs, la definició d'aquestes ràdios, doncs de Ràdio France-Rosselló és: ràdio de servei públic, pluralista i ràdio de país, és a dir, que són fetes per parlar del país dins el qual són implantades. La utilització de la llengua no fa l'objecte de cap directiva parisenca, és a dir, que cada director de ràdio local posa el nombre d'hores de llengua regional que vol i això, sovint, és una cosa que és discutida amb la gent del país que expressen o no un menester de tenir moltes hores o no en català, en occità, en bretó, en basc, en cors. Pel que fa Ràdio França-Rosselló i doncs seguint els capítols sobre aquest full, la importància de l'àrea de Ràdio França-Rosselló podem dir que emitim sobre la plana del Rosselló des de tres anys; des d'alguns mesos sobre el Vallespir, el Fenolledès i doncs a Cervera, la costa que tenia també dificultats de recepció. Això vol dir, la instal·lació recent, doncs, de repetidors, que han plantejat els problemes dels quals parlàvem d'interferències amb Arrels.

(AR)- Faig un incís. Malauradament, i potser per explicar-ho un poc més, quan la zona d'influència de Ràdio France-Rosselló s'amplifica en alguns llocs fa que la zona d'influència de Ràdio Arrels disminueixi, és això que és una llàstima i valia la pena assenyalar-ho.

(GJ)- A nivell de la presència del català a Ràdio França-Rosselló és compta amb hores, el català fa objecte de dos minuts el matí, entre set hores i vuit hores sota la forma d'una història amb episodis successius sobre una setmana; uns trenta minuts a dos quarts d'una fins a la una, (més aviat uns 25 minuts, perquè hi ha un diari en francès abans), i de manera puntual a dintre d'un programa que es passa dins el vilatge cada dissabte la possibilitat quan una persona parla el català de parlar català també amb ella, es tracta d'un joc del qual jo sóc animador i doncs, és una emissió en francès però amb possibilitat de bilingüisme d'ús del català quan es troba que la persona manifesta la gana de parlar català. Doncs al total, dos hores i quaranta minuts de català per setmana sobre un espai de dotze hores per dia, de dilluns a divendres, més o menys, vuit hores el dissabte i el diumenge. Això per la presència del català.

(GJ)- A propòsit de la mena de programes, me sento preocupat ja que el problema principal sóc jo que sóc responsable d'un programa que es diu "L'ollada", (ho pronuncio així perquè tothom es creu que és una "Ullada" amb l'ull). És "l'Ollada", de l'olla per a fer la sopa. Doncs passa al moment de dinar i és un programa molt popular; la majoria dels programes són consagrats a la tradició oral (...). El problema és tenir audiència i una informació interessant és que, aquesta "Ollada" aquestes 25 minuts diàries de català populars, divertides i lligades a la tradició oral, són el programa més escoltat de la ràdio (...). Això vol dir

que és pas un programa fet per tocar la minoria catalanista del Rosselló; és un programa fet per tocar la majoria de la gent, és a dir, tots els catalanoparlants que s'estan dins els vilatges, que són rossellonesos i que volen sentir les històries que deia llur àvia a la vora del foc i que volen jugar a endevinar si aquest ruig és el ruig de l'estriçul del cavall o del bidum de la cava...

(AR)- Ja me'n malfiava i suposava que evidentment la intenció que tenies al fer aquest programa era aquesta, més precisament a nivell de política radiofònica, nosaltres vam començar també així: els jocs d'aquesta mena, de mirar de fer un poc de populisme, podriem dir, mes ens vam adonar que a part de la cursa a l'audiència hi havia potser una altra cosa molt important i era el prestigi de la cultura (...). Volem prestigiar la cultura, volem prestigiar la llengua i a través de la llengua la cultura, llavors evitem de caure en aquestes coses que considerem que són..., tenen el seu valor a nivell etnogràfic, i jo trobo molt interessant i a mi precisament m'interessa molt el que fas tu recollint aquests testimoniatges que fas, mes, jo no ho passo a la ràdio ni ho passaria si ho tingués perquè és confortar, per a mi, a la població d'aquest país en la idea que la nostra llengua és la llengua dels avis, la nostra llengua és la llengua del passat. Llavors prefereixo, a la mateixa hora que tu ofereixes, -i ho dic clarament, i sé que tu i jo estem passant a la mateixa hora-, prefereixo que a l'hora que tu passes un testimoniatge recollit molt interessant, prefereixo passar el personatge que és actualitat i fer-lo parlar

en català, encara que el parli malament. És la diferència de visió, de política radiofònica, en aquest cas.

(PV)- Jo crec que és molt interessant tot el que dieu, és a dir, que la programació és un altre problema.

(AR)- Esmentaré el que deia en Samsó fa un moment. Es va intentar muntar una televisió lliure, no catalana sinó rossellonenca, per tant pràcticament amb la seva majoria hauria estat d'expressió francesa i ens van demanar a Ràdio Arrels d'assegurar una part catalana; senzillament el projecte es va mostrar tan, tan complicat per a fer una cosa com calia que se'n va anar a l'aigua. La part que tocava per a fer català era tot a punt, era qüestió de fer un informatiu de cinc minuts cada dia, era tot a punt, l'únic que muntar una televisió és realment molt complicat i se'n va anar a l'aigua, és tot, sinó s'hagués pogut fer, amb uns mitjans bastant limitats.

(PV)- Hi ha molta fent que escolta perquè és Ràdio Arrels, tenen tradició, saben que és bo i que la informació és de qualitat, perquè ho és...

(AR)- Des de fa un parell d'anys, la majoria, són en francès. Això per a mi és simptomàtic. Quan la gent te telefona i et parla en francès és que has trencat una barrera, has passat el pas del militant a una altra mena de públic.

(AS)- L'emissió del matí i del migdia també és molt interessant.

(PV)- Sí, és interessant no pas pel militants, és això que és curiós, perquè sents les informacions, sents un resum de les informacions de tot arreu evidentment dels Països Catalans, però tot arreu i en poc espai, fet d'una manera agradable (...).

1.2.2. Sobre la circulació de la comunicació i la cultura en el conjunt del domini lingüístic

A) Catalunya

(IM)- El que no es dona, que em consti a mi, almenys, és una difusió significativa de mitjans no fets a Catalunya. És a dir, que hi ha una escassa reciprocitat, segurament, amb l'intercanvi de productes comunicatius d'una banda a l'altra. I això és probablement el problema més gran. És a dir, jo no sé quin seria exactament el procediment però convindria que experiències ara per ara limitadíssimes com pugui ser el cas d'El Temps, que té una certa difusió aquí a Catalunya, i és fet al País Valencià o almenys principalment al País Valencià, que això es pogués reproduir en els altres camps i que hi hagués no una irradiació de missatges comunicatius des de Catalunya, encara que evidentment cal que continui existint i és més fàcil que continui existint que no pas a la inversa, però hi haurà d'haver probablement acords entre emissores de ràdio i televisió i potser una concepció una mica diferent del que són els mitjans de premsa a fi de respondre més

a un intercanvi d'informacions i de comunicació a escala general del territori.

A part de Catalunya que és, com deia, el lloc on probablement hi ha una oferta comunicativa més consolidada, al País Valencià s'haurà de veure com evoluciona l'audiència del Canal 9. Jo no en tinc dades, és a dir que no sé exactament com està. I a les Balears, en aquest moment no hi ha cap projecte televisiu que pugui posar-se al costat dels de Catalunya i País Valencià.

(IM)- (...) En la publicitat, m'imagino, que estem molt condicionats pel que són els mecanismes del mercat. És a dir, que suposo que només ara amb l'aparició d'un canal de televisió al País Valencià és possible que els anunciants es comencin a plantejar de fer un mateix anunci, i no sé si fins i tot es plantegen de fer una sola versió del mateix anunci en català.

Per la resta de la publicitat escrita, pel que jo sé, a les Balears i al País Valencià hi ha poquíssima publicitat en català. I a les ràdios -suposo que també és una de les conseqüències de l'escàs intercanvi d'emissions de ràdio a escala general- m'imagino que les campanyes de publicitat a la ràdio es programen si no localment, almenys amb una compartimentació regional bastant acusada. I m'imagino que de publicitat en català a la ràdio, tant a les Balears com al País Valencià, n'hi deu haver ben poca.

(IM)- (...) En la cançó hi ha una compartimentació regional bastant estranya que fa -i això ho trobo especialment sorprenent-

que hi pugui haver -excepcions comptadíssimes a part- grups o cantants molt coneguts a un lloc, per exemple, el Tall al País Valencià, o un grup que actua ara moltíssim a Mallorca que es diu Música Nostra, que en canvi siguin pràcticament desconeguts a Catalunya, i que, això ja ho he pogut comprovar, quan algú a Catalunya els sent actuar diu: "ostres!", fan com un descobriment espectacular. I no sé ben bé a què és degut tot això, però és un signe de normalitat, evidentment.

En altres camps la situació encara és més greu. La qüestió del cinema, per exemple, pel que jo sé, -del País Valencià no en tinc referències, però m'imagino que és el mateix que a les Balears-, fins i tot pel·lícules que estan fetes en català, el cas de La Senyora, per exemple, que era basada en una novel·la d'un escriptor que es diu Antoni Mus, o Bearn, en aquests casos que hi ha una relació directíssima amb les Balears, el que es fa, i ja és el màxim a que s'arriba, és estrenar-les a les Balears en doble versió: en català i en castellà.

(OS)- (...) L'audiència que tenia TV3 al País Valencià (abans del conflicte) era molt important. I era molt important per tota la gent d'expressió catalana al País Valencià i era molt important, evidentment, per TV3. Tot l'afer del precinte dels reemissors i tot això, evidentment ha estat un inconvenient notable. La meua opinió personal és que malgrat que ara el Canal 9 estigui emetent per les mateixes freqüències que emetia TV3, hi ha un públic que era de TV3 que hi ha sortit perdent. És a dir, ara jo no voldria sonar,

diguem-ne gens a res, però em temo que l'oferta de Canal 9 que és més nova, que està començant, no arriba als nivells d'oferta que oferiria TV3.

Hi ha un altre problema que és complicat i que és que les televisions autonòmiques de l'Estat Espanyol estan, diguem-ne, portades a treballar conjuntament i sobretot a comprar conjuntament en els mercats internacionals. Això vol dir que Canal 9 i TV3 amb els pactes i els estira i arronsa que vulguis, acaben comprant el mateix. Clar, això pot crear conflictes: és a dir, que tu vegis una pel·lícula per TV3 un dilluns, i que aleshores Canal 9 no la pugui passar el divendres següent. Aquí hi ha una font de conflicte larvat que no té res a veure amb tot el conflicte polític que hi va haver, però que hi és; senzillament des d'un punt de vista econòmic-comercial-programat, diguem-ne.

B) País Valencià

(EC)- Si va eixir ací TV3 i tot el llo va ser per una xamba, perquè va haver una sèrie de gent que es va entestar en articular açò, però mai ha hagut un debat, mai ha hagut una organització ni ací ni allà, com si han existit agrupacions polítiques i culturals que es plantegen seriosament: anem a construir l'espai informatiu d'aquest país. I com s'ha de fer?: planificació, mitjans, etc. Tantes coses... crec que si alguna vegada la història ha jugat a favor nostre és ara (...). Però com a negatiu també s'ha de

reconèixer que no hi ha res fet. No s'ha implicat mai a les estructures polítiques, econòmiques i socials d'aquests països nostres. La qüestió serà veure si el front català: Canal 9 ràdio i televisió, si Aitana i TV3 són capaços, més enllà de l'idioma, de donar qualitat per combatre la qualitat. TV3 ha baixat molt la qualitat, i ací és on ha estat en gran part el seu èxit, a banda dels futbols que podia donar, que ara els dona Canal 9 també.

(MA)- (...) Pel que fa a la independència de les possibilitats tècniques i professionals en el conjunt de l'àrea definida cultural i lingüísticament, hi ha elements característics del tercer món, que configurarien els Països Catalans com un país típic del tercer món, informativament parlant, a causa del límits legals a l'autodeterminació informativa, encara que s'haja avançat alguna cosa des de la posada en marxa del sistema autonòmic. Les limitacions en la investigació i l'aplicació de noves tecnologies; les decisions en aquest camp es prenen legalment fins i tot des de l'Estat, les limitacions al tràfic de notícies per la inexistència d'agències de notícies en català i, almenys en el País Valencià, la premsa, la ràdio i la televisió comercial segueixen pautes generals amb alguna excepció de sometiment a directrius de grups no valencians en la dinàmica global de concentració.

(VP)- (...) El tema dels doblatges és una cosa absolutament aberrant. Com és possible que no existeixca una política de doblatge i que pel·lícules que s'acaben de passar per TV3, al cap

de tres dies s'haja d'invertir en un nou doblatge. Això en una societat que vullga funcionar amb uns esquemes econòmics, només es pot resoldre articulant una política en què s'integren institucions polítiques, socials per treure-ho endavant. Bé, resulta que la dinàmica que estem veient va molt en contra d'això. A ningú sembla preocupar-li res en absolut. Ni des de les publicacions, ni des de les emissores, segurament perquè saben que no arriben més enllà de l'Ebre. Ni a la televisió li importa res en absolut, no solament al País Valencià, ni fins i tot a les Illes on no existeix cap tipus de mania, ningú es preocupa en absolut perquè la gent de les Illes tinga una mínima sensibilitat per identificar-se automàticament, plenament amb el català que allà es parla. Això és una responsabilitat de tots plegats; de valencians, de mallorquins i catalunyesos, no solament d'institucions públiques, de ciutadanes i de ciutadans.

(MA)- (...) Crec que ens trobem en un punt de contradicció en les relacions entre les àrees del domini lingüístic. Crec que hi ha les possibilitats institucionals, legals fins i tot de normalitat política que permetrien l'intercanvi. Això hauria de ser més possible del que era abans, i jo crec que això ha canviat per una sèrie de raons que no sabria definir exactament. Hi ha molt poca predisposició a tornar a debatre açò en certs cercles, hi ha una por política evident. En definitiva falta un debat públic sobre aquesta qüestió, però continuem parlant de Països Catalans d'alguna manera. Jo crec que això també suposaria una autocrítica des del

valencianisme, des del nacionalisme progressista, per dir-ho d'alguna manera. Ens hem quedat que si no parlem és perquè estem convençuts que tenim un model i crec que aquest era el model que es va fer servir en els debats dels anys seixanta i setanta sobretot i dels quals no ha continuat un intercanvi d'idees, d'informació, de cultura, sinó que ens hem quedat captius d'un debat de principis en el què encara continuem. Crec que en aquesta taula ha eixit alguna opinió en eixe sentit. Vivim captius de la reflexió del que podrien haver estat els PPCC, i d'ahí no avancem.

(EC)- és evident en els últims cinc anys que han hagut moltes expectatives que no s'han realitzat com esperàvem (...). Si algun aspecte important ha tingut l'Estatut és que ha constituït d'alguna manera el País Valencià. Vist des d'Alacant, tindre un Estatut d'Autonomia ha estat molt important. Si més no per la pervivència de la Comunitat. Després confiàvem molt en la Llei d'Us que evidentment no va eixir exactament com volíem, després amb la TV3 pensàvem que amb allò sí que ho arreglaríem, va tenir el seu efecte malgrat tot, però res no acaba de salvar com voldríem aquest País. Canal 9, no cal dir-ho; El Temps, han fet un cert esforç en mitjans de comunicació, el que passa és que evidentment no ha eixit tal i com es voldria. I no ha eixit com es voldria en part perquè hi ha una evolució brutal en la societat, hi ha un gran canvi de valors entre els quals hem de canviar les perspectives, la gent ha d'identificar-se, i no és la bandera, d'acord, però si més no fins

fa no sé quant temps eren uns noms emblemàtics: era el senyor Espriu, Fuster, Estellés.

(ECT)- Jo no sé si aquell fenomen que va definir un bon amic sota el títol "Alacant a part" segueix estant vigent. Pot ser que Alacant estigui a part. Crec que políticament s'ha avançat poc. No existeix consciència de País Valencià, no s'ha vertebrat. Els polítics són els grans responsables, no han volgut, ni han sabut, ni han aconseguit vertebrar el País Valencià. Hi ha massa "xovinisme", d'Alacant respecte a València. La ignorància mútua Alacant-València, vicis burgesos que han aconseguit aquesta separació viciosa i cerril. Les classes burgeses no han volgut tampoc potenciar aquesta vertebració. Les classes mitjanes s'han impregnat d'aquesta ideologia, fins i tot les classes treballadores. Hui per hui, moltes d'aquestes persones de les comarques del sud, estan sotmeses a la prepotència valenciana. Es rebel·len contra aquesta suposada hegemonia, contra aquesta suposada dominació. Fins que al País Valencià no existeixca una consciència de País serà difícil vertebrar polítiques conjuntes a totes les comarques, i a més a més, acceptades per tots. M'espanta quan la gent progressista, entenent-la com a la gent d'un nivell intel·lectual elevat, ignoren aquest fenomen, inclús a València. Com a escriptor sóc rebutjat perquè m'identifique com a valencià. I és tan sols un exemple.

(JFM)- No crec que en l'àmbit polític s'hagin aconseguit avanços importants. No s'han produït acords polítics institucionals

entre la Generalitat Valenciana i la de Catalunya per a promoure l'intercanvi d'emissions, per exemple. Ni per a fer una pressió conjunta a Madrid sobre les seccions regionals de la ràdio o la televisió espanyola. No s'ha fet tampoc cap tipus d'acord per a crear un espai d'informació conjunt, agències de notícies, etc. Es podria parlar de coses que es podrien haver fet, però no de coses que s'hagin fet en el terreny bàsicament polític. En el terreny socio-econòmic diria el mateix, ni trobe que hagi augmentat la intercomunicació d'idees entre les dues àrees, bàsicament València i Catalunya, ni la intercomunicació social, d'iniciatives, ni en el terreny econòmic. No veig que la premsa valenciana porte més informació de Catalunya i Mallorca, ni al contrari. Quant a la llengua diria una cosa pareguda, fora del factor que va representar la introducció de TV3 al País Valencià, que va representar per a molta gent un cert canvi d'actitud lingüística davant de la llengua que arribava des de Barcelona. Això és important, però fora d'això no veig que s'hagin produït avanços importants. Sempre deixant de banda el cas d'El Temps, que és l'únic mitjà estructurat en el terreny de la intercomunicació de les tres àrees. Sí veig que encara és la premsa espanyola la que duu en cadascun dels territoris la informació dels altres. En eixe sentit estem igual que abans.

(MAV)- Degut a la falta de col.laboració dels governs autònoms i els conflictes culturals existents no s'ha pogut crear la infraestructura necessària per obrir vies d'intercomunicació entre

els Països Catalans. No entenc com els consellers de cultura de cada comunitat no es reuneixen per a col.laborar en polítiques culturals. Tret d'alguna empresa editora, no s'ha creat res comú entre les comunitats, i no crec que això canvie en un curt espai de temps. Crec que en el camp de la indústria cultural, és a dir, en el del llibre, s'ha avançat i s'ha aconseguit un fluxe d'informació entre Catalunya i el País Valencià. Sense oblidar que entre les universitats s'han obert camins de col.laboració que la gent encara desconeix.

(RX)- (...) I sí que subratllaria un aspecte que crec que està completament guanyat i és el fet que tota la història de la TV3 al País Valencià si ha servit per alguna cosa ha segut per a neutralitzar i desarticular completament l'anticatalanisme lingüístic, que no el polític, però l'anticatalanisme lingüístic en aquests moments està totalment mort i no té cap possibilitat d'aixecar el cap.

C) Illes Balears

(JB)- (...) Les empreses periodístiques, les de premsa escrita que és les que conec més, han arribat a la conclusió que a Palma, informativament, hi havia certa saturació periodística i han anat cercant camins cap a altres bandes. Això no vol dir una major implantació del català. En el Diari de Mallorca han fet unes

edicions comarcals de 5 pàgines diàries, però ha suposat dos canvis exclusivament, només hi ha dos dies i dues pàgines que es fan en català: una que és una plana dedicada a mercat... Va ser curiós perquè quan vàrem dissenyar hi havia una pàgina dedicada a mercat que no havíem previst que fos en català, però, és clar, ens vàrem trobar amb una realitat i al primer dia, la persona que ens havia fet la crònica del mercat, titulava que hi havia olives pansides a 300 pessetes l'almud... Qualsevol tradueix això al castellà i que soni una mica atractiu... Llevat d'això i un altre reportatge dominical que es fa, no hi ha res més en català. Són dos camins diferents. El pentinat periodístic a Mallorca, que cada vegada és més detallista, no suposa una major implantació del català: això és clar.

(MS)- Jo crec que hi ha una dependència molt gran dels mitjans d'informació dels criteris periodístics regionals damunt la informació que ve de fora i concretament dels centres d'administració, és a dir, de Madrid. Em referesc a les agències de premsa, que a vegades pot estar més encaminada cap a un costar o un altre, i aquí xupem molt de Madrid, políticament, administrativament i informativament, en tots els sentits. Hi ha hagut una sèrie d'experiències, com per exemple la del Dia Setze, que crec que és una experiència molt significativa del que pot ser un híbrid.(...) També hi ha una introducció molt forta dels diaris de Madrid i de Barcelona, especialment de Madrid, que tenen una distribució fortíssima i arriben pràcticament a la mateixa hora que arriben els

diaris d'aquí. I també de revistes. Les revistes que feim nosaltres pràcticament no tenen abast en comparació a les de fora i crec que hi ha una invasió total i absoluta, no solament a nivell nacional sinó inclús de la premsa estrangera, perquè pots comprar al mateix dia Financial Times, o l'Independent, el Times, Le Monde o el Bild, i, és clar, estam sotmesos a un bombardeig absolut de, si podem emprar l'expressió, la colonització informativa.

(CP)- (...) Vull dir que com un perspectiva des d'aquí, des de les Balears i a través d'una societat civil com és VOLTOR, a la qual pertanyem en Maties i jo, pretendriem incrementar aquest grau de connexió intensificant, per exemple, que els missatges en català arribin aquí, com és el cas de la possibilitat que arribi el Canal 9 valencià a les Illes Balears o el cas ja aconseguit que el Canal 33 arribi aquí, i potenciar l'oferta. Em referesc als mitjans de televisió, perquè l'experiment d'El Temps és molt mínim, però és important que per primera vegada un mitjà no fet a la metròpoli catalana, que és on hi ha el bloc central de consumidors, sinó a la perifèria del domini lingüístic, té possibilitats de sobreviure i d'expandir-se, i que arribi com un producte normal.

(SV)- (...) TV3 crec que ha sabut fer un tipus de televisió en què la temàtica no és d'àmbit, no és exclusivament principatina, sinó que pot ser interessant fins i tot per un espectador situat a Madrid o a La Coruña, o allà on vulgueu, evidentment a Mallorca. El producte que ofereix TV3 pot ser interessant al marge de la

llengua i fa que interressi a l'espectador de Jaén/Son Gotleu, i això és una virtut. El defecte és que per completar tot el ventall no es pot oblidar la tradició local, i aquí és on crec que ha fallat. A lo millor per impossibilitats de tipus polític o pel que sigui, però ha fallat. No basta una corresponsalia com té actualment a Palma per cobrir totes les necessitats que podria donar a l'illa.

En canvi, referint-nos altra vegada a TV2, la seva perspectiva tenia la virtut, degut als mitjans propis de l'empresa, de poder tenir una cosa molt més àmplia que una simple corresponsalia, però li fallava la temàtica internacional, i aquí se separaven perquè TVE tendeix a fer una producció d'interès general en castellà i quan ho fa en català ja és més local, i aquí fallava.

(JL)- (...) Voldria valorar el fet que TV3 hagi estat capaç d'integrar per a un espectador de Mallorca o Menorca (no ho sé tant d'Eivissa) amb normalitat informacions de Figueres, Olot, de Torroella de Montgrí, o d'allà on sigui, en relació a vivències i experiències que es puguin viure aquí, i això s'ha fet molt poc encara. En Sebastià acaba de dir que cal potenciar-ho molt més, però en , a mesura que hi ha estat, ha resultat molt positiu. Així i tot no ens hi reconeixem prou dins la TV3 si no és a través del mapa del temps, i encara. La via del canal 2 de TVE és una via que està també per estrenar si es volgués aprofundir en aquestes possibilitats que semblava que hi havia a partir d'una diferencia-

ció entre UHF i VHS, que són els dos canals pels quals es rep TVE 1, i que per aquí es podria diversificar la recepció.

F) Catalunya Nord

(AR)- Parlem d'un mitjà de comunicació (TV3) que pot complir una funció de recatalanització del país. A Catalunya sud això és inegable que això ha estat així amb TV3, al País Valencià compleix la mateixa funció, a les Illes també, però la funció d'aquesta televisió aquí a Catalunya Nord no crec que sigui la mateixa. Jo no crec que serveixi per res.

(AR)- Però el problema és que cal fer un esforç; per un rossellonès cal fer un esforç per comprendre TV3. Parlo per experiència pròpia, ho veig amb els sogres..., se l'espien durant un moment, és curiós, ah! és en català, d'acord! Mes no et segueixen el film, desconnecten...

(JMT)- L'estand de Llenguadoc-Rosselló/Midi-Pyrénées a Expolangues a París presentava el català com la llengua comuna a Midi-Pyrénées, Languedoc-Roussillon i Catalunya. Presentava la llengua catalana com a llengua comuna a aquestes regions, doncs, hi ha un interès. A partir d'aquest moment, que hi ha aquest interès, també pels mitjans de comunicació és important perquè, un fet que és recent, és que, a la Cambra de Comerç i Indústria se

trobi El Temps, l'Avui, que el Consell General sigui abonat en aquestos mitjans de comunicació.

(AR)- Hi ha una cosa que em sembla que caldria que quedés clara aquí: és que no tan sols la gent que compra un diari o escolta una ràdio o veu la televisió té el criteri lingüístic en aquest cas perquè; quina és l'única motivació que farà llegir l'Avui o qualsevol revista del sud? És, o perquè estàs interessat del que passa a Barcelona, a Tarragona o València, o el punt de vista lingüístic, i això evidentment fa que les vendes sernan sempre limitades. Per què es ven el Punt? Perquè parla del País. Perquè parla de coses d'aquí. Evidentment la premsa del sud o té la compres perquè és escrita en català o no té cap interès.

(GJ)- Jo posaria un qüestió. Si aquest Punt que tenim el dia d'avui era autònom, fet aquí, amb diners d'aquí i gent d'aquí, es que podria continuar de funcionar?

(Tothom)- No.

(AR)- Primer ja no hagués nascut.

(GJ)- Potser sí. Per a fer néixer un diari cal dos bojos, ja ho hem vist.

(AR)- La publicitat que hi ha no hi seria, la credibilitat que té de cara a les institucions no hi seria, perquè: quins serien els dos bojos que haurien fet una revista en català en aquest país? Dos catalanistes. Llavors, la credibilitat que té l'empresari de

Girona no la tindria el catalanista de Perpinyà. és el problema que ens trobem amb Ràdio Arrels.

(PV)- Jo no estic tan segur.

(AS)- A Ràdio Arrels teniu una cosa molt important, és molt interessant de poder agafar les notícies de Catalunya Ràdio. Això és molt important per nosaltres.

(AR)- (...) Pel que fa de dependència exterior de l'àrea que ens interessa, de l'àrea nacional catalana, un zero total. Ràdio Arrels hem tingut algunes ajudes molt puntuals de la Generalitat absolutament miserables, i diguem que cada vegada ens hem fet gitar gentilmente per la Corporació de Ràdio Televisió Catalana. Cada vegada ens han dit que som molt simpàtics, que continuem, que endavant, que és molt interessant el que fem, i endavant.

(PV)- I també us deuriem dir que ereu bonics!

(AR)- Tot! Un bon dia que el director de Catalunya Ràdio d'aquells moments va pujar a comprar formatges amb la seva senyora, ens va portar una taula de mixage que no ens va servir absolutament per a res. és tota l'ajuda que hem tingut de l'àrea nacional catalana en la qual ens volem integrar. Llavors, paradoxalment, la ràdio catalana de Catalunya Nord la fa viure l'estat francès, més la fa mal viure.

(AR)- Arrels ha valorat que no podríem viure de la publicitat perquè en el moment en què havíem de prendre la decisió de publicitat o ràdio associativa sobre Perpinyà hi havia disset ràdios com

nosaltres, llavors vam dir que nosaltres sem una ràdio en català doncs no viuríem mai de la publicitat i que evidentment, doncs no. Això sí, Arrels té el dret legal d'utilitzar l'esponsoring cosa que no s'ha fet mai, més que es farà a partir que farem el mateix camí que el Punt, més en sentit invers: per comptes que sigui Girona que ve a Perpinyà nosaltres serem Perpinyà que anirem fins a Girona i com que després la nostra àrea de cobertura serà Empordà i Rosselló doncs llavors mirarem de fer jugar l'esponsoring amb aquest argument pels possibles esponsors de Perpinyà i jugarem el mercat rossellonès. Això serà una manera de fer publicitat amagada perquè evidentment hi haurà qui esponsoritzarà la meteo, hi haurà qui esponsoritzarà els cinc minuts d'en Verdaguer hi haurà qui esponsoritzarà...

(GJ)- A nivell de dependència de Ràdio França-Rosselló de l'exterior, és evident que és total també, de Ràdio France i de l'estat; cap possibilitat de fer publicitat però canvis de servei, és a dir que no se'n diu publicitat, no se'n diu esponsoring, se'n diu "parrainage", doncs, quan una manifestació organitzada per una associació no privada té lloc, la possibilitat de fer anuncis per aquesta manifestació a l'antena i en canvi els organitzadors posen el nom de la ràdio a sobre les parets i a sobre el material, els programes i cartells. Vet aquí més o menys la cosa dita; una cosa que afegiria concernit les relacions de Ràdio France-Rosselló amb el sud. Recentment, els últims mesos hem rebut cartes de Catalunya Ràdio i de Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya que són doncs, dues

ràdios barcelonines que ens proposaven de posar en plaça contactes i amb la perspectiva dels ampliar: per ara s'ha posat en plaça una col.laboració amb Ràdio Nacional d'Espanya a Catalunya que és pel moment, un intercanvi de discos, és a dir, que nosaltres els hi enviem discos francesos per un programa que s'interessa de la música francesa i la música que es produeix aquí, és a dir, tots els discos dels cantants catalans que nos han donat llur disc per l'enviar; per altra banda aquesta ràdio ens envia totes les novetats catalanes del sud, perquè sem demanat això, si voliem altra cosa podríem tenir altra cosa, podríem tenir la producció castellana, per exemple. Per ara doncs, tenim el que es diu un jinguel, és a dir, la veu d'un animador de Ràdio Nacional d'Espanya que presenta el disc cada vegada que un d'aquestos discos passa. De la mateixa manera ells utilitzen un jinguel amb la veu d'un animador d'aquí que presenta allà un disc del Rosselló, una cançó del Rosselló.

(AR)- Puc dir l'experiència de Ràdio Arrels a nivell d'intercanvis de programes. Ho hem fet amb Catalunya Ràdio això, i els programes elaborats allà al sud, tenen una desconeixença tan gran del que és la realitat d'aquí que molt poques vegades són utilitzables. Nosaltres ho hem fet per voluntarisme, més amb la consciència total que quan els estàvem passant eren molt allunyats del sentiment de la gent que els estava escoltant, per això hem arribat a no volguer més programes perquè ells també en han proposat: "demaneu els programes que vulgueu, us els donem". Mes notaves que

hi havia un descalatge tan gran que no es corresponien, preferim fer nosaltres coses més mal fetes i que sabem que seran molt més ben rebudes per l'auditor d'aquí que no pas coses molt ben fetudes i que arribin de Barcelona.

1.2.3. Sobre les perspectives de canvi per als anys 90

A) Catalunya

(JMF)- Potser no és el lloc de parlar-ne, però s'acaba de tocar un tema molt important. La definició aquesta que doneu vosaltres: trobar un català bàsic; que admeti fonètiques diferents però que no dificulti. En cinema hi ha exemples de pel·lícules que la gent diu "no l'entenem perquè està parlada en mallorquí i el "sa"...". Què s'ha de fer en aquest cas? és un problema difícil. Què hi diu Política Lingüística?

(MS)- Diria diferents coses: ens hem acostumat a l'andalús, també recentment amb el folclor segurament de l'època franquista, i és molt més diferent del castellà estàndard (a seques) de Televisió Espanyola que no el català del mallorquí, per exemple. El problema és de falta d'experiència, però auditiva.

(MM)- Encara hi ha molta gent que els xoca sentir una pel·lícula doblada al català.

(JEN)- La situació històrica és molt diferent. Des del meu punt de vista, aquest discurs és utòpic, no té absolutament cap

valor en l'àmbit de la publicitat, perquè els paràmetres van per un altre lloc. És totalment irreversible i qualsevol intent és pràcticament ingenu. Però a part de la qüestió estrictament lingüística, que no hi entro, l'altre dia sentint la pel·lícula "La punyalada" per televisió, tenia més dificultat per entendre aquell llenguatge, que possiblement el que tinc per sentir una pel·lícula amb parla andalusa. (...) No vull intentar homogeneïtzar i harmonitzar, però si confonem amb parles diferents, potser no invitarem la gent perquè participin, i si això ho fem amb els immigrants que volem que s'integrin, els compliquem extraordinàriament la vida, perquè si ja tenen dificultat per entendre el català més o menys estandaritzat...

(JB)- (...) Com veieu l'evolució d'aquest últim any quant a les empreses autòctones en matèria de mitjans de comunicació. En publicitat...

(JEN)- D'autòctones, no n'hi ha.

(JB)- Abans n'hi havia moltes; ara tot són multinacionals.

(JMF)- De cinema: desapareixeran, en camí de desaparèixer.

(JB)- En camí de desaparèixer les productores en català.

(JEN)- Però no es pot crear un nou cinema lligat a la televisió?

(JMF)- L'explicació següent és: el poder passa per les cadenes de televisió. El cinema com a tal és allò de la petita aventura, d'alguna empresa petita, però ja ara mateix gairebé pots dibuixar que les empreses que han estat més o menys protagonistes els últims

deu anys estan desapareixent literalment. Cadascun té, darrere, les persones, que són les que fan el programa, la sèrie no sé que de Televisió Espanyola o de TV3; el poder passa a la televisió com a constatació d'un fet.

(JB)- S'ha de parlar d'empreses productores de cine-televisió.

(JMF)- Exacte. De mitjans àudio-visuals. En fase absolutament pessimista quant a la presència del català als mitjans perquè, deixant a part TV3, a la televisió pública no li interessa i cada vegada fa menys. Hem parlat en principi de tres sèries: "La saga dels Rius", "La Plaça del Diamant" i "Vida privada".

Però es dona el fet que "La saga dels Rius" que està feta a finals dels seixanta, en ple franquisme, té versió catalana.; "La Plaça del Diamant", feta en el moment de la transició, es va estrenar en català, i "Vida privada", feta fa tres anys, només té la versió castellana, encara que no s'ha fet la versió catalana i suposo que pel camí que porten ja no hi ha pràcticament...

(JMF)- El que jo crec que passarà: desapareixeran les empreses productores i es crearan unes empreses satèl·lits lligades al poder de les cadenes de televisió.

Primer: Televisió Espanyola segueix sense tenir cap interès pel català. Una de les batalles que he intentat donar sempre a tots els llocs successius directors generals de Sant Cugat és que el departament de producció aliena tingués una representació a Sant Cugat. Això no s'ha aconseguit mai. (...) Per tant, Televisió Espanyola no té cap interès a potenciar televisió en català. I

tampoc no el tenen les cadenes privades, cap de les tres. Ho dic amb coneixement de causa.

Només ens queda el reducte TV3, i ara, el fet que, per exemple, es facin els informatius en català de Sant Cugat és perquè TVE ha de lluitar contra TV3. Si no, amb la recessió que hi ha ara possiblement també es cancel·laria.

(JMF)- Aquí pregunten quin és el nivell de dependència de l'exterior. En la producció d'àudio-visuals és total.

No es pot produir per un mercat ni de sis milions, ni per a trenta-cinc ni per a quaranta; s'ha de produir per un mercat superior.

(JB)- No hi hauria cap possibilitat per fer un mercat Països Catalans?

(JMF)- No, la xifra és petita. Per tant, la solució és entrar al mercat europeu. Això comporta la constitució d'empreses molt fortes, amb gran infraestructura i amb unes capacitats financeres molt grans. En aquest moment no existeix, i si no és amb la intervenció institucional... Això crearia un possible espai i no ens limitaria a l'emissora pública, que lògicament sempre ha d'estar al servei del partit en el govern.

(MM)- En aquest sentit, el fracàs de la Cadena 13 en ràdio, que mai s'ha agafat amb interès per part de ningú, la possibilitat de crear una xarxa d'emissores privades comercials. Va començar a funcionar certament bé com a cadena amb diferents emissors al país.

Després, per problemes entre uns i altres la cosa va petar perquè no hi havia una voluntat política de tirar-la endavant.

(MM)- (...) Pel que fa a la radiotelevisió també ho veig claríssimament: les grans empreses estatals -SER, COPE...- es van imposant -ja veieu com SER-Barcelona cada vegada té l'àmbit de difusió més reduït-; aquesta cadena catalana comercial, Cadena 13, està a punt d'entonar el rip definitiu i pel que fa a les televisions és exactament el mateix. Tenim TV3 per una banda, amb el Canal 33; per una altra, Sant Cugat que cada vegada es vol convertir més en un centre de producció per a Espanya i poc com a centre autòcton certament competitiu amb TV3; i les privades que bàsicament la seva única opció és la castellana.

(JEN)- L'empresa multimèdia és aquí i passa per tenir una cadena de televisió. Però a més, l'empresa del costat també és una empresa global: té una agència de publicitat, una empresa de promoció, de marketing directe, de relacions públiques, etc. i depèn d'un gran grup internacional.

I enmig de l'empresa multimèdia i de l'empresa de comunicació global hi ha una figura que cada dia està prenent més importància: les centrals de mitjans, les que compren audiències. (...)

I uns senyors de la central de mitjans dependents d'aquests grups de comunicació compraran el programa i posaran la publicitat a dintre. I el millor de les empreses multimèdia -que són un fet irreversible- i les empreses de comunicació global, que naturalment

són grups financers i compren audiència com podrien comprar accions a la borsa, es troben, i la llengua, en la mesura que estigui garantida una audiència i que sigui més eficaç fer-ho en català que en castellà, perfecte. Si no, el fet és totalment irrellevant.

(MS)- Voldria comentar el relatiu èxit d'iniciatives comarcals; que no permeten cobrir tota la regió catalana i molt menys la nació catalana (Punt Diari, Regió 7, Diari de Lleida, etc.) Demostren que hi ha centenars de milers de catalanolectors potencials que no tenen un mitjà per llegir; el mercat hi és. Són iniciatives que no sempre són d'una comarca, sinó regionals dintre de Catalunya. Aquests exemples semblen molt vàlids.

(JEN)- El tema que apuntes, que crec que és bastant inèdit a l'Estat Espanyol, el fenomen de la premsa comarcal en àrees que econòmicament tenen un nivell potencial és molt important. Però jo he tingut l'oportunitat de parlar amb ells i han fracassat sempre en una cosa operativa: "facin unes tarifes conjuntes, tinguin unes mides conjuntes perquè puguin insertar un original i vostès em garanteixin la zona número dos, número tres, número quatre, potencial de 200.000 persones. Però un original i una tarifa. Si vostès em fan catorze originals i m'he d'entendre amb catorze interlocutors..."

(JMF)- S'està produint un altre fenomen que, en el fons, té la mateixa base. En aquest moment hi ha a Catalunya aproximadament setanta tantes emissores de televisions locals. Cinquanta-dues, que

cobreixen pràcticament tot el Principat, estan federades. Hi ha una federació que encapçala Sabadell -històricament Cardedeu-. A més n'hi ha unes quinze o setze que no estan federades.

Aquest és un potencial amb una audiència que pot arribar a ser extraordinari. Aquí hi ha la possibilitat que aflori de la societat civil, junt amb el fet de les cadenes comercials d'abast nacional català, hi ha una alternativa a TV3. (Fixeu-vos que quan parlem sempre ens hi acabem referint com a taula de salvació perquè és l'única cosa d'alguna manera triomfant.)

Obrim el ventall, perquè a més això és el que obliga, llavors, Televisió Espanyola a considerar-ho i possiblement les televisions privades a dir... Ara només Antena 3 diu que farà deu minuts (cinc al matí i cinc a la tarda) en català. Però si de sobte es troba un mercat que funciona, possiblement haurà de combatre.

(MM)- Justament ara voldria posar dos altres elements: la colonització i la culturització. Si el nivell cultural del País fos una mica més elevat del que és, no hi hauria tants problemes en aquest sentit. No sortiria una persona del cinema dient: "no he entès el que m'han dit".

D'altra banda, la gent accepta la colonització de l'idioma anglès sense tenir ni punyetera idea de l'anglès en segons quines coses i no accepta el català; les variants dialectals del català.

(JEN)- L'anglès està de moda. Recordo que quan es va realitzar el Congrés de la Llengua, els vaig invitar a un eslògan: si el I Congrés de la Llengua havia estat la normalització de la llengua,

el segon objectiu social era posar-la de moda. La joventut no té ni idea d'anglès, però la música, els videoclips els ve tot en anglès.

(MM)- Però contràriament s'està fent un procés a la inversa en comptes de posar de moda el català, de la mateixa manera que no estàs a la moda si dius que ets nacionalista.

(MS)- Nacionalista catalana. Potser, en els últims mesos, hi ha hagut uns avenços en aquest sentit. Aquell rebuig de tot el que fos cultura catalana a TV3, almenys pel Canal 33, i em sembla que una mica pels dos canals, s'està començant a superar.

(MM)- Per exemple, a Sant Cugat (TVE) cada cap d'informatius té el seu criteri. El que hi ha té el gran criteri, o la gran idea, que no cal donar internacional als informatius de Sant Cugat perquè com que immediatament després ja ve el de l'Estat Espanyol... Dedicar-ho només a fer estrictament d'àmbit local, perquè després veuran "el Nacional" i després veuran TV3... No! Per l'amor de Déu, no treieu això... és desvaloritzar la llengua.

(MS)- Sobre els videos, d'existència de pel·lícules doblades n'hi ha més d'un miler fet per TV3 i són propietat de...

(JMF)- He fet no sé quantes vegades la proposta, en èpoques de Canals, hem tingut reunions, i sempre em diuen que molt bé, que es comercialitzaria a través d'una empresa que seria Visión 3. No s'ha començat a fer mai perquè començaven per comprar malament. Només compraven l'emissió i has de comprar l'emissió i el video.

Però si es fes una campanya i TV3 cada mes tregués només que cinc títols en català de les mateixes pel·lícules que després passarà, hi hauria una presència del català, que fins i tot podria ser rendible.

(MM)- La gent veuria la pel·lícula i després diria: "aquesta pel·lícula m'ha agradat. Ara la veig aquí al club de video, me l'emporto".

(MS)- Els costos de doblar un video són baixíssims.

(JMF)- Ja està fet. Està fet el doblatge, que és el més car i es té la pel·lícula passada a suport magnètic. Només que, quan es compra s'han de pactar els drets i és una ampliació. Però per una pel·lícula en català potser ni per 500 dòlars, cent dòlars més. Però s'ha de fer i s'ha de muntar. A TV3 no hi ha hagut manera d'aconseguir-ho.

(MM)- Una mica, aquesta és la mancança de la Corporació, aquesta mica més de projecció d'horitzons, no quedar-se emmarcada.

(AR)- En la cosa política, em sembla que estem arribant, si sumem el que hem estat dient, que no hi ha aquell departament o aquelles persones que puguin estimular aquestes qüestions. A les grans cultures no els fa falta perquè va tot sobre rodes; aquí hauríem de saber copiar simplement el que han fet cultures que han hagut de treure el nas a aquest món; primer les minoritàries europees i després, i no s'escandalitzi ningú, què han fet els jueus, que han tret una llengua que era morta, més que el llatí, que la feien servir per resar i la deien de memòria als recitats.

Què han fet aquesta gent per posar-lo de moda? Evidentment han fet una cosa bàsica: tenen un Estat. És necessari, la instància l'has de fer. Tenen un Estat. Però aquest és un terreny que depassa l'àmbit.

Què hem de fer aquí sense tenir l'Estat però volent subsistir la llengua? Crec que tenim altres mecanismes de defensa.

(AR)- L'Administració no ho té en compte (els mecanismes de defensa). Vull recordar que al Congrés de Periodistes del 78, sortia l'Institut Català de Comunicació.

(JEN)- Què ha fet?

(AR)- Res. Ni s'ha creat, perquè l'Administració va ser-hi reticent. Un exemple de com l'Administració de vegades també és reticent: el Col·legi de Periodistes ha creat el Centre Internacional de Premsa. Vam trobar molta cordialitat al moment d'anar a demanar que es fes i que es pagués; intervenen les Administracions: Madrid, Ajuntament i Generalitat. Allà tenim ara una estructura, que ha de créixer, etc. Ens vénen una quantitat de periodistes estrangers -molts ja s'estableixen aquí en vistes del 92; alguns es poden quedar, altres marxaran- quan els hem demanat ampliar, més diners per tirar endavant l'obra a través d'un projecte, hi són reticents, no perquè no tinguin diners, sinó perquè no l'acaben d'entendre.

Llavors dius: "aquest és un país, que és un Estat capat", amb la qual cosa han de projectar-lo a l'estranger, i si aquí venen periodistes, hi ha d'haver algú que se'n preocupi; de moment,

atendre'ls, acollir-los, que marxïn amb una bona imatge i que diguin: "home, allà són diferents. Et reben bé, es parla el castellà, etc., però, hi ha una cosa diferent, et venen una realitat diferent".

Això no ho entenen. Tampoc no poden entendre perquè s'ha d'entrar en el món del doblatge de vídeo que es ven en una botigueta on, vés a saber, hi va gent de la tercera edat i gent que no sap que fer el cap de setmana.

No fan cas ni encomanen estudis a la universitat, a qui pot fer-ho. Un conseller o un ministre pot tenir necessitat de dir: "A veure com estem en aquest front. Feu-me un estudi". El tema publicitat, tot això que explicaves, "va: un informe i pautes de sortida".

(JB)- Us volia preguntar encara sobre qüestions lingüístiques estrictes. Hem parlat del català estàndard, més o menys, o de normatives, però encara hi ha l'aspecte dels diferents registres professionals i tot això. Per exemple: el problema del català periodístic, el problema del català publicitari, el problema d'un català en els dramàtics... com està tot això? Com ho tenim en els respectius àmbits?

(MS)- El problema és aquí ho ha d'ensenyar quan hi ha hagut quaranta anys (...). Suposo que com que no hi ha professors d'això, s'ha de desenvolupar. Realment estarem molt en mans de la gent brillant que va sortint utilitzant un llenguatge fresc. I dius: això ja em serveix d'exemple, de model; i anirem seguint. Havia

anotat el Miki Moto. Em sembla un fenomen interessant perquè és una persona molt, molt jove, que ha creat un estil propi, que inclou la llengua, i és modern i en català que és també el que convé cultivar. Però això no es programa tampoc. Si surt, surt i després ja seguirà.

(MM)- En surten bastants, d'aquests, però malauradament, malament; no tots són el Miki Moto. A la ràdio s'ha donat molt. Ha sortit algú que ha volgut utilitzar aquests llenguatges i malament rai, ha fet més malament que bé al català.

(JMF)- Estem tocant el drama nacional: la falta d'Estat. Que es que es plantegen els francesos -tenen problemes idiomàtics com tots els països, hi ha un corrent i l'Acadèmia defensa...-.

(JB)- En publicitat, el tema de la llengua, el llenguatge publicitari en català...

(JEN)- Ja ho havíem dit abans. Hi ha hagut algun intent, també hi ha hagut resistents. Fins i tot s'ha editat un vocabulari bàsic de mots però, per una banda, no hi ha hagut la necessitat, i en segon lloc...

(JB)- Sí que hi ha publicitat en català...

(JEN)- Va unida a la segona. Els mitjans han facilitat la tasca com un argument comercial -Avui i TV3: el servei de traductors a la seva disposició-; això està bé, però s'hi ha quedat. Es pot fer una enquesta i dels creatius i redactors que hi hagi, estic segur que molts més coneixen l'anglès que el català.

(JB)- L'ha fet TV3, l'han fet les agències de publicitat, però a l'hora de fer publicitat, els modismes que s'utilitzen en anglès o en castellà, ¿s'han anat creant unes formes catalanes de dir aquestes coses?

(JEN)- Crec que molt poc.

(AR)- Pel que jo tinc sentit del espots de la televisió, vull afegir que el trobo fresc, el trobo un llenguatge tant publicitari com el que podria semblar-me l'espots en castellà.

(JMF)- Hi ha un avantatge, les paraules curtes del català, que li dona aquesta frescor.

(JMF)- Una de les coses que ha fallat, també, és aquesta mancança que hi ha hagut de l'Institut d'Estudis Catalans. És una Institució que fins ara no ha funcionat -diuen que ara funcionarà, ja ho veurem-, que hauria de ser l'Acadèmia que acaba pontificant, però per altra part, la vida, la pràctica diària de la premsa, de la publicitat, dels mitjans de comunicació va fent el seu propi llenguatge perquè el necessita. En Puyal necessitava dir "escapolir-se", i no és que s'ho inventés, però...

(MM)- I sort que vam trobar un Puyal, perquè si arribés a trobar-ne un altre, les barbaritats que s'haurien pogut acabar dient...

(JMF)- Exacte, exacte. Crec que els problemes de l'idioma se solucionen. El problema és que no hi hagi el lloc on aplicar-los.

(AR)- Com a cosa positiva d'allò que tu deies abans de l'ICE. No sé si ara encara es manté, però el cap del servei de correctors

de l'Avui anava a les sessions, o podia enviar suggeriments, a la secció filològica de l'Institut. Tenia reconegut per part de l'Institut la credibilitat que no era un aprenent i que, per altra banda, els podia aportar tot un conjunt d'experiències i de trencacolls que ells havien hagut de resoldre. I alguna cosa positiva havien trobat.

(MS)- El rol d'una Acadèmia, també estic d'acord que no hem acabat de sortir d'aquesta actitud resistencial. Però una acadèmia que ha de fer una feina normativa (decidir què entra en el diccionari del que s'ha de dir) no és ben bé, moltes vegades, el que es demana de l'Institut. Es necessiten llistats de batalla per anar fent i ja veurem si després d'allò, al cap dels anys, ha d'entrar en el diccionari o no.

L'Institut seria el lloc més adient d'assumir-ho, però no és la feina d'una secció filològica d'una acadèmia d'arreu del món. Necessitem un marc una mica més àgil. El TERMCAT em sembla que pot fer de pont justament entre els professionals i els acadèmics.

(MS)- L'únic que voldria dir és que si hem de suposar que una multinacional, pel fet de ser-ho, sempre sigui insensible a qüestions com aquesta. Abans has comentat, Montserrat, el cas de la Coca-Cola que més multinacional no pot ser, i en canvi ha tingut aquesta sensibilitat.

Potser hauriem de ser una mica més agressius. Ara em preocupa no tant el tema de l'oferta sinó la demanda. Trobo que hi ha molt

poca consciència, molt poca demanda al carrer per dir: "volem mitjans en català, rebutgem això perquè no és en català, escrivim a aquell anunciant que ha posat un anunci en castellà a TV3". Només ho farà una vegada; amb dues cartes això canvia. Amb molt poca sensibilització, realment s'aconseguiria.

No sé si això s'ha de fomentar des de la societat civil, des de les institucions, des de la iniciativa particular o...

(MM)- Ha de ser una mica tothom.

(JMF)- ¿Per què la Coca-Cola en aquell moment entrava en L el això? Perquè l'any 77 hi va haver un milió de persones al carrer i "carai tu, cuidado"...

(AR)- I perquè hi ha algun català a la Coca-Cola...

(JEN)- Tornem al principi. Crec que el que ajuda molt a posar la llengua de moda són, precisament, els mitjans de comunicació de la cultura de masses.

(JMF)- Exactament. Només es fa amb accions espectaculars. Quan et venen a preguntar una raó, si tu li poguessis dir: "s'acaba d'estrenar el "Batman" en català i fixi's quines cues hi ha..." L'ideal seria que poguessis dir una pel·lícula catalana, però això ja no m'atreveixo.

(MM)- L'error que està cometent ara TVE a Sant Cugat. Programes d'èxit que feien en català, "Tribunal Popular", en castellà; L'Angel Casas ha començat en català, d'aquí tres setmanes comença en castellà; "Plàstic", un programa dedicat a la gent jove en català però ja el fa un dia a la setmana o dos en castellà, i

acabarà la temporada vinent només en castellà, perquè no hi haurà hores de desconexió.

(MS)- Però això és un error de Prado del Rey o és justament el que fem nosaltres amb la premsa comarcal? Aquell que ha funcionat molt bé a Ràdio Terrassa, el posarem a Catalunya Ràdio; aquell que ha funcionat molt bé a Sant Cugat, ens l'emportarem a Madrid. Encara que faci el programa des de Sant Cugat, però en castellà.

Un error? Mercantilment em sembla que no. A mi em fot, em reventa, i a tu, i a tots plegats.

(MM)- El castellanoparlant que no està habituat, com que li agrada el "Tribunal Popular", l'escolta i se l'empassa. O la Trinca el dia que va canviar el registre o va passar a gravar en castellà... Abans anaves a Madrid i senties la Trinca en català a totes hores. A la primera que van treure un disc en castellà, ja no hi va sonar més en català; amb el greuge que les emissores d'aquí el posaven en castellà també. Això és una renúncia.

(MS)- Són renúncies estructurals a més; superen la capacitat...

(JMF)- El pes del castellà és molt fort i darrere hi ha l'Estat. Tant que es parla ara del nacionalisme espanyol que, com deies tu, fa deu anys no podies ni sospitar.

(AR)- He dit que hi ha altres camins: un és l'Estat, ja sabem la solució política. Altres camins, potser més laboriosos, és dir-los: "aquest Estat també és nostre i com a súbdits o com a ciutadans

dans, el català, la Corona anglesa no l'ajudarà". Una cosa és els francesos perquè en tenen una petita franja, els italians se'ls en fot que es perdi o no, però el qui s'empobreix col·lectivament és aquest col·lectiu dels "treinta y cinco millones". O s'assaja una o se'n va per l'altra.

(MS)- Però, acaba la frase. Sabem perfectament que aquest nacionalisme espanyol no acceptarà aquest raonament.

(JMF)- Pel fons de protecció de cinema l'he utilitzat al Ministeri de Cultura no sé quantes vegades: "sí, claro que sí". Però, al contrari, ells pensen: "no, no".

(MM)- Es continua no entenent, continua sent allò del fet català.

(JB)- Sí, sí que s'entén. I tant! No m'ho he cregut mai que no ho entenguin. Ho volen eliminar, senzillament.

(JEN)- (...) El tema de la premsa comarcal, em sembla que seria alguna cosa si algú els posés posar d'acord, tot i que m'imagino que és terriblement difícil posar-los d'acord.

(JB)- Suposo que sí. És molt important numèricament, amb alguns casos notables. ¿Sabeu quantes publicacions vives es reben a l'hemeroteca de la facultat, que deu ser la més completa en aquest cas? Quatre-cents. Vives. En català.

(MM)- Això denota que tenim un país viu, amb ganes de fer coses, però per una altra banda està una mica tot somort. No sé per què.

(AR)- Crec que hi falta l'empenta dels grans motors que és l'Administració i que això acabi de rutilar. (...) El que no podem fer és refiar-nos del moviment del tu a tu i del boca a boca que són la revista local. El boca a boca fa poble, crea comarca, crea publicitat i comerç local, etc.: Una revista de Vilafranca que tira quinze mil o setze mil cada setmana, es re'ala, es finança per la publicitat. Han arribat a catalanitzar la publicitat. Aquest és un fenomen no exportable, un fenomen d'allà que ha tingut èxit allà. Això seguirà. Però crec que el país ha de fer el salt; ens ha de preocupar el nivell Països Catalans.

(OS)- (...) El que encara cal, és que TV3 tingui el màxim d'audiència possible. Només si els nivells d'audiència d'una televisió en català són elevats podem pensar que la situació de les comunicacions en català són més o menys sòlides. Això vol dir, per utilitzar l'exemple paradigmàtic, vol dir Dallas en català. Molt bé, TV3 ha hagut de fer molts Dallas en català precisament per obtenir ~~alts~~ nivells d'audiència i això ha fet que quedessin moltes coses ~~al~~ calaix: programes culturals, reportatges en profunditat de determinades realitats, teatre, etc.

B) País Valencià

(VP)- (...) Tal com he dit, hi ha un fenomen molt recent que canviaria la meua perspectiva immediata de cara a aconseguir un espai públic del català, al País Valencià, que seria la TVV, però això és un fenomen brutalment dirigit. No és espontani, hi ha una voluntat política de fer que TVV existeixca o no i que existeixca en un sentit o en un altre. Això sí que és imputable immediatament a una política feta per un govern. El govern actual, per a mi no mereix cap garantia, i dic amb tota honestedat, és tota una incògnita. El tema de l'espai de comunicació en català és un tema polític, clarament de direcció política. De cara als pròxims deu anys ho veig una incògnita. Amb el PSOE no crec massa, i ho dic amb tots els respectes. Però allò cert és que fa vuit anys hi havia moltíssims factors positius favorables per a crear aquest espai de comunicació, sense comparació, immensament més que ara, la qual cosa vol dir que estem en un procés que va cap a l'embornal. Són vuit anys d'anar cap avall. D'ací a vuit anys, amb la mateixa dinàmica, no sé què passarà. Però hi ha una altra alternativa que és que fins i tot podria donar-se el cas que el PSOE ni tan sols arribe a disposar de tots els ressorts de poder que ara mateix té, amb la qual cosa possibilitaria que l'alternativa fora una altra. Pitjor fins i tot que el PSOE. La conclusió és terrible. Vist des d'aquest prisma, un espai de comunicació públic català, el País

Valencià, el veig d'ací uns anys com una incògnita més aviat tètrica.

(RX)- (...) Pel que fa a les perspectives de canvi per als pròxims anys, jo entenc que el principal fil conductor del canvi, en l'àmbit de la comunicació s'està produint, tant en català com en castellà com en la resta de llengües en l'espai europeu, i en el fet que va augmentant més la penetració de productes americans. Aleshores, ens trobem en el problema que plantejava adés, és a dir, fins a quin punt la simple utilització del català ens resulta satisfactòria i tranquil·litzadora o molt encoratjadora, en el sentit dels continguts que es puguin vehicular. Més encara amb les televisions privades que van a eixamplar-ho molt més. Aleshores, pel que fa al futur, veig que en l'aspecte editorial, que ja hem assenyalat adés, pel que fa als llibres, i en la mesura en què l'àmbit de l'ensenyament és un espai prou consolidat, sí que es mantindrà ahí un camp més o menys sòlid; ara, quan parlem de la comunicació tendim, i per això ara he introduït allò de les editorials, a pensar massa exclusivament en premsa, ràdio o en televisió i un dels aspectes més preocupants, al qual li veig un futur molt negre, ara per ara, és el món del disc. El món de la cançó, del gènere que siga en català, el qual es va enfonsar fa uns anys, no ha aconseguit treure el cap.

(MA)- Quant a les perspectives de canvi són pràcticament de la mateixa opinió que Vicent. Tinc una visió molt escèptica perquè

realment no hi ha un consens social que puga forçar als sectors amb possibilitats mínimes d'enfrontar-se al joc del poder polític i econòmic. En concret, un primer pas, i és pràcticament impossible hui per hui, seria l'establiment de polítiques informatives comunes entre València, Catalunya i les Illes, això simplement des del punt de vista valencià. D'acord amb les actuacions habituals del govern socialista sembla pràcticament impossible, i per tant, dic simplement escepticisme.

(EC)- Una qüestió que per a mi és fonamental, més enllà dels poders polítics, i és la desactivació de la societat civil. La liquidació de la societat civil en els darrers anys realment condiciona, d'una manera brutal la possibilitat d'un espai informatiu comú. El que està passant ara a Barcelona, per exemple, amb la discussió del Modest Prats i Rossich sobre la discussió del català, mirant-ho en la perspectiva de Barcelona fa terror. Vol dir que realment el tema no és que fa terror ací, sinó és que des d'aquest angle també fa terror allà, malgrat que ací hi ha un govern socialista i allà un govern diguem-ne nacionalista. Hi ha un fenomen per tant, i un marc que cada dia és més preocupant a banda dels continguts del món anglosaxó, que és l'esquema i la legitimació brutal del nacionalisme espanyol. El PSOE, una de les coses que sí ha aportat, siga Maragall, siga Ricard Pérez Casado, Lassaleta, Velenzuela o el senyor Lerma, és que ha legitimat una situació d'introducció fins a la medula de la cultura i de l'esquema del nacionalisme espanyol. La qüestió és molt complicada quan

a més el català avui no és imprescindible, es pot parlar castellà a tot arreu sense cap problema, el català no deixa de ser, en part, un luxe i per tant des d'aquest angle sí que hem d'estar pessimistes. Des d'aquest angle és la desactivació, a més, com el nacionalisme espanyol és d'Estat, la cosa esdevé molt més complicada.

(ECT)- Si els polítics no prenen decisions al respecte, si la normalització es porta tant precàriament com ara, el futur, en aquestes comarques no crec que siga massa diferent del present.

(JFM)- Jo no veig moltes perspectives de canvi. En la premsa escrita no es veu cap possibilitat que aparega un diari que vertebré tot el País Valencià; un diari nou demanaria una infraestructura i unes inversions de capital que no sembla que hi haja perspectiva d'això. A la ràdio tampoc veig massa possibilitats de canvi, l'única cosa seria que Ràdio 4 o Canal 9 arribaren a tindre una audiència major i una certa influència, perquè no es veu una altra cosa si no és l'entrada d'alguna cadena des de Catalunya, però això també seria minoritari. L'evolució que poguera tindre la Televisió Valenciana, però això és un dels més absoluts misteris, ningú pot aventurar quina serà, i en tot cas TV3 tornarà a una posició com la que tenia fa un any que era una televisió de consum prou notable. O que El Temps adquirira una cota de penetració més alta de la que té, cosa que resulta difícil però no impossible. I no veig altres perspectives per als pròxims anys, perquè no veig

que les institucions públiques facin un canvi de posició en aquest camp.

(VP)- (...) Les grans pautes de com s'ha de comunicar la gent es marquen amb la comunicació extrapersonal. Si avui la gent ací automàticament parla espanyol crec que no és perquè el català s'associe a la llengua dels llaureadors, és mentida, sinó perquè saben que el català no té un àmbit públic. I tot això porta, per tant, la següent conclusió: que l'àmbit aquell públic del català només es pot explicar a través d'una estratègia comuna, i això és la gran contradicció, l'estratègia comuna a través de tot el territori. Ara, políticament és inviable, perquè si més no els tres governs, això no solament no ho tenen clar sinó que explícitament, i això ho dic amb tota la responsabilitat, tenen clar que això no pot anar endavant. Vull dir que la seua llengua és l'espanyol, i estic dient de tots els governs autonòmics, no em refereixo únicament al senyor Lerma. Bé, a partir d'ací crec que si és important per a situar tots els aspectes puntuals de què passarà. Per exemple, passarà que ara una llengua sense uns mitjans, i per tant sense una consistència d'un espai públic -aquesta consistència només la fan aquests mitjans- no anirà endavant, d'ací la gran responsabilitat que això es faci, i quan abans millor.

(EC)- (...) Està el tema Europa, encara que jo ací sóc més pessimista que optimista. Europa probablement, si no anem molt preparats i molt articulats nacionalment, serà la liquidació -a més

del castellà tindrem l'anglès- a lo bèstia. Per tant, a Europa o bé ens articulem necessàriament i urgentment molt més, i no únicament en l'espai de comunicació sinó també en l'espai econòmic, d'això que es diu àrea mediterrània -allò del TGV-, perquè si tot això no s'articula, i d'una manera molt ràpida, la nostra entrada a Europa per separat serà la liquidació definitiva. Europa pot ser molt positiva o pot ser la liquidació definitiva d'aquest País.

(RX)- (...) Hi ha una qüestió central que no hem tractat i és què passa en l'àmbit local de la comunicació. Pense que un dels espais en els que més possibilitats tenim d'avançar i consolidar coses és l'àmbit local. Al País Valencià, per exemple, a Catalunya molt més, la vitalitat de les comunicacions d'àmbit comarcal i local és espectacular i al País Valencià, com totes les coses, comparativament, no és el mateix, sí que hi ha hagut i hi ha encara un espai important en l'àmbit municipal de revistes que tenen la seua transcendència i la seua influència i que en molts casos hi ha un percentatge important de revistes exclusivament en català i d'altres que són bilingües. Per ahí probablement, i sobretot en l'àmbit de la ràdio municipal, que és una de les poques coses que encara queda pendent dins de l'ordenació de les comunicacions és per on podríem, potser, posar unes primeres bases, no les úniques però sí unes primeres que ens permeteren després anar pujant en els distints estrats de la societat.

(RX)- (...) D'altra banda, una qüestió que no tinc tampoc gens clara, és si la Televisió Valenciana pot tindre viabilitat de supervivència si continua augmentant el percentatge d'ús del castellà. Personalment no ho tinc gens clar, perquè en l'estat actual de les televisions, i en vindran més, la justificació fonamental de la Televisió Valenciana sabem que deriva d'una banda de l'ús de la llengua, i de l'altra de centrar-se en la informació de caràcter de País Valencià. Si la llengua va minvant la seua presència no sé si també l'audiència de la TVV anirà minvant com ja està començant a passar després del primer moment curiositat inicial que havia dispostat molta gent. Aquest també és un enigma perquè açò està succeint ara i és difícil de saber, però no seria una hipòtesi rebutjable entendre que si la TVV va augmentant -i açò ho dic des d'una perspectiva no ideològica sinó estrictament d'anàlisi social- l'ús del castellà, Orobablement també anirà minvant la seua audiència.

(NAV)- L'única perspectiva de canvi favorable que hi veig és l'augment del català a l'ens públic RTVV. Les altres perspectives possibles són la creació de les edicions per a tot el País de mitjans com l'ABC o El País, que poden ocupar un lloc a la premsa valenciana que ni Levante ni Las Provincias han sabut aprofitar.

C) Illes Balears

(CP)- (...) Hi ha un àmbit comercial en català? és evident que existeix. és possible aquesta publicació en català? Us posaré un exemple i és el del grup Serra, que fa un setmanari en alemany i un diari en anglès. El nivell de lectors potencials que tenen aquestes dues comunitats és restringidíssim en relació al nombre de catalanoparlants i fins i tot al nivell d'adquisició i de publicitat. Jo entenc que si volgués fer un grup empresarial d'una experiència en català no només tendria èxit sinó que tendria sortida, perquè existeix aquest àmbit comunicacional en català, i està ben demostrat.

(MS)- Jo crec que no, perquè hi ha un element molt important que ho explica, i és que la informació que apareix en alemany o anglès és diferenciada de la que pugui oferir un diari en català que sempre estarà en competència amb els diaris en castellà, i aquest és un fet important.

(MC)- Hi ha un punt que em sembla molt important, tant per la creació d'un espai comunicatiu propi com per la creació d'un espai comunicatiu més de països catalans, que fins i tot lliga molt amb una sèrie de coses que s'han produït a Barcelona en el món discogràfic. Aquí, gràcies a un senyor, es va crear una petita indústria discogràfica que anà augmentant en producció, moderadament però augmentant en producció i facturació, i que des de fa un any ha iniciat una espècie d'expansió, em refereixo a Blau, cap a Barcelo-

na. Ara Blau té una productora que es diu Discmedi, centralitzada a Barcelona. Blau té moltes més subvencions i premis de la Generalitat de Catalunya que de Govern d'aquí (...). Per primera vegada hi ha cinc segells discogràfics catalans que fan el mateix que fan les multinacionals, és a dir que no es limiten a treure un LP, que en un 95% dels casos s'ha pagat el personatge, sinó que el promocionen. És a dir, que quan Bruce Springsteen treu un disc, cada dos mesos et van enviant la cançó de moda. Els darrers deu anys l'increment d'aquest producte subministrat des d'empreses de Barcelona cap aquí, ha estat molt gran. I una empresa que hi ha pres part més activament és mallorquina, en aquest cas és Blau.

(JL)- (...) Hem de tenir una lleugera esperança que amb la introducció del català a l'escola, amb l'índex de catalanolectors que cada vegada és més alt, es pugui produir (i jo sóc molt escèptic) una demanda que faci que algun grup empresarial vegi possible la rendabilitat d'un mitjà de comunicació escrit en llengua catalana. Però això són conjuntures. Jo continuo pensant que la realitat dels propers anys és bastant grisa, per no dir negra, atès que per crear un espai comunicacional propi cal que les institucions de les Illes es decideixin d'una vegada a competir dins d'una societat de lliure mercat. Desgraciadament si el producte que es fa és un producte de tercera fila o folclòric en el pitjor sentit de la paraula, no hi ha futur. I quant a autonomia de producció, jo també seria molt pessimista en aquest món de la comunicació en què cada vegada hi ha més dependència. Malgrat que

el marc legal ja és de per si molt difícil i entrebanca prou la situació, hem de pensar també que les empreses que no estiguin interrelacionades i no tenguin una bona receptivitat d'informació, no viuen, no suren.

(JB)- (...) De cara la futur el que jo demanaria és una major mobilització de la societat civil. Crec que ara han donat 15 llicències de ràdio noves i no tenc cap dada que permeti dir que n'hi haurà qualcuna en català. No crec que ningú s'ha mogut, ni la societat civil, ni nosaltres tampoc, ni l'Obra Cultural tampoc, ni VOLTOR. I tots ens hem de posar en qüestió. Crec que tenim més possibilitats que la societat civil sigui la que dugui la iniciativa i no confiar excessivament en l'administració. Jo hauria de fer una autocrítica a la societat civil i encoratjar-la, al mateix temps, perquè mogui i dugui iniciatives com la del tipus de VOLTOR, que és una iniciativa suggerent, bona, callada.

(CG)- Jo sóc més optimista que en Jordi perquè crec que sí que hi haurà moviment i crec que el fet que en lliure mercat competesquin mitjans de comunicació, ja no solament en català, pot produir una diferenciació. A nivell de comunicació general, crec que el mercat està molt dinamitzat en aquest moment. Només aquest fet farà que el producte es mogui, no sé en quin sentit, però supòs que en els pròxims anys s'haurà d'estudiar amb més profunditat. Crec que això farà també que la informació que es genera en els mitjans públics, vulguis o no, ha de sobreviure en aquest estat de coses,

i això pot dinamitzar el fet de tenir una comunicació distinta de la que es té actualment. Quant al català, sí que sóc pessimista.

(MO)- (...) Però tornant a l'espai de TV en català, si hi hagués una mínima coherència, hi hauria un circuit, com demanava Obra Cultural en el seu moment, català-valencià-balear. Obviament no hi ha voluntat de fer-ho. Quant si canviàs el signe polític de la Comunitat Autònoma? El govern actual de dreta o de centre dreta no vol fer el canal autonòmic, però jo estic segur que si passava a governar el PSOE o un pacte de progrés, tampoc no el voldrien fer. (...) Al meu entendre, mentre a Madrid governi el PSOE, un govern d'aquí, del PSOE, seguirà jugant a potenciar TVE, que crec que no compleix el seu paper ni a nivell estatal, i que a nivell d'aquí tendria molt per avançar.

(SV)- (...) En el futur, què passarà? El mercat s'està internacionalitzant cada vegada més i, saltant per damunt fronteres, els productes són més internacionals, però al mateix temps i en una d'aquestes contradiccions que hem de tenir present, també es localitza més. Per ser rendibles, les empreses cada vegada han de ser més grans i més internacionals amb la qual cosa estan abandonant camps d'informació que en un moment donat, perquè les relacions humanes canvien, hauran de tenir suport dels mitjans d'informació. Jo crec que al final, per exemple, la premsa forana s'haurà de professionalitzar degut a aquest fenomen i haurà de cobrir tots els nivells, premsa forana local, premsa forana

regional... I això també passarà en altres mitjans, tant a la ràdio com a la televisió sobretot si tenim present les noves tecnologies (...).

(MC)- (...) Jo crec que hi ha tota una part d'informació forana inprofessionalitzable perquè no pot generar els doblers que costa pagar-ho, no pot generar mai la quantitat de negoci que costa pagar-lo, és a dir, pagar vint persones que controlin les xafarderies d'un poble. Per ventura es podria pagar un individu que fos l'encarregat per la premsa comarcal de contar totes les xafarderies perquè totes són interessants per a una publicació de premsa local. Per això jo crec que una publicació de la premsa local o es fa a base de voluntarisme o no es fa. Aquest és el voluntarisme que es fa quan tens 40 o 50 anys, i a molts de llocs no hi ha continuïtat generacional, però aguanta per favor i s'esforça, fins que un bon dia se'n cansa i plega.

(MC)- (...) Quant a perspectives de futur, crec que som allà on érem sempre: el cercle si no hi ha oferta no hi ha demanda, el podeu tancar. Per part política, cap dels partits amb possibilitats de poder ara mateix, és a dir, PSOE i PP, no crec que tinguin cap interès vertader en aquesta cosa, en tot cas per la batallista aquesta, per la funció conjuntural, per una moguda... però ni per obediència a unes lleis que ells mateixos han votat, no hi aniran. La societat civil és l'única perspectiva, però com que també és voluntarisme els voluntarismes acaben cremant-se.

(CP)- No estic d'acord amb això.

(MC)- Vull que quedi ben clar que jo crec que sí que hi ha un mercat possible per a uns mitjans de comunicació en català.

(CP)- Aquí es demana una perspectiva per als anys futurs. Entendre la societat civil com quatre kumbayàs que es reuneixen i ballen plegats, s'ha acabat. Aquí feim la societat civil jerarquitzada, gerenciada, com una empresa privada. Una societat civil com al segle XIX està condemnada al fracàs, i ho dic perquè vull matissar el teu catastrofisme, Miquel. Jo no som partidari de donar aquest missatge catastrofista.

(SV)- Si jo hagués d'assessorar algú de qualque manera per fer una empresa periodística nova aquí i em preguntassin quin camp d'actuació hi ha, què es pot fer i com rendibilitzar-la més o manco aviat, diria que una premsa en català té possibilitats. Perquè entrar en competència -evidentment, el camp del negoci millor està en els diaris- amb els diaris en castellà, que ja n'hi ha quatre, has d'anar a cercar una tirada forta amb importantíssimes inversions, i a lo millor amb manco inversió i amb manco tirada, anant a cercar un públic específic, es podria aconseguir i rendibilitzar. Si hi ha revistes de golf, de gastronomia, de hobys, que es mantenen amb publicitat i tenen tirades molt inferiors, per què no s'ha de poder aconseguir? Si pots demostrar que un producte arriba a determinada gent i aquesta gent té un potencial econòmic suficient, et donaran la publicitat.

F) Catalunya Nord

(AB)- El que em sembla que hi ha possibilitat de canvi, o és una cosa important d'assenyalar, és la possibilitat que es formi un espai de comunicació, un espai comú entre Catalunya Nord i Girona, que cada dia se treballa més entre Perpinyà i Girona, s'intercanvia més informació, es treballa cada dia més en comú, i això pot configurar a la llarga un espai comú de la informació, dels mitjans de comunicació.

(AB)- A partir de final de març (1990) hi ha un suplement de televisió que surt encartat, totes les planes de televisió seran suprimides del diari i sortirà un producte en color de totes les televisions encartat a dins que serà comú a Girona i a Perpinyà.

(PV)- Doncs serà un truc com fa Midi-Libre, L'Indépendant i els diaris francesos.

(AB)- Doncs tota la televisió francesa, catalana i espanyola.

(PV)- Això mostra que efectivament la frontera s'està esborrant; a nivell de ràdio, s'ha dit; a nivell de televisió, no hi ha cap perspectiva, doncs podem passar...

(JMT)- A nivell de la Llibreria intentem de posar un màxim de revistes del sud aquí, mes és molt difícil.

2. LES PRINCIPALS VARIABLES EN RELACIO A LA VIABILITAT DEL PROJECTE

2.1. Dimensió tecnològica: Circuits i serveis

Ningú no dubta avui del gran valor estratègic que tenen i tindran les telecomunicacions³. Són molts els experts que han defensat la relació directa entre les telecomunicacions i les possibilitats econòmiques d'un territori determinat (vegi's per exemple: BAKIS, 1984 i 1987; CEE, 1987; LERA, 1986; LIBOIS, 1983), així com els efectes de les telecomunicacions com a element de reequilibri d'un territori³.

Si en el passat eren necessàries bones comunicacions (carreteres, ferrocarrils) per tal que un territori s'expansionés i s'articulés, avui dia -i en el futur encara més- el desenvolupament general resulta impossible sense unes bones telecomunicacions. Aquestes són les noves autopistes per les quals circula la informació, la nova font de riquesa, "el nou petroli de les properes dècades" com l'anomena un informe de la Unesco⁴. Cal, doncs,

³Aquesta part sobre la dimensió tecnològica de la viabilitat d'un espai català de comunicació ha comptat amb la col.laboració específica de Josep Nieto, periodista, especialitzat en noves tecnologies de la comunicació i de la informació.

³En aquest punt hi ha diversitat de posicions, encara que se sol acceptar que les telecomunicacions són condicions necessàries però no suficients per al desenvolupament socio-econòmic d'un territori. De la mateixa manera, de les dades sobre fluxos de telecomunicacions es poden treure significatives inferències sobre les estructures socio-econòmiques i l'organització espacial d'un territori (vegi's el tractament d'aquest tema a BAKIS, 1984 i ARROYO, 1987).

⁴Thomas L. McPhail, Electronic Colonialism. The future of international Broadcasting and communication, London, Sage Publications, 1981, p.11.

estudiar i planificar el seu desenvolupament com una forma de preveure i assegurar el futur desenvolupament d'un territori, tant pel que fa als seus aspectes econòmics com pel que fa a l'equilibri territorial i a la qualitat de vida dels seus habitants.

En aquesta part de l'informe sobre els circuits tecnològics de la informació en els territoris del domini lingüístic català, partirem de la constatació que aquests territoris no tenen a penes competències en matèria de telecomunicacions. Per tant, la seva planificació i el seu desenvolupament hauran de ser negociats i planejats conjuntament amb els organismes que en tenen les competències. En aquest marc s'inscriuen iniciatives com el "Llibre blanc sobre les telecomunicacions a Catalunya", fruit d'un acord entre la Generalitat de Catalunya i Telefònica³.

Com a darrera consideració prèvia, convé entendre tot el sector de les telecomunicacions com formant part d'allò que alguns han anomenat "hipersector de la informació"⁴ i que comprendria tota la indústria de la informació, les comunicacions i el món de

³El "Llibre Blanc sobre les Telecomunicacions a Catalunya", projecte impulsat conjuntament per la Generalitat de Catalunya i Telefónica de España S.A. i dirigit pel catedràtic de la Universitat Politècnica de Catalunya, Manuel Martí i Recober, havia de ser acabat a principi de 1991. Com indica el mateix títol del projecte, l'estudi només es limitava a Catalunya, i no pretenia posar en qüestió, d'altra banda, el marc competencial de la intervenció en el camp de les telecomunicacions.

⁴Aquesta terminologia pot trobar-se sobretot en les darreres publicacions de Fundesco (Fundación para el Desarrollo de la Función Social de las Comunicaciones), filial de Telefónica de España, S.A. (Madrid).

l'audio-visual, constituint el sistema nerviós de les futures societats de la informació.

A l'hora d'elaborar aquesta part de l'informe, s'ha tractat de veure les possibilitats de circulació d'informació dins els territoris del domini lingüístic català, des de l'òptica de l'usuari de les telecomunicacions públiques, ja sigui una institució (pública o privada), una empresa o un particular.

En aquest sentit, no s'ha pres en consideració els circuits de telecomunicacions que no estiguin a l'abast del públic, com puguin ser els utilitzats per les empreses elèctriques o els destinats a usos militars.

2.1.1. Situació de les telecomunicacions a l'Europa comunitària

La convivència/competència entre empreses públiques i empreses privades sembla ser la principal novetat en el panorama de les telecomunicacions comunitàries pels propers anys. Si després de la publicació del Llibre verd de les telecomunicacions a Europa va començar-se a parlar de la privatització de certs sectors i serveis de telecomunicacions, el moment actual pressiona en el sentit de demanar el màxim de competència -fins i tot entre els propis operadors de les xarxes nacionals- per tal d'estimular un sector en fase de creixement.

Aquest procés, denominat de diferents maneres (privatització, liberalització, desregulació) segons els autors, no ha estat el mateix en cada país ni ha afectat de manera idèntica a cada sistema

nacional de telecomunicacions. Malgrat això, sí que es poden veure algunes característiques comunes en aquesta tendència:

- a) separació entre la tasca reguladora o reglamentadora i la d'explotació de les telecomunicacions.
- b) privatització -relativa- d'algunes activitats operadores. Seria el cas del Regne Unit i el Japó, i, en un futur, les xarxes de transmissió de dades dels països de la CEE.
- c) liberalització i competència en alguns sectors de les telecomunicacions, especialment els equips terminals i els anomenats serveis de valor afegit (SVA).
- d) independència de les anomenades "indústries nacionals" respecte del sistema d'explotació utilitzat i entrada de la competència internacional en aquest terreny.

Malgrat l'ús intens que s'ha fet del terme "desregulació", la idea que domina avui el panorama mundial de les telecomunicacions no és precisament la de la desaparició de la tasca reglamentadora de les Administracions públiques. Tot el contrari, s'observa un augment de l'activitat reglamentadora (això sí, amb organismes diferents), un procés de re-reglamentació i una reglamentació de sectors nous i camps molt diferents als tradicionalment lligats a aquesta activitat.

Com afirmen alguns especialistes (FUNDESCO, 1989:256), el procés de transformació de les xarxes de telecomunicacions, que les porta a una idea de xarxa pluralista formada per molts nivells de xarxes i amb moltes xarxes superposades i interconnectades, així

com l'aparició d'un nombre molt elevat de serveis prestats per aquestes xarxes -amb una tecnologia molt evolucionada-, la integració de les telecomunicacions amb els mitjans àudio-visuals de masses i d'altres canvis, ens mostren un camp amplíssim per a l'activitat de la reglamentació pública, sigui aquesta d'àmbit nacional, local o supranacional.

El concepte de xarxa pluralista, amb la convivència d'empreses públiques i privades que prestin serveis en ella, obligarà a prendre grans decisions reglamentadores relacionades amb el concepte d'arquitectura de xarxa oberta.

D'un altre costat, la cada cop major integració o convergència entre les telecomunicacions, el serveis d'informació i els mitjans de comunicació de masses, és una altra de les tendències que s'observa en aquests moments i que es perfila com a un dels grans sectors econòmics de la societat de la informació. En aquest sector s'obre tot un nou camp per a la reglamentació, on tot està per fer i que exigirà, sens dubte, un gran esforç de reglamentació així com dosis d'imaginació i creativitat a l'hora de trobar les solucions idònies.

Fins fa pocs anys, podia acceptar-se un model del sector de les telecomunicacions en què hi havia tres actors principals: l'Estat (amb la seva capacitat de legislar), la companyia operadora de la xarxa (que s'encarregava d'administrar els serveis), i les

indústries del sector (que subministraven els equips i terminals)⁷. Aquest model ha evolucionat amb els grans canvis que ha sofert el sector en els darrers anys, i ara es podria parlar de reconfiguració del mateix amb la presència de cinc actors principals: institucions reguladores; companyies operadores de xarxa; indústries d'equips i terminals; proveïdors de serveis (de valor afegit); i usuaris⁸. Cal dir que, en aquest nou model, els actors semblen ben definits, però no així les relacions que s'estableixen entre ells (com a mínim algunes), ja que moltes d'elles estan encara en fase de definició.

Aquest panorama pot tardar encara uns quants anys a aclarir-se i consolidar-se ja que fa entrar nous actors en el fins fa poc mercat monopolístic -i "nacional" (=estatal)- de les telecomunicacions. D'un costat trobem les grans empreses de comunicacions, com ATT, que ha hagut de fer-se un lloc en el mercat internacional després de l'anomenada "desmembració" dins els EUA. D'un altre costat, trobem les grans firmes informàtiques, com IBM, que comencen a oferir el seus serveis de valor afegit (SVA), però que ja miren de situar-se en el mercat de cara a la introducció de la

⁷Aquest model era proposat per exemple per Bruno Aurelle (1986: 6). Com ell mateix explicava, malgrat que alguns esquemes clàssics situaven els usuaris en el model del sector de les telecomunicacions, aquests no han tingut, històricament, un paper significatiu. Però aquesta situació ha canviat actualment.

⁸Aquest era el model definit a l'estudi que Carlos Tirado i Ricardo Gaitan, directors del grup de telecomunicacions regionals i sectorials de Fundesco, van presentar per al "Llibre Blanc de les Telecomunicacions a Catalunya" dins el capítol dels "Escenaris de referència".

Xarxa Digital de Serveis Integrats (XDSI), la futura xarxa que unificarà totes les existents.

Pot afirmar-se, en línies generals, que el nou panorama de les telecomunicacions europees és més favorable a la circulació d'informació entre els territoris del domini lingüístic català que el que es podia presentar fa només uns anys (vegi's GIFREU, 1986). El fet del trencament dels monopolis nacionals de les telecomunicacions i la necessitat de liberalitzar aquest sector han posat la iniciativa d'aquest mercat en mans de la demanda (institucions públiques i privades, públic en general). Aquest canvi fa que les iniciatives i demandes de la societat siguin millor ateses ja que es poden crear i oferir serveis que fins ara tan sols eren en mans de la voluntat política o de les raons econòmiques de les companyies operadores.

2.1.2. Els circuits de telecomunicacions

Tots els serveis de telecomunicacions que coneixem actualment, des del telèfon a les transmissions de dades, necessiten un suport físic per funcionar: són les xarxes de telecomunicacions.

Si inicialment les xarxes estaven destinades a un sol servei especialitzat, l'aparició de les tecnologies digitals, que transformen qualsevol tipus d'informació -veu, dades, imatges... - en senyals digitals (successions de 0 i 1 lògics), ha permès que s'incorporessin nous serveis als ja existents.

2.1.2.1 Xarxa telefònica

Fins fa poc, la xarxa telefònica era formada exclusivament pel servei telefònic automatitzat. Amb el pas del temps i la incorporació de diferents tecnologies, la primitiva xarxa ha incorporat nous serveis. En aquest punt tractarem de la xarxa telefònica bàsica i de les més recents Ibercom o de la de telefonia mòbil.

a) Servei telefònic bàsic

El servei telefònic té en aquests moments la consideració de servei públic, o "servei bàsic", segons les darreres disposicions de la Comunitat Europea (CEE, 1987). Aquest fet ha permès que el telèfon tingui una extensió intensiva sobre el conjunt del territori del domini lingüístic català. Cal afegir que actualment es pot afirmar que quasi el cent per cent dels territoris del domini lingüístic català tenen automatitzada la seva xarxa telefònica.

Aquest fet per si sol ja suposa un gran avenç de cara a la circulació de la comunicació entre aquests territoris. A més, en la majoria dels territoris s'està procedint a la digitalització d'aquesta xarxa, fet que permetrà la incorporació dels anomenats "serveis avançats de telecomunicació", com saber quin abonat ens truca o poder tenir dues converses simultànies.

A l'hora de pensar en el futur de la xarxa telefònica, cal tenir presents tres aspectes: a) l'establiment de suficient nombre d'enllaços telefònics per tal de garantir unes bones comunicacions entre els territoris del domini lingüístic català; b) la capil.la-

ritat de la xarxa (que arribi a tot arreu) i la seva configuració; i c) la política tarifària entre les diverses zones.

D'altra banda, i gràcies als avenços en matèria de telemàtica, avui dia són molts els usuaris que utilitzen la xarxa telefònica com a mitjà d'interconnexió dels seus ordinadors o com a forma d'accés a serveis de valor afegit (SVA). Aquest fet fa extraordinàriament important tant l'extensió de la xarxa telefònica a tots els punts del territori i la seva digitalització, que permeti suportar totes aquestes noves utilitzacions. Sense equivocar-se massa, es pot dir que on hi ha un telèfon hi ha un punt de connexió a tots els serveis de telecomunicacions.

b) Servei telefònic avançat: Ibercom

Com a complement a la informació sobre la xarxa telefònica, hem de parlar de l'anomenat servei "Ibercom", de telefonia avançada. Segons la mateixa Telefònica, el servei Ibercom neix com una anticipació de la Xarxa Digital de Serveis Integrats, per poder oferir a entitats i empreses una àmplia gamma de facilitats de telecomunicació. Aquest servei utilitza la infraestructura digital que ja existeix a la xarxa telefònica, a la qual s'hi connecta la xarxa del client, composta d'elements de transmissió digital. Aquests són petits nodes intel·ligents de commutació de circuits que van connectats a la xarxa telefònica i permeten algunes facilitats similars a les de les centraletes particulars.

A mesura que s'incrementa el grau de digitalització de la xarxa telefònica, aquest servei veu incrementar-se els seus

abonats, sobretot entre les grans empreses. Malgrat el desconeixement general que existeix d'aquest servei, Telefónica està fent un gran esforç de promoció del mateix, com una forma de millorar les comunicacions dins les empreses i un avenç del que serà la futura XDSI.

c) Servei de telefonia mòbil

Aquest servei, integrat per telèfons portàtils que funcionen mitjançant ones de radio, és un dels de més creixement en tot el món. A l'Estat espanyol, en l'actualitat el servei de telefonia mòbil està integrat per dos tipus de subxarxes, corresponents a l'antic servei mòbil (a extingir, però encara en servei) i a la telefonia mòbil automàtica (TMA). El servei TMA està interconnectat a la xarxa telefònica bàsica i permet la seva utilització al llarg de les principals carreteres i autopistes de l'Estat. De moment, però, els sistemes utilitzats per Telefónica i France Télécom no són compatibles. De cara a un futur no massa llunyà (3-5 anys) s'està treballant en un servei de telefonia mòbil paneuropeu, comú i compatible amb totes les xarxes telefòniques de la Comunitat.

2.1.2.2. Xarxa telemàtica

La xarxa telemàtica que es pot trobar en aquests moments en els territoris del domini lingüístic català la conformen bàsicament les xarxes Iberpac (dependent de Telefónica) i Transpac (dependent

de France Télécom)⁹. Les dues xarxes són de les anomenades "de commutació de paquets" i totalment compatibles entre si, la qual cosa permet l'intercanvi d'informació entre elles gràcies als nodus internacionals presents a cadascuna de les xarxes.

Com en el cas de la xarxa telefònica, la telemàtica també ha tingut la consideració de servei públic (o, com ha mínim, sempre s'ha parlat de la "xarxa pública de transmissió de dades" en els escrits tant de la Telefònica com de France Télécom). Per aquesta raó, la xarxa de que es disposa avui és força distribuïda, amb nombrosos punts d'entrada repartits al llarg de tot el territori. Com a l'apartat anterior, caldria tenir molt en compte els tres aspectes ja citats (establiment de suficient nombre d'enllaços telemàtics; capil·laritat de la xarxa; política tarifària entre les diverses zones). Si els dos primers semblen està força ben coberts, el cas del tercer torna a ser un tema polític, o de política de telecomunicacions, si es vol.

En el cas d'aquesta xarxa, i pel que fa al territori que depèn de cada administració de telecomunicacions, les tarifes no són en funció de la distància sinó del volum d'informació transmesa. Aquesta tarifa canvia quan es depassen aquestes fronteres estatals i llavors s'entra dins la "tarifa internacional".

Cal, doncs, tornar a fer èmfasi en la possible modificació d'aquesta tarifa, o bé en la possibilitat que les Administracions

⁹Tant en un cas com en l'altre, no s'ha tingut en compte la xarxa télex o d'altres dependents dels organismes de correus, ja que a curt termini es produirà una integració de totes elles que unificarà de fet la xarxa de cara a l'usuari particular.

públiques (o d'altres organismes) s'encarreguin de subvencionar-les en el cas d'intercanvis d'informació entre els territoris del domini lingüístic català.

Des de fa poc, Telefònica ofereix al seus clients una nova xarxa de transmissió de dades, l'anomenada "Ibermic". La principal característica d'aquesta és que la transmissió es realitza totalment de forma digital entre els dos extrems del circuit. Està previst que aquesta xarxa arribi a la majoria de punts del territori, encara que els seus utilitzadors són pocs en aquests moments.

2.1.2.3. Altres xarxes

De forma paral·lela a aquestes xarxes, hi ha també la xarxa pública de tèlex, que permet enviar missatges a través de circuits telegràfics. Malgrat que aquesta xarxa depèn del servei de Correus, molta de la seva infraestructura de cables és subministrada per la Telefònica.

La xarxa tèlex està interconnectada a la xarxes Iberpac i Telefònica, la qual cosa permet l'accés des de la xarxa tèlex a serveis com el Servei Públic de Commutació de Missatges (SPCM) - una mena de correu electrònic de Telefònica, molt poc difós- o al servei Teletex, un servei internacional de transferència electrònica de textos entre terminals ofimàtics, també en mans de Telefònica i molt poc estès. La utilització d'aquesta xarxa està caient ràpidament en desús enfront de la velocitat i qualitat de servei que ofereix la Iberpac.

Com és sabut, també hi ha altres xarxes d'ús privat, en mans de les companyies elèctriques, dels ferrocarrils, així com les dedicades a comunicacions militars, que aquí no són objecte de la nostra atenció.

2.1.2.4. Satèl.lits de comunicacions

Cal parlar aquí dels satèl.lits de comunicacions en funció de dues possibles utilitzacions: per transmetre dades (com alternativa o complement a les xarxes públiques de transmissió de dades) o per a la transmissió de senyals de radiodifusió (ràdio i televisió).

En aquest crucial camp de la comunicació, a final de l'any 90 s'anunciava la pròxima aprovació per part de la Comissió de la CE d'un Llibre Verd de les comunicacions per satèl.lit a la Comunitat Europea. Un dels seus propòsits més significatius era el de propugnar a partir del 1992 una política de "cel obert", és a dir, de facilitar el lliure accés per part dels ciutadans i empreses de la CE a tots els serveis per satèl.lit. Si es té en compte que fins ara l'accés als satèl.lits era patrimoni exclusiu dels Estats i d'algunes grans corporacions, aquesta orientació "desreguladora" pot ampliar enormement l'ús del satèl.lit i de les seves aplicacions.

a) Transmissió de dades per satèl.lit

Pel que fa a la transmissió de dades per satèl.lit, aquest servei ja es utilitzable a través de les xarxes de Telefònica i

les seves estacions terrenes de seguiment de satèl.lit. Com a part de les inversions que pensava realitzar Telefònica a Catalunya amb motiu dels JJ.OO. de 1992, era prevista la instal.lació d'una estació terrena per a la sèrie de satèl.lits Eutelsat (prop de Vilafranca del Penedès) així com un "teleport" (a Castellbisbal), nom amb què es coneixen les estacions terrenes dedicades només a la transmissió de dades via satèl.lit.

D'altra banda, és previsible que en un futur no llunyà, empreses i particulars podran adquirir els seus equips VSAT (o de transmissió de dades per satèl.lit) i llogar directament els canals necessaris del satèl.lit sense utilitzar les xarxes públiques d'accés als mateixos, per tal de fer els seus intercanvis d'informacions.

b) Transmissió de senyals de TV

Pel que fa a la transmissió de senyals de televisió, els satèl.lits són una alternativa molt eficaç a l'hora d'arribar a amplies audiències distribuïdes en uns territoris en què les xarxes terrestres hertzianes es troben ja totalment saturades (no admeten més canals), com és el cas del territori del domini lingüístic català.

Si tenim en compte només el marc de l'Estat espanyol, cal recordar inicialment que la legislació actual no permet la transmissió mitjançant satèl.lit dels programes dels tercers canals¹⁰.

¹⁰Disposició addicional primera de la llei 46/1983 de 26 de desembre, reguladora del Tercers Canals de televisió.

Més enllà d'aquest impediment legal, l'emissió d'un o diversos canals de televisió via satèl·lit en català és factible tècnicament, bé que caldria calcular de forma molt acurada els costos econòmics de l'empresa, sobretot pel que fa al lloguer del canal o "transponder" del satèl·lit".

A més dels satèl·lits disponibles a principi dels noranta, era previst per a final del 1992 l'entrada en funcionament del sistema espanyol de satèl·lits Hispasat. Aquest sistema preveia cinc canals de televisió, que inicialment semblaven destinats directament a les cadenes públiques i privades que emetien ja a principi dels noranta, però que posteriorment certes declaracions suggerien que serien de nova concessió; si això es confirmava, s'obriria la porta a la possibilitat d'algun futur canal en català que arribés a tots els territoris del domini lingüístic.

2.1.2.5. Sistemes de cable

Els sistemes de comunicació per cable tenen avui una presència desigual als diferents països d'Europa, per bé que en alguns, l'índex de penetració és molt elevat (casos clàssics de Bèlgica, Països Baixos i Suïssa, i nou i espectacular cas d'Alemanya). A l'àrea del català, la penetració del cable és encara insignificant,

"Convé recordar en aquest sentit que una de les opcions possibles, i ja practicada actualment per algunes televisions que transmeten via satèl·lit, és la de compartir el mateix "transponder" amb d'altres televisions, emetent a horaris diferents.

llevat d'algunes excepcions (Elx, Torrent, Calvià, L'Escala, Camprodon, etc.).

Si al principi els sistemes de cable eren simples prolongacions de la TV hertziana, progressivament han ampliat les seves prestacions fins a oferir un ventall de possibilitats molt superior a les xarxes hertzianes. I amb la incorporació de nous serveis (videotext, videojocs, teleconsulta, etc.) a la seva gran capacitat (pràcticament il·limitada si és cable òptic) de transport de canals televisius, els sistemes de cable van sent més necessaris en les societats postindustrials.

Malgrat les dificultats tècniques i sobretot econòmiques d'introducció del cable, sembla cada dia més evident que, a la llarga almenys, una "societat de la informació" no pot desenvolupar-se sense sistemes de cablatge. Aquests sistemes, com mostren les experiències nord-americana i japonesa, esdevenen el complement indispensable per a la distribució local/regional de tots els senyals. El circuit satèl·lit-cable serà sens dubte el circuit de les telecomunicacions del futur.

Es per això que ni convé deixar la planificació dels sistemes de cable a la pura espontaneïtat del mercat, ni s'ha de veure la seva introducció com a purament alternativa a la disponibilitat de circuits per satèl·lit¹².

¹²Continuen sent encara vàlides, en general, les anàlisis i propostes (per al cas de Catalunya) de l'informe La comunicació per cable a Catalunya, J. Gifreu (dir.), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1988.

2.1.3. Els serveis telemàtics

Si són importants les xarxes per on circulen els missatges, ho és igualment allò que hi circula. Si, tal com hem vist anteriorment, la liberalització de les telecomunicacions a Europa permet la creació de nombrosos tipus de serveis fins ara monopoli exclusiu de les companyies operadores, aquest fet pot ajudar a impulsar la creació de nombrosos serveis en català, dins de i per a tot l'àmbit del domini lingüístic. Aquest via de creació de nous serveis tant pot sorgir de les instàncies governatives -Generalitats, Govern Insular, ajuntaments, diputacions, etc.- com de la societat civil i empresarial.

Malgrat reconèixer el "colonialisme electrònic" que es pateix als territoris del domini lingüístic català, cal pensar que tant pel volum de població que viu en els mateixos com per la seva importància com a àrea econòmica dins la CEE, es pot permetre un cert optimisme de cara a la creació d'aquests nous serveis telemàtics.

Destaquem el fet que si a molts països europeus els mitjans de comunicació escrits han estat dels primers a utilitzar i impulsar els nous serveis telemàtics, al nostre país, la manca d'interès -tant dels equips de gerència com dels responsables de la direcció dels mitjans- sembla que ha provingut més de la ignorància i el desconeixement que de la reflexió serena i dels càlculs de rendibilitat econòmica.

2.1.3.1. Els serveis de valor afegit (SVA)

Sota la denominació de "serveis de valor afegit" (SVA) s'engloben tots els serveis no imprescindibles per a comunicar-se, i que, transportant veu, imatge o dades entre dues o més parts, i utilitzant la infraestructura dels anomenats serveis i xarxes bàsics, afegeixen un servei extra que modifica el contingut, forma, presentació o terminis d'entrega de les dades amb la finalitat d'aplicar-les a una necessitat específica.

Com afirmen alguns estudis recents (FUNDESCO, 1989:270), les dades sobre el mercat dels SVA pateixen en aquest moments d'una manca d'homogeneïtat, deguda a les diverses metodologies i enfocaments dels estudis realitzats. Malgrat això, existeix un cert consens a l'hora d'estimar que el creixement d'aquest sector pot variar, al llarg dels propers anys, entre un 20 i un 30 per cent anual, en funció del segment de mercat i dels països.

Encara que tots els experts estan d'acord en la bondat i l'èxit d'aquests serveis, el seu desenvolupament troba importants resistències, entre les que podem citar: les reticències dels potencials usuaris a la seva utilització; la dificultat d'arribar a una massa crítica d'usuaris que facin atractius i rendibles els serveis; la manca de demanda d'aquests nous serveis; la quantia de les inversions i dels costos de comercialització; la falta d'interconnexió entre diferents serveis.

2.1.3.2. Bases de dades

Ningú no dubta de la gran importància que tenen i que tindran en el futur les bases de dades de tot tipus. Com a nova versió de les biblioteques i enciclopèdies, les bases de dades guardaran el saber i la informació sobre el món que ens envolta. La llengua en la que es puguin fer les consultes serà un element vital.

Com afirma l'investigador francès Henry Bakis, si resulta difícil l'esforç de constituir les bases de dades i posar en servei les xarxes necessàries per a consultar-les, aquesta dificultat és en tot cas d'ordre econòmic o tècnic; però, encara "és més difícil fer aparèixer les condicions per a la utilització d'aquestes bases i beneficiar-se amb els guanys de la seva productivitat: la dificultat és llavors cultural i l'esforç cal fer-lo sobre la formació" (BAKIS, 1987:82).

Tampoc no pot oblidar-se el terreny que els països més desenvolupats porten guanyat en aquest sector. Des de fa quasi vint anys, empreses dels Estats Units han anat produint un gran nombre de bases de dades sobre les matèries més variades. Podem citar el cas paradigmàtic del Chemical Abstract Service (CAS), que agrupa la totalitat de les informacions i treballs de recerca publicats al món de la química. Refer aquest treball és pràcticament impossible per a qualsevol empresa o país: seria massa costós. Però, al mateix temps, la informació concentrada al CAS esdevé indispensable

per als nombrosos usuaris de tot el món, i això explica que un 70 per cent dels clients del CAS siguin de fora dels EUA.

Aquesta realitat fa que els països europeus mirin de treballar conjuntament en la creació o el foment de les bases de dades. En aquest sentit, qualsevol intent de crear algun tipus de base de dades en els territoris del domini lingüístic català s'ha de recolzar en els ajuts o plans de desenvolupament previstos per la CEE i amb la participació del màxim possible d'administracions i/o empreses, ja que l'esforç tècnic i econòmic és molt important. En un segon front, les administracions haurien d'incidir en l'apartat de la formació de cara a que els possibles usuaris coneguin i s'acostumin a la utilització dels nous serveis telemàtics.

2.1.3.3. Videotext

Com a servei telemàtic de fàcil accés i utilització, el videotext pot suposar -i en alguns països ja ho és- una forma d'introducció de la telemàtica dins les societats actuals. Sigui a través de la seva difusió primer als sectors industrials i professionals i després al gran públic (cas alemany o espanyol) o bé directament al gran públic (cas francès, conegut com a Minitel, amb sis milions de terminals instal·lats), el videotext reuneix els atractius i la simplicitat suficient com per suscitar l'interès d'empreses i institucions.

Aquest servei ja és present als territoris del domini lingüístic català sota el nom de Télétel (francès) i Ibertext (espanyol).

Si el primer està força estès, el segon tot just despunta, malgrat els anys que porta en fase de pre-comercialització i els esforços que tant les empreses proveïdores de serveis com Telefònica han anat realitzant.

Un sistema videotext funciona, a grans trets, com una línia convencional de transmissió de dades. Els abonats tenen a casa seva un terminal -específic per a videotext o un ordinador personal adaptat- i un mòdem que li permet rebre les dades. La modulació de les dades (transformació d'impulsos digitals en senyals sonors) es realitza utilitzant dues freqüències diferents assimilades al "0" i "1" lògics amb què treballen els ordinadors. La diferència de velocitats entre la transmissió i la recepció ve donada per les mateixes exigències dels temps de resposta dels terminals ja que aquests sempre contestaran més ràpidament que la velocitat amb què l'usuari teclegi els seus missatges d'interrogació.

Dins un servei videotext, la informació està estructurada en "pàgines", entenent per aquest concepte tota la informació que es pot visualitzar en la pantalla d'un terminal videotext. Les diverses pàgines estan estructurades entre si en forma d'arbre. Així, la primera pàgina d'un servei s'anomena "arrel" i acostuma a tenir un menú que permet accedir a d'altres pantalles, les quals també poden ser menús i poden permetre accedir a d'altres pàgines o bé exposar informacions. Si la informació a donar no cap dins una sola pàgina, es poden encadenar diverses pantalles que es presenten de forma successiva.

Per tal de moure's dins l'estructura d'arbre, s'utilitzen els "comandaments de consulta", que permeten accedir a la pàgina següent o a l'anterior o bé realitzar una consulta. Les pàgines d'un servei videotext poden comparar-se a un formulari: hi ha una part fixa, comuna a totes o varies pàgines, i una de variable, que és la informació pròpiament dita. De la mateixa manera que els formularis, les pàgines del videotext poden incorporar logotips o dissenys gràfics.

L'accés a un servei videotext pot fer-se mitjançant un modus "consulta" o un modus "recollida d'informació". En el primer cas tan sols es llegeix la informació continguda en les pantalles, mentre que en el segon, l'usuari tecleja informació sobre pantalles ja dissenyades (cas de realitzar reserves d'hotels o viatges). Existeixen un seguit de comandaments que l'usuari pot utilitzar per tal de moure's dins els diferents camps de la pantalla i per tot el servei.

El disseny d'un servei videotext dona com a resultat un model del tipus d'arbre de pàgines d'informació i del seu contingut concret. Justament, un dels defectes que s'ha retret als sistemes videotext és la seva estructura arbòrea i les dificultats i lentitud que aquesta comporta en el moment de les consultes. La preparació del disseny de l'arbre d'informació haurà de tenir la virtut de compensar aquest problema, més enllà de les solucions tant de hardware com de programació que puguin reduir el temps d'accés a les diverses branques d'informació.

Una conseqüència de tot això fa que, en molts casos, la informació que es pot consultar des del servei videotext estigui organitzada en forma d'una base de dades del tipus que es vulgui, i que aquesta pugui ser consultable de diverses maneres i per diversos mitjans, de forma no exclusiva, essent el videotext un d'aquest mitjans. D'aquesta manera, el servei videotext es pot contemplar com una interfície entre la base de dades i els usuaris del servei¹³.

2.1.3.4. Teletext

Similar al videotext però sense la interactivitat d'aquest, el teletext està present en els territoris del domini lingüístic català en diverses llengües: en castellà ("Telecinco", transmès per

¹³Com a exemple de com està muntat un servei videotex, podem examinar el cas francès. Una classificació dels serveis que s'hi ofereixen, els divideix en "gran públic" i professionals. En el primer grup, s'engloben la venda per catàleg -una utilització de gran èxit entre els francesos-, la telebanca, el servei de reserva i d'informació de transports -els ferrocarrils (la SNCF) reben més de 18.000 peticions d'informació diària i realitzen el 3 per cent de les operacions de reserva de places a través d'aquest mitjà telemàtic-, espectacles i reserves hoteleres, serveis d'informació d'actualitat, anuncis professionals, teleensenyament, jocs, anuncis diversos, serveis de missatgeria... i la mateixa guia telefònica, servei a través del qual es pot localitzar qualsevol dels 24 milions d'abonats en pocs segons. Pel que fa als serveis professionals, que ocupen una tercera part del tràfic total generat per Minitel, acostumen a utilitzar terminals més sofisticats, tipus PC amb plaques d'adaptació per a videotex. Entre els serveis més utilitzats, poden citar-se els de missatgeria interna dins la mateixa empresa, serveis per a xarxes de venda i transferència de dades, comandes, consultes de stocks disponibles, i fins i tot la consulta a les bases de dades de targetes de crèdit anul·lades.

la primera cadena de TVE), francès (servei Antiope, incompatible amb l'anterior), i molt recentment (des del setembre de 1990) en català ("Teleservei" de TV3).

El servei de teletext es defineix com un servei videogràfic no interactiu que utilitza la xarxa de difusió de la televisió per a distribuir en la pantalla de televisió pàgines de textos cíclicament, i que l'usuari pot seleccionar. Des del punt de vista telemàtic, les característiques més destacades del teletext són les següents: unidireccionalitat igual com la del canal de TV que utilitza com a suport (l'usuari pot accedir a qualsevol pàgina d'informació però no pot dialogar amb la base de dades o amb l'emissor); les bases de dades poden ser actualitzades permanentment; les pàgines d'informació es configuren sobre textos, gràfics o combinacions de tots dos; permet difondre missatges o notícies d'interès que podran aparèixer sobreimpreses sobre la imatge de TV.

Com en el cas del videotext, la unitat mínima d'informació en el teletext és la "pàgina", entenent per aquest concepte tots els caràcters que es poden representar d'una sola vegada sobre la pantalla. Per tal de poder visualitzar el teletext al receptor de TV cal un decodificador (incorporat dins l'aparell o exterior a ell) que sigui capaç de transformar la informació digital (bits d'informació) enviada des del centre emissor i que la reconstrueixi sobre la pantalla en forma de lletres, números i gràfics, formant pàgines de 25 línies de 40 caràcters cadascuna. Aquest decodificador és l'únic cost addicional que presenta el teletext per a l'usuari del servei.

Una revista tipus de les que s'envien per teletext pot constar d'unes 100 pàgines, o aparicions d'informació en la pantalla del TV, que són transmeses de forma constant i cíclica. Aproximadament en un segon passen a disposició de l'usuari unes 250 línies de la revista. Malgrat aquest pas cíclic, l'usuari pot consultar la informació transmesa ja que aquesta es guarda en una memòria que incorpora el descodificador. La memòria mínima (una pàgina) haurà de ser de 8.000 bits. Aquesta selecció pot donar un cert aire d'interactivitat al servei, quan realment aquesta no existeix ja que l'usuari no pot enviar cap senyal des del seu aparell.

En l'elaboració de les notícies, principalment en les de més actualitat, el teletext té unes clares similituds amb una agència de notícies tradicionals.

Per la seva importància cal citar les dues principals variants del sistema teletext:

-- La subtitulació, una aplicació particular del teletext que té la característica d'anar sincronitzat amb els senyals de TV; això implica que es reben al mateix temps i que totes dues apareixen a la pantalla sense necessitat de cap descodificador. La raó per la qual va sorgir el teletext va ser precisament el poder oferir inscripcions i subtítols als sords i persones amb deficiències d'oïda, a través de descodificadors especials per tal de no molestar als telespectadors que no desitgin un subtitulat.

-- El teletext de canal ple, que difereix del convencional en que utilitza quasi totes les línies de la pantalla del televisor per

transmetre dades, convertint-se així en un canal de dades a alta velocitat.

Malgrat no tenir la importància del videotext, la potencial audiència televisiva del teletext aconsella a considerar la conveniència que les emissions de teletext que es facin sobre els territoris del domini lingüístic català puguin ser en català. En aquest sentit, no resultaria massa costós que les cadenes privades de televisió oferissin aquest servei en català.

2.2. Elements d'avaluació econòmica

Des d'una perspectiva econòmica existeixen un conjunt de factors clau que incideixen en l'evolució i desenvolupament de les societats, fent més o menys viable la consecució de determinats projectes. La construcció d'un espai català de comunicació es veu afectada per aquests factors, tot i que, per definició, la realitat social i econòmica no segueix models unívocs sinó que és fruit de processos complexos on actuen múltiples forces contraposades entre si.

Aquestes ratlles pretenen aportar en primer lloc una reflexió general, des d'una perspectiva econòmica, sobre les possibilitats i limitacions de la construcció d'un espai de comunicació d'àmbit català. Es parteix d'una anàlisi global dels paràmetres econòmics que hi incideixen per passar a considerar després la dinàmica d'alguns sectors. Tanmateix, en no disposar d'informació precisa i fidedigna

sobre aquest àmbit, la reflexió que es fa només pot ser una primera aproximació al tema¹⁴.

2.2.1. Impacte dels paràmetres econòmics

2.2.1.1. Les tendències generals

Des del punt de vista de l'anàlisi econòmica el motiu dels canvis de les societats és el creixement econòmic. El creixement econòmic suposa la inversió de capital i la progressiva incorporació de força de treball als processos de producció i circulació de béns i serveis. Les actuals economies industrialitzades de mercat es caracteritzen, fonamentalment, perquè els seus processos de producció i circulació estan sotmesos als fenòmens de l'oligopolització, la transnacionalització, la ràpida incorporació de progrés tecnològic i la terciarització. Tots quatre fenòmens dominen el panorama de les economies dels territoris de parla catalana.

A l'Estat espanyol, prop de tres quartes parts dels mercats de productes industrials presentaven ja el 1980 formes oligopolítiques. Després de l'adhesió a les Comunitats Europees, aquest procés no sols

¹⁴Hem de fer constar aquí el nostre reconeixement a les observacions i suggeriments fets pel nostre assessor Lluís Bonet, especialista en economia de la cultura. D'altra banda, volem confessar d'entrada les dificultats insuperables, almenys al nivell dels plantejaments d'aquest informe, per aconseguir unes bases objectives (estadístiques, monografies, etc.) sobre les quals fonamentar una avaluació raonable dels paràmetres econòmics que condicionen el procés de constitució de l'espai català de comunicació.

s'ha consolidat sinó que, àdhuc, s'ha estès al sector terciari avançat. A més, en el cas del Principat, les empreses susceptibles d'ésser qualificades com a catalanes no acostumen a formar part del nucli oligopolístic dominant o, quan es dona, en gairebé el 50% dels casos empreses amb capital estranger controlen més de la meitat de la xifra de vendes. El sector de la cultura i la comunicació inicia en aquests moments un ràpid procés d'integració vertical i horitzontal, tot seguint la tònica marcada pels grans grups internacionals del sector, per altra part cada cop més presents en el mercat espanyol.

Per un altre cantó, l'actual procés d'acumulació es caracteritza per l'accelerada incorporació de progrés tècnic, especialment pel que fa a les noves tecnologies de la comunicació i la informació. La insuficiència històrica de política tecnològica pròpia, la reduïda despesa adreçada a promoció científica i la centralització de la mateixa a Madrid, en el cas de l'Estat espanyol, ha portat a una molt reduïda inversió pública en R+D, sobretot si es té en compte que el 80% dels recursos públics dedicats a recerca procedeixen de l'Estat central. D'altra banda, l'alternativa del sector privat ha consistit en l'adquisició de béns d'equip o en l'assimilació creativa de tecnologia estrangera. Això ha portat a un nivell de despesa interior bruta en R+D en proporció al PIB de només el 0,38% (el 1984), molt per sota del que correspondria als països capitalistes desenvolupats.

Un altre dels trets característics de les modernes economies industrialitzades és la terciarització de la seva base econòmica i la progressiva integració i retrolimentació entre els sectors industrial i terciari. Aquest fenomen afecta per igual els diferents territoris

dels Països Catalans, tot i que allí on es fa molt més patent és al Principat i al País Valencià, donada la seva base tradicionalment industrial. A les Illes Balears, el fenomen turístic ha portat, històricament, a la substitució de l'economia agrària per una d'altament terciaritzada, amb més lligams amb el sector de la construcció que amb els pròpiament industrials.

Aquests fenòmens es donen en un món cada cop més interdependent entre si, on la distribució mundial de la producció i la renda responen de forma creixent a la lluita d'interessos i a les estratègies dels grans grups transnacionals. Aquest procés de concentració empresarial a nivell internacional i de mundialització dels mercats és inherent al propi sistema capitalista industrialitzat des dels seus inicis, però en les últimes dues o tres dècades s'ha accentuat notablement.

2.2.1.2. Les resistències particulars

Cal, però, en el nostre cas, afegir tres elements més: a) el paper dels poders públics com a reguladors, proveïdors i sovint també mediatitzadors de l'activitat econòmica i, en particular, d'aquella que afecta la comunicació i les indústries de la consciència i de la identitat "nacional"; b) la pertinença a un mercat multinacional en construcció d'àmbit europeu, que s'assenta sobre una base multicultural i plurilingüística, i c) la pervivència de determinades tradicions i formes de comportament culturals, de gran inèrcia social, que

condicionen els hàbits de consum i conformen identitats nacionals i culturals.

Aquests elements actuen com a banderes que condicionen i alenteixen el procés d'integració anteriorment descrit, generant resistències al canvi provocat per les tendències dominants del capitalisme contemporani. Tot i que la resistència al canvi "per se" està condemnada al fracàs, molt sovint algunes d'aquestes resistències responen a necessitats del propi sistema a admetre el principi d'acció-reacció. Si hom es fixa en les actuals característiques del procés d'internacionalització dels mercats culturals i de la comunicació observarà que, enfront de la tendència dominant d'homogeneïtzació de la demanda i de concentració de l'oferta, es dona també un procés en sentit invers d'especialització dels mercats i d'aparició de produccions d'àmbit més reduït o marginal, fruit del propi procés general i com a reacció al mateix. En cert sentit és la resposta d'allò local i d'alt potencial humà enfront d'aquells productes d'alt valor tecnològic i d'acceptació mundial. El propi mercat fomenta aquests particularismes, més importants com més ric és el teixit cultural i associatiu d'un territori, aprofitant-se dels mateixos en el moment que poden ser digerits pel sistema i llançats al mercat mundial. La indústria de masses necessita poder incorporar successivament nous elements que extreu dels grups i agents més innovadors i d'avantguarda, amb contingut forçosament molt local i compromès.

Un darrer aspecte de cabdal importància per a la construcció d'un espai català de comunicació, tant des d'una perspectiva

estrictament econòmica com social, cultural i política, és el procés d'integració europea. El pas d'un mercat de quaranta milions de consumidors a un altre de més de tres-cents milions representa un fort canvi de dimensió per la nostra estructura productiva, ja que per la majoria dels països de parla catalana, el mercat natural ha estat tradicionalment el mercat espanyol.

El final de la crisi econòmica i l'adhesió a les Comunitats Europees marquen de forma irrevocable el procés d'internacionalització de la nostra economia, en un moment de trencament de l'estatus quo imposat després de la segona guerra mundial i d'enfortiment dels lligams intracomunitaris, gràcies al repte que representa l'entrada en vigor de l'Acta Unica Europea a gener de 1993.

Al mateix temps, la situació dels Països Catalans, en la franja nord del Mediterrani occidental, amb una capital com Barcelona i un conjunt de ciutats de dimensió notable, conforma un territori força homogeni econòmicament, d'estructura una mica caòtica, però ben comunicat i amb una sòlida tradició industrial. Aquest fet converteix els Països Catalans situats en l'Estat espanyol en un espai econòmic considerat per finalitats estadístiques comunitàries com una única regió de nivell 1.

2.1.2.3. El repte lingüístic

La integració a Europa, des d'un punt de vista sòcio-lingüístic, pot implicar la concurrència sobre el nostre territori d'altres llengües a part del català i del castellà, o del francès a la

Catalunya Nord. La irrupció de l'anglès, o del francès o l'alemany en determinats àmbits, poden contribuir a afeblir el predomini històric del castellà al sud del Pirineu, però també a marginalitzar encara més el català. La caiguda recent dels mercats hispano-americans també afebleix el paper del castellà. Per tant, la situació actual deixa obertes dues possibilitats: passar d'un bilingüisme diglòssic català-espanyol a un plurilingüisme diglòssic espanyol-anglès-tercera llengua, que contingui el català o no.

Fins ara, en el món de l'empresa, s'ha utilitzat de forma majoritària el castellà com a llengua vehicular escrita tant a nivell intern com per relacionar-se amb els demandants i els proveïdors. No ha estat fins dates molt recents que la publicitat en català ha començat a ser un fenomen freqüent, però sotmès als condicionants d'un mercat limitat. Aquest procés s'ha iniciat a partir de grans empreses multinacionals més habituades a competir en mercats diversos i acostumades a oferir sota un mateix embolcall un producte utilitzant diverses llengües.

A nivell intern, la progressiva pèrdua d'importància de les feines més mecàniques, manuals i menys especialitzades del procés productiu de les empreses demana un major ensinistrament previ i major utilització dels recursos lingüístics per a realitzar-les. Per tant, implica una superior importància de l'ús d'una llengua o altra en els processos de producció. El mateix pot dir-se pel que fa al món de la publicitat i de tots els missatges de les empreses adreçats a clients i consumidors, tant efectius com potencials. La utilització massiva de la informàtica en totes les tasques de gestió i d'adminis-

tració, d'altra banda, també reforça el paper de la llengua, escrita en aquest cas, i la importància d'usar el llenguatge de les màquines, o que elles usin el nostre.

Des d'una perspectiva estricta de competitivitat del nostre aparell productiu, la manca de personal amb una formació lingüística sòlida, unit a la reduïda dimensió i marcada inèrcia tecnològicocultural de les nostres empreses, pot portar a mig terme a una certa marginalització productiva donat l'insuficient coneixement de les llengües dominants. L'ensenyament oficial d'idiomes és clarament insuficient davant les necessitats creixents de domini d'altres llengües europees, i això pot afectar a la llarga la competitivitat de la força de treball. La millor defensa del català, com la de la major part de llengües dels petits països a Europa, pot ser la de donar suport a mesures polítiques plurilingüístiques. El coneixement de diverses llengües pot situar els ciutadans en un avantatge relatiu davant d'altres interlocutors, o com a mínim en igualtat de condicions amb els representants de països de llengua dominant -anglès i en menor mesura francès- que acostumen a ser monolingües. A França, però, s'està fent un important esforç en aquest sentit en vistes al Mercat Unic, i no és estrany trobar-se a la Catalunya Nord amb gent jove que està aprenent castellà per assegurar-se una entrada en el mercat espanyol i, per tant, en el dels restants Països Catalans.

2.2.2.4. Impacte sobre els sectors culturals

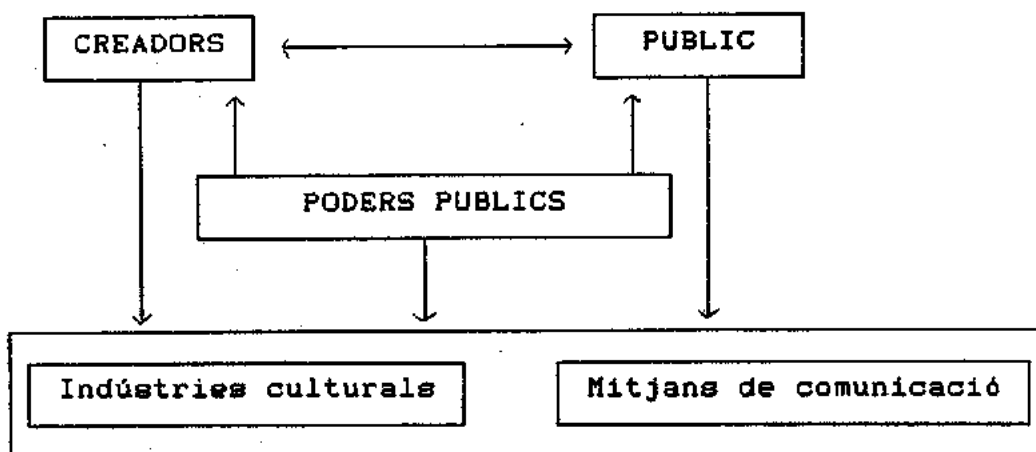
Fins ara hem parlat de les grans tendències econòmiques i del seu impacte genèric sobre la llengua i la cultura catalana i sobre la possible creació d'un espai català de comunicació. Ara podem fixar-nos en els sectors culturals, tot mirant d'avaluar, allí on sigui possible, els intercanvis interns i externs que s'estiguin donant. Donada la dificultat d'obtenir informació econòmica sobre el tema, sector a sector, i d'alguns dels territoris de parla catalana, ens limitem a esbossar algunes línies generals que des d'una perspectiva econòmica il·luminen la possible creació d'un espai català de comunicació.

En primer lloc ens hauriem de preguntar si, des de l'òptica econòmica, és possible avui de parlar d'espais de comunicació autònoms, o si més no, què implica poder-se diferenciar de territoris veïns, donant per suposat que vivim en un món cada cop més interdependent, on els circuits internacionals són progressivament més importants.

Entre la generació d'un producte cultural/comunicatiu i el seu consum pel públic, s'esdevenen múltiples fases -producció, distribució, difusió,...-, sent aquest un procés no lineal sinó on són possibles múltiples transformacions i explotacions d'una mateixa creació. Si antigament hi havia una relació directa entre el creador i el consumidor, avui les indústries culturals i els mitjans de comunicació tenen un paper fonamental en la reproducció, l'explotació i la difusió. Per altra part el sector públic intervé de forma més

o menys directa en tot aquest procés. En alguns casos -televisió, telecomunicacions,...- el seu protagonisme és molt gran, en altres -disc, video,...- és molt més reduït. Avui la relació creació-públic passa majoritàriament per la mediatització de les indústries culturals i els mitjans de comunicació, i per un intervencionisme públic teòricament més liberal, però tanmateix molt important.

-Gràfic 1-

Font: ROUET, François: *Des Aides à la Culture*. Bruxelles, Pierre Mardaga, Ed., 1987.

2.2.2. Dinàmica d'alguns sectors

2.2.2.1. El sector editorial

Barcelona era, tradicionalment, la capital de l'edició de llibres per al mercat espanyol i llatinoamericà. Amb gairebé 13.000 títols publicats l'any 1987 ocupava el primer lloc en edicions a

l'Estat espanyol. Els primers anys de 1980, no obstant això, el procés de creixement es va alentir, sobretot a causa de la crisi de les exportacions a Amèrica Llatina. El punt més crític a què es va arribar va ser en el decurs de l'any 1986, durant el qual el nombre de títols editats a Madrid va superar els de la capital catalana. En conjunt, però, totes dues zones concentraven més del 75 per cent del total de títols que es publicaven a tot l'Estat, i dominaven per sectors aquesta activitat.

a) Principals grups editors

Lògicament Barcelona era una de les ciutats de l'Estat on es reunien les principals editorials: Planeta, Plaza & Janés, Círculo de Lectores i Salvat.

Planeta era el primer grup editorial espanyol. Destacava, a més, en la publicació de col·leccions conjuntament amb l'editor italià Agostini. La tasca de Salvat, en canvi, era significativa sobretot en el camp de les enciclopèdies i l'edició de fascicles.

La companyia alemanya Fundació Bertelsmann era present en el sector editorial català a través de Plaza & Janés i Círculo de Lectores. Plaza & Janés era filial al 100 per cent de Bertelsmann, i participava en el capital d'altres editorials com ara Orbis. D'altra banda, Círculo de Lectores era el primer "Club del Llibre" de tot l'Estat.

A final dels anys vuitanta, Círculo de Lectores va crear Cercle de Lectors, una oferta específica per als lectors en català¹⁸. Els responsables de Cercle preveïen arribar als 50.000 socis a final de 1989. Per la seva banda, Círculo de Lectores comptava amb 1.380.000 socis a tot l'Estat, 220.000 dels quals eren a Catalunya.

Paralelament, la Fundació Bertelsmann tenia dues empreses més d'arts gràfiques a Catalunya, que eren les més importants de tot l'Estat: Printer i Eurohueco. Aquestes dues empreses imprimien llibres i revistes per a editors espanyols i estrangers.

b) El llibre en català

Al costat d'aquests grans grups, a Catalunya, hi havia un gran nombre d'editorials, la majoria especialitzades i de dimensions reduïdes, de les quals en destacaven dues: Edicions 62 i Fundació Enciclopèdia Catalana.

Durant els vuitanta va anar augmentant el nombre de petites editorials. Cal tenir en compte la cada vegada més important participació de les administracions públiques de Catalunya en la producció de llibres en català.

-La producció

L'edició de llibres en català va anar creixent i va passar de 2.175 títols l'any 1982 a 4.145 el 1987. En la primera meitat de la dècada dels vuitanta sis editorials van publicar més de la meitat

¹⁸Vegeu El País, 3 de novembre de 1989.

dels títols i el tiratge mitjà dels llibres rondava els 6.000 exemplars. La xifra d'exemplars venuts va augmentar de 3,3 milions d'unitats el 1980 a 5,3 milions el 1984, malgrat que la venda mitjana per títol va baixar un quinze per cent, entre aquests anys.

La majoria dels títols editats en català corresponien a la literatura i temàtica infantil i juvenil¹⁶. A més, un 76,6 per cent dels títols publicats estaven escrits originalment en llengua catalana. Així mateix, malgrat que el nombre d'exemplars/títol havia baixat, l'increment de l'edició de títols havia propiciat, també, l'augment d'exemplars totals venuts.

Si l'any 1987 hi va haver una oferta total de 33.862 títols a tot l'Estat, 4.145 d'aquests corresponien a edicions en català, mentre que en les altres llengües de l'Estat -el basc i el gallec- amb prou feines arribaven als 500.

La producció editorial espanyola va anar augmentant progressivament. L'anys 1987 es va produir un augment de 5,15 per cent respecte l'anterior, segons dades de l'International Standar Book Number (ISBN). L'ISBN va assignar la quantitat total de 38.814 números l'any 1987 mentre que l'any 1986 va ser de 36.912. L'any 1988 la indústria editorial espanyola va experimentar un altre augment, del 4 per cent, respecte l'any anterior, encara que el valor de les exportacions va baixar més d'un 10 per cent, segons informacions difoses pel Centro del Libro y de la Lectura. Així mateix, les empreses que van contribuir a l'oferta de llibres el 1988 van ser

¹⁶Vegeu La Vanguardia, 25 de febrer de 1989.

1.557, davant les 1.341 que van operar l'any 87. La majoria d'aquestes empreses (1.195) va produir menys de vint títols l'any, dada significativa que corrobora l'atomització de la indústria editorial espanyola. Barcelona continuava al capdavant en l'edició de llibres, amb 16.098 títols i un increment del 8 per cent respecte el 1987. Madrid ocupa la segona amb un total de 15.370 títols editats i un increment del 5,4 per cent.

-Index de lectura

Catalunya tenia un index superior de lectura respecte el total espanyol de l'11 per cent, independentment del factor lingüístic. Per edats, el nucli més practicant era el juvenil. Un 55 per cent del joves entre els 14 i 17 anys afirmava que llegia un llibre, sobre el 37 per cent del total de l'Estat. És important destacar també que un 38 per cent dels catalans més grans de 60 anys llegia, enfront el 18 per cent total espanyol. Un 26 per cent de la població catalana llegia més de cinc llibres cada any, i d'aquests un 2 per cent en llegia més de 20¹⁷.

-El sector al País Valencià

Al País Valencià l'edició de llibres en llengua catalana encara estava notablement subjecta la manca d'una tradició llarga i continuada en aquest sentit. La més sòlida i duradora de les iniciatives en aquest camp era la promoguda per Eliseu Climent a

¹⁷Dades d'una enquesta realitzada per l'empresa Demoscopia, publicades al diari EL País el 21 de novembre de 1989.

final dels anys seixanta amb l'editorial Tres i Quatre. Segons dades de la conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, al final dels anys vuitanta, Tres i Quatre publicava una mitjana de 50 títols anuals. Així mateix, des que Vicent Alonso va ser director de l'Editorial es van rebre més de 200 originals, la majoria dels quals era de narrativa, pocs menys de poesia, i la part més petita, d'assaig.

Fins l'any 1983 no es va donar un salt qualitatiu en el terreny de l'edició, quan les escoles van començar a reclamar llibres de text. El panorama editorial es va ampliar llavors amb el sorgiment de noves iniciatives. Una de les editorials nascudes en aquest context va ser Gregal. Gregal va ser la primera que va poder assolir un grau de professionalització important, en adreçar la seva activitat principal als llibres d'ensenyament. També Tres i Quatre va ampliar el seu catàleg amb textos per a ensenyament i contes per a infants. A aquestes dues editorials, productores de la major part de llibres, s'hi van afegir d'altres. Les més importants i ambicioses en els seus plantejaments eren Edicions Brumera, a Alzira, i Edicions Bullent. Les dificultats, però, encara eren moltes, malgrat que l'ambient per a un desenvolupament editorial mínimament normalitzat era més favorable que en altres èpoques.

Segons dades del servei de Publicacions de la conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, l'any 1987 es van editar en el conjunt del País Valencià un total de 1.530 títols, 353 dels quals ho van ser en català.

2.2.2.2. El sector cinematogràfic

Dins les febles estructures industrials que sempre va tenir el cinema a l'Estat espanyol, Catalunya, fins a la guerra civil, va representar el nucli més important de cinema de tot l'Estat. Aleshores existien cinc estudis: Orphea, Trilla, Diagonal, Kinefon i Lepanto. A Catalunya treballava la mitica Cifesa, hi vivien els actors i directors de més anomenada i es trobaven les grans centrals de distribució per a tot l'Estat: Metro, Fox, Warner, Paramount, RKO així com les distribuïdores espanyoles més importants¹⁶.

El franquisme va desmantellar, entre el 1939-1975, tota la infraestructura de producció i va concentrar la indústria cinematogràfica a Madrid. El 1943 s'inaguraven a Madrid els estudis Sevilla Films, i el 1944 van desaparèixer a Barcelona els petits estudis Diagonal. El 1944 es van produir 11 pel·lícules rodades a Catalunya i 27 a Madrid. I aquesta havia de ser la tònica del futur. En aquests moments la producció catalana es va estabilitzar entre el 25 i 30 per cent del total, però posteriorment va acabar caient fins al 20 per cent. Així i tot, entre 1963 i 1967, Produccions Cinematogràfiques Balcázar, de Barcelona, es va convertir en la productora més activa de tot l'Estat.

¹⁶En aquest apartat, vegeu FORN, Josep Maria: "El cinema en la indústria àudio-visual a Catalunya", dins JONES, D.; CORBELLÀ, J. eds.: *La indústria àudio-visual de ficció a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1989, pp.34-44.

Amb la democràcia, malgrat que en principi semblava que hi havia una certa embranzida, l'esperança va durar poc. Les primeres pel·lícules van ser molt ben rebudes pel públic però aviat es va acabar la progressió. Un parell d'aventures financeres ("Victòria" i "Reborn") van acabar malament i van allunyar possibles inversions. Això, unit a la crisi d'espectadors en les sales d'exhibició, la creixent competència de la televisió i el video, l'elevació dels costos provocada per la llei Miró i un criteri centralista madrileny en la concessió de subvencions per part del ministeri de Cultura van portar la producció catalana als nivells més baixos de la seva història.

L'any 1985 es van produir tretze llarga-metratges, quatre dels quals es van rodar fora de Catalunya i amb director no català, i tres més rodats en coproducció amb altres països, amb directors i la majoria d'equips tècnics i artístics estrangers. El percentatge de la producció catalana respecte de l'espanyola se situava en un baixíssim sis per cent.

El 1986, ja amb la Generalitat reestablerta, l'actitud del ministeri de Cultura i la política de subvencions del departament de Cultura de la Generalitat va propiciar la producció de setze llarga-metratges (encara que quatre amb director no català i rodats fora del País) i dues coproduccions, amb el director i els tècnics estrangers.

El 1987 eren ja divuit pel·lícules (quatre de director no català i una coproducció amb majoria catalana) i el 1988 també divuit, aquesta vegada totes rodades a Catalunya i amb director català. Tenint en compte que la producció espanyola va disminuir, la

participació catalana va tornar a oscil·lar al voltant del 25 per cent.

A final dels anys vuitanta van anar augmentant les pel·lícules estrenades en català. Dues el 1986, cinc el 1987 i quinze el 1988.

A Catalunya es podien distingir tres tipus de pel·lícules:

- pel·lícules finançades per empreses catalanes, però rodades fora de Catalunya i amb equips no catalans;
- pel·lícules rodades a Catalunya per productores catalanes, però de temàtica espanyola i llengua castellana;
- pel·lícules en català i/o amb temàtica cultural catalana.

A Catalunya hi havia dos laboratoris cinematogràfics, Fotofilm i Riera, que eren els més grans del sector, ja que entre ells i les seves sucursals a Madrid absorbien un 80 per cent de la producció espanyola.

Tenint en compte els costos de producció de llargs-metratges, l'ús d'efectes especials complicats, o d'escenes que requerien grans quantitats de figurants es podria establir que el cost mínim d'un llarg-metratge normal de tipus mitjà, sense la participació de grans estrelles era l'any 1964 de cinc milions de pessetes. El 1974 de quinze, el 1984 de quaranta milions i el 1989 de setanta-cinc.

Quant a la recaptació dels diversos films projectats a les sales de Catalunya des de 1983 a 1986 va ser la següent: l'any 1983 es van recaptar 1.109 milions provinents de films espanyols i 4.830 de pel·lícules estrangeres. En total, per tant, durant l'any 1983 es van recollir 5.939 milions. Aquests diners representaven, sobre el total de la recaptació espanyola, el 20,7 per cent. Com veurem, el percen-

tatge de milions recaptats a Catalunya des de 1983 fins a 1986 va augmentar progressivament. L'any 1984 el percentatge de la recaptació a Catalunya va ser del 20,4 per cent respecte el total, amb un quasi inapreciable descens de 3 dècimes, però posteriorment, els anys 1985 i 1986 va ser del 21,9 i 22,5 respectivament. Durant aquests anys la recaptació va ser de 942 milions en films espanyols i 4.479 en estrangers l'any 1984, 765 en films espanyols i 4.775 en estrangers el 1985 i 578 milions en films espanyols i 4.889 en estrangers el 1986. En total, en el decurs de 1984, 1985 i 1986 la recaptació va ser de 5.421 milions, 5.540 milions i 5.468 milions respectivament. Una dada que cal tenir en compte es que mentre la recaptació pel que fa a films espanyols va anar baixant i va passar de 1.109 l'any 1983 a 578 l'any 1986, la xifra provinent dels films estrangers es va mantenir al voltant dels quatre milions amb una variació màxima de 350 milions, que es va produir entre els anys 1983 i 1984.

D'altra banda, el nombre d'espectadors que any rere any assistia a les sales de projecció va baixar de manera continuada, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat (BONET, 1988:49).

2.2.2.3. El sector fonogràfic

La indústria fonogràfica catalana i espanyola es va caracteritzar al llarg de la seva curta història per la seva trajectòria irregular. Aquesta línia, tot i les seves connotacions concretes pel que fa a la fonografia catalana, no es pot analitzar des de cap perspectiva sense tenir en compte el context mundial i la situació

econòmic-cultural i social del país en cada moment. Si des dels primers anys de 1970 la indústria fonogràfica va experimentar un creixement regular semblant al que a final dels anys vuitanta-principi del noranta semblava que seguia, al final de la dècada dels setanta, i principi dels anys vuitanta, va entrar en una crisi profunda.

Entre 1981 i 1984 la venda de cassettes i discs a l'Estat es va reduir. Dels 28 milions de còpies venudes el 1975 es va passar a 50,5 milions el 1980. Segons dades de la Asociación Fonográfica y Videográfica Española (AFYVE), les xifres de 1975 no es van tornar a assolir fins l'any 1984. Posteriorment el mercat fonogràfic (entenem per mercat fonogràfic el referit a discs i cassettes) iniciava una nova recuperació, que culminava, l'any 1987, amb una venda de 39 milions de discs i cassettes¹⁹. Aquesta recuperació va ser particularment espectacular en el camp dels cassettes gràcies a la implantació massiva de radiocassettes.

Ja l'any 1986 es van vendre a l'Estat espanyol 18 milions de cassettes davant els 13 milions de 1985. Pel que fa als discs, el long-play va demostrar ser l'únic producte d'acceptació al mercat. L'any 1986 se'n van vendre prop de catorze milions, mentre que el 85 no es va arribar als dotze. La progressió ascendent era evident tenint en compte que la xifra de discs i cassettes venuts l'any 1986 era de 32 milions, mentre que el 1987 se situava en els 39 milions d'unitats. L'èxit del long-play, però, va desplaçar un producte molt

¹⁹Dades d'AFYVE, citades a El País, 29 de febrer de 1988.

estimat en la indústria discogràfica: el single. Aquest, que no va recuperar les seves vendes, va passar dels 2.365.000 unitats venudes l'any 1985 a 1.355.000 el 1986. El nou producte de la indústria discogràfica, el compact-disc, representava encara un mercat simbòlic: el 1986 va vendre un total de 198.000 unitats i el 87 va arribar fins als 325.000²⁰.

Tot i les aparences, el mercat discogràfic espanyol no era gaire gran. Segons les estimacions fetes per l'any 1987, el sector va facturar 22.000 milions de pessetes. D'aquests una quarta part se l'emportava Polygram; CBS, un 22 per cent; Ariola-RCA, un 15 per cent; EMI-Hispavox, un 16 per cent i WEA, un 7 per cent.

La situació delicada per la qual passava el sector fonogràfic a mitjan dels vuitanta es devia, principalment, als enregistraments domèstics en cassette i a la proliferació de la venda de còpies il·legals a baix preu, que no pagaven drets d'autor ni de distribució. No obstant això, la popularització i reducció de preus dels discs compactes va obrir un ampli ventall de possibilitats per al sector. El volum de vendes en el sector fonogràfic a l'Estat estava dominat per les grans companyies transnacionals: CBS, Polygram, EMI, WEA i BMG (Ariola International).

A principi dels vuitanta una empresa íntegrament espanyola, Hispavox, se situava entre les deu primeres, després de la desaparició de la catalana Belter. A final de 1984 Hispavox va ser absorbida per EMI-Odeón. En aquesta data, coincidint amb el moment més profund

²⁰Vegeu Actividad Económica, 14 de setembre de 1987.

de la crisi del sector, a més de plegar Belter, es van traslladar a Madrid EMI-Odeón i Ariola-Eurodisc (a final dels anys vuitanta BMG Ariola España), dues de les empreses amb més tradició.

Aquesta crisi també va tenir els seus efectes en el mercat estrictament català amb el tancament l'any 1983 d'EDGISA. Aquesta empresa havia estat creada el 1961 amb l'objectiu d'enregistrar música del país, especialment d'autors que cantaven en català. L'entrada al mercat de grans productores amb ofertes més competitives i que oferien millors perspectives professionals va ser una de les causes que va marcar l'inici del declivi d'EDGISA.

A final dels anys vuitanta, la indústria fonogràfica de Catalunya va quedar reduïda a petites empreses amb una escassa capacitat de promoció i distribució, la qual cosa dificultava la venda dels seus productes. L'edició de música en català representava una part molt petita de l'activitat del sector, tant en nombre de títols com de còpies de cadascun. L'any 1987 es van editar al Principat al voltant de 140 discs de música catalana o en català.

La desaparició d'EDGISA l'any 1984 significava el final de la marca que havia estat creada per potenciar el moviment i la creació de la Cançó. Va ser per això que, a poc a poc, van anar apareixent petites empreses discogràfiques que lluitaven per editar els músics catalans. Picap, Wilde Records i Blau n'eren alguns exemples. Blau era una firma mallorquina que editava ja discs de tots els estils, des del rock a la música popular. Wilde Record es dedicava, des de Barcelona, fonamentalment al rock. Picap va néixer amb la intenció d'atendre totes les possibilitats discogràfiques. També hi va haver

alguns intents al País Valencià. L'Anec, per exemple, es va dedicar inicialment a la cançó. L'any 1981 un grup de persones van crear Valdisc, una casa discogràfica dedicada a editar les produccions dels cantants i músics valencians. Però un dels problemes amb què es van trobar totes aquestes petites empreses productores era la distribució del producte i la poca unitat que hi havia entre elles.

A final dels anys vuitanta, Catalunya representava, aproximadament, una tercera part del mercat discogràfic espanyol. Malgrat que no es coneixien amb precisió les xifres de producció (tiratge, títols i volum de vendes), eren baixes, si es comparaven amb les edicions en castellà o anglès que a vegades sobrepassaven el mig milió de còpies venudes. Joan Manuel Serrat, Lluís Llach i La Trinca eren els cantants que més venien. Tots tres havien passat en més d'una ocasió dels cent mil discos de llarga durada venuts.

L'estancament de l'activitat fonogràfica a Catalunya -igual que a l'Estat espanyol- pel que fa al volum de vendes era, des de qualsevol punt de vista, evident, almenys fins el 1985. Així, si l'any 1980 es van vendre a Espanya 50,6 milions de fonogrames (discos i cassettes) per un valor de 16.727 milions de pessetes, el 1985 va baixar a 29,1 milions de fonogrames i 16.526 milions de pessetes. A partir de 1986 s'observava un creixement sostingut que va augmentar les vendes fins a 45,2 milions de fonogrames i 38.288 milions de pessetes el 1988²¹.

²¹Vegeu Avui, 9 de setembre de 1989.

D'altra banda, l'any 1982, de les 120 companyies inscrites al Registre d'Empreses Fonogràfiques del ministeri de Cultura, 50 tenien la seu social a Madrid i 39 a Catalunya. Així i tot, el Principat va anar perdent la seva autonomia i el seu pes específic dintre la indústria fonogràfica, ja que les multinacionals instal·lades a Barcelona -EMI i Ariola- van decidir traslladar-se a Madrid. A més, a Catalunya van fracassar tots els projectes empresarials autòctons i autònoms, sobretot aquells que promovien la música i la cançó catalana com els seus principals productes. Les transformacions politico-socials del país, així com la possible falta d'adaptació dels intèrprets catalans als gustos del públic van condemnar la indústria fonogràfica a la mínima expressió de tota la seva història.

La indústria del disc es preparava per afrontar un futur que es presentava amb canvis que revolucionarien la situació a final dels anys vuitanta: desapareixerien els suports habituals -vinil, cassette, compact-disc i cinta DAT- i les empreses discogràfiques es convertirien en centres de dades i recaptadores de drets d'autor. Una bona prova d'això era la recent compra per la multinacional Thorn EMI, de 250.000 cançons propietat de la SBK Entertainment World al preu de 41.700 milions de pessetes. Aquesta operació es considerava la més gran de la història de l'edició musical i, al mateix temps, un símptoma de la nova situació en què es podia trobar la indústria fonogràfica.

2.3. Dimensió jurídico-política

2.3.1. *Avaluació de la distribució actual de competències*

Una valoració prospectiva sobre la viabilitat d'un espai català de comunicació des d'una perspectiva *jurídica* ha de partir de la flexibilitat inherent a tots els sistemes de descentralització política a conseqüència de la qual la distribució de competències no assoleix mai una fixació definitiva²².

Aquesta afirmació pren un relleu especial en referir-la a Espanya, ja que la Constitució de 1978 no conté un model acabat (d'Estat de les Autonomies), sinó només una sèrie de principis que endeguen un procés de transformació del vell Estat centralista en una nova organització territorial de l'Estat basada en una pluralitat de centres de decisió política.

Encara avui, aquest procés és obert i ofereix diferents perspectives de desenvolupament. Per això, les competències de les comunitats autònomes en matèria de cultura i comunicació, així com les possibilitats d'exercir-les de forma cooperativa, no han de ser contemplades com a fórmules rígides i immutables, sinó com a articu-

²²Aquest apartat es basa en l'informe jurídic elaborat pels professors de la Universitat Autònoma de Barcelona Enric Fossas i Josep Lluís Pérez Francesch. Vegeu FOSSAS, E.; PEREZ, J.Ll.: *L'espai català de comunicació (Informe jurídic sobre el projecte de construcció d'un Espai Català de Comunicació)*, op. cit.

lacions concretes de diverses instàncies públiques en un moment determinat.

Des d'aquest punt de vista, i quant a les possibilitats de construcció de l'espai català de comunicació, resulten especialment importants les variacions que en el futur es donin en els elements següents:

a) L'ampliació del sostre competencial de les comunitats autònomes anomenades de segon grau (a efectes d'aquest estudi, Balears i Aragó) i la seva igualació amb les de primer grau (Catalunya). Això es pot dur a terme mitjançant la reforma dels seus Estatuts (perquè han transcorregut els cinc anys) o per les lleis de delegació (art.150.2 Constitució Espanyola).

b) L'evolució de la noció d'allò que és *básic*, fins ara interpretat equivocament i de forma restrictiva. (Les Disposicions Transitòries dels Estatuts que *suposen* la *concessió* del tercer canal i redueixen a aquesta sola possibilitat la competència autonòmica per a crear i regular la *pròpia* televisió.)

c) El desplegament dels mecanismes de cooperació i col·laboració entre comunitats autònomes, fins ara pràcticament inexistent i gairebé malvistos. També en aquest punt, cal veure com s'aprofitaran les possibilitats de convenis entre Organismes autònoms de les televisions autonòmiques que ofereix la vigent Llei del Tercer Canal (art.12).

d) L'evolució del grau de participació i integració de les comunitats autònomes en les decisions generals de l'Estat, especialment en aquells assumptes que els afecten. Dins d'aquest apartat, cal destacar les possibilitats que es poden obrir a les comunitats autònomes per a intervenir directament en les relacions internacionals de l'Estat, a més del desplegament de les activitats de rellevància exterior de les comunitats autònomes.

e) Encara que no ha estat objecte d'estudi detallat a l'Informe, cal esmentar els possibles efectes que el desplegament de la regulació de la televisió privada poden produir en l'evolució dels processos assenyalats. L'experiència comparada ensenya que la privatització del servei radiotelevisiu ha incidit generalment de forma negativa sobre la descentralització.

Finalment, a mode de conclusió, cal tenir en compte que la Constitució no sempre ofereix solucions inequívokes, sinó que resta oberta a una pluralitat d'opcions polítiques, totes encaixables dins de la norma fonamental. Per això, sempre roman oberta la possibilitat que el legislador estatal -és a dir, la majoria parlamentària- opti per unes altres bases del règim de la radiodifusió i abandoni l'actual model radiotelevisiu consagrat a l'ERTV per un altre que respongui més coherentment a les exigències de pluralitat d'un Estat que s'estructura en base al principi d'autonomia de les nacionalitats i regions que el componen.

2.3.2. Les polítiques de comunicació a cada regió

Les decisions polítiques i les orientacions generals de les polítiques de comunicació adoptades els darrers anys a cada regió del domini lingüístic català constitueixen un segon bloc d'anàlisi valorativa de la variable jurídico-política en relació amb la viabilitat de construcció d'un espai català de comunicació.

Lògicament, les polítiques adoptades per cada regió s'emmarquen en el context de l'Estat dins del qual es troben i, en algunes ocasions, és inevitable de referir-s'hi. Això no obstant, tenint en compte que el marc competencial general ja ha estat tractat a l'apartat III d'aquesta recerca²³, en aquest capítol ens centrem en l'anàlisi concreta de les polítiques de comunicació a cada regió.

2.3.2.1. Premsa

A) CATALUNYA

La Generalitat va establir, l'any 1983, uns ajuts per a les publicacions periòdiques escrites totalment o parcialment en llengua catalana, amb l'objectiu de fomentar la normalització lingüística²⁴. Aquests ajuts consistien en una subvenció, que s'establia segons la difusió, i s'adreçaven a totes les publicacions d'informació general,

²³Vegeu, dins del capítol III, 1. Competències polítiques.

²⁴Decret 497/1983, de 21 de novembre.

les infantils i juvenils escrites totalment en català, i les locals escrites íntegrament o parcialment en català.

Per aquest concepte, l'any 1988 el Servei de Promoció de la Premsa del Departament de Cultura de la Generalitat va atorgar subvencions (corresponents a l'any 1987) per valor de 132.115.881 pessetes, el repartiment de les quals es pot observar al quadre 1.

-Quadre 1-

**Subvencions del Departament de Cultura a la premsa diària i
periòdica en català (1988)**

TIPUS DE PUBLICACIO	QUANTITAT
Periodicitat setmanal o inferior, escrites en català	104.188.911
D'informació general i periodicitat superior a la setmanal, escrites en català	8.636.270
Infantils i juvenils escrites en català	4.431.200
Comarcals i locals i periodicitat superior a setmanal, escrites en català	13.807.950
Comarcals i locals escrites parcialment en català	1.051.550
TOTAL	132.115.881

(Font: DEPARTAMENT DE CULTURA (1989): *Memòria 1988*, p.257)

Aquesta política va canviar a final de 1989²³. El canvi més significatiu va ser el pas de "subvencions a les publicacions periòdiques escrites totalment o parcialment en català" a "ajuts a les publicacions periòdiques escrites en català".

D'acord amb la nova normativa, podien sol·licitar la subvenció les empreses periodístiques amb seu social a Catalunya per a publicacions escrites íntegrament en català, amb un mínim de 24 pàgines, una format no inferior a 25x17 cm. un contingut d'informació d'interès general o especialitzat, o de caràcter infantil o juvenil, i una periodicitat no superior a la trimestral.

La subvenció consistia en l'abonament, per part del Departament de Cultura, de 3 pta/exemplar en el cas dels diaris; 3,5 pta/exemplar per als setmanaris i bisetmanaris i 65.000 pta/edició per a les publicacions de periodicitat superior a la setmanal i no superior a la trimestral.

D'altra banda, el nou sistema es completava amb un règim de subvencions a les publicacions periòdiques editades per entitats sense finalitats de lucre amb seu a Catalunya. També en aquest cas havien de ser escrites íntegrament en català, tenir un àmbit de difusió principalment local o comarcal i una periodicitat superior a la setmanal i inferior a la trimestral. Es fixava un ajut mínim per publicació i any de 50.000 pessetes.

²³Vegeu Decret 342, de 19 de desembre, de derogació del Decret 497/1983, de 21 de novembre, que regula les subvencions a les publicacions periòdiques escrites totalment o parcialment en català, i Ordre, de 20 de desembre de 1989, d'aprovació de les bases per a la concessió d'ajuts a les publicacions periòdiques escrites en català.

Finalment, es fixava un règim de concessió d'ajuts per a projectes de publicacions periòdiques d'interès cultural i social especial adreçada a empreses periodístiques amb seu a Catalunya "que estiguin interessades a dur a terme l'edició en llengua catalana de publicacions periodístiques d'interès cultural especial o de difícil comercialització". L'ajut es regularia mitjançant un conveni.

B) PAIS VALENCIA

La Generalitat valenciana va articular una línia d'ajuts a les empreses periodístiques a partir d'un decret de 12 de desembre de 1986²⁸. S'adreça a editors del País Valencià que publiquin publicacions no diàries ni de periodicitat superior a la mensual, "escrites en qualsevol de les dues llengües oficials" i difoses fonamentalment en l'àmbit del País Valencià.

Les subvencions, atorgades en concepte d'edició i difusió d'exemplars i per "l'especial utilització del valencià en les publicacions" (art.3), consistien en l'abonament d'una quantitat o mòdul multiplicat pel nombre d'exemplars difosos en l'exercici anterior al de sol·licitud d'ajuda.

Es preveia una subvenció addicional per a les publicacions escrites íntegrament en valencià, que consistia en una quantitat igual a l'obtinguda en concepte de difusió. Així mateix, les publica-

²⁸Decret 39/1986, de 12 de desembre.

cions escrites en valencià en un 50% rebien una subvenció addicional equivalent al 50% de l'ajuda atorgada en concepte de difusió.

C) ILLES BALEARS

L'any 1990 una resolució de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports²⁷ establí, en el marc del Pla de Subvencions Singulares en matèria de promoció i divulgació de la llengua catalana, un ajut de 2.000.000 de pessetes per a la creació d'un setmanari en llengua catalana per a tot l'àmbit de la comunitat autònoma.

2.3.2.2. Llibre

A) CATALUNYA

El Departament de Cultura de la Generalitat disposava d'un ajut genèric a l'edició de llibres en català, consistent en la compra de tres-cents exemplars de les obres amb un preu de venda al públic no superior a 2.000 pessetes i dos-cents, de les obres amb preu de venda entre dues mil una i quatre mil pessetes²⁸.

L'objecte del suport genèric era tots els llibres produïts en llengua catalana per empreses amb seu social a Catalunya que, entre d'altres, fossin comercialitzats a través de llibreries, tinguessin

²⁷Resolució núm.2627, de 13 de febrer de 1990. (BOCAIB núm.13, de 13 de març de 1990).

²⁸Vegeu Ordre de 30 de juliol de 1986.

un tiratge mínim de 1.000 exemplars i màxim de 5.000 i que, llevat dels llibres infantils, comptessin amb un mínim de 50 pàgines (vegeu quadre 2).

-Quadre 2-

**Suport genèric a la producció editorial en llengua catalana
(1982-1988)**

Any	Titols	Quantitat (pta)
1982	232	20.996.250
1983	643	52.903.250
1984	832	66.962.050
1985	424	39.873.000
1986	1.128	138.374.632
1987	883	115.977.407
1988	903	99.404.129

(Font: DEPARTAMENT DE CULTURA (1989): *Memòria 1988*, p.257)

L'any 1989 l'ajuda al llibre va augmentar quantitativament i es va diversificar. Així, a més del suport genèric, incloïa ajuts destinats a l'adquisició de fons per a les biblioteques i el suport a projectes editorials concrets.

La Generalitat passaria a adquirir 500 exemplars dels títols el preu de venda al públic dels quals arribés fins a 1.500 pessetes; 250 dels que costessin entre 1.501 i 2.000 pessetes; 200 dels de 2.001 a 3.000 i 150 dels que valguessin entre 3.001 i 5.000 pessetes.

C) ILLES BALEARS

El govern balear va establir l'any 1984 uns ajuts genèrics per a la producció editorial en llengua catalana, en la mateixa línia que els endegats per la Generalitat de Catalunya, que consistien en la compra d'un nombre determinat de títols i volums de llibres editats a les Illes Balears²⁹. Entre 1984 i 1988 es van beneficiar d'aquests ajuts un total de 36 títols³⁰. L'any 1990 es van destinar a aquests ajuts 1.500.000 pessetes³¹.

D'altra banda, a escala local, l'Ajuntament de Palma convocava anualment premis per a la creació literària en llengua catalana³².

D) FRANJA D'ARAGO

Recollint una iniciativa del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), el 1987 la Diputació General d'Aragó va convocar el segon Premi Guillem Nicolau de narrativa catalana amb temàtica necessàriament catalana amb l'objectiu de promoure la producció literària en llengua catalana.

²⁹Decret 34/1984, de 19 de maig.

³⁰L'evolució del nombre de títols per any ha estat clarament recessiva: deu l'any 1984; divuit el 1985; dos el 1986; quatre el 1987 i dos el 1988.

³¹Ordre núm. 3253, de 10 de febrer de 1990 (BOCAIB, núm. 33, de 15 de març de 1990).

³²En el camp de la iniciativa privada, cal assenyalar també la concessió de premis literaris a obres en llengua catalana per part de la Caixa de Colònia a Pollença.

2.3.2.3. Ràdio i televisió

A) CATALUNYA

Les bases de la política de la Generalitat en matèria de ràdio i televisió van ser definides a la Llei de 30 de maig de 1983 de creació de l'Ente Públic "Corporació Catalana de Ràdio i Televisió".

Durant el període objecte d'estudi en aquesta recerca, s'hi va afegir la creació d'un segon canal de televisió, Canal 33, dependent de la mateixa Corporació l'any 1989.

B) PAIS VALENCIA

Aquest és el camp en el qual han incidit més les polítiques de comunicació adoptades al País Valencià.

Cronològicament, la primera iniciativa consisteix en la Llei de creació de l'ens públic RTVV i regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat Valenciana, aprovada el 4 de juliol de 1984³⁹.

Entre els principis generals de la llei (art.2) s'estableix "la promoció i protecció de la llengua valenciana" i el "respecte al pluralisme polític, cultural i lingüístic, religiós i social". Aquests principis inspiraran el contingut i la programació dels serveis públics prestats per RTVV (art.17).

³⁹Vegeu Diari Oficial de la Generalitat Valenciana, núm.176, de 9 de juliol de 1984.

La segona iniciativa consisteix en la Llei de creació i regulació del Consell Assessor de RTVE al País Valencià²⁴, aprovada per les Corts Valencianes el 6 de juny de 1986.

Segons aquesta llei, el Consell representava els interessos del País Valencià a l'Ens Públic RTVE i assistir el Delegat Territorial. Especialment, s'encarregava de "recomanar sobre necessitats i capacitat de la Comunitat Valenciana per a desenvolupar la descentralització de les Societats de l'Ens Públic RTVE" i de plantejar propostes sobre el règim transitori de programació específica de RTVE segons l'establert a la Disposició Transitòria sisena de l'Estatut d'Autonomia.

Així mateix, tenia funcions d'opinió (sobre el nomenament del Delegat territorial i altres càrrecs al País Valencià i sobre els representants de la Comunitat Autònoma als Consells Assessors dels organismes que integren l'Ens) i d'assessorament i informació.

Cal remarcar encara que la Generalitat Valenciana va regular la concessió de vint-i-vuit llicències de freqüència modulada per a la posada en marxa d'emissores en l'àmbit territorial del País Valencià. Aquesta concessió es va fer efectiva el 30 de juliol de 1989.

C) ILLES BALEARS

El govern balear no tenia competències per a la concessió de les emissores de ràdio en freqüència modulada i, per tant, l'atorgament

²⁴DOGV, núm. 169, de 12 de juny de 1986.

de les catorze llicències que hi corresponien va ser realitzat pel govern central l'agost de 1988.

Pel que fa a la televisió, tot i diversos projectes que es remuntaven a 1984 i una llei de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió de les Illes Balears³⁶, no s'havia desenvolupat una emissora amb cobertura autonòmica. D'altra banda, la ponència parlamentària posada en marxa el maig de 1988 per elaborar un informe sobre el model de mitjans de comunicació àudio-visual per a les Illes Balears en un futur immediat tampoc no havia donat resultats³⁷.

Cal assenyalar, això no obstant, que l'any 1988 la Conselleria de Cultura, Educació i Esports va signar un conveni amb l'associació Voltor³⁸, que va rebre quatre milions de pessetes. La Conselleria, per la seva banda, es va comprometre a establir convenis per a la recepció de més canals en català. En aquest sentit, el grup parlamentari PSM-EEM va presentar una proposició de llei per tal que el govern balear promogués un conveni amb la Generalitat de Catalunya per garantir l'arribada dels canals de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió a les Illes Balears.

³⁶Llei 7/1985, de 22 de maig.

³⁷Només el grup parlamentari del PSM-EEM, promotor de la moció que va donar origen a la formació de la ponència, havia presentat un esborrany de model.

³⁸Voltor, SA. Associació per a la Normalització del català als mitjans de comunicació, era una iniciativa cultural, privada i sense ànim de lucre, nascuda l'any 1985. Gestionava la recepció de TV3 a Mallorca i el març de 1990 va realitzar proves per rebre la programació de Canal 9.

D'altra banda, l'administració autonòmica havia actuat en l'àmbit de les estacions de cobertura local. El 5 de maig de 1988 el Parlament de les Illes Balears va aprovar, per unanimitat, reconèixer el paper comunicatiu i cultural de les emissores locals de televisió. En aquest sentit, el desembre de 1988 es va incloure, als Pressupostos de la comunitat autònoma, una partida d'un milió de pessetes destinada a la Federació de televisions locals, que agrupava les estacions de Felanitx, Inca, Lloseta, Sa Pobla, Manacor, Es Llobarda i Sencelles. El pressupost, gestionat per la Conselleria de Cultura, Educació, i Esports i el Patronat de Normalització Lingüística, estava orientat a facilitar la normalització realitzada per aquestes televisions²⁶.

D'altra banda, en el marc del Pla de Subvencions Singulares en matèria de normalització lingüística als mitjans de comunicació, la Conselleria de Cultura, Educació i Esports va posar en marxa l'any 1990 una línia d'ajuts²⁷ per projectes destinats a augmentar l'ús del català a les emissores de ràdio amb un import total de 750.000 pessetes i, per incentivar la creació audio-visual en català i possibilitar la realització de projectes, amb un import total d'1.800.000 pessetes.

²⁶Aquestes televisions realitzaven una programació conjunta de vint minuts dedicada a la normalització.

²⁷Resolució núm. 2628, de 13 de febrer de 1990 (BOCAIB núm. 32, de 13 de març de 1990).

En l'àmbit local, diversos ajuntaments havien instal·lat xarxes de televisió per cable, o tenien projectes en aquest sentit. Entre els més representatius es podria esmentar el de Calvià.

D) FRANJA D'ARAGO

En l'àmbit dels mitjans de comunicació, s'havia regulat la creació de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió⁴⁰. Entre els principis que havien d'inspirar la Corporació, recollits a l'article 2 de la Llei de creació, es preveia "el respecte al pluralisme polític, cultural, lingüístic, religiós i social" i "la promoció de la cultura aragonesa, així com de les diverses modalitats lingüístiques".

Quant a praxi política, cal remarcar que les autoritats aragoneses s'havien queixat de la recepció a la Franja de TV3⁴¹.

E) ANDORRA

L'any 1975 Andorra havia rebut l'assignació de dues freqüències de ràdio, sol·licitades per Espanya i França a la Conferència de Ginebra d'assignació de freqüències en ones quilomètriques i hectomè-

⁴⁰Llei 8/87, de 15 d'abril de 1987. Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió. Creació, organització i control parlamentari.

⁴¹Vegeu PALLAROL (1990).

triques⁴². L'any 1981 el Consell General va acordar no renovar la concessió i va decretar-ne el tancament. El tancament va ser definitiu l'any 1984, tot i que subsistien les discussions jurídiques. Això s'esdevenia quan Andorra ja havia iniciat un procés de modernització de l'Estat, que també incidiria en l'àmbit dels mitjans de comunicació, en particular de la radiotelevisió.

A principi dels anys vuitanta, el Consell General es va començar de plantejar la qüestió de les emissions de televisió. Progressivament va guanyar força la idea que, tot i que

"en el camp internacional la titularitat [de les freqüències atribuïdes] corresponia als co-prínceps, l'ENAR, que aleshores el Consell estudiava crear, podria actuar sota llur mandat"
(GIRAL, 1988:616-617)

Això comportava que l'entitat a crear per a la gestió de la radiodifusió s'adherís a la UIT i a la UER com a membre de ple dret. Significava, per tant, el reconeixement internacional d'Andorra. Així, a final de 1982 el copríncep mitrat i el copríncep francès van adreçar dues cartes idèntiques al president del Consell Federal de la Confederació Helvètica.

El juny de 1983 la Secretaria General d'UIT va fer conèixer que, d'acord amb els resultats de la votació celebrada entre els membres, Andorra no era acceptada com a membre. Amb tot, la mateixa votació ja significava un reconeixement internacional *de facto* d'Andorra.

Tot i el fracàs de les negociacions amb la UIT, l'interès del Consell General per la radiotelevisió pròpia es va mantenir i el 12

⁴²La sol.licitud per part de França i d'Espanya va ser deguda a la falta de personalitat jurídica d'Andorra.

d'octubre de 1989 va aprovar la Llei de radiodifusió i televisió⁴⁹, l'objectiu de la qual era articular les bases de l'explotació interna del sistema de ràdio i televisió.

La llei definia la radiodifusió i la televisió com a serveis essencials (art.1) que serien explotats per gestió directa i indirecta (art.2).

Per a la gestió directa, es constituïa (art.4) l'Organisme de Ràdio i Televisió d'Andorra (ORTA), mentre que per a la gestió indirecta per part de persones físiques o jurídiques es requeria concessió administrativa prèvia (art.16).

L'atorgament de les concessions es repartia entre el govern, (per a les freqüències, canals i posicions orbitals de satèl.lits necessaris per a la cobertura exclusiva del territori andorrà) i l'ENAR (sempre que se sobrepassés aquest territori) (art.17). El règim de concessions havia de ser fixat pel Consell General i pels propis estatuts de l'ENAR, respectivament.

L'aprovació d'aquesta llei va marcar un salt qualitatiu en la política andorrana de ràdio i televisió. Les previsions més immediates, que no es van realitzar, apuntaven a l'inici d'emissions radiotelevisives per part d'ORTA el mes de setembre de 1990. Quant a l'explotació en règim de concessió, en canvi, encara no es preveia data d'entrada en funcionament.

⁴⁹Butlletí Oficial del Principat d'Andorra, núm.25, 30 d'octubre de 1989.

2.3.2.4. Cinema

A) CATALUNYA

En el camp del cinema la Generalitat va arbitrar mecanismes d'ajut a la realització de versions catalanes de les pel·lícules i al rodatge a Catalunya. Així mateix, facilitava crèdits per a la producció i feia la valoració de produccions catalanes de cara a la distribució de les subvencions estatals.

D'altra banda, cal remarcar una iniciativa represa l'any 1989 per a la promoció del doblatge.

C) ILLES BALEARS

El govern balear no atorgava cap subvenció als exhibidors cinematogràfics (el sector de la producció pràcticament no existia). El Consell Insular de Mallorca mantenia una filmoteca i l'Ajuntament de Palma realitzava anualment un cicle de cinema a l'aire lliure, tot i que els serveis eren contractats a una companyia de Barcelona.

En aquest sentit, cal remarcar que els exhibidors balears es queixaven perquè, segons ells, el govern de la comunitat autònoma rebia subvencions estatals en aquest sector, però les invertia en d'altres apartats.

2.3.2.5. Videografia

A) CATALUNYA

La Generalitat va convocar, l'any 1989^{**}, un concurs públic per a la concessió de "subvencions per a iniciatives destinades a augmentar la presència als videoclubs i altres circuits comercials de produccions en suport videogràfic doblades en llengua catalana".

Les bases reguladores fixaven que hi podien optar les empreses de distribució videogràfica inscrites al registre corresponent interessades a realitzar el doblatge en llengua catalana de videogrames la durada mínima dels quals havia de ser de 45 minuts i la màxima, de 150.

S'estipulava que la quantitat a atorgar en concepte de doblatge no seria superior a les 800.000 Pta; quant a altres despeses de producció, a 200.000 Pta i, com a suport a la promoció, a un milió de pessetes.

C) ILLES BALEARS

El Parlament de les Illes Balears va aprovar el 22 de gener de 1987 un decret⁴⁵ pel qual es creava l'Arxiu d'Imatge i So de les Illes

^{**}Ordre de 31 d'agost de 1989.

⁴⁵Decret 3/1987 (BOCAIB, de 24 de gener.)

Balears (integrat pels serveis de Filmoteca, Videoteca, Fototeca i Fonoteca), depenent de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Aquesta entitat va subvencionar una videograma en català.

D'altra banda, dins del Pla de Subvencions Singulares en matèria de normalització lingüística als mitjans de comunicació, l'any 1990 la Conselleria de Cultura, Educació i Esports va iniciar una línia d'ajuts destinats a incentivar la creació de vídeos en català i possibilitar la realització de projectes videogràfics, amb un import total d'1.800.000 pessetes⁴.

2.3.2.6. Fonografia

A) CATALUNYA

La línia d'ajuts genèrics per afavorir la producció en llengua catalana també s'aplicava a la fonografia. En aquest cas, l'ajut consistia en la compra, per part del Departament de Cultura, d'un màxim de 300 exemplars dels discs que reunissin les condicions previstes⁵. El nombre d'exemplars es determinava segons la qualitat i la importància de l'edició, el volum d'edicions catalanes de la companyia discogràfica, el tiratge de l'edició i altres ajuts obtinguts amb la mateixa finalitat. Per la seva banda, els discs

⁴Vegeu Resolució núm.2628, de 13 de febrer de 1990 (BOCAIB núm.32, de 13 de març de 1990).

⁵Vegeu Ordre de 7 de febrer de 1989, per la qual s'aproven les bases per a la concessió d'ajuda a la producció fonogràfica editada durant l'any 1988.

havien de ser de llarga durada, compactes, maxi-singles i mini-LP produïts per empreses amb seu o delegació a Catalunya, comercialitzats "per mitjà dels establiments adients", autor o intèrpret catalans i, en el cas d'obres de jazz o música moderna amb text, íntegrament en català.

C) ILLES BALEARS

El govern balear va posar en marxa una línia de suport a la producció fonogràfica de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears a partir del decret 49/1988, de 12 de maig.

L'any 1990 aquesta línia es va concretar en una ordre de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports⁴, segons la qual "el suport genèric a la producció fonogràfica d'autors o intèrprets de les Illes Balears, en català en cas d'enregistrament amb text, es materialitzarà en la compra de discos" per part de la Conselleria (art.únic), d'acord amb els criteris següents.

- Un mínim de 200 i un màxim de 300 exemplars maxi-singles, amb preu de venda de fins a 900 pta.
- Un mínim de 150 i un màxim de 300 exemplars de llarga durada, amb preu de venda entre 901 i 1500 pta.
- Un mínim de 100 i un màxim de 200 exemplars de discos compactes, amb preu de venda de 1501 a 2700 pta.

⁴Ordre de 22 de gener de 1990 (BOCAIB, núm.32, de 13 de gener de 1990.)

- Un mínim de 200 i un màxim de 300 exemplars de discos mini-LP, amb preu de venda inferior a 1100 pta.

2.3.2.7 Professionals

A) CATALUNYA

En el sector dels professionals de la comunicació, una de les fites en la política duta a terme va ser la promulgació, per part de la Generalitat, de la Llei del Parlament de 8 de novembre de 1985 de creació del Col·legi Professional de Periodistes de Catalunya⁹⁹.

Així mateix, en el camp del cinema l'abril de 1987 es va signar el primer conveni col·lectiu de professionals del doblatge (branca artística) de Catalunya, en què a més de les condicions laborals d'aquest sector es definien les funcions de professionals com ara el director de doblatge, l'ajudant de direcció o l'adaptador-ajustador de diàlegs i s'establí que, mentre les autoritats acadèmiques no instaressin la institució formativa corresponent, es convocarien exàmens d'aptitud que serien regulats per la Comissió Mixta Paritària, integrada per representants de les empreses i dels professionals del sector¹⁰⁰.

⁹⁹Vegeu Llei 22/1985, de 8 de novembre, de creació del Col·legi Professional de Periodistes de Catalunya i Llei 1/1988, de 26 de febrer, de modificació de l'anterior.

¹⁰⁰Vegeu Acord de 21 d'abril de 1987.

2.3.2.8. Llengua

A) CATALUNYA

La situació de desigualtat entre les llengües catalana i castellana va ser el punt de partida d'una acció per part de la Generalitat cap a la normalització lingüística del propi idioma del país, que va tenir lloc mitjançant la llei del Parlament de Catalunya 7/1983, de 18 d'abril. En aquesta llei es configuraven una sèrie d'objectius per fomentar l'ús de la llengua catalana amb els suports següents:

- a) mitjans de comunicació dependents de la Generalitat, com ara televisió, ràdio i premsa, entre d'altres,
- b) desenvolupament legislatiu i execució en el marc de les normes bàsiques de l'Estat de tot allò referent al règim de premsa i els mitjans de comunicació social en general, podent subvencionar les publicacions escrites en català i les emissores, mentre subsistís la situació de desigualtat,
- c) fomentar el teatre, el cinema, el doblatge i la subtitulació de pel·lícules, el llibre i, en general, qualsevol manifestació cultural en llengua catalana.

A més d'aquest marc general, es van articular mesures específiques en diversos camps. En el cas del nostre objecte d'interès, els mitjans de comunicació, ja han estat comentades a les planes precedents.

C) ILLES BALEARS

Les Illes Balears comptaven, des que el 29 d'abril de 1986 es va aprovar per unanimitat, amb una Llei de Normalització Lingüística, que preveia la col.laboració amb altres comunitats autònomes en matèria de mitjans de comunicació. Així mateix, reclamava la potenciació dels mitjans en català.

A partir de 1989⁸¹, es va posar en marxa un Pla de Subvencions Singulars en matèria de promoció i divulgació de la llengua catalana, gestionat per la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, amb incidència amb diversos mitjans.

D) FRANJA D'ARAGO

A partir de les bases definides per l'Estatut, el govern d'Aragó va portar a terme, en la primera legislatura, un programa que, d'acord amb QUINTANA (1988:46), es pot qualificar de tímid i que se centrava en l'ensenyament optatiu del català a la Franja i algunes mesures subsidiàries.

Cal remarcar que el primer conseller de Cultura del govern autònom aragonès, Josep Bada, l'any 1984 va convocar a Mequinensa representants de disset ajuntaments de la Franja. Allà es va formular

⁸¹Article 2 del Decret 78/1989, de 31 de juliol (BOCAIB núm. 98 de 1989).

la *Declaració de Mequinensa*²² en què, a més d'esmentar el català pel seu nom i rebutjar d'altres qualificatius despectius,, s'afirmava la urgència d'adoptar mesures per a la normalització lingüística i se n'acceptava la normativa. Els representants municipals, a més, es comprometien a fomentar-ne l'ús públic als seus territoris. Això no obstant, QUINTANA (1988:49) assenyala que aquestes mesures van tenir un grau de compliment baix.

2.3.3. Les alternatives dels partits

Ultra l'avaluació de la distribució actual de competències i l'estudi a les polítiques de comunicació adoptades pels diversos executius, l'anàlisi de la dimensió jurídico-política en l'estudi de la viabilitat de creació d'un espai català de comunicació es completa amb un repàs a les iniciatives plantejades pels partits polítics.

Aquest repàs s'articula, fonamentalment, a partir de les iniciatives explicitades pels partits parlamentaris (i, eventualment, les coalicions) als Programes electorals de les darreres eleccions autonòmiques de cada regió.

A) CATALUNYA

En el cas de Catalunya, l'estudi se centra en els plantejaments programàtics dels partits polítics parlamentaris (i les coalicions),

²²Vegeu-la reproduïda a PALLAROL, Juli: "El règim jurídic de la llengua catalana a Aragó".

presentats per ordre alfabètic, realitzats amb motiu de les eleccions al Parlament de Catalunya l'any 1988.

a) Aliança Popular

Aliança Popular, a les *Línies programàtiques per a una acció de govern (Eleccions al Parlament de Catalunya 1988)*, criticava, en primer lloc, la política cultural desenvolupada per la Generalitat fins llavors pel seu "tarannà excessivament dirigista, un èmfasi especial en els aspectes purament propagandístics i un accentuat localisme". D'altra banda, plantejava dues propostes per a l'àmbit dels mitjans de comunicació:

- a) "L'ampliació del concepte de teatre i de cinema catalans a les obres i pel·lícules fetes a Catalunya, amb independència de la llengua emprada;
- b) L'adequació de la programació de la CCRTV a la realitat plural de Catalunya, i l'evitació dels caires partidistes, absolutament inacceptables en ens informatius i culturals de titularitat pública."

b) Centre Democràtic i Social

Entre les mesures proposades al *Programa electoral* del Centre Democràtic i Social en el camp de la política cultural es feia referència específica als mitjans de comunicació com un "àmbit preferent de l'actuació pública que canalitza ajudes en base a criteris no sempre neutres".

Per a aquest partit, calia fer la promoció dels mitjans de comunicació "sense que el manteniment dels de propietat oficial suposi competència deslleial o demèrit de les opcions dels privats".

S'apuntava també el relleu particular de "la presència de productes culturals catalans als mitjans de comunicació massiva en llengua castellana" i, quant als mitjans de comunicació propietat de la Generalitat, s'afirmava que "malgrat que l'hegemonia del català hagi de ser neta, això no implica la discriminació negativa del castellà i la presència als programes de ràdio i TV (fins i tot a la premsa) de seccions en castellà no desmereixrien en res la tasca dura a terme".

c) Convergència i Unió

La coalició Convergència i Unió, que havia governat fins llavors i que va ser confirmada, presentava, d'una banda un balanç de la gestió realitzada a *Dit i fet (La nostra acció de govern, 1984-1988)*. Aquí s'afirmava, quant a la cultura, que el desplegament de la Llei de Normalització lingüística havia constituït el gran repte de la legislatura i s'havia basat, entre d'altres, en l'augment dels serveis municipals de català i l'increment de la xarxa de centres de recursos àudio-visuals; en relació amb el suport al cinema i al video, la gestió es caracteritzava per:

"un increment pressupostari notable que ha possibilitat una política d'ajuts a la producció cinematogràfica en català. [...] També s'ha dedicat més atenció a la programació cinematogràfica realitzada conjuntament amb TV3. [...] Pel que fa al video, ha continuat la promoció de les noves produccions."

Específicament en matèria de ràdio i televisió, es citava la inauguració de les noves instal·lacions de TV3 a Sant Joan Despi, l'ampliació dels serveis de Catalunya Ràdio (Catalunya Música i conversió de RAC en ràdio-fórmula).

Ja al programa electoral per a la nova legislatura (*La majoria pel progrés de tots*) es fixaven uns criteris prioritaris d'actuació quant al desplegament cultural de Catalunya. Aquests criteris eren: la formació permanent, l'atenció a les noves generacions de creadors, l'intercanvi amb les altres cultures de l'Estat i la projecció exterior de la cultura catalana. En relació amb la normalització lingüística, s'apuntava una intensificació de les relacions amb altres pobles i governs, que incloïen la resta de "països de llengua catalana".

Encara en aquest camp, el cinema, el vídeo i la televisió es definien entre les grans àrees d'actuació i es preveia l'increment del "foment a la producció cinematogràfica com a element de consolidació de la infraestructura del cinema a Catalunya", la potenciació de la llengua catalana com a vehicle d'expressió als mitjans audiovisuals i la intensificació de la formació de futurs professionals del cinema, el vídeo i la televisió. En aquest sentit, s'especificava que s'incidiria en la "línia de coordinar l'acció amb el Departament d'Ensenyament a fi de fomentar la formació professional de les branques relacionades amb la imatge".

Finalment, quant al llibre, es preveia la continuïtat del suport genèric a la producció editorial en llengua catalana i el foment de l'adaptació de les editorials catalanes a les noves tecnologies; i

quant a premsa, s'apuntava un increment del suport a la premsa escrita "no només des d'un punt de vista econòmic sinó també mitjançant la recerca de solucions comunes en el camp tecnològic i l'agrupació de determinats serveis dels quals puguin gaudir-ne diverses publicacions".

El mateix programa dedicava un apartat als mitjans de comunicació. Aquí es proposava, entre d'altres, completar el marc jurídic general, potenciar la presència de la llengua i la cultura catalanes en els mitjans de comunicació, promoure la creació d'un quart canal de televisió dependent de la CCRTV i aconseguir l'entrada de la Corporació a la UER com a membre de ple dret.

d) Esquerra Republicana de Catalunya

A *El millor per Catalunya-Programa*, Esquerra Republicana situava la cultura catalana en un "context de dependència doble de dos models poderosos: el model occidental pan-europeu i el model espanyol". Per resistir-hi calia, segons ERC, "una política de mitjans de comunicació que assegurí el coneixement, la difusió i la identificació amb la pròpia cultura nacional", que s'entenia com aquella "que es manifesta arreu dels Països Catalans".

Entre les mesures d'adopció immediata, enteses com una conseqüència lògica "de la signatura del Tractat d'Unió que, a l'entorn de l'idioma comú, ERC proposa que signin i constitueixin totes les administracions de tots els territoris de llengua catalana", assenyalava "la concepció clara de TV3 com un element definidor de fronteres socio-culturals".

Algunes de les mesures concretes proposades per ERC eren el reforçament de la premsa a Catalunya, suport decidit a la presència del català en tots els àmbits del llibre, pressupostos adients per a les emissores de ràdio institucionals en català "assegurant-ne la recepció a tot el domini lingüístic", conversió de TV3 en "l'autèntica televisió nacional catalana, amb una concepció que pels continguts i l'àmbit natural d'emissió abasti tots els Països Catalans", mesures proteccionistes per a l'exhibició de films en català, ajuts per a la catalanització del vídeo domèstic i suport a la infraestructura tècnica de la indústria discogràfica catalana.

e) Iniciativa per Catalunya (PSUC, PCC, ENE)

El *Programa de govern* defensat per la coalició Iniciativa per Catalunya plantejava una política comunicativa "adreçada a aprofundir en la democratització dels mitjans de comunicació social i dels continguts dels missatges que aquests difonen, a través de l'aplicació directa a l'àmbit comunicatiu dels principis de l'anti-imperialisme i l'anti-monopolisme".

En aquest sentit, en el camp de la premsa, es proposava la promulgació d'una llei anti-monopolis, a través d'una iniciativa parlamentària al Congrés dels Diputats. Quant a la ràdio, s'assenyalava la necessitat d'impulsar mesures tendents a una major catalanització i a un "major compromís del mitjà amb els interessos col·lectius". En el camp de la televisió, es defensava la televisió pública com a model per Catalunya i l'Estat espanyol.

Aquest programa incloïa unes referències a la publicitat, en què es constatava "la penetració del capital transnacional i la sobreexplotació", i als treballadors dels mitjans de comunicació, fent una reclamació especial del concepte mateix "davant d'altres particularitzacions de caràcter corporativista".

Cal notar que en tots els casos, llevat de la publicitat, es proposava l'adopció de mesures concretes.

f) Partit dels Socialistes de Catalunya

El *Programa de govern* del Partit dels Socialistes de Catalunya partia d'uns objectius últims en matèria de cultura ("la democratització de la vida cultural, la consecució de les condicions que han de permetre el lliure desenvolupament de les capacitats creatives i expressives de tothom, la vertebració d'una ciutadania activa i crítica amb iniciativa cultural i amb voluntat de participació"), que articulaven la política socialista entorn de deu principis entre els quals s'incloïa que "el català assoleixi la seva plenitud com a llengua pròpia del país".

Els principis bàsics donaven lloc a nombroses mesures de govern i parlamentàries entre les quals hi havia, en el camp del cinema i àudio-visual, l'impuls de l'ordenació d'aquesta activitat mitjançant l'elaboració i la promulgació d'una Llei del Cinema i l'Àudio-visual i una política cinematogràfica de la televisió.

Quant a l'articulació de la política de normalització lingüística, entre diverses accions, es preveia "donar el suport econòmic

i logistic necessari per consolidar els mitjans de comunicació en català", "promoure un major ús del català a la ràdio i a la televisió", "donar les respostes oportunes a les futures realitats de la televisió privada, per cable i per satèl·lit" i "establir i posar en marxa un Pla d'estudi i desenvolupament de l'aplicació del català a les noves tecnologies àudio-visuals".

Finalment, el Programa definia els eixos de l'acció de govern socialista en el camp de la comunicació. Entre d'altres, assenyalava "l'assoliment d'un acord, el més ampli possible, entre els diferents col·lectius que participen en l'àmbit de la comunicació sobre un projecte global de progrés de la comunicació a Catalunya" i "la regulació per llei d'ajuts a la premsa escrita -en especial la que es fa en català-, amb l'objectiu de consolidar-la i d'augmentar-ne la difusió".

B) PAIS VALENCIA

L'anàlisi de les propostes dels partits polítics es basa, en el cas del País Valencià, en els programes electorals elaborats per partits polítics parlamentaris (i coalicions) per a les eleccions autonòmiques de juny de 1987.

a) Aliança Popular

Al *Programa autonómico de gobierno*, Aliança Popular al·ludia, en diversos apartats, a la llengua valenciana. En primer lloc assumia, "per ser propi", i defensava "el fet real del bilingüisme".

En aquest sentit, es mostrava partidària de "l'obligatorietat de l'ensenyament del valencià, però al mateix temps, de la llibertat incentivada del seu aprenentatge". Cal notar que les referències específiques a l'idioma se centraven en l'ensenyament.

En el capítol relatiu a subvencions en matèria cultural no s'esmentava els mitjans de comunicació, sinó que s'argumentava la necessitat genèrica de "realitzar una política per a la cultura i no al contrari, com passa avui en dia".

En l'apartat relatiu a Televisió Valenciana, s'apuntava -força lacònicament- la necessitat que fos "perfectament orientada i dirigida amb criteris suprapartidaris i professionals. Per al nostre govern serà el vehicle definitiu de culturalització i enriquiment del poble valencià".

b) Centro Democrático y Social-Comunidad Valenciana

El *Programa autonómico CDS-CV* destinava un capítol a la "Llibertat i pluralisme informatiu" en la qual es partia d'una crítica a l'actuació del govern central en aquest camp per presentar, tot seguit, les propostes del CDS.

En aquest sentit, el partit es proposava, entre d'altres, "desenvolupar una política informativa [...] que adverteixi i denunciï de forma sistemàtica totes les manifestacions d'abusos limitadors de la capacitat crítica davant les estructures de poder". Així mateix, afirmava que calia

"promoure el desenvolupament dels mitjans informatius descentralitzats en els nivells regional, provincial i comarcal i [...] el CDS promourà la convocatòria de

subvencions, per cobrir el dèficit d'exploració de la premsa comarcal no diària sense ànim de lucre".

D'altra banda, defensava que calia negociar "amb urgència amb l'Estat la cobertura de la Televisió regional per a tot el territori" i que el Govern "ha de gestionar una ordenació de les concessions d'emissores de freqüència modulada que permeti superar la fase actual de discrecionalitat i precarietat en què treballen les anomenades emissores pirata comarcals".

En relació amb l'ús del valencià, el CDS situava la seva posició en la "solució constitucional i estatutària". Per assegurar-ne el futur, "La Generalitat, i les altres Administracions, han d'afrontar una tasca d'impuls i foment, però no poden anar més enllà, ni han de fer-ho". Això exigia

"la promoció d'iniciatives editorials, el suport i protecció a aquells mitjans de comunicació que atorguin un lloc preferent al valencià [...], una presència activa de la Generalitat en el terreny dels mitjans. [...] una ràdio i una TV valencianes, fetes prioritàriament en valencià."

c) Esquerra Unida-Unitat del Poble Valencià (PCE, UPV, PCPE, PASOC, FP)

El nostre programa electoral, document de la coalició Esquerra Unida-Unitat del Poble Valencià, dedicava un capítol a "Per la cultura, la pluralitat informativa i la normalització del valencià" en els plantejaments generals del qual s'afirmava

"Propugnem una política cultural basada en el desenvolupament dels valors culturals del País Valencià, de la nostra personalitat com a poble i de la nostra llengua. Això exigeix una coordinació amb les comunitats més afins lingüísticament i culturalment (Catalunya i les Illes Balears) així com amb els altres països europeus, amb els

quals estem lligats històricament, culturalment i econòmicament."

La coalició presentava una sèrie d'actuacions de caràcter global o sectorial, entre les quals un pla de normalització lingüística i cultural; la potenciació d'una política de producció "capaç d'impulsar una cinematografia pròpia" o la promoció i l'ajut al món editorial valencià.

Quant als mitjans de comunicació, entre d'altres es proposava la creació de la Televisió Valenciana, "la llengua d'ús normal" de la qual "haurà de ser el valencià", que establiria "concerts de col.laboració amb TV3"; la reestructuració d'Aitana, "amb utilització normal i prioritària del valencià i augment de les hores d'emissió" o la creació d'una xarxa d'emissores de ràdio (en OM i FM) de la Generalitat amb una planificació comarcal. En l'àmbit professional, es propugnava la creació "a nivell de País Valencià" d'una Facultat de Ciències de la Informació.

d) Partit Socialista Obrer Espanyol

El partit governant al País Valencià, abans i després de les eleccions de 1987, el PSOE afirmava, al seu *Programa Autòmic*, que

"Un aspecte significatiu que el Govern Socialista de la Generalitat Valenciana ha dut endavant han estat les accions tendents a la recuperació de la nostra llengua, segons les previsions recollides en la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià.

L'objectiu de futur se centra en consolidar allò aconseguit, i impulsar els mecanismes necessaris que tendesquen cap a la implantació de l'ús i l'ensenyança de la nostra llengua."

En el capítol dedicat a la cultura, el PSOE es comprometia a ajudar "la producció editorial en valencià" i a continuar "la política d'editar col·leccions sobre temes valencians, quan no estiguen suficientment atesos per la iniciativa privada".

Així mateix, en un subapartat de mitjans de comunicació social, els socialistes valencians es proposaven "dur endavant les competències que ens han estat transferides en matèria de premsa diària i ràdio FM". Això es concretava en la tramitació de subvencions per a la premsa escrita i en el desenvolupament del Pla Tècnic Nacional de Radiodifusió Sonora en FM, un cop aprovat pel govern central, en l'àmbit de la comunitat autònoma.

S'afirmava també que es posaria en marxa el servei públic de Ràdio Televisió Valenciana i que es mantindrien, i millorarien, les mesures per a la formació professional, "així com l'estímul a l'increment de la capacitat productiva del sector audio-visual".

C) ILLES BALEARS

Per a les Illes Balears, l'anàlisi de les propostes parteix de l'estudi dels programes presentats pels partits polítics parlamentaris (i les coalicions) a les eleccions autonòmiques de juny de 1987.

a) Aliança Popular (AP)

A *Elecciones Autonómicas 1987 - Programa de gobierno*, AP -partit governant abans i després de les eleccions- considerava que les Illes Balears "posseeixen una cultura pròpia i diferenciada" i proposava,

sense precisar més, "intercanvis amb altres Comunitats Autònomes de la mateixa àrea lingüística".

En el terreny de la llengua, afirmava que "continuarem potenciant l'ús normal dels modes de parlar propis de les Balears" amb, entre d'altres, "considerar el coneixement de la nostra llengua com a mèrit per als concursos de trasllat dels funcionaris"; "prosseguir la col.laboració amb els mitjans de comunicació per a l'emissió de cursos de llengua i cultura de les Balears" i "estimular l'ús de la nostra llengua a totes les empreses públiques que operin a les Balears".

b) Centro Democrático y Social (CDS)

El programa electoral del CDS contenia un capítol relatiu a la cultura -"Cultura: Nosotros y el Mundo (Educación y Cultura)-, en el qual es feia referència a la llengua catalana. En aquest sentit, s'afirmava que "el català serà la llengua d'expressió del Govern de CDS", si bé "des de posicions de tolerància i integració".

Quant a política cultural, argumentava la necessitat "d'evitar tota mena d'intervencionisme des de l'Administració Autònoma", perquè "és la societat la protagonista del fet cultural" i, d'acord amb aquests plantejaments, proposava, entre d'altres l'aplicació "rigorosa, i en tots els seus termes, de la Llei de Normalització Lingüística" i l'elaboració d'una "Llei de les Comunicacions, amb especial atenció a les possibilitats d'acció de la ràdio i la Televisió Autònoma, així com a la premsa forana de Mallorca, i a les

publicacions semblants per les seves característiques que s'editen a Menorca i a Eivissa".

c) Partit Socialista de Mallorca-Esquerra Nacionalista (PSM-EN)

En matèria de política cultural, el PSM-EN plantejava uns objectius generals, entre els quals hi havia "assolir la normalització de la cultura nacional del país". Aquest projecte comportava tant "l'ús normalitzat de la llengua catalana en tots els camps de la creació i del consum de la cultura" com "que la cultura de les Balears es reconegui com a part de la cultura dels Països Catalans; que hi estigui plenament integrada mitjançant la intercomunicació i els intercanvis permanents". Així mateix, preveia

"Que s'estableixin vincles estables de coordinació entre les tres comunitats autònomes de llengua catalana per tal d'estructurar polítiques sectorials en tots els camps de la cultura, i preferentment en el de la normalització lingüística, els mitjans de comunicació de masses i la cultura audio-visual."

Els mitjans de comunicació eren considerats fonamentals per a la normalització i es qualificava com a "absolutament necessari" l'establiment d'acords de cooperació entre les tres comunitats autònomes de llengua catalana. D'altra banda, es proposaven catorze objectius concrets, entre els quals cal esmentar consolidar la recepció de TV3, accedir a la programació de la televisió del País Valencià "sempre i quan les seves emissions siguin en llengua catalana", i crear una emissora de ràdio de titularitat autonòmica i convertir el segon canal de TVE "en un canal que estigui al servei de les quatre àrees culturals i lingüístiques de l'Estat".

d) Partido Socialista Obrero Español (PSOE)

El programa electoral del PSOE (*Comunitat Autònoma; Autonomiques '87*) proposava, en el terreny de la cultura, l'establiment d'un "Pacte Cultural" entre les diverses institucions que a les Illes actuaven en aquest camp.

A partir d'aquí es concretaven els objectius de cada sector. En matèria de llengua es tractava d'impulsar el compliment de la Llei de Normalització Lingüística "fins a assolir els objectius que s'hi fixen". Així mateix,

"el Govern de la Comunitat establirà els acords necessaris per tal d'aconseguir que el català sigui la llengua d'ús majoritari en els mitjans de comunicació social audiovisuals i que es vagi introduint (...) a la premsa escrita". [Subratllat a l'original]

A més d'incentivar l'ús del català a tots els mitjans, el PSOE es comprometia a dur a terme les iniciatives necessàries per potenciar les emissions de TVE en català; assegurar la recepció correcta de la programació de TV3 amb l'establiment de convenis entre la Companyia Balear de Ràdio i Televisió i la Corporació Catalana; i trametre al Parlament autonòmic un projecte de llei d'ajudes a les publicacions d'àmbit municipal o comarcal.

E) ANDORRA

En el període de realització de la recerca, els partits polítics no existien a Andorra.

2.4. Dimensió cultural i lingüística

2.4.1. *Avaluació de la capacitat de producció i d'intercanvi cultural*

2.4.1.1. Observacions generals

Més que un inventari de les estructures i infraestructures culturals existents a les diferents regions del domini lingüístic - qüestió ben interessant, però que desborda absolutament els límits d'aquest informe-, volem oferir aquí alguns elements qualitatius per valorar críticament la viabilitat d'un espai català de comunicació des de l'òptica de la capacitat de producció i d'intercanvi culturals.

Es tracta de preguntar-se fins a quin punt les diverses àrees del domini lingüístic, i sobretot els centres productors de cultura més significats, ofereixen oportunitats d'un cert "potencial cultural" de mode que puguin arribar a ser tinguts en compte en un projecte de reconstrucció/redefinició d'una cultura de marca catalana en el si d'una Europa unida.

Hem de limitar-nos, no obstant, per coherència amb el plantejament general de l'informe, a la dimensió cultural derivada de la presència dels "media" i de la circulació de la informació i comunicació. Deixem de banda per tant altres dominis culturals, més o menys importants -del sistema educatiu a la investigació científica, del patrimoni cultural a les arts escèniques o plàstiques-, però poc

relacionats des del punt de vista de la producció amb el sistema i les funcions dels "mass media".

Aquesta avaluació hauria de permetre d'avançar algunes conclusions, provisionals i operatives, sobre dos grans àmbits d'interès per a la promoció i redefinició de la cultura catalana, a saber:

- * el "potencial cultural" del conjunt dels països de l'àrea catalana, tot entenent d'entrada que la suma d'iniciatives i d'accions en aquest terreny ("sinergia") només pot ser beneficiós tant per a la reconstrucció interna com per a una posició de força dins d'Europa; i
- * el "potencial simbòlic" o "espai virtual de referències" que és capaç de generar aquell potencial cultural; espai virtual que remet en definitiva a la reformulació d'un àmbit nacional de pertinença.

Dificultats d'avaluació

No resulta fàcil d'avaluar la capacitat de creació i de producció culturals d'un país. En primer lloc, perquè el camp d'anàlisi resulta tan vast i tan poc delimitat que s'escapa de tots els intents de reducció de la realitat a uns determinats indicadors. D'altra banda, les diverses taxonomies o classificacions dels agents o de les activitats culturals resulten sovint molt discutibles.

Tenint en compte, doncs, aquestes dificultats generals, que aquí no podem ni tan sols examinar, ens limitarem a introduir alguns elements d'avaluació sobre les condicions de la creació, la producció i la circulació dels béns culturals en el domini lingüístic, així com

sobre les activitats culturals relatives al que se sol entendre avui per "cultura de masses" (delimitada bàsicament pels Mitjans de comunicació i per les indústries culturals).

D'altra banda, resulta difícil una aproximació a aquesta problemàtica per la inexistència de dades suficientment sistemàtiques que permetessin un coneixement global de tot el sector cultural dels països catalans. No s'han fet estudis ni anàlisis amb plantejaments centrats en l'avaluació de la capacitat de creació i de producció en l'àmbit de la cultura de masses a tota l'àrea, ni en les diverses subàrees. No s'ha fet a Catalunya, i menys en les altres regions del domini lingüístic.

Es cert que comencen a aparèixer monografies i estudis variats sobre sectors dels mitjans o de les indústries culturals, sobretot relatives al Principat de Catalunya; moltes d'aquestes aportacions han estat la base de la primera part descriptiva d'aquest informe³³.

Com a aportació més ambiciosa a l'estudi de la realitat cultural a Catalunya, convé recordar el projecte coordinat per la Fundació Jaume Bofill de Barcelona i conegut com el Llibre Blanc de la Cultura³⁴, integrat per setze volums, la majoria dedicats a l'inventari de les infraestructres i equipaments culturals. D'aquests volums,

³³Vegi's la ja molt important bibliografia relativa al sector dels mitjans i algunes indústries culturals, com el cinema, corresponent a Catalunya.

³⁴Fundació Jaume Bofill (coord), Llibre Blanc de la Cultura, Barcelona, 1987, 16 volums (policopiat). Dedicat fonamentalment a obtenir un inventari exhaustiu de les infraestructures culturals de Catalunya, aquest costós projecte fou encarregat a l'esmentada Fundació per les institucions públiques catalanes en uns moments de vigència de l'anomenat "Pacte Cultural".

dos mereixen aquí una atenció singular: el dedicat a l'Anàlisi del finançament de les activitats culturals durant l'any 1985 (redactat pels economistes C. Camps, F. Carulla i A. Lledó) i el projecte d'investigació titulat Les polítiques culturals de les administracions públiques a Catalunya (redactat pel sociòleg S. Cardús).

Aquest darrer volum volia precisar la metodologia i els objectius d'una segona fase de realització del "Llibre Blanc", que fos ja orientada a la intervenció a través d'unes determinades polítiques culturals, a partir d'una voluntat inicial de política cultural concertada entre totes les institucions. Com que la segona fase mai no s'arribà a continuar, aquestes propostes quedaren només en el paper.

Quant al volum sobre el finançament, va ser meritori l'esforç dels economistes per intentar precisar l'origen i la destinació dels pressupostos de les diverses administracions en matèria de cultura a Catalunya. La via del finançament proporciona indicadors interessants per al diagnòstic almenys de l'atenció de l'administració pública a aquest camp. El principal mèrit del treball, com reconeixien els autors, era l'originalitat i rigor del seu enfoc metodològic³⁹, però en canvi no podia oferir resultats per avaluar l'evolució de les

³⁹En la presentació del volum, els autors admetien que el llibre no era "el reflex fidel de l'evolució de la política de despesa pública en cultura a Catalunya, sinó únicament una presentació, d'altra banda inèdita, del panorama d'aquesta despesa en un període determinat". Cosa que consideren la seva principal virtualitat, perquè és "el primer enfocament metodològic rigorós per a abordar aquesta temàtica", que hauria de seguir "qualsevol investigació que en el futur es pogués reprendre sobre el tema" (ob. cit., p.1).

polítiques de despesa en cultura perquè només es referia a un any, el 1985.

Malgrat aquestes limitacions, alguns dels resultats no deixen de tenir interès, almenys indicatiu, per calibrar el paper de les diverses administracions públiques (a Catalunya només) en el finançament de la cultura en general, i de certs sectors en particular. Per exemple, l'estudi permet de detectar com s'estructurava la despesa pública en el sector cultural el 1985: en els gràfics 1 i 2 (pp. següents) es pot resseguir, respectivament, l'estructura de la despesa per capítols pressupostaris i per activitats culturals. Aquesta fotografia estàtica del finançament cultural el 1985 ja permet de suggerir algunes hipòtesis (per exemple, l'escassa atenció dedicada al "cinema, vídeo i fotografia", que era del 2,3 % de la despesa en cultura de la Generalitat), que només una sèrie d'estudis comparables podrien confirmar o invalidar.

Ara bé, caldria disposar d'estudis i d'anàlisis que se centressin directament en la recollida, tractament i avaluació sistemàtica de dades sobre aquelles activitats i aquells agents que poguessin ser inclosos en una definició operativa de cultura de masses (catalana). En aquest sentit, el seguiment de les polítiques culturals de les administracions públiques de cada regió hauria de constituir l'eix vertebrador dels processos de racionalització i planificació dels recursos (evidentment, molt escassos).

A falta d'aproximacions globals i sistemàtiques a la capacitat de creació i de producció culturals als diversos països de l'àrea catalana, s'imposa forçosament, quan hi és, l'anàlisi i l'avaluació

impressionista, fragmentària, sovint massa interessada, segons l'òptica des de la qual s'aborden les realitats³⁸.

Iniciativa pública i defecció del mercat

En general, sembla indiscutible que el volum de creació i de producció vinculada a la cultura de masses a Catalunya s'ha incrementat notablement duran la dècada dels anys vuitanta. Una altra cosa seria avaluar en quina mesura ha crescut també a les Illes Balears, al País Valencià o a Andorra, per exemple, o tractar d'objectivar el creixement dels diversos subsectors interessats (indústria editorial, cinema, música, video, cançó, televisió, ràdio, etc.).

En alguns pocs àmbits, el creixement ha estat indiscutible. Sobretot perquè es partia d'una situació anterior d'inexistència del sector. Es el cas patent de la indústria televisiva. Durant els vuitanta s'ha anat consolidant una indústria televisiva catalana que ha tingut en TV3 i en la producció de TVE per al seu "circuit català" els dos puntals bàsics. Lògicament, aquest potencial s'amplià

³⁸Les poques fonts habitualment utilitzades, amb dades més o menys fragmentades, no sistemàtiques, sovint no comparables ni suficientment segregables, són les diverses "memòries" publicades per les administracions; moltes d'aquestes dades han estat recollides i sistematitzades en la mesura del possible en la part descriptiva d'aquest informe. D'altres entitats, especialment sensibles al camp cultural, també editen estudis i monografies variis. En aquest punt, cal citar com a especialment rellevant la tasca endegada per la Fundació Jaume Bofill de Barcelona, que a part de coordinar l'essentat Llibre Blanc, com s'ha dit, publicà el 1989 l'informe Catalunya 77-88, que incloïa un estudi de l'àmbit "Cultura", força ampli i sistemàtic, coordinat per S. Cardús; aquesta part de l'informe presenta una síntesi molt útil i ja imprescindible per al seguiment de l'activitat cultural al Principat de Catalunya durant els anys de referència.

considerablement amb la inauguració el 1989 del Canal 9 de la Televisió Valenciana. Les necessitats de les tres seus de producció televisiva, bé que molt especialment de TV3, van originar directament o indirecta l'aparició d'una àmplia gamma d'activitats i d'agents vinculats a la TV (productores de video, estudis de doblatge, equips de guionistes, empreses auxiliars de dissenys, de muntatge, de decoració, etc.).

Si tenim en compte que en els tres casos dels centres televisius esmentats es tracta d'empreses públiques, haurem de convenir que els fets més crucials i decisius per a la cultura catalana durant els vuitanta i presumiblement també per als noranta, s'han originat des de la iniciativa pública.

Aquesta conclusió es podria confirmar fàcilment examinant els resultats del sector privat. Aquí també sembla indiscutible una primera impressió general: que pràcticament cap sector dels mitjans de comunicació i de les indústries culturals deixat a la simple dinàmica del mercat, no ha experimentat progressos importants aquests darrers anys, ni a l'interior de cada regió, ni menys encara al conjunt del domini lingüístic.

En el cas dels diaris (de fet, ni tan sols al Principat de Catalunya hi ha hagut progressos significatius durant els vuitanta en premsa diària), de les revistes d'informació general o especialitzades (esportives, infantils, "del cor", econòmiques, humorístiques, etc.), del cinema, del video, de la discografia, etc. Només s'escapa en part d'aquesta dinàmica la indústria editorial, subsector aquest que presenta unes peculiaritats (històriques, de prestigi consolidat,

de vinculació amb el sistema educatiu, de forta protecció pública, etc.) força allunyades fins ara de les de la resta d'indústries culturals convencionals.

Així, per exemple, és digne de subratllar el fet, per exemple, que no hi havia en cap sector cultural empreses privades amb una importància comparable a la que tenien en el sector editorial Edicions 62 o Enciclopèdia Catalana. Però, també no deixa de ser simptomàtic que aquestes "gran" editores catalanes no haguessin ampliat els seus interessos cap a d'altres sectors culturals, més o menys pròxims, com fan les grans editores de fora, o com havia fet per exemple la "petita" editorial valenciana Tres i Quatre, editora del setmanari El Temps.

En realitat, la capacitat de producció cultural del sector privat, tant a Catalunya com a la resta de regions, bé que amb les degudes i significatives diferències, presentava durant els vuitanta una migradesa preocupant (llevat d'alguna excepció rellevant, com s'acaba de dir). Migradesa derivada tant de la dificultat d'articular un mercat català de productes i de serveis culturals, a causa del predomini dels grans mercats veïns (espanyol o francès) i de la pressió del mercat internacional, com del fet de la fragmentació del mercat català virtual, ja demogràficament força limitat encara que hom compti tota l'àrea del català.

Si a aquestes dificultats, afegim que la llengua, el tret diferenciador principal de la majoria dels béns culturals, és matèria central de discussió i/o de marginació en els circuits del mercat,

llavors podem explicar i comprendre l'absència d'empreses ambicioses o la fallida o la inanició de moltes iniciatives privades.

La perspectiva d'aquests darrers anys sembla confirmar que el mercat, pel que fa la seva incidència en la cultura catalana, no sols no pot pal·liar els greus déficits històrics i estructurals, sinó que més aviat els tendeix a accentuar. Un determinat nombre de consumidors de cultura, especialment sensibilitzats (els socis d'associacions culturals com Omnim Cultural, Acció Cultural del País valencià, Obra Cultural Balear, Xarxa Cultural, etc., o els subscriptors del diari Avui o del setmanari El Temps o de les col·leccions d'algunes editores catalanes), poden ajudar a pagar el peatge que costa una cultura sense mercat articulat. Ara bé, resulta molt més inversemblant que els grans capitalistes i empresaris arrisquin parts importants de capitals en iniciatives de difícil rendibilitat (fora dels casos del mecenatge, que estan fora per definició de la dinàmica del mercat). Es comprensible, doncs, que no hi hagi hagut ni es preveïés cap projecte d'empresa multimèdia, que es proposés d'anar a competir en el mercat seguint les tendències de concentració de moltes empreses dels països europeus.

El sector cinematogràfic és un dels que millor podria representar les contradiccions, a múltiple nivell, que experimenta la producció autòctona. Malgrat una important tradició pròpia (almenys a Catalunya), malgrat tota una sèrie d'esforços esmerçats per persones, col·lectius i institucions, a pesar dels ajuts diversos concedits per les administracions i a pesar del suport (recent) de la TV, la indústria catalana del cinema -sobretot la produïda i exhibida

en català- no ha sortit de la crisi. Més encara, llevat dels films doblats al català i passats pels diversos canals televisius, el cinema català ha estat gairebé inexistent a les sales de cinema de l'àrea lingüística. Ni tan sols les entitats públiques i privades implicades han arbitrat fórmules de redifusió, sobretot pels circuits de distribució en sales i en videoclubs, dels films doblats al català per a la TV, que, certament, a primers dels noranta ja començaven a sumar un nombre molt considerable.

El quadre tres pot servir per situar la tendència a la baixa en la producció cinematogràfica, emmarcada en la crisi general que experimenta a Europa, però aguditzada aquí pel fet que ni tota la producció és en català, ni la produïda en català aconsegueix una gran presència en les sales (on se sol exhibir, a més, una producció forana no doblada al català).

El que passa en un sector "pesat" com el cinematogràfic, passa paradoxalment igual o pitjor en els altres sectors de la producció cultural. El sector videogràfic depèn estretament dels circuits cinematogràfics. El sector discogràfic, per posar un altre important àmbit de la indústria cultural contemporània, amb gran incidència sobre la joventut, oferia unes perspectives regressives a final dels vuitanta (Edigsa havia tancat el 1983), malgrat la proliferació d'editores de molt petites dimensions: per exemple, a Catalunya, la producció d'enregistraments discogràfics passà de 3.207 el 1981 a 1.601 el 1985, malgrat que augmentà considerablement l'aportació de subvencions públiques; aquí caldria destacar la relativa importància adquirida per les editors discogràfiques de Mallorca.

-Quadre 3-

Producció de llargs-metratges a Catalunya i a Europa, 1980-86

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Catalunya ¹	28	39	36	29	20	13	18

Estat espanyol	114	137	118	99	102	75	77

Bèlgica	6	7	6	12	8	7	5
Dinamarca	13	11	13	10	11	12	10
França	189	231	164	131	101	151	134
Irlanda	0	1	1	3	2	2	1
Itàlia	163	103	114	110	103	89	114
Portugal	11	9	8	4	8	9	6
Suècia	22	25	23	23	17	12	20

CEE ²	645	692	641	603	606	666	602

¹Llarg-metratges fets per productores amb seu a Catalunya, no forçosament en català.

²Valor només indicatiu (dades incompletes, segons la font).

(Font: Per Europa, *Assisses Européennes de l'Audiovisuel*; per Catalunya, *DG de Cinematografia de la Generalitat de Catalunya*.)

En conjunt, sembla que podem concloure amb les valoracions que avançava V. Villatoro el 1989: "Els últims anys han refredat el mite de la capacitat de producció cultural de la societat civil catalana, en franca regressió en tot aquest període (1977-88). Potser per delegació en els poders públics, potser perquè la potencialitat mítica de la societat civil catalana en el tardofranquisme era inflada, potser perquè assistim també a la concreció catalana d'un fenomen més universal, el que havia estat el motor de la cultura catalana dels seixanta s'ha ralentit visiblement. El fenomen complementari ha estat l'entrada a sac en la producció cultural de les institucions públiques i de les institucions econòmiques" (subratllat de l'autor)⁷⁷.

Alguns signes de vertebració

Si bé és cert que la visió anterior, sobretot la derivada de la dinàmica del mercat cultural català, no ofereix massa raons per l'optimisme, també és necessari reconèixer i valorar degudament alguns esforços des de la societat civil de les diverses regions de l'àrea lingüística amb vista a una nova vertebració de la cultura comuna. La iniciativa popular en molts casos, com ho ha estat històricament, s'ha de considerar sumament valuosa en aquesta direcció, tot i que avui ja no pot suplir ni unes polítiques culturals globals i coherents, ni el paper del mercat en la dinàmica

⁷⁷V. Villatoro, "Deu anys de cultura", dins Fundació Jaume Bofill, Catalunya 77-78, cit., p. 397.

cultural. Si les iniciatives de la societat civil troben en les polítiques públiques el suport i la coordinació oportuns, llavors es pot esperar una notable eficàcia de l'acció cultural. En aquest sentit, s'han produït darrerament alguns fets importants, que poden ser símptomes i models d'acció dignes d'estudi i de seguiment per a l'etapa dels noranta.

En primer lloc, i només a tall de constatació ja coneguda, convé insistir per la seva significació de llarg abast, en el revulsiu que ha significat l'aparició en escena de les corporacions públiques de Ràdio i Televisió, la CCRTV de Catalunya i la RTVV del País Valencià (i el que pot significar l'ORTA andorrana i una futura TV a les Illes). Les dues corporacions, originades en la iniciativa pública i finançades en bona part pels pressupostos públics, no han renunciat a un cert grau de competitivitat en els respectius mercats; d'altra banda, al seu entorn han anat sorgint o han cristal·litzat una àmplia sèrie d'iniciatives culturals, empresarials i populars: productores de vídeo, estudis de publicitat, gabinets de disseny, estudis de doblatge, grups d'actors, grups musicals, etc.; i han potenciat també una demanda específica de professionals relacionats amb tot l'àudio-visual (periodistes, publicitaris, guionistes, realitzadors, actors, cantants, etc.) i, de retop, la necessitat d'una formació específica d'aquests professionals.

El cas de les corporacions de ràdio i televisió, independentment del judici que mereixin les seves activitats i actuacions concretes, és el model més efectiu aconseguit fins ara per a la vertebració d'unes estructures -i d'unes infraestructures i equipaments- de

creació, de producció i d'intercanvi culturals en el domini del català. I sembla ser el model més vàlid per al futur en el sentit d'aglutinar les "sinergies" necessàries, de la iniciativa pública a la privada, per tal d'obtenir unes bases de recreació d'una cultura catalana, amb totes les variants que es vulgui, però a l'alçada de les exigències de l'Europa de fi de segle.

A part d'aquests casos estructurals paradigmàtics, ens sembla convenient d'aportar l'exemple d'accions també modeliques al seu nivell, que poden prefigurar el camí a seguir i potenciar. Ens referirem concretament a tres casos ben diferenciats i complementaris, esdevinguts al llarg del 1990: la constitució de la Federació Llull; la celebració dels 500 anys de Tirant lo Blanc; i els símptomes de canvi en la producció àudio-visual.

* Federació Llull

La Federació Llull es constituïa el 23 de juny del 1990, vigília de Sant Joan, al Castell de Bellver (Mallorca), com a federació d'entitats culturals dels Països Catalans. Era integrada per Omnium Cultural (Principat de Catalunya i Catalunya Nord), Acció Cultural del País Valencià i Obra Cultural Balear. Les tres entitats culturals aplegaven més de 30.000 socis; la seva presència i acció culturals a les regions respectives a favor de la llengua i la cultura catalanes eren àmpliament reconegudes.

El president de la nova federació, el poeta mallorquí Josep Ma. Llompart, parlà en el seu discurs inaugural de la voluntat d'articular "aquell espai que configuren les terres agermanades per una mateixa llengua i una mateixa cultura -la llengua i la cultura

catalanes- i que, si m'ho permeten i per tal d'abreujar, designaré amb el nom que fa més de cent anys va idear Benvingut Oliver, erudit i notari de la vila de Catarroja, a l'Horta de València: el nom de 'Països Catalans'; afegi també que la federació "s'imposa com a tasca la de propiciar la reconstrucció d'aqueixa realitat cultural - que és tant com dir realitat nacional- a partir dels fonaments, no a partir de la teulada"³⁸. Els objectius de la federació poden resumir-se en els següents: projecció internacional de la llengua i la cultura catalanes, especialment a Europa; la seva difusió a la resta de l'Estat espanyol; promoció d'accions adreçades a fer complir a l'Estat espanyol el deure constitucional de respectar i protegir les llengües diferents de la castellana; promoció d'accions supraregionals de normalització lingüística i cultural; i foment de la màxima coordinació i col.laboració entre institucions d'autogovern de les comunitats autònomes que les integren.

* Commemoració dels 500 anys del Tirant

El conjunt d'activitats i d'iniciatives endegades el 1990 per a la commemoració dels 500 anys de la publicació del "Tirant lo Blanc", una de les obres cabdals de la literatura catalana, i de la narrativa universal, ofereix un model d'actuació de les institucions de tot el domini del català i de la societat civil molt interessant d'analitzar a fons. Més enllà dels protagonismes particulars que es podien suscitar en la reivindicació de l'obra i de l'autor, Joanot Martorell, natural de Gandia, cal valorar l'acord almenys tàcit entre les

³⁸V. El Mirall, n. 38, juliol-agost 1990.

principals institucions públiques afectades de l'ocasió única que presentava aquesta commemoració per destacar les arrels unitàries de la cultura dels Països Catalans i per projectar en el present i el futur ponts d'entesa i d'intercanvi a partir del reconeixement de la diversitat en la unitat.

és impossible aquí fer esment ni tant sols de les iniciatives més importants dedicades a la celebració del Tirant. Les principals institucions que intervingueren en l'adjudicació de pressupostos i en l'organització d'activitats per a la commemoració foren: La Generalitat Valenciana, la Generalitat de Catalunya, el Govern Balear, l'Ajuntament de Gandia, l'Ajuntament de València i la Diputació Provincial de València. Els pressupostos destinats per les institucions foren relativament importants, no inferiors als 1.500 milions de pessetes.

Entre les múltiples i interessants activitats programades, exposicions (de gran relleu, l'exposició La Impremta Valenciana), cicles de conferències, guies il·lustrades per a estudiants, audiovisuals, muntatges teatrals, etc., convé destacar aquí singularment dues iniciatives de gran envergadura: la producció d'una pel·lícula i sèrie televisiva sobre el Tirant, sota la direcció de Josep Maria Forn, amb un pressupost de 600 milions i amb la col·laboració de la Generalitat Valenciana i de l'Ajuntament de Gandia; i l'acord assolit entre Catalunya Ràdio (CCRTV) i Canal 9 Ràdio (RTVV) de produir una sèrie de 80 capítols radiofònics sobre el Tirant i d'emetre'ls per les dues xarxes el mateix dia i a la mateixa hora.

* Producció àudio-visual: símptomes de canvi

Diversos fets relacionats amb la producció cinematogràfica i àudio-visual, situats entorn del 1990, feien pensar en un possible canvi de sentit, almenys a Catalunya, en la dinàmica més aviat regressiva experimentada pel sector al llarg dels vuitanta.

A part del projecte esmentat del Tirant, que s'emmarcava de ple en una perspectiva nova de producció multimèdia, es podien aportar algunes produccions o coproduccions d'una qualitat ja "homologable" amb la producció internacional de ficció i amb un èxit relativament notable. Alguns exemples poden donar una idea de les noves perspectives que un conjunt d'autors, de productors, d'obres i de plantejaments, obria per a la producció autòctona.

El primer exemple és de la pel·lícula "Boom boom", una "opera prima" de la directora Rosa Vergés. Estrenada a Barcelona a meitats del 1990, aquesta comèdia aconseguí un èxit important d'assistència i de permanència en pantalla, com no s'havia vist en el cinema català, llevat de rares excepcions. Però, allò més interessant era que aquesta pel·lícula, coproduïda amb Bèlgica dintre el marc del programa MEDIA de la CE, havia interessat a molts compradors en ser exhibida al Festival de Canes.

El segon cas exemplar pot ser una altra pel·lícula, de gènere històrico-dramàtic, que s'estrenà poc després també a Barcelona amb una crítica totalment favorable: parlem de "La teranyina", dirigida per Antoni Verdaguer, amb un equip de col·laboradors representatiu del nou "savoir faire" en producció àudio-visual (basada en la novel·la homònima de Jaume Cabré, amb guió compartit pels mateixos

Cabré i Verdaguer, junt amb Jaume Fuster i Vicenç Villatoro, amb música de Ramon Muntaner, etc.) i el suport financer del Ministerio de Cultura de Madrid, del Departament de Cultura de la Generalitat i de TV3. El mateix equip de col.laboradors estava endegant un projecte més ambiciós, la coproducció de la sèrie televisiva "Havanera".

El darrer exemple -bé que molts altres també podrien abonar aquesta intuïció d'un canvi qualitatiu- se centra en una iniciativa de TV3. La Televisió de Catalunya i la companyia nord-americana Lorimar (la productora de telesèries de primera fila mundial com "Dallas", "Falcon Crest" o "California") arribaren a un acord de coproducció per a produir una sèrie televisiva de vint-i-dos capítols. La telesèrie, titulada (llavors provisionalment) "Justícia fosca" (Dark justice), havia de comptar amb bona part d'actores catalans i havia de ser estrenada als EUA per la cadena CBS el gener de 1991, mentre que TV3 se'n reservava els drets per a l'Estat espanyol. S'esperava una important difusió internacional de la telesèrie, amb beneficis a mitges entre Lorimar i TVC.

2.4.1.2. Perspectives de la normalització del català als mitjans

La problemàtica que aquí volem només apuntar fa referència a dos nivells de consideració de les relacions entre llengua catalana i mitjans de comunicació i indústries culturals: les perspectives de penetració del català en els "media" i circuits de comunicació (avaluació sociològica de la dinàmica de la llengua) i les vies d'acceptació d'un model de llengua (escrita i sobretot oral) apta i

eficaç per als moderns mitjans (avaluació lingüística i sòcio-lingüística). Ens limitarem a presentar-ne un breu estat de la qüestió, destacant sobretot les perspectives des de l'òptica sociològica.

Sobre la situació del català

La situació i les perspectives de normalització del català han merescut els últims anys una considerable atenció social i cultural, bé que una atenció política molt menor.

El punt més immediat de partida per a una possible avaluació de la situació s'ha de situar forçosament, per manca d'altres dades empíriques globals, en el padró municipal de 1986. El padró és una font de dades bàsica -que no suficient, per la manca de dades sobre els usos lingüístics efectius- per conèixer, almenys, la competència lingüística dels ciutadans i ciutadanes de tres territoris importants del domini del català: Principat de Catalunya, País Valencià i Illes Balears. Alguns experts han analitzat àmpliament aquestes dades i n'han extret les oportunes conclusions.

Un dels treballs analítics més amplis i detallats en base a les dades del padró va ser realitzat el 1988 per Miquel Strubell amb el títol de "Evolució de la comunitat lingüística"³⁹. El documentat treball d'Strubell analitzava la competència lingüística de les poblacions dels tres països, la de la població nascuda fora dels

³⁹Miquel Strubell, "Evolució de la comunitat lingüística", dins El nacionalisme català a la fi del segle XX. II Jornades, Barcelona, La Magrana/Edicions 62, 1989, pp.103-140.

Països Catalans, la de la població de les grans ciutats en contrast amb la de les més petites, la dels joves, etc.

Posteriorment, F. Bernat i Baltrons i J. Torres confeccionaren uns "Mapes per a l'estudi de la llengua catalana"⁶⁰, elaborats també a partir de les dades del padró. En un altre lloc, Bernat arriba a algunes conclusions interessants. Per exemple, pel que fa als percentatges d'entendre i parlar, diu que hi influeixen bàsicament dos factors: la immigració i la consciència. "Les zones més industrialitzades i/o turístificades, amb més immigració, tenen els índexs més baixos, tan en l'entendre com en el parlar. Per exemple, el Baix Llobregat, el Vallès Occidental, el Barcelonès o el Tarragonès. A més a més, a certes comarques valencianes, com l'Horta, el Camp de Morvedre, la Marina Baixa, l'Alacantí, el Baix Vinalopó i les Valles del Vinapoló, creiem que s'hi hauria d'afegir un altre factor, el de la consciència lingüística. El cas extrem és la comarca d'Alacant, on des de principi de segle s'ha engegat un ràpid procés de substitució lingüística. Segons dades del padró del 1986, sols un 60 % entén el català i un 26 % el sap parlar"⁶¹.

~~Quant~~ al llegir i escriure, el mateix autor afirma que els factors bàsics són la consciència i l'ensenyament. "Hi ha diferències considerables -escriu en el mateix article- entre Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià. N'és una prova que els resultats

⁶⁰Com. Suplement n. 6, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, desembre 1989.

⁶¹F. Bernat i Baltrons, "Noves dades sobre la situació sociolingüística del català o com ser irlandesos en poc temps", Escola Catalana, juliol-setembre, 1990, p.10.

més alts es donen entre els adolescents de 10 a 19 anys. A Catalunya, es donen els percentatges més alts de llegir i escriure en català". A les Balears, cada illa té les seves peculiaritats: Menorca té els index més alts, mentre Mallorca se situa a nivell intermedi entre l'anterior i Eivissa, la qual s'assembla al País Valencià, amb uns index notablement baixos (els percentatges del llegir al País Valencià no superen el 45 %, i en comarques com l'Alacantí o el Baix Vinapoló, d'un 15 %).

A part de les valoracions a partir de les fonts del padró, també s'han obtingut dades sobre els coneixements i/o usos lingüístics a partir d'altres estudis o enquestes d'opinió, generalment limitats al Principat de Catalunya. És el cas de l'enquesta d'opinió sobre la voluntat d'independència dels habitants de Catalunya, dirigida el 1988 per Antoni Estradé i Montserrat Treserra, que incloïa una secció de preguntes relatives a coneixement, pràctiques i actituds envers el català. Dels resultats de l'enquesta, els autors constataren que si bé un 97,7 % manifestaven entendre la llengua, l'ús real era tan sols d'un 56,7 %, percentatge que disminuïa considerablement quan es tractava de lectura i escriptura amb una certa freqüència (un 30 % i un 22 %, respectivament)⁴².

D'altra banda, també s'han llançat avaluacions globals de la situació i perspectives del català a un nivell de tractament molt

⁴²Antoni Estradé - Montserrat Treserra, Catalunya independent? Barcelona, Fundació J. Bofill, 1990 (v. especialment pp.49 i ss.).

divers⁴³. El mateix Institut d'Estudis Catalans (IEC), màxima autoritat filològica i amb competències reconegudes sobre les regions de parla catalana de l'Estat espanyol, precisà la seva posició amb una declaració, aprovada el 18 d'abril de 1990, titulada "Sobre l'estat actual de la normalització lingüística". La declaració de l'IEC, tot i reconeixent les millores assolides d'ençà de la recuperació de les institucions autonòmiques i de les lleis de normalització, no dubtava a reconèixer "la gravetat de la situació"; i ho recolzava en aquestes tres consideracions:

- * "L'estat crític de la llengua en zones clau del territori -com ara Perpinyà, Alacant i Elx, la ciutat de València o l'Alguer-, on el procés de substitució lingüística sembla a punt de consumir-se", així com les dificultats de recuperació en altres indrets (el Barcelonès, Baix Llobregat, Palma o Castelló de la Plana).
- * "Les deficiències en l'aplicació de les lleis de normalització, més grans encara que la persistent absència de coordinació i cooperació entre els diversos governs autonòmics en matèria de política lingüística".
- * "La impossibilitat tècnica d'avaluar els resultats d'una planificació lingüística caracteritzada per l'absència d'una formulació explícita quant als objectius generals i parcials".

⁴³Un balanç de la situació al conjunt de l'àrea fou publicat a final de 1989 sota el títol de "La llengua catalana, avui" per la revista Cultura, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, setembre 1989.

L'avaluació general de la dinàmica del català ha originat un interessant i fins i tot polèmic debat entre experts i responsables de polítiques lingüístiques, sobretot al Principat de Catalunya. Els diagnòstics i pronòstics representaven una àmplia gamma de posicions, des dels anomenats -en la polèmica periodística- "normalitzadors" fins als "apocalíptics"

Si com suggereixen molts sociolingüistes, amb l'IEC a davant, d'acord amb les consideracions esmentades, el procés de substitució del català en els seus territoris històrics avança -a diferents ritmes, però avança en general-, la pregunta òbvia és com aturar aquest procés.

Des de l'òptica que aquí ens ocupa, de la consideració dels mitjans de comunicació i de les indústries culturals com al sistema sociocultural, junt amb l'ensenyament, més determinant per als processos de conflicte i de substitució lingüístics, seria interessant de disposar de mapes particulars que comparessin les competències i els usos lingüístics del català tant amb l'oferta de mitjans com amb el seu consum. Fins ara, aquests mapes no s'han cartografiat i, per tant, ens falten uns punts de suport vàlids i globals per a la valoració de les vinculacions entre estat dels mitjans en català i

És interessant de constatar que aquests darrers anys la "conducció" del debat sobre l'estat de la llengua tingué el punt de partida, no tant a Barcelona, sinó a Girona. Foren efectivament dos textos produïts per lingüistes gironins els que acotaren el marc de la confrontació; els textos foren: Modest Prats, Meditació ignasiana sobre la normalització lingüística, Barcelona, Fundació Caixa de Barcelona, novembre 1989, 22 pp.; i August Rafanell i Albert Rossich, "Quin futur hi ha per a la llengua catalana?", Revista de Catalunya, n. 37, gener 1990, pp. 21-26.

estat del català. De tota manera, de les dades que coneixem, encara que parcials i fragmentàries, ja podriem llençar almenys algunes hipòtesis en aquest sentit:

- * Hi ha una íntima vinculació entre mapa de l'ús social del català i mapa de l'oferta de mitjans en català.
- * No hi ha una correspondència estricta entre oferta de mitjans en català i demanda virtual (sobretot per distorsions històriques i de mercat).
- * La circulació de la informació i de les indústries culturals en un espai geopolític concret tendeix a imposar l'hegemonia d'una sola llengua.

Sobre el model de llengua als mitjans de comunicació

La problemàtica relativa al model de llengua a utilitzar als mitjans de comunicació començà a manifestar-se especialment aguda la segona meitat dels vuitanta, sobretot quan l'interès se centrà en el registre estàndard del català oral. Els primers llibres d'estil dels mitjans de comunicació en català foren a l'origen dels nous plantejaments sobre el català normatiu aconsellable per als grans circuits de la comunicació. Tanmateix, el debat sobre els models de llengua desbordà aviat el marc exclusiu dels mitjans i dels correctors d'estil per convertir-se en una àmplia i a vegades virulenta polèmica sobre els processos de normativització en una etapa ben diferent de la closa amb les Normes de Castelló de 1932; si llavors la preocupació s'havia centrat en la llengua literària, ara es polaritzava entorn dels mitjans de difusió de masses.

La polèmica, que s'aglutinà de primer entorn de models per al català periodístic escrit, contraposats sovint com a més "light" o més "heavy" (aquest se suposava que era el defensat per l'IEC), tingué Barcelona i el Principat de Catalunya com a nucli de confrontació⁶⁸. En realitat, estaven apareixent diferents propostes de models lingüístics per als mitjans, tots amb arguments propis. Com sintetitzava la professora Dolç, hi havia: "els qui proposen que el model lingüístic formal dels diaris i revistes s'ha d'aproximar el més possible a la parla viva del català central pel pes demogràfic, cultural i polític de Barcelona dins la societat catalana; d'una altra, els qui defensen un model basat en les formes més allunyades de la llengua col·loquial i que intenta recuperar veus antigues en desús o dialectalismes que en altre temps van utilitzar els nostres

⁶⁸Els problemes derivats de la tasca de correcció lingüística en els nous mitjans, escrits o orals, davant la inexistència d'una normativa adequada a les noves condicions d'ús de la llengua, expliquen en bona part la diversitat de posicions. L'any 1986 esclatà obertament la polèmica, que ja es féu present en el desenvolupament d'algunes àrees del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. De tota manera, un petit llibre, el de X. Pericay i F. T. Verinosa (Verinosa llengua, Barcelona, Empúries, 1986), actuà de revulsiu. Poc més tard, Pericay fou el principal inspirador del llibre Estil del catalanitzat "Diari de Barcelona" (Un model de llengua als mitjans de comunicació, Barcelona, Empúries, 1987), propugnant una aplicació de l'anomenat català "light" (aquesta qualificació era utilitzada també per algun lingüista, com Josep Lacreu, a "La batalla entre els light i els heavy", "El Temps", 26-10-1987). Altres col·legues mantenien posicions similars des dels seus llocs de responsabilitat en l'assessorament lingüístic a TV3, a Catalunya Ràdio o al diari "Avui". (Per seguir els passos d'aquesta polèmica, vegi's la selecció bibliogràfica aportada per Ivan Tubau, El català que ara es parla, Barcelona, Empúries, 1990, pp. 26-28; i per al conjunt de la problemàtica, pot ser d'utilitat, entre altres, l'àmplia bibliografia que inclou l'esmentat J. Lacreu a Manual d'ús de l'estàndard oral, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València, 1990).

clàssics en literatura; i finalment, els qui consideren que hi ha d'haver un model descentralitzat i confluent de les diferents parles. El denominador comú és que totes tres propostes prenen com a llengua referencial la normativa, però la interpreten, de vegades, segons la tesi que defensen⁴⁴.

Però, la problemàtica havia d'ampliar-se a consideracions més globals a conseqüència de nous fenòmens que s'anaven consolidant: el creixement de l'oferta de canals de ràdio i TV en català, que feia desplaçar els principals problemes cap al model de català oral; la recepció de les emissions de TV3 des de totes les regions del domini lingüístic; i les primeres emissions de ràdio i TV en català des de València amb la inauguració dels canals de la RTVV.

Així, no deixa de ser significatiu comprovar com València comença a tenir aquí un protagonisme propi a l'hora de reflexionar d'una forma sistemàtica, amb propostes concretes, sobre aquesta qüestió. Per exemple, el Consell de l'Institut de Filologia Valenciana organitzà els dies 5 i 6 de març de 1987 unes Jornades sobre la Llengua Oral als Mitjans de Comunicació Valencians; el conjunt de ponències i comunicacions suscitades en aquella ocasió constitueixen un punt de referència obligat des de les diverses dimensions implica-

⁴⁴Mavi Dolç, "¿Tants models, tantes llengües?", dins A. Ferrando (ed.), La llengua als mitjans de comunicació, València, Institut de Filologia Valenciana - Universitat de València, 1990, p. 225. Vegi's també especialment dos tractaments de la qüestió, diferents però complementaris, a: Josep-Anton Castellanos, "La configuració dels models orals de llengua", Cultura, 13, juny 1990, pp 29-31; i Ricard Fité, "La llengua en els mitjans de comunicació de masses durant el període 1975-1990", Annals del Periodisme Català, 17, juliol-desembre 1990, pp 43-49.